"कृषि, पर्यटन, उर्जा र पूर्वाधार; समृद्ध आमाछोदिङ्मोको मुल आधार"

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका

गोल्जुङबेशी, रसुवा

वागमती प्रदेश

पहिलो आवधिक योजना

(आ. ब. २०७९/८०-२०८३/८४)

अन्तिम प्रतिवेदन

२०७८

विषयसूची

विषयसूची I

तालिका सूची XII

चित्र सूची XII

नक्शा सूची XII

खण्ड एक: परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ आवधिक योजनाको आवश्यकता २
१.३ योजना निर्माण गर्नुका उद्देश्यहरु ३
१.४ योजना तर्जुमाका आधारहरु ३
१.५ योजना तर्जुमा कार्यको मुख्य कार्यक्षेत्र ४
१.६ आवधिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु ६

परिच्छेद दुइः आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था ७

२.१ पृष्ठभुमि ७
२.२ भौगोलिक र प्रकृतिक अवस्था ७
२.२.१ गाउँपालिकाको अवस्थिति ७
२.२.२ धरातलिय स्वरुप ७
२.२.३ हावापानि ८
२.२.४ भू-उपयोग ९
२.३ जनसंख्यीक अबस्था १०
२.३.१ जनसंख्याको वितरण ११
२.३.२ उमेर संरचना ११
२.३.३ आश्रित जनसंख्याः बालबालिका तथा बृद्ध जनसंख्या १२
२.३.४ अपाङ्गता भएका जनसंख्याको विवरण १२
२.३.५ बसाईँसराई १२
२.४ आर्थिक संरचना १३
२.४.१ कृषि, पशु र पंक्षीपालन १३
२.४.२ पेशा १३
२.४.३ पर्यटन १४
२.४.४ जलविद्युत १५
२.४.५ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय १५
२.४.६ विप्रेषण १६
२.५ सामाजिक अवस्था तथा रहनसहन १६
२.५.१ जातजाती र मातृभाषा समबन्धि विवरण १६
२.५.२ शिक्षा १७
२.५.३ स्वस्थ्य १७

२.५.४ खानेपानी १८
२.५.५ शौचालय १८
२.६ भौतिक पूर्वाधार १८
२.६.१ सडक तथा यातायात १८
२.६.२ पुलपुलेसा १८
२.६.३ उर्जा १८
२.७ स्रोत परिचालनको अवस्था १९
२.८ संस्थागत क्षमता १९

परिच्छेद तीन: दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य तथा समष्टीगत नीति तथा रणनीतिहरु २३

३.१ संघीय तथा प्रादेशिक योजना अन्तर-आवद्धता २३
३.२ दीर्घकालिन सोच २४
३.३ दीर्घकालीन सोचले समेटेका क्षेत्रहरु २५
३.४ समष्टीगत लक्ष्य २५
३.५ समष्टीगत उद्देश्य २६
३.६ समष्टीगत नीति तथा रणानीतिहरु २६

परिच्छेद चार: समष्टीगत योजना खाका २८

४.१ स्थानीय तहको समष्टीगत अर्थतन्त्र २८
४.२ पालिकाको वित्तिय स्रोत र आय अनुमान २८
४.२.१ आयको वस्तुगत अवस्था, विश्लेषण र प्रक्षेपण २९
४.२.२ वित्तीय हस्तान्तरण ३०
४.२.३ गाउँपालिकाको संचित कोषमा जम्मा हुने अन्य रकमहरू ३१
४.२.४ गाउँपालिकाको संचित कोष वाहिर संघ र प्रदेशबाट प्रत्यायोजन हुने रकमहरू ३१
४.३ क्षेत्रगत योजना प्राथमिकिकरण र बजेट अनुमान ३१
४.३.१ योजना प्राथमिकीकरण ३१
४.३.२ बजेट अनुमान ३२
४.४ राजश्वसँग नीतिको पुनरावलोकन ३४

परिच्छेद पाँच: आर्थिक क्षेत्र ३५

५.१ भूमि व्यवस्थापन तथा भूउपयोग ३५
५.१.१ पृष्ठभूमि ३५
५.१.२ वस्तुगत स्थिति ३५
५.१.३ प्रमुख समस्या ३५
५.१.४ अवसर र चुनौतीहरु ३५
५.१.५ सोच ३५
५.१.६ लक्ष्य ३६
५.१.७ उद्देश्य ३६
५.१.८ रणनीति र कार्यनीति ३६
५.१.९ प्रमुख कार्यक्रम ३६

५.१.१० अपेक्षित उपलब्धि ३७
५.२ कृषि, पशु तथा पंक्षी पालन ३७
५.२.१ पृष्ठभूमि ३७
५.२.२ वस्तुस्थिति ३७
५.२.३ सबल तथा दुर्वल पक्ष ३८
५.२.४ अवसर तथा चुनौतिहरु ३८
५.२.५ सोच ३९
५.२.६ लक्ष्य ३९
५.२.७ उदेश्य ३९
५.२.८ रणनीति र कार्यनीति ३९
५.२.९ मुख्य कार्यक्रम ४०
५.२.१० अपेक्षित उपलब्धि ४१
५.३ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति ४१
५.३.१ पृष्ठभूमि ४१
५.३.२ बस्तुस्थिति ४२
५.३.३ प्रमुख समस्या ४२
५.३.४ अवसर तथा चुनौतीहरु ४२
५.३.५ सोच ४३
५.३.६ लक्ष्य ४३
५.३.७ उदेश्य ४३
५.३.८ रणनीति र कार्यनीति ४३
५.३.९ मुख्य कार्यक्रम ४४
५.३.१० अपेक्षित उपलब्धि ४४
५.४ श्रम तथा रोजगारी ४५
५.४.१ पृष्ठभूमी ४५
५.४.२ प्रमुख समस्या ४५
५.४.३ समस्या तथा चुनौती ४५
५.४.४ सोच ४५
५.४.५ लक्ष्य ४६
५.४.६ उद्देश्य ४६
५.४.७ रणणीति तथा कार्यनीति ४६
५.४.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु ४६
५.४.९ अपेक्षित उपलब्धि ४७
५.५ वैंक, वित्तिय संस्था र सहकारी ४७
५.५.१ पृष्ठभूमि ४७
५.५.२ बस्तुस्थिति ४७
५.५.३ प्रमुख समस्या ४८
५.५.४ अवसरहरु तथा चुनौतीहरु ४८
५.५.५ लक्ष्य ४८

५.५.६ उदेश्य ४८
५.५.७ रणनीति र कार्यनीति ४८
५.५.८ मुख्य कार्यक्रम ४९
५.५.९ अपेक्षित उपलब्धि ५०
५.६ पर्यटन विकास ५०
५.६.१ पृष्ठभूमि ५०
५.६.२ वस्तुगत स्थिति ५०
५.६.३ प्रमुख समस्या ५१
५.६.४ अवसर र चुनौतीहरु ५१
५.६.५ सोच ५१
५.६.६ लक्ष्य ५१
५.६.७ उद्देश्यहरु ५१
५.६.८ रणनीति र कार्यनीति ५२
५.६.९ मुख्य कार्यक्रम ५२
५.६.१० अपेक्षित उपलब्धि ५३

परिच्छेद छः सामाजिक क्षेत्र ५४

६.१ शिक्षा ५४
६.१.१ पृष्ठभूमि ५४
६.१.२ बस्तुस्थिति ५४
६.१.३ प्रमुख समस्या ५४
६.१.४ अवसर र चुनौतिहरु ५५
६.१.५ सोच ५५
६.१.६ लक्ष्य ५५
६.१.७ उदेश्य ५५
६.१.८ रणनीति र कार्यनीति ५५
६.१.९ मुख्य कार्यक्रम ५७
६.१.१० अपेक्षित उपलब्धि ५७
६.२ स्वस्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा ५८
६.२.१ पृष्ठभूमि ५८
६.२.२ वस्तुस्थिति विवरण ५८
६.२.३ प्रमुख समस्या ६०
६.२.४ अवसर तथा चुनौतीहरु ६१
६.२.५ सोच ६१
६.२.६ लक्ष्य ६१
६.२.७ उद्देश्य ६१
६.२.८ रणनीति र कार्यनीति ६१
६.२.९ मुख्य कार्यक्रम ६३
६.२.१० अपेक्षित उपलब्धि ६३

६.३ यूवा तथा खेलकुद ६४
६.३.१ पृष्ठभूमि ६४
६.३.२ वस्तुस्थिति ६४
६.३.३ प्रमुख समस्या ६५
६.३.४ अवसर तथा चुनौतीहरु ६५
६.३.५ सोच ६५
६.३.६ लक्ष्य ६५
६.३.७ उद्देश्य ६५
६.३.८ रणनीति र कार्यनीति ६६
६.३.९ मुख्य कार्यक्रम ६६
६.३.१० अपेक्षित उपलब्धि ६७
६.४ खानेपानी तथा सरसफाइ ६७
६.४.१ पृष्ठभूमि ६७
६.४.२ वस्तुगत स्थिति ६७
६.४.३ प्रमुख समस्या ६७
६.४.४ अवसर तथा चुनौतीहरु ६८
६.४.५ सोच ६८
६.४.६ लक्ष्य ६८
६.४.७ उदेश्य ६८
६.४.८ रणनीति र कार्यनीति ६८
६.४.९ मुख्य कार्यक्रम ६९
६.४.१० अपेक्षित उपलब्धि ६९
६.५ लैगिक तथा सामाजिक सामावेशीता ७०
६.५.१ पृष्ठभूमि ७०
६.५.२ वस्तुगत स्थिति ७०
६.५.३ प्रमुख समस्या ७०
६.५.४ अवसर र चुनौती ७०
६.५.५ सोच ७१
६.५.६ लक्ष्य ७१
६.५.७ उद्देश्य ७१
६.५.८ रणनीति र कार्यनीति ७१
६.५.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु ७२
६.५.१० अपेक्षित उपलब्धि ७३
६.६ लक्षित वर्ग उत्थान ७३
६.६.१ प्रमुख समस्या ७३
६.६.२ अवसर र चुनौतीहरु ७३
६.६.३ सोच ७३
६.६.४ लक्ष्य ७४
६.६.५ उद्देश्य ७४

६.६.६ रणनीति र कार्यनीति ७४
६.६.७ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना ७५
६.६.८ अपेक्षित उपलब्धि ७५
६.७ भाषा, सांस्कृति, कला र सहित्य ७६
६.७.१ पृष्ठभूमि ७६
६.७.२ बस्तुगत स्थिति ७६
६.७.३ प्रमुख समस्या ७६
६.७.४ अवसर तथा चुनौतिहरु ७७
६.७.५ सोच ७७
६.७.६ लक्ष्य ७७
६.७.७ उद्देश्य ७७
६.७.८ रणनीति र कार्यनीति ७७
६.७.९ प्रमुख कार्यहरु ७८
६.७.१० अपेक्षित नतिजा ७९

परिच्छेद सात: पूर्वाधार क्षेत्र ८०

७.१ आवास तथा वस्ती विकास ८०
७.१.१ पृष्ठभूमि ८०
७.१.२ वस्तुगत स्थिति ८०
७.१.३ प्रमुख समस्या ८०
७.१.४ अवसर र चुनौती ८१
७.१.५ सोच ८१
५.१.६ लक्ष्य ८१
७.१.७ उद्देश्य ८१
७.१.८रणनीति तथा कार्यनीति ८१
७.१.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु ८२
७.१.१० अपेक्षित उपलब्धि ८२
७.२ सडक तथा यातायात ८३
७.२.१ पृष्ठभूमि ८३
७.२.२ वस्तुगत स्थिति ८३
७.२.३ प्रमुख समस्या ८३
७.२.४ अवसर र चुनौती ८४
७.२.५ लक्ष्य ८४
७.२.६ उदेश्य ८४
७.२.७ रणनीति तथा कार्यनीति ८४
७.२.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु ८५
७.२.९ अपेक्षित उपलब्धी ८५
७.३ सिंचाई ८५
७.३.१ पृष्ठभूमि ८५

७.३.२ वस्तुगत स्थिति ८६
७.३.३ प्रमुख समस्या ८६
७.३.४ अवसर र चुनौती ८६
७.३.५ लक्ष्य ८६
७.३.६ उद्देश्य ८६
७.३.७ रणनीति र कार्यनीति ८६
७.३.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु ८७
७.३.९ अपेक्षित उपलब्धी ८८
७.४ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा ८८
७.४.१ पृष्ठभूमि ८८
७.४.२ वस्तुस्थिति ८८
७.४.३ प्रमुख समस्या ८८
७.४.४ अवसर र चुनौती ८९
७.४.५ लक्ष्य ८९
७.४.६ उद्देश्य ८९
७.४.७ रणनीति र कार्यनीति ८९
७.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु ८९
७.४.९ अपेक्षित उपलब्धि ९०
७.५ संचार तथा सूचना प्रणाली ९०
७.५.१ पृष्ठभूमि ९०
७.५.२ वस्तुगत स्थिति ९०
७.५.३ प्रमुख समस्या ९१
७.५.४ अवसर र चुनौती ९१
७.५.५ लक्ष्य ९१
७.५.६ उद्देश्य ९१
७.५.७ रणनीति र कार्यनीति ९२
७.५.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु ९२
७.५.९ अपेक्षित उपलब्धि ९२
७.६ ढल निकास, फोहोरमैला प्रशोधन पूर्वाधार ९३
७.६.१ पृष्ठभूमि ९३
७.६.२ वस्तुगत स्थिति ९३
७.६.३ प्रमुख समस्या ९३
७.६.४ अवसर र चुनौती ९४
७.६.५ लक्ष्य ९४
७.६.६ उद्देश्य ९४
७.६.७ रणनीति र कार्यनीति ९४
७.६.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु ९५
७.६.९ अपेक्षित उपलब्धी ९५
७.७ सार्वजनिक भवन र उद्यान्न ९५

७.७.१ पृष्ठभूमि ९५
७.७.२ वस्तुगत स्थिति ९५
७.७.३ प्रमुख समस्या ९६
७.७.४ अवसर र चुनौती ९६
७.७.५ लक्ष्य ९६
७.७.६ उद्देश्य ९६
७.७.७ रणनीति र कार्यनीति ९६
७.७.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु ९७
७.७.९ अपेक्षित उपलब्धि ९७

परिच्छेद आठः संस्थागत विकास, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा ९८

८.१ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता ९८
८.१.१ पृष्ठभूमि ९८
८.१.२ वस्तुगत स्थिति ९८
८.१.३ प्रमुख समस्या ९८
८.१.४ अबसर तथा चुनौतीहरु ९९
८.१.५ लक्ष्य ९९
८.१.६ उद्देश्य ९९
८.१.७ रणनीति तथा कार्यनीति ९९
८.१.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु १००
८.१.९ अपेक्षित उपलब्धि १००
८.२ नीति तथा कानुन तर्जुमा १००
८.२.१ पृष्ठभूमि १००
८.२.२ वस्तुगत स्थिति १०१
८.२.३ प्रमुख समस्या १०१
८.२.४ अवसर र चुनौती १०१
८.२.५ लक्ष्य १०१
८.२.६ उद्देश्य १०१
८.२.७ रणनीति र कार्यनीति १०२
८.२.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु १०२
८.२.९ अपेक्षित उपलब्धि १०२
८.३ संस्थागत जनशक्ति विकास १०२
८.३.१ पृष्ठभूमि १०२
८.३.२ वस्तुगत स्थिति १०३
८.३.३ प्रमुख समस्या १०३
८.३.४ अवसर र चुनौती १०३
८.३.५ सोच १०३
८.३.६ लक्ष्य १०४
८.३.७ उदेश्य १०४

८.३.८ रणनीति र कार्यनीति १०४
८.३.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु १०४
८.३.१० अपेक्षित उपलब्धि १०५
८.४ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन १०५
८.४.१ पृष्ठभूमि १०५
८.४.२ वस्तुगत स्थिति १०५
८.४.३ प्रमुखसमस्या १०५
८.४.४ अवसर र चुनौती १०५
८.४.५ लक्ष्य १०६
८.४.६ उदेश्य १०६
८.४.७ रणनीति र कार्यनीति १०६
८.४.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु १०६
८.४.९ अपेक्षित उपलब्धि १०७
८.५ शान्ति सुरक्षा १०७
८.५.१ पृष्ठभूमि १०७
८.५.२ वस्तुगत स्थिति १०७
८.५.३ प्रमुख सम्सया १०७
८.५.४ अवसर र चुनौती १०७
८.५.५ लक्ष्य १०७
८.५.६ उदेश्य १०७
८.५.७ रणनीति र कार्यनीति १०८
८.५.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु १०८
८.५.९ अपेक्षित नतिजा १०८
८.६ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली १०८
८.६.१ पृष्ठभूमि १०८
८.६.२ वस्तुगत स्थिति १०९
८.६.३ प्रमुख समस्या १०९
८.६.४ अवसर र चुनौती १०९
८.६.५ लक्ष्य ११०
८.६.६ उद्देश्य ११०
८.६.७ रणनीति र कार्यनीति ११०
८.६.८ महत्वपूर्ण कार्यक्रमहरु ११०
८.६.९ अपेक्षित नतिजा १११

परिच्छेद नौ: वन, वातावरण र विपद व्यवस्थापन ११२

९.१ वन व्यवस्थापन, जलाधार संरक्षण तथा जैविक विविधता ११२
९.१.१ पृष्ठभूमि ११२
९.१.२ वस्तुस्थिति ११२
९.१.३ प्रमुख समस्या ११३

९.१.४ अवसर तथा चुनौतीहरु ११३
९.१.५ सोच ११३
९.१.६ लक्ष्य ११३
९.१.७ उद्देश्य ११३
९.१.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु ११४
९.१.१० अपेक्षित उपलब्धि ११५
९.२ वातावरण प्रदुषण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद् व्यवस्थापन ११५
९.२.१ पृष्टभूमी ११५
९.२.२ वस्तुगत स्थिति ११६
९.२.३ प्रमुख समस्या ११७
९.२.४ अवसर र चुनौती ११७
९.२.५ सोच ११८
९.२.६ लक्ष्य ११८
९.२.७ उद्देश्य ११८
९.२.८ रणनीति र कार्यनीति ११८
९.२.९ प्रमुख कार्यहरु ११८
९.२.१० अपेक्षित उपलब्धी ११९
९.३ पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रण ११९
९.३.१ पृष्ठभूमि ११९
९.३.२ बस्तुस्थिति १२०
९.३.३ प्रमुख समस्या १२०
९.३.४ अवसर र चुनौती १२०
९.३.५ सोच १२१
९.३.६ लक्ष्य १२१
९.३.७ उदेश्य १२१
९.३.८ रणनीति र कार्यनीति १२१
९.३.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु र कार्यान्वयन योजना १२१
९.३.१० अपेक्षित उपलब्धि १२२
९.४ विपद तथा महामारी जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन १२२
९.४.१ पृष्ठभूमि १२२
९.४.२ प्रमुख समस्या १२३
९.४.३ अवसर र चुनौती १२३
९.४.४ सोच १२४
९.४.५ लक्ष्य १२४
९.४.६ उदेश्य १२४
९.४.७ रणनीति र कार्यनीति १२४
९.४.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु र कार्यान्वयन योजना १२५
९.४.९ अपेक्षित उपलब्धि १२६

परिच्छेद दश: योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन १२७

१०.१ योजना तर्जुमा १२७
१०.२ संस्थागत तथा कार्यान्वयन व्यवस्था..... १२७
१०.२.१ कार्यान्वयन कार्ययोजना १२७
१०.२.२ योजना कार्यान्वयन विधि..... १२८
१०.३ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तरसरकार समन्वय १२९
१०.४ जोखिम व्यवस्थापन १३०
१०.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन..... १३१
१०.५.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था १३१
१०.५.२ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितको गठन १३१
१०.५.३ अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कन समितिको काम कर्तब्य र अधिकार १३२
१०.५.४ योजना तथा आयोजनाको मुल्याङ्कन १३३

परिच्छेद एघारः नतिजा खाका..... १३४

११.१ पृष्ठभूमि..... १३४
११.२ नतिजा खाका तथा नतिजा साङ्केतिकरण १३४

सन्दर्भ सामाग्रीहरु १४६

अनुसूचीहरु १४७

अनुसूची १: फोटो..... १४७
अनसूची १.१: कार्यशाला, अभिमुखिकरण कार्यक्रम र स्थलगत भ्रमण, आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका, रसुवा १४७
अनुसूची १.२: प्रथम मस्यौदामाथी ज्ञद्वद्व□ मार्फत भएको छलफल (2021/06/24)..... १४९
अनुसूची१.३: मस्यौदा प्रतिवेदनको बारेमा सुझाव सहित भएको छलफल (2078/03/17)..... १५०
अनुसूची-२ नक्शा..... १५१
अनुसूची -३: माईन्यूटहरु १५३
अनुसूची – ४ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन खाका..... १५५
अनुसूची ५: नतिजा खाकाको नमुना १५६
अनुसूची ६: योजना तथा कार्यक्रमहरु १५७
अनुसूची ६.१: गाउँपालिका स्तरिय रणनीतिक योजनाहरु..... १५७
अनुसूची ६.२: वडा स्तरिय योजना तथा कार्यक्रमहरु..... १६८
अनुसूची ७: समष्टिगत योजनाको तर्कबद्ध खाकाको नमुना..... १९२

तालिका सूची

तालिका १: गाउँपालिकामा भू-उपयोगको अवस्था..... ९
तालिका २: आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको जनसंख्यीक विवरण १०
तालिका ३: पेशागत विवरण.....१३
तालिका ४: गाउँपालिकामा संचालीत उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको विवरण.....१५
तालिका ५: बत्ति बाल्न उर्जाको प्रयोग गर्ने घरधुरीहरु.....१९
तालिका ६: खाना पकाउन उर्जाको प्रयोग गर्ने घरधुरीहरु.....१९
तालिका ७: वडागत दरवन्दी तेरीज..... २०
तालिका ८: पालीकाको दरवन्दी तेरीज.....२१
तालिका ९: दीर्घकालिन सोचले समेटेका क्षेत्रहरु..... २५
तालिका १०: आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाको आगामी ५ बर्षको व्ययको अनुमानित प्रक्षेपण..... २९
तालिका ११: स्थानीय तहको योजना प्राथमिकीकरणका आधार र अंकभार.....३२
तालिका १२: गाउँपालिकामा भएका बिद्यार्थी तथा शैक्षि संस्थाहरुको विवरण ५४
तालिका १३: नतिजा खाका.....१३५

चित्र सूची

चित्र १:आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको वार्षिक औषत तापक्रम र बर्षा.....९
चित्र २: गाउँपालिकामा भू-उपयोगको अवस्था १०
चित्र ३: वडागत जनसंख्याको वितरण ११
चित्र ४: गाउँपालीकाको जनसंख्या कोणस्तुप..... १२
चित्र ५: पेशागत विवरण १४
चित्र ६: जातजातीगत विवरण १७
चित्र ७: गाउँपालीकाको संस्थागत संरचना २२
चित्र ८: संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको आबधिक योजना बीचको अन्तरसम्बन्ध २३
चित्र ९: आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाको आगामी ५ बर्षको आयको अनुमानित प्रक्षेपण २९
चित्र १०: आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाको आगामी ५ बर्षको व्ययको अनुमानित प्रक्षेपण..... ३०

नक्शा सूची

नक्शा १: आमाछोदीङ्मो गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्शा ८
नक्शा २: आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको आधार नक्शा.....१५१
नक्शा ३: आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको भूउपयोग नक्शा.....१५२

१.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि क्षेत्रको व्यवस्थित विकासको लागि आवधिक योजनाहरु महत्वपूर्ण साधन हुन् । नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई संघीय संरचना अनुरूप एक बलियो स्थानीय सरकारको रूपमा स्थापित गरेको छ । संविधानमा नै स्थानीय तहको एकल र साझा अधिकारहरू परिभाषित छन् । जनसहभागिता, उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न, लोकतन्त्रका लाभहरूको समानुपातिक र न्यायोचित वितरण गरी कानुनी राज्य र दिगो विकासको अवधारणा अनुरूप समाजवाद उन्मुख संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखि नै सुदृढ गर्ने उद्देश्य स्थानीय सरकार ऐन, २०७४ ले राखेको छ । उक्त ऐनको दफा ११ र १२ मा क्रमश: गाउँपालिका र वडा समितिको काम कर्तव्य र अधिकार तोकिएका छन् भने दफा २४ को उपदफा (१) मा गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषय क्षेत्रगत मध्यकालीन र दीर्घकालीन योजना बनाई लागू गर्ने स्पष्ट उल्लेख छ । त्यसैगरी, ऐनको परिच्छेद ९ मा गाउँपालिकाको वित्तीय अधिकार क्षेत्रसमेत तोकिएको छ । संविधान र कानुन वमोजिम संघीय र प्रदेश सकारले आवधिक योजना र दिगो विकास लक्ष्यहरू प्राप्त गर्ने मार्गचित्रसमेत तर्जुमा गरिसकेका छन् । संविधानमा व्यवस्था भए अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहवीच सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयमा आधारित विकास प्रकृयालाई स्थानीय तहमा संस्थागत गर्न, उपलब्ध सीमित स्रोतहरूको न्यायोचित वितरण गरी स्थानीय जनताको विकासको चाहनालाई पूरा गर्नको लागि स्पष्ट मार्गचित आवश्यक भएकोले आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको आवधिक योजना (आ.व. २०७८/८९-८३/८४) तर्जुमा गर्ने प्रकृयालाई अगाडि बढाएको छ ।

गाँउपालिकामा उपलब्ध स्रोत तथा साधन र विकासको स्थितिलाई ध्यान दिई आगामी बर्षहरुमा विकास कार्यक्रमहरु संचालन गर्नको लागि योजनाबद्ध विकासको आवश्यक्ता हुन्छ । त्यसकारण आवधिक योजनाले गाँउपालिकामा उपलब्ध स्रोत साधनको पहिचान गर्दै भविश्यमा यस गाँउपालिकालाई कस्तो किसिमको गाँउपालिकाको रुपमा विकास गर्ने हो भन्ने कुराको समेत निक्यौंल गर्न मद्दत गर्दछ । नेपालको संविधान र कानुनमा व्यवस्था भए बमोजिम स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र रहेको विषय र क्षेत्रलाई समेट्ने गरी स्थानीय तहको आर्थिक सामाजिक विकासको लागि आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्दछ । खास गरी स्थानीय तहका आर्थिक सामाजिक नीति, स्थानीय स्तरका आयोजना लगायतका विषय समेटेर स्थानीय सरकारले स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दछन् । यस्तो योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकारले राष्ट्रिय योजना र आ-आफ्नो प्रदेश सरकारको आवधिक योजनासंग तादात्म्यता कायम गर्नुपर्दछ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको आवधिक योजनाहरुबीच अन्तरसम्बन्ध रहेको हुन्छ ।

यो आवधिक योजनाले आमा छोदिङ्मो गाँउपालिकाको समृद्धि र विकासको दीर्घकालीन सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र प्राथमिकताको मार्गचित्र प्रस्तुत गर्दछ । यो आवधिक योजना पाँच वर्षका लागि निर्माण गरिएको भए पनि यसको दीर्घकालीन सोच समृद्ध नेपाल: सुखी नेपालीको दीर्घकालीन सोचसंग तादात्म्य कायम हुनेगरी तयार गरिएको छ । योजनाको समष्टिगत सोचको परिकल्पना पाँच वर्षभन्दा बढी अवधिको रहेको छ । यही परिकल्पनाको आधारमा लक्ष्य र उद्देश्य तय गरिएको छ । यस आवधिक योजनामा उल्लेखित समष्टिगत र क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य र उद्देश्य स्थलगत कार्यशाला गोष्ठीहरुमा गरिएको सामुहिक छलफलहरुको

निचोड हो । रणनीतिको तर्जुमा ५ वर्ष भन्दा बढीको समयावधिलाई ध्यानमा राखेर गरिएको भएतापनि कार्यान्वन गर्ने नीतिहरु भने ५ वर्षको अवधिका लागि मात्र हुन् ।

संविधान बमोजिम आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाले गाँउपालिकाको दीर्घकालीन सोच र योजना तर्जुमा गरी प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा लगानी गर्नुपर्दछ । यसैगरी, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानिय सरकारले सार्वजनिक खर्चको विवरण प्रस्तुत गर्दा तीन आर्थिक वर्षको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत तर्जुमा गर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस परिप्रेक्ष्यमा, आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाको पहिलो आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ । यसै सन्दर्भमा आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको लागि पाथवे ईन्जिनियरिङ कन्सल्टेन्सि प्रा. लि., भक्तपुर र प्रदेश शासासन केन्द्र, बागमती प्रदेश, आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाबिच भएको सम्झौता बमोजिम यो प्रतिवेदन तयार गरी बुझाइएको छ ।

१.२ आवधिक योजनाको आवश्यकता

गाउँपालिकामा स्रोत साधनको अभाव रहेको र विकासको चाहना र आवश्यकता अत्याधिक रहेको हुनाले सीमित स्रोत साधनलाई अधिकतम प्रतिफल प्राप्त गर्ने क्षेत्रमा लगानी गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । यसको लागि बजारले मात्र सम्पूर्ण स्रोत साधनको अति उत्तम परिचालन गर्न सक्दैन । खास गरी जनतालाई पुऱ्याउनुपर्ने शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सुरक्षा, भौतिक पूर्वाधार निर्माणका साथै कृषि क्षेत्रको विकास, रोजगारीको सृजना, गरीबी निवारण, सन्तुलित र समावेशी विकास जस्ता विषयहरु स्थानीय सरकारको दायित्वभित्र पर्दछ । तसर्थ: उपलब्ध सीमित स्रोत साधनको उपयोग गरी यी स्थानीय सरकारको दायित्व भएको क्षेत्रमा लगानी गर्नु आवश्यक छ । यसका लागि स्थानीय तहले योजनावद्ध विकासमार्फत गाउँपालिकाको द्रुत विकास गर्नुपर्ने हुन्छ ।

स्थानीय राजनीतिक नेतृत्वको जनतासमक्ष गरेका प्रतिवद्धता तथा घोषणाहरु कार्यान्वयन गर्ने पहिलो औजार नै आवधिक योजना हो । आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा नेपालको संविधान, विद्यमान ऐन, नियमहरु, विद्यमान राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति समेतलाई विचार गरिन्छ । जसका कारण स्थानीय विकासमा हुने दोहोरोपनलाई कम गर्न सहयोग पुग्दछ । साथै राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक योजनासँग तालमेल हुने गरी स्थानीय तहका योजना निर्माण हुन सकेमा श्रम, सीप र समयको बचत समेत हुन गई संघीयताका आर्थिक तथा अन्य भारहरु कम हुन जाने देखिन्छ । आवधिक योजनाबाट दिगो विकासका लक्ष हासिल गर्न स्थानीय तहहरुले अपनाउनुपर्ने विधिहरु स्पष्ट हुन्छन् । स्थानीय तहका प्रमुख समस्या, समाधान र सम्भावनाहरु केलाउनका लागि योजनावद्ध विकासको जरुरी हुन्छ ।

आवधिक योजनाले स्थानीय तहमा विधि र प्रकृयालाई समस्थागत गर्दछ । कुन अवधिका कुन क्षेत्रमा कुन काम कसले र कहिले गर्ने भन्ने कुराको अग्रिम रुपमा स्पष्ट हुन्छ । आवधिक योजना निर्माणको लागि विद्यमान स्थितिलाई कुन अवधिमा कुन स्तरमा रुपान्तरण गर्ने खाका तयार हुन्छ । यसले प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा ध्यान केन्द्रित गरी अनावश्यक क्षेत्रमा हुने लगानीलाई निरुत्साहित गर्दछ । आवधिक योजनाले सम्भाव्य स्रोतको पहिचान र प्रक्षेपण गर्दछ । यसले विषय क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्रमुख कार्यक्रम निर्धारण

गरी योजनामा उल्लिखित लक्ष्य, उद्देश्य प्राप्त गर्ने गरी योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि विधि, कार्य तालिका र जिम्मेवारी सहित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समेतको व्यवस्था गरिन्छ ।

१.३ योजना निर्माण गर्नुका उद्देश्यहरु

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण (भौतिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, वित्तीय, वातावरणीय लगायत सबै क्षेत्र र पक्षहरुको) गरी गाउँपालिकाको आगामी पाँच वर्षको विकास योजना तर्जुमा गर्ने मूल उद्देश्य रहेको छ । यस आवधिक योजनाको अन्य उद्देश्यहरु यसप्रकार रहेका छन:-

- गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, भौगोलिक, वातावरणीय, वित्तीय वस्तुस्थितिबारे अध्ययन गर्ने।
- गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच निर्धारण/परिमार्जन/पुनरावलोकन गरी लक्ष्य, उद्देश्य, नतिजा र कार्यक्रम निर्धारण गर्ने ।
- क्षेत्रगत योजना र कार्यक्रमहरु पहिचान एवं प्राथमिकीकरण गरी गाउँपालिकाको ५ वर्षे योजना तयार गर्ने ।
- गागउँपालिकाको पाँच बर्षे नतिजाखाका तर्जुमा गर्ने ।

१.४ योजना तर्जुमाका आधारहरु

नेपालको संविधानले प्रदेश सरकारलाई प्रदेशको विकासको प्रमुख वाहकका रुपमा स्थापित गरेको छ । यसका चार महत्वपूर्ण पक्ष छन् ।

- स्थानीय तहको आफ्नै अधिकार र दायित्वभित्र पर्ने विकासका विषयहरु ।
- स्थानीय तहलाई प्रभाव पार्ने संघीय तथा प्रादेशिक नीति, योजना र कार्यक्रम र स्थानीय तहको योजना बारे मार्गनिर्देश ।
- स्थानीय तहको विकासमा प्रदेशले गर्नुपर्ने सहजिकरण र
- नेपालले अनुमोदन गरेका विकास सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरु खास गरी सन् २०३० सम्ममा सबै क्षेत्र अनि समुदायहरुले हासिल गर्ने प्रतिवद्धता जनाएका विकासका लक्ष्यहरुलाई स्थानीयकरण गर्नुपर्ने जिम्मेवारी ।

संक्षेपमा, संविधानका निर्देशक सिद्धान्त र नीतिहरु, संघीय मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकार सूचीको कार्य विस्तृतिकरण, **"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"** को लागि तय भएको दीर्घकालीन सोच, दिगो विकास लक्ष्य र यी सबैमा अन्तर्निहित समावेशीकरण, लैङ्गिक समता, सामाजिक विभेद र वञ्चितिको अन्त्य, वातावरणीय सन्तुलन, हरित विकास, विकासमा सन्तुलन, दिगो र सहभागितात्मक विकास, सुशासन, आदि पक्षहरुलाई यो आवधिक योजनाले योजना तर्जुमाका आधारहरुका रुपमा अङ्गिकार गरिएको छ । साथै गाँउपालिकाको विगतका नीति तथा कार्यक्रम र गाँउपालिकाबाट जारी भएका ऐन, कानुन, नियम र निर्देशिकाहरुलाई पनि आधारका रुपमा लिईएको छ ।

आवधिक योजनाको प्रमुख उद्देश्य देशको आर्थिक सामाजिक क्षेत्रको विकास गरी जनताको जीवनस्तरमा सकरात्मक परिवर्तन ल्याउनु हो । योजनाको कार्यान्वयनबाट योजना अवधिमा देशको आर्थिक सामाजिक साथै वातावरणीय पक्षमा समेत सुधार हुनु आवश्यक हुन्छ । तसर्थ योजना तर्जुमा गर्दा देशको संविधानमा रहेका विभिन्न प्रावधान एवम् देशको आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथा राजनीतिक पक्षसंग सम्बन्धित विभिन्न ऐन, नियम र नीतिको कार्यान्वयन तथा उद्देश्य हासिल गर्ने पक्षलाई ध्यान दिनु आवश्यक हुन्छ । तसर्थ, यस योजना तर्जुमा गर्दा राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पारेको राष्ट्रिय योजना आयोगको खाकालाई लाई आत्मसाथ गरिएको छ । जसमा निम्न लिखित पक्षहरुलाई योजना तर्जुमाको मुख्य आधार भनि उल्लेख गरिएको छ ।

१) नेपालको संविधान
२) विद्यमान ऐन नियमहरु
३) विद्यमान राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति
४) राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानिय तहको दीर्घकालीन सोच
५) राष्ट्रिय/प्रादेशिक आवधिक योजना
६) दिगो विकास लक्ष्य
७) राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक सरकारका मार्गनिर्देशन
८) स्थानीय तहको प्रमुख समस्या र सम्भावना
९) स्थानीय तहमा सहभागी दलहरुको घोषणापत्रहरु

यी माथि उल्लेखित पक्षहरुलाई नै प्रमुख आधारमानी यो आवधिक योजना तर्जुमा तयार गरीएको छ ।

१.५ योजना तर्जुमा कार्यको मुख्य कार्यक्षेत्र

आवधिक योजनामा देहाय बमोजिम क्षेत्रका योजनाहरु समावेश गरिएका छन् ।

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन योजनाको प्रारुप

यस भित्र गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, ध्येय, लक्ष्य, उद्देस्यहरु र विकासका प्राथमिकताहरु साथै आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका क्षेत्रका सवलता, दुर्वलता, सम्भावना र चुनौतीहरु समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

भौतिक विकास योजना

स्थानीय यातायात पूर्वाधार, सिंचाई, विद्युत र वैकल्पिक उर्जा, खानेपानी, बसोबास तथा भवन निर्माण, सामाजिक पूर्वाधार, पर्यटन, कृषि तथा औद्योगिक पूर्वाधारहरु समेटिएको भौतिक विकास योजना प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक विकास योजना

यस योजना अन्तर्गत कृषि, पशुपालन, वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलाप, खनिज सम्पदा, भूमि व्यवस्था, खाद्य सुरक्षा, उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटनमा आधारित आर्थिक क्रृयाकलाप, घरेलु तथा साना उद्यम विकासका कार्यक्रमहरु समेटिएका छन् ।

सामाजिक विकास योजना

यस योजना अन्तर्गत वसाइसराई व्यवस्थापन, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी र सरसफाई, जनताको सामाजिक सम्पत्तिमा पहुँच, सामुदायिक स्रोत विकास, लैंगिक, जातिगत, वालविकास, वृद्ध, असहाय, दलित, अपांगहरुको सामाजिक अधिकार र सहभागिता सुनिश्चित गर्ने सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरु, युवा तथा खेलकुद विकासका कार्यक्रमहरु समेटिएका छन् ।

वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन योजना

यस अन्तर्गत सरसफाई, ठोस फोहोर व्यवस्थापन, प्राकृतिक वातावरनको संरक्षण, नदी नियन्त्रण, भूस्खलन नियन्त्रण, वन संरक्षण र उपयोग, आदि कार्यक्रमहरु समेटिएका छन् । जोखिमयुक्त स्थानहरुको पहिचान गरी भूकम्प, आगलागी, बाढी, पहिरो, सुख्खा खडेरी र महामारी जस्ता विपद्हरुको पूर्वतयारी, सूचना प्रणालीको विकास, विपद् पश्चात उद्धार र पुनर्स्थापनाका कार्यक्रमहरु समावेश गरिका छन् ।

वित्तीय व्यवस्थापन योजना

यस योजना अन्तर्गत गाउँपालिकाको आय-व्ययको विश्लेषणका आधारमा आगामी योजना अवधीको लागि आय र व्ययको प्रक्षेपण गरिनुका साथै गाउँपालिकाको बजेटको क्षेत्रगत बाँडफाँट, आन्तरीक राजश्व वृद्धिका योजना, निजी र सहकारीको योगदान, अन्तर सरकारि वित्तीय बाँडफाँट र व्यवस्थापनको योजना समेटिएको छ ।

शुसाशन र संस्थागत विकास योजना

गाउँपालिकामा शान्ति र सुरक्षा, न्याय प्रणाली, वित्तीय अनुशासन, सेवा प्रवाहको सहजता, स्वच्छ र प्रभावकारी सेवा, असल शासन प्रवर्द्धन, लेखा र अभिलेखहरुको प्रभावकारी व्यवस्थापन, स्थानीय स्रोत तथा साधनको प्रभावकारी उपयोग, अन्य संस्थाहरुसँगको साझेदारी र संजाल, कर्मचारी र जनशक्ति व्यवस्थापन, अभिप्रेरणा र सुदृढीकरण, विकासको ढाँचा र कार्यविधिको विकास, जस्ता कार्यक्रमहरु समेटिएका छन् ।

अन्तरसम्बन्धित विषयहरुको योजना

यस अन्तर्गत माथि उल्लेखित योजनाहरुसँग अन्तरसम्बन्धित विषयहरु - तथ्यांक प्रणाली, गरिबी निवारण, श्रम तथा रोजगारी, जनशक्ति उद्यमशिलता विकास, अनुसन्धान र विकास, समता र समावेशीकरण, सामाजिक सुधार, सामाजिक सांस्कृतिक विविधता, सामुदायिक साझेदारी र गैरसरकारी संस्थाहरुसंगको सहकार्य जस्ता विषयहरु समेटिएका छन् ।

योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन योजना

यस अन्तर्गत विभिन्न क्षेत्रगत योजनाहरुको वर्गीकरण गरी गाउँपालिका, वडा, प्रदेश र संघीय कार्यक्रमहरुसंग तादात्म्यता र जिम्मेवारी बाँडफाँट गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनको ढाँचा प्रस्तुत गरिएको छ भने विकास निर्माण र गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरुको अनुगमन र मूल्याङ्कनको योजना प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.६ आवधिक योजना तर्जुमाका सीमाहरु

आवधिक योजना तयार गर्दा देहाय बमोजिम सीमाहरुलाई मध्यनजर गरिएको छ ।

- नयाँ संरचना अनुसार गाउँपालिका पूर्वका साविक गाविसहरुको एकीकृत तथ्यांकको अभावमा लामो समयको प्रवृत्तिगत विश्लेषण गर्न नसकिएको ।
- वडा भेलामा सहभागीहरुको विचार प्रतिनिधिमुलक रुपमा आवधिक योजनामा समावेश भएको ।
- स्रोत साधन र समयको सीमितताको कारणले वडाबासीहरुका सम्पूर्ण अपेक्षा र आकांक्षाहरु योजनामा समेट्न नसकिएको ।
- यो आवधिक योजना आमा छोदिङ्मो गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना भएकोले कतिपय द्वितीय स्रोतबाट प्राप्त हुनुपर्ने तथ्यांकहरु पर्याप्त रुपमा उपलब्ध हुन नसकेको ।
- आमा छोदिङ्मो गाउँपालिकाका विभिन्न कार्यक्रमहरु दीर्घकालीन प्रकृतिका र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको आवश्यकता पर्ने खालका भएकाले परियोजनागत विस्तृत लगानी योजना गर्न तत्काल सम्भव नभएको ।

परिच्छेद दुइः आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था

२.१ पृष्ठभुमि

संविधान सभाबाट २०७२ सालमा जारी भएको नेपालको संविधानले नेपालमा रहेको केन्दिकृत एकात्मक शासन प्रणालीलाई विकेन्द्रिकृत गरी संघीय ढाँचमा रुपान्तरित गरी सात प्रदेशमा विभाजन गरेको छ । नेपालको संविधानको अनुसुची ४ मा जनकपुर अञ्चलका ३ जिल्ला (दोलखा, रामेछाप र सिन्धुली), बागमती अञ्चलका ८ जिल्ला (रसुवा, नुवाकोट, धादिङ, सिन्धुपाल्चोक, काभ्रेपलाञ्चोक, भक्तपुर, ललितपुर र काठमाडौं) तथा नारायणी अञ्चलका २ जिल्ला (मकवानपुर र चितवन) गरी १३ जिल्लालाई समेटी बागमती प्रदेश कायम गरेको छ । राज्य पुर्नसंरचनाले गर्दा रसुवा जिल्लाका १८ वटा गा.वि.स.लाई ५ वटा गाउँपालिकामा पुर्नसंरचित गरिएको छ। साविकका गोल्जुङ, गतलाङ, र चिलिमेको सम्पूर्ण भूभाग तथा हाकु गा.वि.स.को वडा नं. १ देखि ७ सम्मको भूभागलाई मिलाएर यो गाउँपालिका बनाइएको छ । राज्य पुर्नसंरचना सिफारिस समितिले यस गाउँपालिकाको नाम पार्वतीकुण्ड गाउँपालिका भनि नामाकरण गरेको थियो। गाउँपालिकाको क्षेत्रफल ६८२.२३ बर्ग कि.मी. छ।

यस गाउँपालिकाको हालको वडा नं. ३ साविकको गतलाङ गा.वि.स.मा अवस्थित धार्मिक तथा प्राकृतिक स्थल पार्वतीकुण्डको नामबाट यस गाउँपालिकाको नाम पार्वतीकुण्ड गाउँपालिका भनि नामाकरण गरेको थियो। स्थानीय तहको निर्वाचन पश्चात गाँउसभाले यस गाउँपालिकाको नाम आमाछोदिङ्मो राख्ने निर्णय गऱ्यो। पार्वतीकुण्ड गाउँपालिकाको राजपत्रमा यस गाउँपालिकाको नाम आमाछोदिङ्मो रहने भनि प्रकाशित भए पश्चात पार्वतीकुण्डबाट आमाछोदिङ्मो बनेको हो । नब्बे प्रतिशत भन्दा बढी तामाङ/घले जातीको बसोबास भएको क्षेत्र भएकोले गाउँपालिकाको नामाकरण पनि तामाङ भाषामा राखिएको हो । तामाङ भाषामा पार्वतीलाई आमा र पानीको कुण्डलाई छोदिङमो भनिने भएकोले आमाछोदिङ्मो रहन गएको हो।

२.२ भौगोलिक र प्रकृतिक अवस्था

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा प्रकृतिक अवस्थाको बारेमा तल उल्लेख गरिएको छ।

२ २.१.गाउँपालिकाको अवस्थिति

पूर्वमा गोसाईकुण्ड गाउँपालिका, पश्चिममा रूबी भ्याली गाउँपालिका (धादिङ जिल्ला), दक्षिणमा उत्तरगया गाउँपालिका र गोसाईकुण्ड गाउँपालिका र उत्तरमा छिमेकी राष्ट्र चिनसँग जोडिएको छ। यो गाउँपालिका पूर्वी देशान्तर ८५°०९'३५" देखि ८५°२१'०३" र उत्तरी अक्षांश २८°२०'२६" देखि २८°०५'३१" मा फैलिएर रहेको छ।

२धरातलिय स्वरु २.२.प

यो गाउँपालिका समुद्र सतहबाट १२०० मिटर देखि ६४०० मिटर उचाइ सम्म फैलिएको छ। यो गाउँपालिका रसुवा जिल्लाको उत्तर पश्चिममा अवस्थित अति नै दुर्गम गाउँपालिका हो। यो पालिकाको अधिकांस भूगोल

भिरालो भूभाग रहेको छ। यो पालिका बेशी हुँदै हिमरेखा सम्म फैलियको छ भने बार्ह्रै महिना हिउँ जमने चुचुरो समेत रहेको छ। त्यस्तै गरेर अन्य भूगोलमा मानव बस्ति, कृषि भूमि लागयतका अन्य क्रियाकालपको

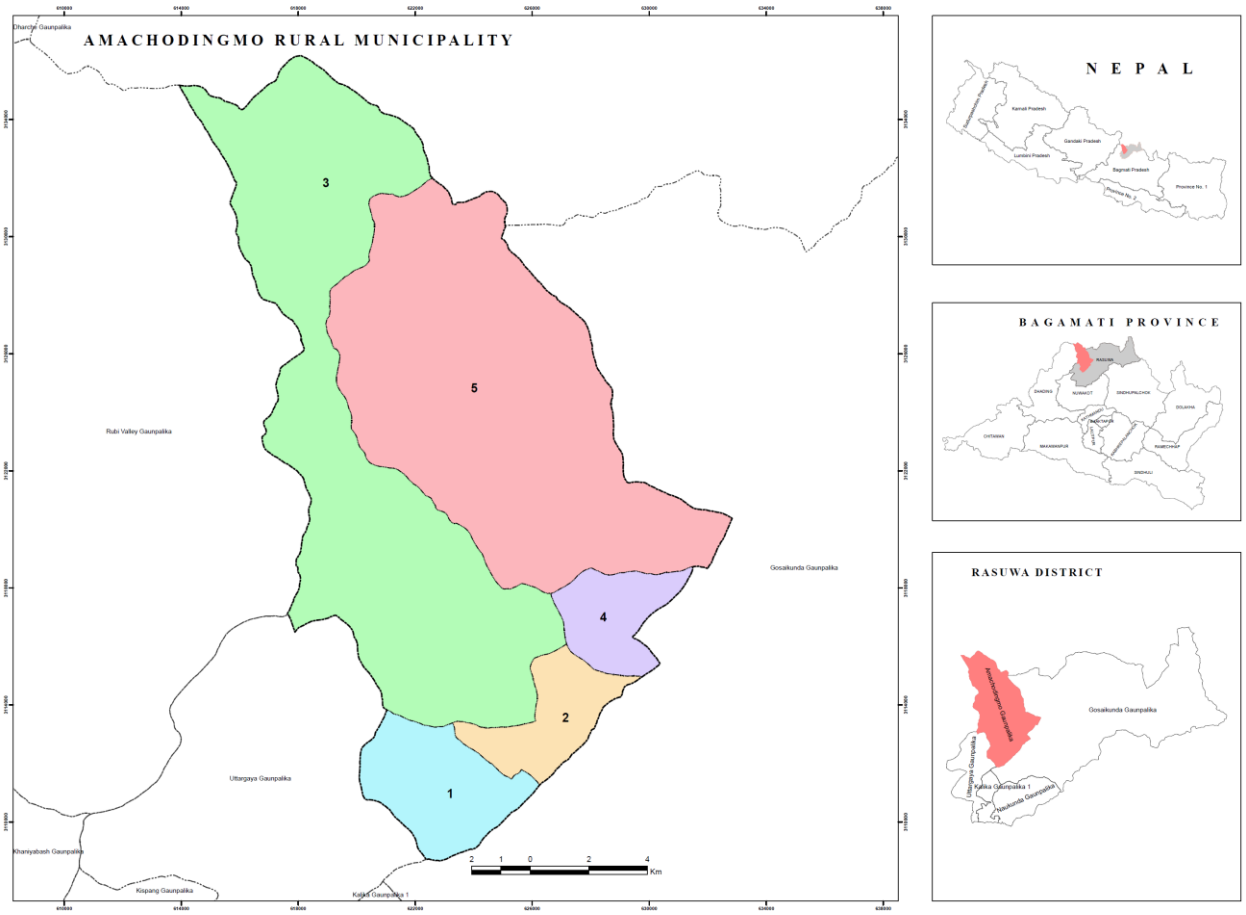

नक्शा १: आमाछोदीङ्मो गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्शा

लागि उपयुक्त छ।

२.२.३ हावापानि

हावापनिले कुनै पनि भूगोललाई प्रत्येक्ष प्रभाव पारको हुन्छ। आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको हावापानि एकै किसिमको छैन। यो गाउँपालिका समुन्द्र सतहबाट करि १२०० मि देखि ६५०० सम्मको भूभागमा फैलिएर रेको छ। यसकारण यहाँ हावापनिमा विविधता रहेको पाईन्छ। जसलाई तल उल्लेख गरिएकोछ।

तापक्रमः

यो गाउँपालिका हिमाली जिल्लामा अबस्थित रहेको गाउँपालिका हो। गाउँपालिकामा १२०० देखि ६५०० मि सम्मको अग्लो भू-भाग रहेको हुँदा यहाँको तापक्रममा पनि भिन्नता रहेको पाईन्छ। यहाँ जेष्ठ बाट साउन सम्म अधिक तापक्रम रहेको पाईन्छ। हषाढ महिनामा अदिकतम तापक्रम २३°सेन्टिग्रेड सम्म पुग्दछ। त्यस्तै गरेर जाडो मौसममा यहाँको न्यूनतम तापक्रम ०°सेन्टिग्रेड भन्दा कम हुन्छ (चित्र १)।

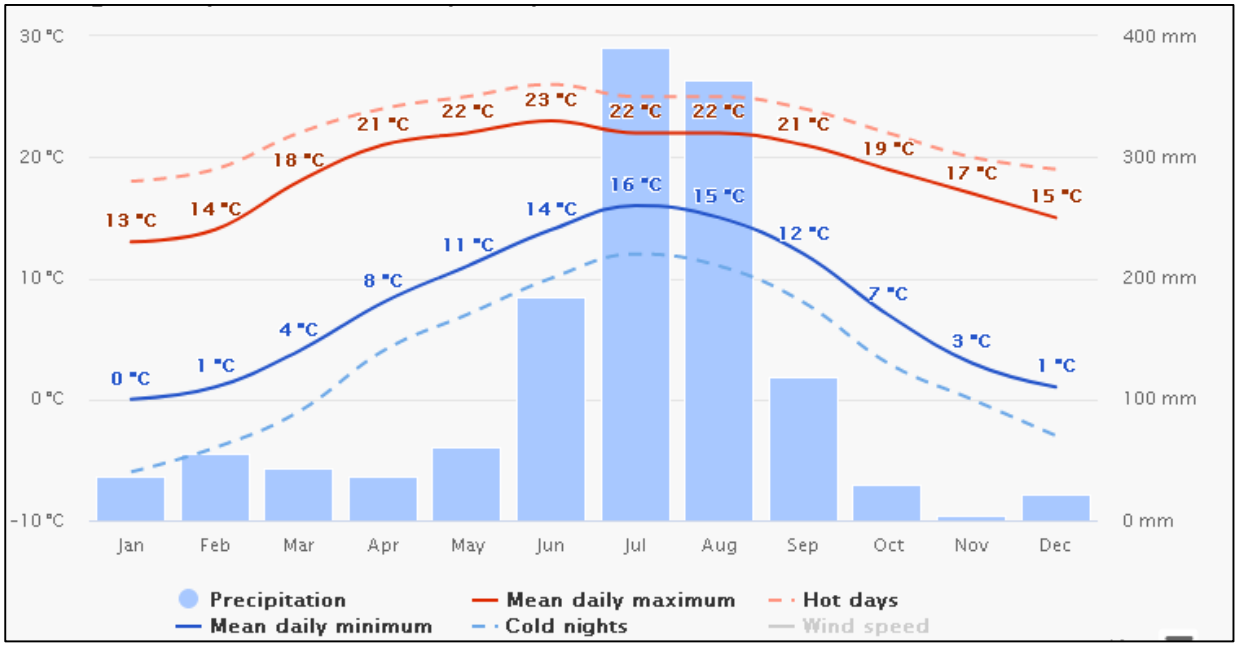

चित्र १:आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको वार्षिक औषत तापक्रम र बर्षा

स्रोतः https://www.meteoblue.com/en/weather/historyclimate/climatemodelled/gatlang_nepal_7982150

बर्षाः

गाउँपालिकामा सबै भन्दा बढि बर्षा अषाढ महिनामा करिव ४०० मि.मि. र साउन महिनामा ३७०मि.मि. सम्म मापन गरिएको छ भने मंसिर, पुस र माघ महिनामा सामान्य वर्ष हुन्छ जहाँ १५मि.मि. भन्दा कम बर्ष हुन्छ (चित्र १)। गाउँपालिकाको मौसमी विवरण तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

२.२.४ भू-उपयोग

यो गाउँपालिकामा कुल भूभागमा बाँझो/खाली जमिन ३४.१२% रहेको छ। यसले गापाको सबै भन्दा धेरै जमिन ओगटेको छ। तयस्तै गरेर वन क्षेत्रले गापाको कुल क्षेत्रफलको ३०.८४%, घाँसे भूमि १५.५५%, बुट्यान क्षेत्र ७.८१% रहेको छ। गाउँपालिकामा खेति भएको जमिन ९.८७% रहेको छ। बाँकी क्षेत्र भिर, मानब बस्ती, बालुवा तथा बगर क्षेत्र र पानिले ढाकेको छ।

तालिका १: गाउँपालिकामा भू-उपयोगको अवस्था

जमिनको प्रकार	क्षत्रफल (बर्ग कि.मि.)	%
बाँझो/खालि जमिन	८४.१४	३४.१२
वन	७६.०७	३०.८४
घाँसे भुमी	३८.३५	१५.५५

कृषि भूमी	२४.३४	९.८७
बुट्यान क्षेत्र	१९.२७	७.८१
मानब वस्ति	२.३२	०.९४
वगर/वालुवा	१.६४	०.६६
भिर/पखेरा	०.३०	०.१२
पानिले ढाकेको क्षेत्र	०.२०	०.०८
कुल	२४६.६३	१००.००
स्रोतः गुगल ईमेज २००० मा आधारित, जि.आई.एस नक्शा		

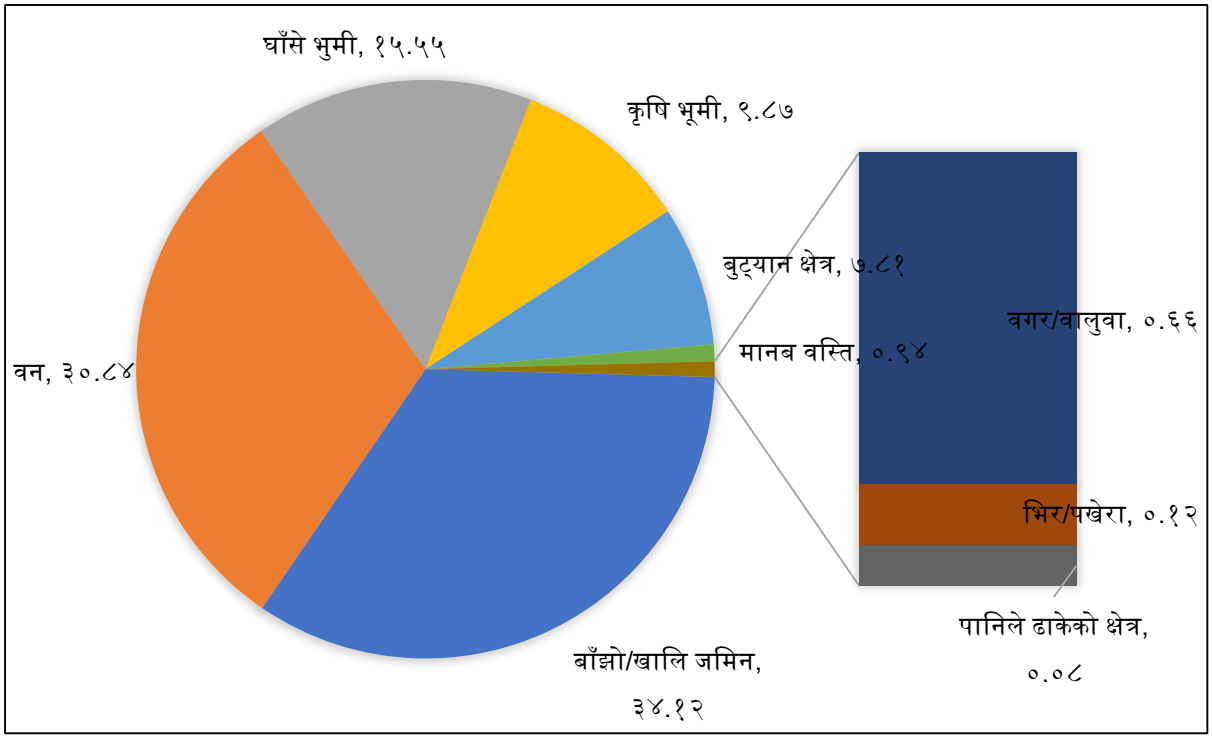

चित्र २: गाउँपालिकामा भू-उपयोगको अवस्था

२.३ जनसंख्यीक अबस्था

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्वश्वचित्र, २०७४ का अनुसार यो पालिकाको कुल घरधुरी १७२६ रहेको छ। गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या ७३५२ रहेको छ जहाँ पुरुषको जनसंख्या ३८५५, महिलाको जनसंख्या ३४९३ र अन्य ४ जना गरी जनसङ्ख्या रहेको छ भने लैगिक अनुपात ९०.६ रहेको छ। पालिकाको जनघनत्व १०.८ जना प्रति वर्ग कि.मि रहेको छ जुन बागमती प्रदेश (२७२ प्रति वर्ग कि.मी.) को भन्दा करीब २५.१९ गुणाले बढी देखिन्छ।

तालिका २: आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको जनसंख्यीक विवरण				
	जनसंख्या			

घरधुरी	कुल	पुरुष	महिला	अन्य	औसत परिवार संख्या	लैगिक अनुपात	जनधनत्व
१७२६	७३५२	३८५५	३४९३	४	४.२६	९०.६	१०.८
स्रोतः आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४							

२.३.१ जनसंख्याको वितरण

आमाछोदिङ्मोको जनसंखयाको वितरण सबै वडाहरुमा समान छैन । गाउँपालिकाको वडा ५ मा सबै भन्दा धेरै जनसंख्या (२६.७%) जनसंख्या वसोबास गर्दछन् । त्यस्तै गरेर वडा ३, १, र ४ मा क्रमशः २३%, १९.७%, र १८.१% जनसंख्या रहेको छ । पालिकाको सवै भन्दा कम जनसंख्या वडा २ हो जहाँ ११.८% जनसंख्या रहेका छन ।

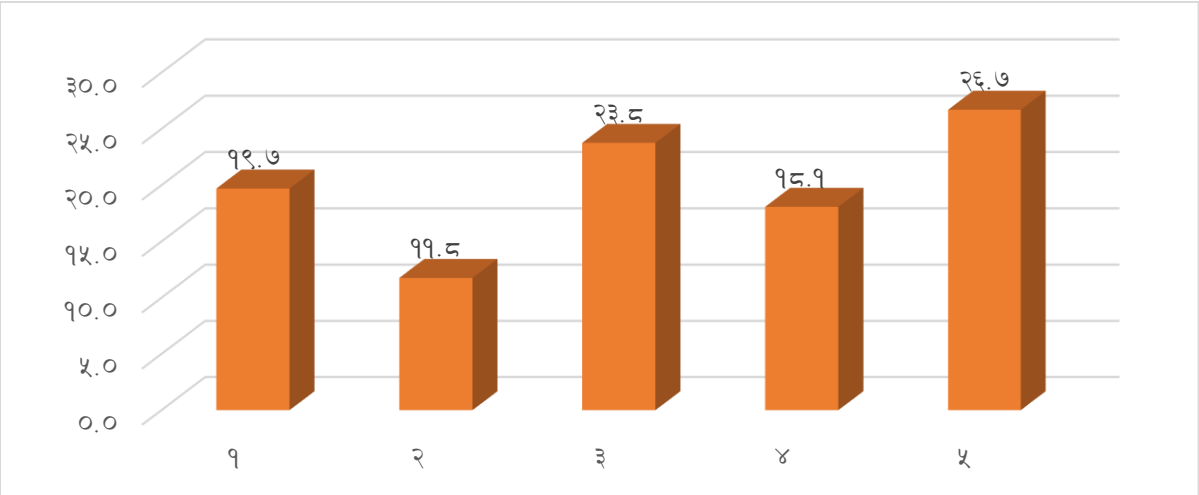

चित्र ३: वडागत जनसंख्याको वितरण

२.३.२ उमेर संरचना

गाउँपालिकाको उमरे गत संरचनालाई हेर्दा सबै भन्दा वढी १० देखि १४ बर्ष उमेर समुहको जनसंख्या (१३.४०%) रहेको छ । त्यस्तै गरेर ५ देखि ९ बर्ष र ० देखि ४ वर्ष उमेर समुहको जनसंख्या क्रमश १२.३०% र १०.६०% रहेको छ । जाउँपालिकाको उमेरगत संरचनालाई तलको जनसंख्यीक कोणस्तुपमा देखाईएको छ ।

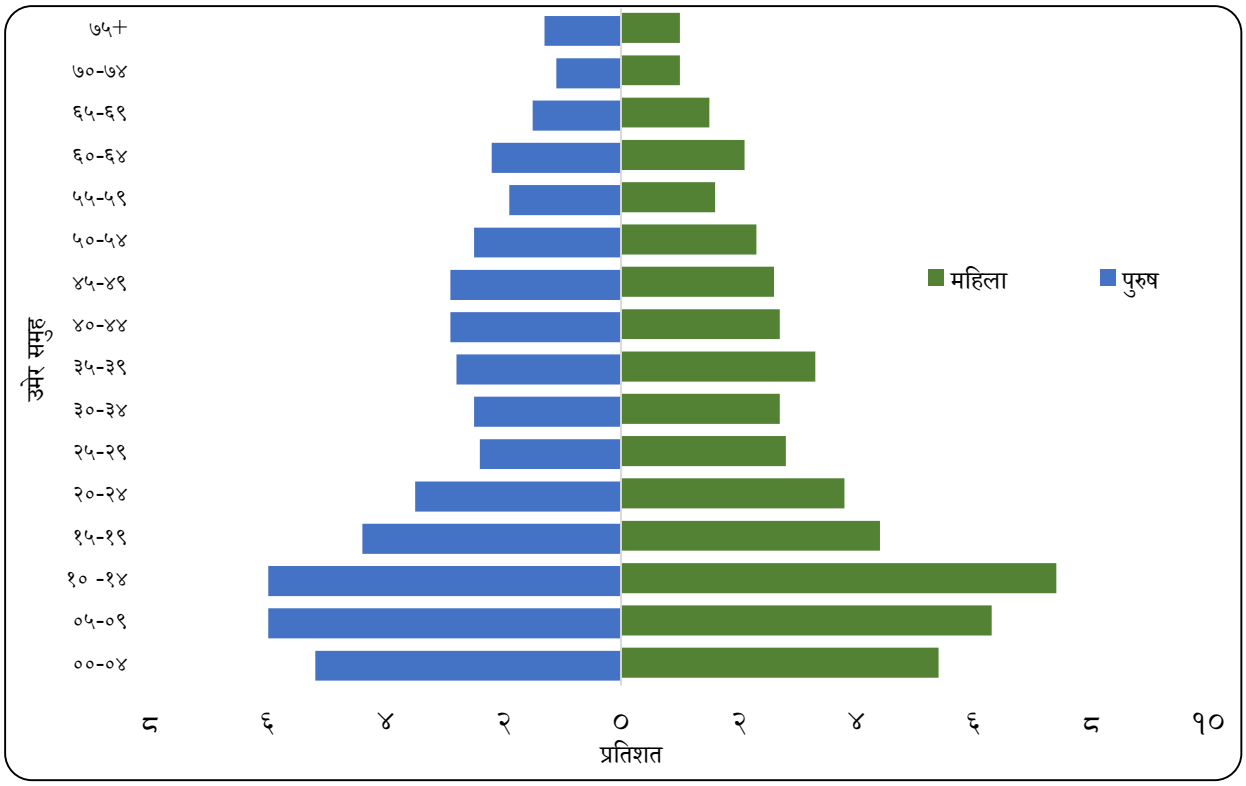

चित्र ४: गाउँपालीकाको जनसंख्या कोणस्तुप

२.३.३ आश्रित जनसंख्याः बालबालिका तथा बृद्ध जनसंख्या

गाउँपालिकामा कुल जनसंख्याको ४७.९२% जनसंख्या आश्रित जनसंख्या (बालबालीका र बृद्धको जनसंख्या) रहेको छ । जस अन्तर्गत ३६.२६% जनसंख्या १५ बर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालीका रहेका छन् भने ११.६६% जनसंख्या बृद्धहरुको जनसंख्या रहेको छ ।

२.३.४ अपाङ्गता भएका जनसंख्याको विवरण

अपाङ्गतालाई नेपाल सरकारले कुनै पनि व्यक्ति आफ्नो दैनिक जिवनका क्रियाकलापहरु सहज रुपमा गर्न नसक्नु तथा आफ्नो शरीरको कुने एक अंगको कारणले सनाजिक जुवनमा असहज भएको अवस्थालाई अपाङ्गता अथवा शारीरिक असक्षमता भनिएको छ । यस गाउँपालिकामा कुल जनसंख्याको ३.२९% (२४२जना) मानिस कुनै न कुनै एक अपाङगता रहेको पाईन्छ । शारीरिक अपाङ्गता भएका संख्या सबै भन्दा धेरै (३२%) रहेको पाईन्छ भने श्रवण र दृष्टि विहिन भएको जनसंख्या ८ जना रहेको छ । वडागत अवस्थामा हेर्ने हो भने सबै भन्दा बढी अपाङ्गता (१२०जना) वडा ५ मा रहेको पाईन्छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४) ।

२.३.५ बसाईँसराई

पालिकाबाट कुल जनसंख्याको १३.५% मानिस पालिका बाहर रहेको देखिन्छ । यसरी गाउँपालिका भन्दा बहिर बस्ने मानिसहरु अधिकांस (७३.१%) अध्ययनको क्रममा बाहिर रहेको देखिछ भने १३.५% जनसंख्या

रोजगारीको लागि पालिका भन्दा बाहिर रहेको देखिन्छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्व चित्र, २०७४) ।

२.४ आर्थिक संरचना

गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधिको सम्वन्धमा तल उल्लेख गरिएको छ ।

२.४.१ कृषि, पशु र पंक्षीपालन

गाउँपालिकको आम्दानिको प्रमुख स्रोत कृषि हो । गाउँपालिकामा विशेषगरि धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर, जौ जस्ता खाद्यन्न उत्पादन हुन्छ । यहाँका कृषकहरुले आधुनिक तथा व्यवसायीक हिसाबले कृषि कार्य गरेको पाइदैन । गाउँपालिकामा आफ्नै जमिनबाट उत्पादित खाद्यन्नले ४१६ घरधुरीले मात्र बर्ष भरीलाई खान पुग्दछ भने अन्य परिवरको हकमा समस्या हुनेगरेको देखिन्छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्व चित्र, २०७४) । गाउँपालिकाको तरकारीमा आलु र दलहनबालीमा सिमि र मुसुरोको उत्पादन ज्यदै राम्रो हुने र उत्पादित आलु सिमि र मुसुरो राम्रो मुल्यामा निरर्यात हुने गर्दछ । गाउँपालिकाको गत्लाङ, गोल्जुङ चिलिमे क्षेत्रमा आलुको उत्पादन राम्रो र उच्च गुणस्तरको हुने भएको कारण यी क्षेत्रहरुलाई आलुको पकेट क्षेत्रको रुपमा बिकस गर्नको लागि प्रकृया अगाडी बढेको छ ।

पालिकाको ५६.६६% परिवराको प्रमुख आम्दानीको स्रोत कृषि तथा पशुपालन हो भने १०.३% परिवारको द्वितिय स्रोतको रुपमा कृषि तथा पशुपालन रहेको छ । त्यस्तै गरेर गाउँपालिकाको कुल घरधुरी मध्ये ४५.१% ले पशुपालन गरेका छन् । वडागतरुपमा हेर्दा सबै भन्दा बढी वडा ३ मा धेरै पशुपालन गरेको देखिन्छ । यस वडामा पालिकामा पालिएका कुल पशुहरुको ९३.५% संख्या रहेको छ । पशुपलन मध्ये सबै भन्दा ठूलो संख्यामा बाख्रा (४०३८) रहेको छ । गाई गोरु, भेडा च्याङग्रा, चौरी तथा याक, र भैसि तथा राँगाको संख्या क्रमशः ३३८७, २०७१, १०७७ र १३६ रहेको छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्व चित्र, २०७४) ।

गाउँपालिकाको प्रायः सबै घरधुरिहरुमा कुखुरा पाल्ने गरेको पाईन्छ । तर हाल सम्म व्यवसाञिक तरिकाबाट कसैले पनि कुखुरा पालन गरेको देखिदैन ।

२.४.२ पेशा

गाउँपालिकाका ८२.३३% मानिहरुको मुख्य पेशा कृषि हो । बाँकी मानिसहरुको पेशाअन्य पेशासँग आबद्ध रहि आफ्नो जीबिकोपार्जन गरेका छन् । बि सालको २०६८ .सं.राष्ट्रिय जनगणनाको आधारमा हेर्दा आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा कृषि र कृषि पेशामा ८७.८७%, शिल्प कला सम्बन्धि पेशामा २.६१%, प्राथमीक पेशामा २.४९%, पेशा थाथा व्यवसायमा २.०५% मानिस संलग्न रहेको देखिन्छ भने बाकँकी मानिसहरु अन्य पेशामा संलग्न रहेका छन् ।

तालिका ३: पेशागत विवरण

क्र. सं.	पेशा	
१	कृषि र कृषि सँग सम्बन्धित	८७.८७
२	शिल्प र ट्रेड सम्बन्धित कामदारहरू	२.६१
३	प्राथमिक पेशा	२.४९

४	पेशा तथा व्यवसाय	२.०५
५	नखुलेको	१.४९
६	सेवा तथा व्यापार व्यवसाय	१.४६
७	कार्यालय सहयोगी	०.८१
८	प्राविधिक तथा व्यवसायीक तालिम	०.५९
९	प्लान्ट र मेशिन अपरेटरहरू र मित्रि	०.३४
१०	कार्यालय व्यवस्थापक	०.२८
	कुल	१००
स्रोतः Public Used Micro Sample Data File (PUMS), Population and Housing Census, 2011		

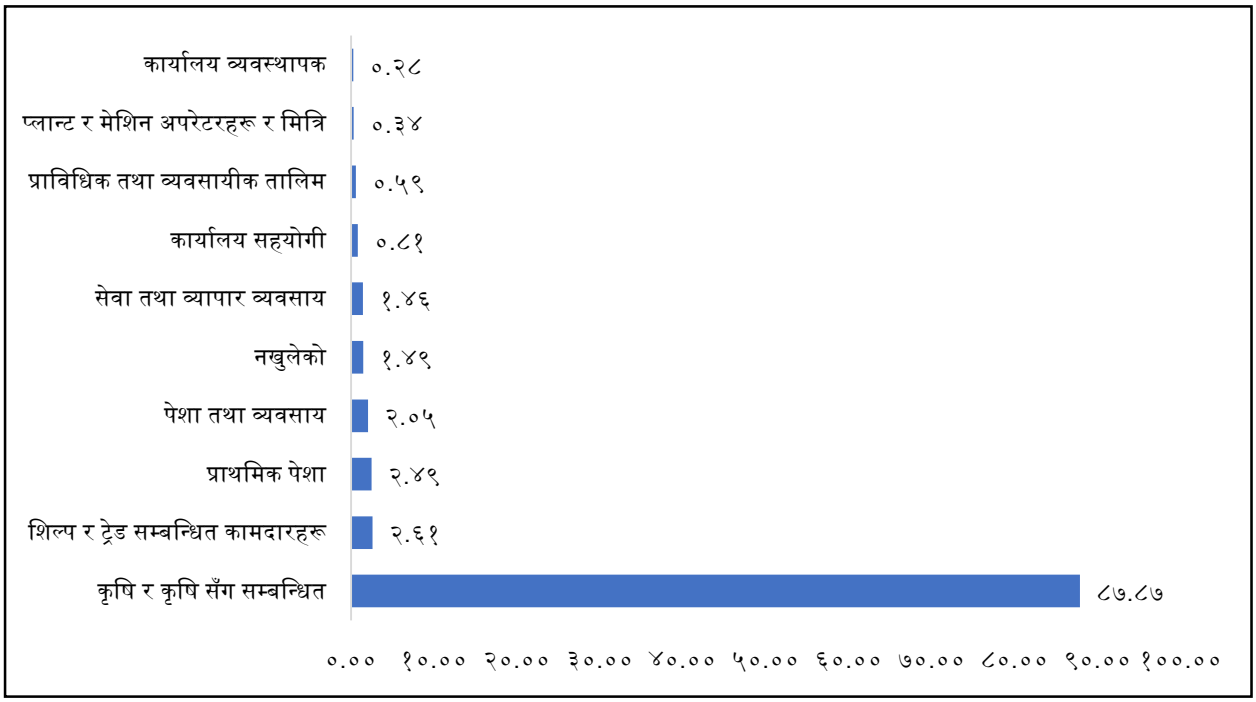

चित्र ५: पेशागत विवरण

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाबाट आर्थीक रुपमा सक्रिय जनसंख्यामा ८.३८% जनसंख्या श्रमको लागि बैदेशिक रोजगारीमा रहेकाछन् । कूल घरधुरिको करिव २६.६५% घरधुरिबाट विदेशियको देखिन्छ । गाउँपालिकाको २६.६४% घरधुरीबाट न्यूनतम १ जना व्यक्ति विदेशिनेमा रहेको देखिन्छ (राष्ट्रिय जनगणना, २०६८)। यो बस्तुगत अबस्थालाई कमगर्न सरकारको बि. सं. २०८० सालसम्म बाध्यत्मक रुपमा कामका लागी विदेश जानु पर्ने स्थितिको सबै नेपालीका निम्ति अन्त हुने घोषणाले कमगर्ने छ ।

२.४.३ पर्यटन

गाउँपालिका प्राकृतिक हिसाबले रमणीय छ भने सास्कृती हिसाबले ज्यादै महत्व राख्ने पर्यटकीय स्थानहरु रहेका छन् । गाउँपालिका पर्यटकीय हिसाबले महत्व राख्ने ७ भन्दा बढी पर्यटकीय स्थानहरु संचालनमा रहेका छन् भने ५ भन्दा बढी सम्भावित पर्यटकीय स्थानहरु विकासको क्रममा रहेको छ । यो गाउँपालिका तामाङ सम्पदा मार्गको रुपमा सुचीकृतमा रहेको छ । त्यसकारण यहाँ हरेक बर्ष सयौको संख्यामा स्वदेशि तथा विदेशी पर्यटकहरु घुम्नको लागि आउने गर्दछन्। गाउँपालिकाम रहेका महत्वपूर्ण पर्यटकिय स्थानहरुमाः

- पार्वतीकुण्ड (वडा ३): धार्मिक तथा प्राकृतिक तथा मनोरञ्जन
- छमकाङ भ्यू प्वाईन्ट (वडा४) : धआर्क तथा मनोरञ्जन
- सोमदाङ (वडा ३) मनोरञ्जन
- तातोपानी (वडा ५): (प्राकृति र मनोरञ्जन)
- पुरानो तातोपानी (वडा ५): (प्राकृति र मनोरञ्जन)
- नागथली (वडा ५): मनोरञ्जन
- तामाङ सम्पदा मार्गः वडा ३, ४, र ५

२.४.४ जलविद्युत

गाउँपालिकाको आम्दानीको प्रमुख स्रोत भनेको जलविद्युत आयोजना हो । गाउँपालिकामा कुल ८ वटा जलविद्युत आयोजनाहरु संचालनमा रहेका छन् । यी आयोजनाहरुले गाउँपालिकालाई रोयल्टि स्वरुप ठूलो रकम बुझाउँछ । यहाँको स्थानियहरुलाई जलविद्युत आयोजनाले कानुनी मान्यताको आधारमा प्रभावित गाउँपालिकाको हिसावले ठुलो संख्यामा सेर पाएका छन् ।

२.४.५ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

गाउँलिकामा केहि मात्रमा भएपनि साना तथा घरेलु उद्योगहरु संचालनमा रहेका छन् । यी उद्योगहरु अधिकांस दर्ताको प्रकृयामा आएको पाईदैन। केहि उद्योगीले भने गाउँपालिकामा गर्ता गरि संचालन गरेको पाईन्छ । गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधीको अर्को आधार व्यापार व्यवसाय हो । स्थानीयको लागि चाहिने दैनिक उपभोग्य वस्तुहरुको सुविधा स्थानीय स्तरमा रहेका व्यापार व्यवसायीहरुले सेवा तथा सुविधा दिंदै आएकाछन् । हाल सम्म गाउँपालिकामा कानुनी प्रक्रिया पुरागरि संचालनमा आएका उद्योग, व्यपार तथा व्यवसायहरुलाई तलको तालिकाम समावेस गरिएको छ ।

तालिका ४: गाउँपालिकामा संचालीत उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको विवरण

व्यापार व्यवसायको विवरण/वडा	१	२	३	४	५	कुल
दुग्ध व्यवसायी डेरी उद्योग			१ (चिज फ्याक्ट्री)		१ (छुप्रि प्रसोधन केन्द्र)	२
तरकारी तथा फलफुल पसल				१	२	३
माछ तथा मासु पसल			१	३	१०	१४
होटल व्यवसायी				३	२०	२३
होम स्टे		३	७	२	५	१७
खाजा घर तथा चिया पसल	४	३	६	१०	२५	४८
किराना पसल	५	५	१५		३०	५५
कुटानि पिसानी मिल				२	१	३
औषधी पसल					१	१
खोन्सी पसल					३	३

कपडा पसल			१		१	२
भाँडाकुडा					२	२
हार्डवेयर					१	१
ईलेट्रिक व्यवसायी					१	१
घडी, रेडियो, टिभि					१	१
कुखुरा पालन व्यवसायी	१	२	१	१	२	७
फर्निचर		१	१			२
साना घरेलु उद्योग (दर्ता भएका)			१		५० वटा मा ४ वटा मात्र दर्ता छ	५
फोटो स्टुडियो			२	१	२	५
रोडा ढुङ्गा माटो व्यवसाय				१		१
ढुवानी सेवा		४	२		३	९
पानि घट्टा			१	१	७	९
हेयर ड्रेसर					१	१
ग्यस पसल			१	१	३	५
निर्माण व्यवसाञी लाईसेन्स प्रात्त	५		५		५	१५
मनि ट्रन्फर					१	१
कुल						**२३६**
स्रोतः आमाछोदिङ्मो गाउँपालीका पारश्वचित्र, २०७४						

२.४.६ विप्रेषण

गाउँपालिकामा अर्थतन्त्रको अर्को प्रमुख आधार भनेको रिमिटतन्स हो। गाउँपालिकामा हरेको वर्ष २०७३/७४ मा रु १२८०३००० विप्रेषण भित्रियएको देखिन्छ। यो गाउँपालिकाको करिव ८% घरधुरीबाट न्यूनतम १ सदस्य वैदेसिक रोजगारीमा गएको देखिन्छ भने ७३.५% घरधुरीमा मात्र विप्रेषण पठाएको देखिन्छ।

२.५ सामाजिक अवस्था तथा रहनसहन

२.५.१ जातजाती र मातृभाषा समबन्धि विवरण

गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७४ का अनुसार यस गाउँपालिकामाको कुल जनसंख्याको तामाङ ९४.७७%, घले ३.%, कामी १.४८% रहेका छन्। त्यस्तै गरेर दमाई, नेवार, ब्राम्हण, शेर्पा र तिवतीको संख्या ०.७५% रहेको छ (*आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४*), जसलाई तलको चित्रमा देखाईएको छ। यो गाउँपालिकामा बोलिने प्रमुख मातृभाषा तामाङ हो। यहाँका ९८.२२% मानिसहरुले बोलिचालीको रुपमा तामाङ भाषा बोल्दछन भने १.६२% मानसले नेपाली भाषा र ०.०६% मानिसले नरवारी भाषा बोल्ने गरेको पाईन्छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४)।

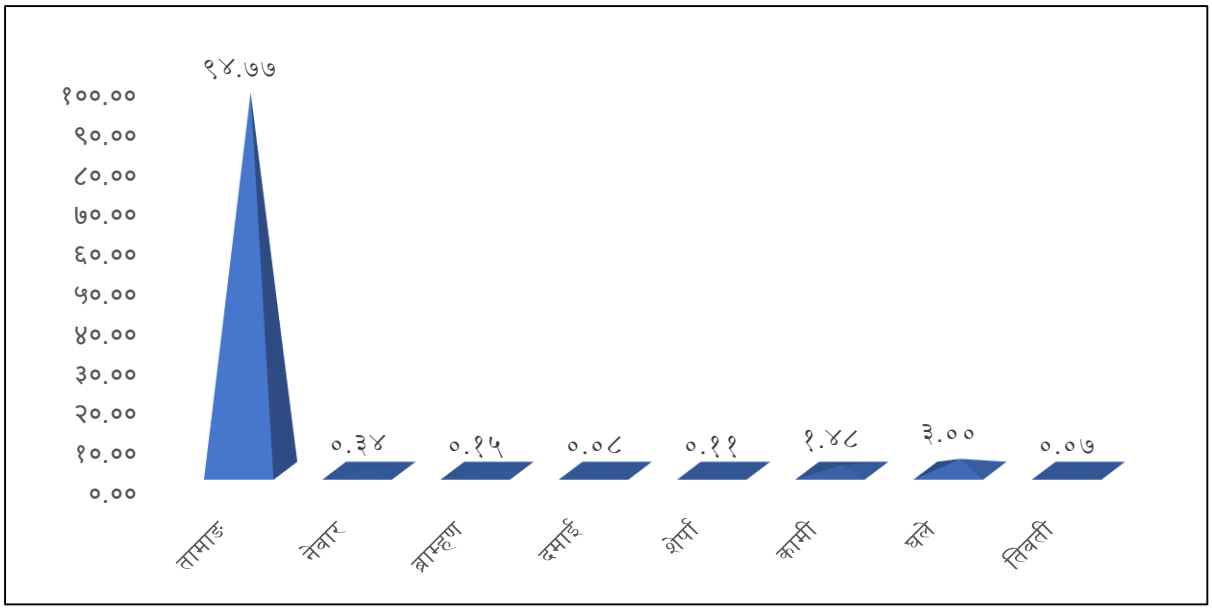

चित्र ६: जातजातीगत विवरण

२.५.२ शिक्षा

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा १४ वटा सामुदायीक बालबिकास केन्द्र, २० वटा आधारभूत विद्यालय र ६ वटा माध्यमिक विद्यालय र ४ वटा सामुदायीक केन्द्र रहेका छन् । गाउँपालिकाको ५७.३६% मानिसहरु साक्षर छन् जसमा पुरुष साक्षरता ६२.४७% र महिला साक्षरता ५२.१९% रहेको छ । विद्यार्थी भर्नादर ५९.१% रहेको छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४) । गाँउपालिकाको सबै वडाहरुमा न्यूनतम एक प्राथमिक विद्यालयहरु छन । २०७२ सालको बिनाशकारी भूकम्पबाट गाँउपालिकाका धेरैजसो विद्यालयहरु क्षतिग्रस्त भएको भएतापनि हाल नेपाल सरकार, विभिन्न दातृनिकाहरु र गैरसरकारी संस्थाहरुको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा गाँउपालिकाका अधिकांश विद्यालयहरु पुननिर्माण र सवलीकरण गरिएका छन् ।

२.५.३ स्वस्थ्य

आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकामा हरेक वडामा १/१ गरि कुल ५ वटा स्वास्थ्य चौकीहरु छन् । गाउँपालिकाको २४६ घरपरिवारमा कम्तिमा १ जना दीर्घरोग लागेको देखिन्छ भने विगत ५ वर्षमा ६ जना वालबालिकाको मृत्य भएको पाईन्छ । चिसो हावापानिका कारण कुल बिरामी बालबालिकाहरूमध्ये ६१.९% बालबालिकाहरुमा निमोनिया र बाँकी वालबालिकाहरुमा झाडापखला, लगायत अन्य समस्या देखिएको पाईन्छ । ति बालबालिकाहरुमध्ये स्वस्थ्य उपचारको लागि ८१.५% ले स्वस्थ्यकेन्द्रमा, ८.३% ले घरेलु र ५.९% ले धामिझाँक्रिकोमा उपचार गरेको देखिन्छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४) ।

२.५.४ खानेपानी

आमाछोदिङ्मोको खानेपानीको मुख्य स्रोत धाराको पानी हो । गाँउपालिकामा ९७.९% घरधुरीहरु धाराको पानी प्रयोग गर्दछन् । जसमा ६४.१% घरधुरीले सार्बजनिक धारा र बाँकी २६% घरपरिवारले ननिजी धारा

प्रयोग गर्दछन् । उमालेर पानि शुद्धिकरण गर्ने घरपरिवार ६१.३% रहेको पाईन्छ भने अन्य घरपरिबारले सफा कपडाले छान्ने गरेको पाईन्छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४)।

२.५.५ शौचालय

वातावरणिय सरसफाईको महत्वपूर्ण सूचक शौचालय हो भने यो मानव सभ्यताको पहिचान पनि हो । गाँउपालिकामा करिब ८६% घरधुरीमा शौचालय रहेको छ भने बाँकी घरधुरीहरु अहिले पनि खुल्ला शौचालय जाने गरेका छन् । शौचालय भएका घरधुरीहरु मध्ये ९४.४% को घरमा पानिहाल्ने फ्लस शौचालय र ३% को घरमा साधारण शौचालय रहेको छ । शौचालय हुने कुल घरधुरी मध्ये करिव ७६% घरधुरीले शौचालय अगाडी सावुन राखेको देखिन्छ । यसबाट स्थानीय मानिसहरुको सरसफाई प्रति चेतनाको स्तर सकारात्मक भएको देखिन्छ ।

२.६ भौतिक पूर्वाधार

२.६.१ सडक तथा यातायात

गाउँपालिकाको सडक सञ्लको अवस्था केलाउँदा हाल ४६ कि.मि. ग्राभेल सडक (६ मि. चौडाई), ३० कि.मि. कच्ची सडक (६ मि. चौडाई) र १ कि.मि. सिमेन्टको सिंढी तथा खुड्किला भएको बाटो (१.५ मि. चौडाई) रहेको छ । गाउँपालिकाका मुख्य सडकहरुमा गोल्जुङ बाहुनडाँडा-थाम्बुचेत-सिम्बु सडक (१३ कि.मि., ग्राभेल) र गोल्जुङ बाहुनडाँडा-गत्लाङ-सोमदाङ सडक (३३ कि.मि., ग्राभेल) रहेका छन् । यसका अलावा अन्य कच्ची सडकहरुमा गत्लाङ-ग्रे सडक (७ कि.मि.), रोङ्गा-पुरानो तातोपानी सडक (१३ कि.मि.), रोङ्गा-गत्लाङ सडक (१० कि.मि.) रहेका छन् भने गत्लाङ र गोल्जुङ क्षेत्रमा सिमेन्टको सिंढी तथा खुड्किला भएको बाटो निर्माण गरिएको छ । यो गाउँपालिकाको मुख्य गाउँहरुमा बस सेवा संचालनमा रहेको छ । गाउँपालिकाबाट दैनिक रुपमा यातायातका साधनहरु जिल्ला सदरमुकाम, त्रिशुली बजार र काठमाडौंमा जाने आउने गर्दछन् ।

२.६.२ पुलपुलेसा

गाउँपलिका भित्र पक्कि तथा आरसिसि पुल, कल्भर्ट, झोलुङ्गे पुल गरि कुल १७ वटा रहेका छन् ।

२.६.३ उर्जा

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा उर्जाको मुख्य स्रोत विद्युत नै हो । घरको उज्यालोको स्रोतको आधारमा हेर्दा ९४.४% घरहरुमा विजुली बत्तिहरु भएको पाइएको छ । हाल सोलार वत्ति प्रयोग गर्नेहरु ४.१% परिवारहरु रहेको र अझै ज्यादै न्यून संख्यामा टुकी बत्ती (०.७%) र अन्य स्रोतहरु (०.८%) प्रयोग गरेको पाइन्छ । यस स्थानमा खाना पकाउने उर्जाको स्रोतको आधारमा हेर्दा ९३.६% परिवारले अझै दाउरा प्रयोग गरेको पाइन्छ । त्यसपछि ४.४% परिवारले एल.पि. ग्यास प्रयोग गर्ने र १.८% परिवारले विजुली प्रयोग गर्दछन् । ज्यादै न्यून संख्यामा गोवर ग्यास (०.१%) र अन्य स्रोतहरु (०.१%) प्रयोग गर्दछन् ।

तालिका ५: बत्ति बाल्न उर्जाको प्रयोग गर्ने घरधुरीहरु

उर्जाको प्रकार	घरधुरी सख्या	प्रतिशत

विजुली बत्ती	१६२९	९४.४
सोलार	७१	४.१
टुकी बत्ती	१२	०.७
अन्य	१४	०.८
जम्मा	**१,७२६**	**१००.००**

स्रोतः आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७४

तालिका ६: खाना पकाउन उर्जाको प्रयोग गर्ने घरधुरीहरु

उर्जाको प्रकार	घरधुरी संख्या	प्रतिशत
काठ/दाउरा	१,६१६	९३.६
एलपी ग्यास	७६	४.४
विजुली	२९	१.७
मट्टितेल	२	०.१
गोबर ग्यास	१	०.१
अन्य	२	०.१
जम्मा	**१,७२६**	**१००.००**

स्रोतः आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७४

२.७ स्रोत परिचालनको अवस्था

आमाछोदीङ्मो गउँपालिका प्रकृतिक सम्पदाले धनी पालिका हो। यहाँ वन, जल, जमिन, ढुङ्गा, गिटी खानि, लगायतका प्राकृतिक सम्पदाहरु रहेको छ। पालीकाले यी स्रोतहरुको सहि उपयोग र अधिकतम उपयोग लिन सकेको छैन् । पालीकाले यी स्रोत साधनको अधिकतम उपयोग गर्न र गराउन सकेको खण्डमा पालिकाको आर्थिक अवस्थामा सुधार आउने र स्थानिय वासिन्दाहरु पनि जिवन स्तर माथि उठ्नेमा दुईमत छैन। मानव स्रोत पनि पालिकाको महत्वपूर्ण सम्पती हो। यो गाउँपालिकामा ५२% भन्दा बढी जनसंख्या आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या रहेको छ । जो विभिन्न क्षमता, दक्षता, सिपयूक्त, तालिम प्राप्त जनशक्ति छ । योजनशक्ति/जनसंख्यालाई स्थानिय स्तरमा नै परिचालन गर्न सकेको खण्डमा पालिकालाई आर्थिक तथा सामजिक हिसाबले अझ माथि उठाउन मद्दत पुग्दछ।

२.८ संस्थागत क्षमता

नेपालको संविधानले हरेक स्थानिय तहलाई स्थानिय सरकारको रुपमा रहने संवैधआनिक व्यवस्था गरेको छ । जस अनुरुप स्थानिय तहहरुले आफ्नो संस्थागत दक्षता तथा क्षमताको आढमा आफ्नो पालिका संचालन गरेका छन्। स्थानीय स्वयत्त सासन ऐनले तोकेको मापदण्डलाई आधार मानेर संस्था संचालन गर्नको लागि मानव संसादन, तथा अन्य भौतिक स्रोत साधनको आधारमा अगाडी वढेको पाईन्छ । आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा हाल सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट स्विकृत दरवन्दी तेरिजअनुसारको २५ हजार भन्दा कम जनसंख्या रहेको पालिकामा १ प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत (रा.प. तृतिय) सहितको ९ जना प्रविधक र १६ जना अप्राबिधिक कर्मचारीको व्यवस्था गरेको छ भने हरेक वडा कार्यालयमा कम्तिमा १ जना प्रविधिक र १ जना अप्राबिधिक रहने कानुनी व्यवस्था गरकोछ। यस अनुसरा

हाल पनि यो गाउँपालिकामा दरबन्दी अनुसारको कर्मचारीको पदपूर्ती हुन सकेको छैन । गाउँपालिकामा आवस्यक दरवन्दी तेरिजलाई तलको तालिकामा समाबेस गरिएकोछ । यसको साथै गाउँपालिकाको संगठनात्मक संरचनालाई पनि तलको चित्रमा देखाईएकोछ ।

तालिका ७: वडागत दरवन्दी तेरीज

क्र.सं.	पदनाम	श्रेणी/तह	प्राविधिक	अप्राविधिक	जम्मा
१	नायव सुब्बा/खरिदार	रा.प अन.प्रथम (प्र.) वा अधिकृत छैठौ वा रा.प अन.द्वि.(प्र)/सहायक पाचौ/चौथो	०	१	१
२	सव इन्जिनियर/ असिस्टेन्ट सव इन्जिनियर	रा.प अन.प्रथम (प्रा) वा अधिकृत छैठौ वा सहायक पाचौ/चौथो (प्रा.)	१	०	१
		प्रति वडा कर्मचारी संख्या	१	१	२

स्रोतः संघीय मामिला तथा सामान्य प्रसाशन मन्त्रालय

तालिका ८: पालीकाको दरवन्दी तेरीज

दरवन्दी तेरीज

क्र.सं.	पद नाम	श्रेणी/तह	प्राविधिक	अप्राविधिक	जम्मा
		कार्यपालिकातर्फ			
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत (उप-सचिव)	रा.प.द्वितीय	०	१	१
२	शाखा अधिकृत	रा.प.तृतीय (प्रशासन) वा अधिकृत सातौं/आठौं	०	१	१
३	शाखा अधिकृत	रा.प.तृतीय (शिक्षा) वा अधिकृत सातौं/आठौं	०	१	१
४	जनस्वास्थ्य अधिकृत/म.वि.अ.	स्वास्थ्य अधिकृत सातौं/आठौं वा रा.प.तृतीय (विविध)	१	०	१
५	कृषि अधिकृत	रा.प.तृतीय (कृषि/पशु) वा अधिकृत सातौं/आठौं	१	०	१
६	लेखा अधिकृत	रा.प तृतीय (लेखा)	०	१	१
७	इन्जिनियर	रा.प तृतीय (प्रा. सिभिल, जनरल, बि.आ., स्यानिटरी, सिंचाई, हाई वे) वा इन्जिनियर छैठौं/सातौं/आठौं	१	०	१
८	नायब सुब्बा (प्रशासन)	रा.प अन.प्रथम वा अधिकृत छैठौं/सहायक पाचौं	०	६	६
९	नायब सुब्बा (न्याय)	रा.प अन.प्रथम वा अधिकृत छैठौं/सहायक पाचौं	०	१	१
१०	प्राविधिक सहायक (शिक्षा)	रा.प अन.प्रथम वा अधिकृत छैठौं/सहायक पाचौं	०	१	१
११	नायब सुब्बा/म.बि.नि./स.म.बि.नि. वा खरिदार	रा.प अन.प्रथम/सहायक पाचौं वा खरिदार/सहायक चौथो	०	१	१
१२	लेखापाल	रा.प अन.प्रथम वा अधिकृत छैठौं/सहायक पाचौं	०	१	१
१३	आन्तरिक लेखा परीक्षक	रा.प अन.प्रथम वा अधिकृत छैठौं/सहायक पाचौं	०	१	१
१४	सव इन्जिनियर	रा.प अन.प्रथम (प्रा. जनरल, सिंचाई, हाई वे) वा इन्जिनियर छैठौं/सहायक पाचौं	२	०	२
१५	सव इन्जिनियर	रा.प अन.प्रथम (प्रा. जनरल, बिल्डिंग आर्किटेक्ट)) वा इन्जिनियर छैठौं/ सहायक पाचौं	२	०	२
१६	सर्भेक्षक	रा.प अन.प्रथम (प्रा.) वा सहायक पाचौं (प्रा.)	१	०	१
१७	रेन्जर/नायव सुब्बा	रा.प अन.प्रथम (प्रा. वन) वा अधिकृत छैठौं/सहायक पाचौं	१	०	१
१८	सह लेखापाल	रा.प अन. द्वित्तीय/सहायक पाचौं/चौथो	०	१	१
		प्रति गाउँ कार्यपालिका कर्मचारी संख्या	९	१६	२५

स्रोतः संघीय मामिला तथा सामान्य प्रसाशन मन्त्रालय

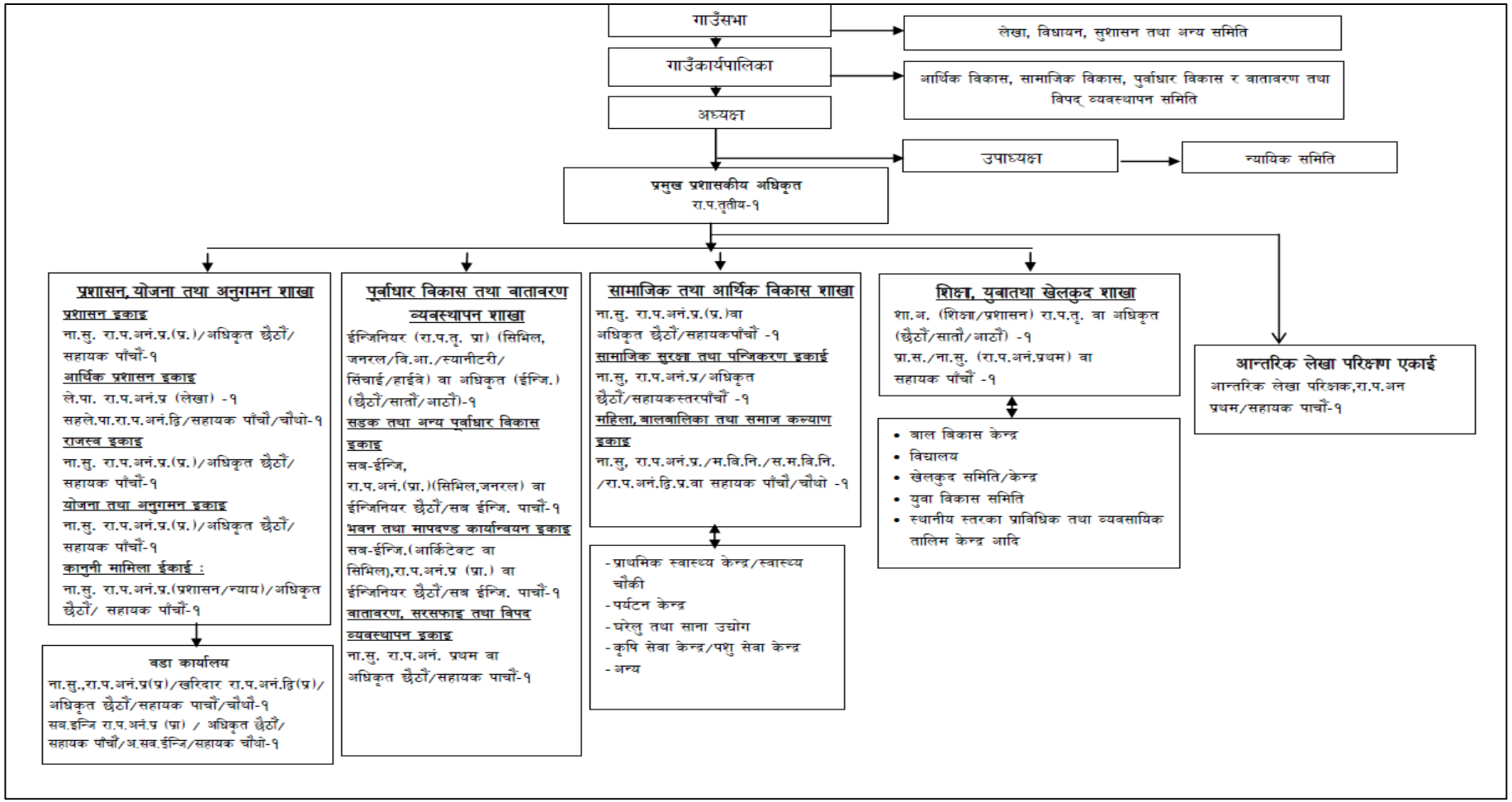

चित्र ७: गाउँपालीकाको संस्थागत संरचना

स्रोतः संघीय मामिला तथा सामन्यप्रसाशन मन्त्रालय

परिच्छेद तीन: दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य तथा समष्टीगत नीति तथा रणनीतिहरु

३.१ संघीय तथा प्रादेशिक योजना अन्तर-आवद्धता

नेपालको संविधान र कानुनमाव्यवस्था भएवमोजिम स्थानीय तहले आफनो अधिकार क्षेत्र भित्र रहेको विषय र क्षेत्रलाई समेट्ने गरि स्थानीय तहको आर्थिक सामजिक विकासको लागि आबधिक योजना तर्जुमा गर्ने कानुनी प्रावधानको व्यवस्था गरेको छ। यसै अनुरुप यो आवधिक योजना तर्जुमा कार्य अगाडी बढेको हो । यो आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा संघिय योजना र प्रदेश सरकारको आवधिक योजनासँग तादम्यता कायम गरिएको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ मा समाहित मार्ग निर्देसित खाकाको आधारमा यो आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको योजना अन्तर-आवद्धतालाई तलको चित्रबाट स्पष्ट गरिएको छ ।

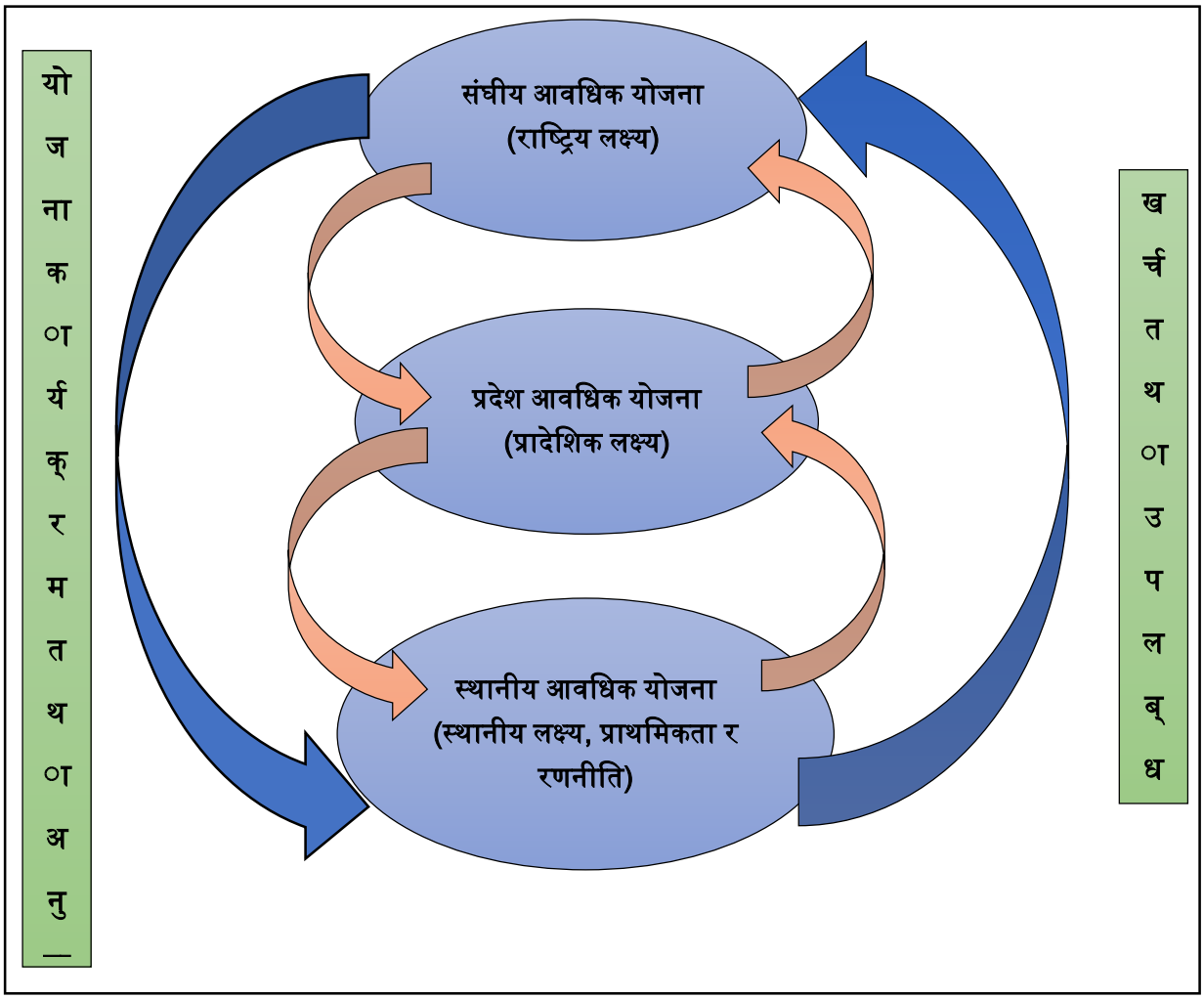

चित्र ८: संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको आबधिक योजना बीचको अन्तरसम्बन्ध

स्रोतः राष्ट्रिय योजना आयोगले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५

३.२ दीर्घकालिन सोच

दीर्घकालिन सोच वर्तमानको अवस्थाबाट निश्चित भविश्यमा पुग्न सकिने एक ईच्छित अवस्था हो । यसको लागि गाउँपालिकामा उपलब्ध स्रोत, साधन, संभाव्यतालाई सदुपयोग गर्दै पालिकाको मुख्य समस्या र चुनौतीलाई सामना गर्न तयार बनाउन सक्नु पर्दछ । दीर्घकालीन सोच एक आवधिक योजनामा मात्र प्राप्त गर्न सकिने सोच नभएतापनि आवधिक योजनाले यसलाई अगाडी बढाउन मद्दत गर्दछ ।

स्थानीय तहको सोच निर्धारन गर्दा राष्ट्र र सम्बन्धित प्रदेशको दीर्घकालीन सोचलाई पनि आत्मसाथ गर्न सक्नु पर्दछ । यसले समग्र राष्ट्र र सम्बन्धित प्रदेशको योजनाका उद्देश्य र लक्ष्यमा सहयोग पुऱ्याउँदछ । त्यसैले आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा गर्दा केन्द्रीय सरकारले तर्जुमा गरेको राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, त्यसमा अन्तर्निहित लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति आदिलाई पनि ध्यान दिईएको छ । त्यस्तै गरी बागमती प्रदेशको दीर्घकालीन सोच, अन्तर्निहित लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिलाई पनि आधार मानीएको छ । आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको सम्भावना तथा अग्रणी क्षेत्रको आधारमा सबल र समृद्ध गाउँपालिकाको विकासको लागि गाउँपरिषदले आगामी २० देखि २५ बर्षको अवधिको लागि गाउँपरिषदले निम्न उल्लेखित दीर्घकालीन सोच तय गरेकोछ ।

“कृषि, पर्यटन, उर्जा र पूर्वाधार
समृद्ध आमाछोदिङ्मोको मुल आधार”

यो गाउँपालिका कृषि उत्पादनमा खास गरी आलु ,सिमी, लेकाली मुसुरो, फलफुल र पशुपालनको अत्यन्तै सम्भावना रहेको छ । यहाँको अर्गानिक उत्पादनलाई सदरमुकाम धुञ्चे, त्रीशुली बजार र राजधानी काठमाण्डौजस्ता शहरहरुमा निकासी गरी ठूलै आर्थिक उपार्जन गर्न सकिन्छ । यहाँको हावापानीमा कृषिमा उद्यमशिलता र व्यवसायीकरण प्रमुख सम्भावना रहेको हुँदा कृषि क्षेत्रको विकासबाट गाउँपालिकाको पहिचान र सम्वृद्धिको आधार बन्न सक्दछ । त्यसैले कृषि उत्पादनको लागि पनि यो गाउँपालिका उर्वर भूमिमा गनिन्छ ।

यो गाउँपालिका प्रकृतिक सम्पदाले धनि र सुन्दर गाउँपालिका हो । यो गाउँपालिका भित्र विभिन्न स्थानमा भएका पर्यटकिय क्षेत्रहरुको विकास गर्न सकिएमा पर्यटनबाट पनि रोजगारी बृद्धि गर्न सकिन्छ । गाँउपालिकामा धर्मिक पर्यटनको (पार्वती कुण्ड, जागेश्वर कुण्ड, नोजे कुण्ड), पर्यापर्यटन, पदमार्ग, कृषि पर्यटन, होमस्टे आदिको प्रशस्त संभावना रहेको छ । यसको सातै यो गाउँपालिकामा करिव ९४% तामाङ समुदायको बसोबास रहेको र तामाङ संस्कृतीले धनी भएको कारण यो स्थानलाई तामाङ समपदा माग्रको रुपमा सुचीकृत गरिएको छ। यसकले गर्दा यो पालिका देश विदेशमा समेत पहिचान बनाउन सफल भएको छ । यशैका कारण यहाँ सोदेशी तथा विदेशि पर्यटकहरु घम्न आउने गर्दछन् ।

गाउँपालीकाको मुख्या आम्दानिको स्रोत नै जलविद्युत हो । यो गाउँपालिकाम हाल ८ वटा जलविद्युत आयोजनाहरु संचालनमा रहेका छन् । यसले गाउँपालिकालाई हरेक बर्ष रोयल्टी बापत ठूलो रकम बुझाउँदछ । त्यसकारण जलविद्युत गाउँपालिकाको पहिचान हो । यसले स्थनियलाई पनि ठूलो राहत मिलेको छ ।

किनकी सबै जलविदयुत आयोजनाहरुले नियम अनुसार गाउँपालिकाका स्थानीयहरुलाई विद्युत आयोजनाको प्रभावित क्षेत्र भनेर सेर विक्रि गरेको छ। प्रायः सबै घरधुरिहरूले सेरबाट राम्रो प्रतिफल लिने गरेको स्थानीय जानिफकारहरु बताउँछन्। त्यस कारण उर्जा यो गाउँपालिकालाई समृद्धिमा लैजाने महत्वपूर्ण आधआर हो।

सम्बृद्धिलाई डोऱ्याउने सबैभन्दा महत्वपूर्ण बिषय भनेको पूर्बाधार नै हो। त्यसैले गाँउपालिकाका सबै वडा र टोलहरुसम्म बाह्रै महिना आवागमन हुन सक्ने सडक यातायातले गाउँको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने हुँदा गाउँको दिर्घकालिन सोचमा पूर्बाधार विकासलाई जोड दिएको छ।

३.३ दीर्घकालीन सोचले समेटेका क्षेत्रहरु

दीर्घकालीन सोचले समेटेका क्षेत्रहरुलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ९: दीर्घकालिन सोचले समेटेका क्षेत्रहरु	
कृषि विकास	➢ पकेट क्षेत्र विकास: (आलु, सिमी र लेकाली रहर) ➢ व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन;चिज उत्पादन ➢ सहज बजार पहुँच र उचित मूल्य ➢ कृषि सामाग्री, मल, बिज, प्रविधि, तालिम र सहज ऋणको व्यवस्था ➢ सडक र भण्डार गृहको व्यवस्था
पर्यटन	➢ मुर्त तथा अमुर्त पर्यटन ➢ सास्कृतीक पर्यटन र तामाङ सम्पदा मार्ग ➢ पर्यापर्यटन ➢ ग्रामीण पर्यटन, होम स्टे, भिलेज वाक, ट्रेकिङ ट्रेल ➢ पर्यटन पूर्वाधार विकास ➢ नीजि क्षेत्रलाई लगानीको लागि आकर्षित गर्ने ➢ तालिम र क्षमता अभिवृद्धि
ऊर्जा	➢ स्थानिय नदी तथा खोला नाला ➢ जलविद्युत आयोजनाको विकास ➢ जलविद्युत ➢ आयोजनामा स्थानीयको लागानी
पूर्वाधार विकास	➢ सडक, यातायात र पुलपलेसा ➢ शिक्षा तथा स्वास्थ्यको पूर्वाधार विकास र स्तरोउन्नती ➢ खानेपानी र सिंचाई पूर्वाधार विकास

३.४ समष्टीगत लक्ष्य

क) गाँउपालिकाको समग्र विकासका लागि कृषिको आधुनिकरण गर्दै आर्थिक एवं सामाजिक स्तरमा बृद्धि, वन, वातावरण एवं दिगो पूर्वाधारहरुको विकास, स्वालम्वी एवं आत्मनिर्भर नागरिक तयार गरी सभ्य, सुसंस्कृत, सुशासनयुक्त समाजको निर्माण गर्ने मुख्य लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। साथै

यस योजनाका निम्न लक्ष्य रहेका छन् :गाँउपालिकालाई कृषि र प्राकृतिक स्रोत साधन युक्त क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने । गाँउपालिकामा सामाजिकआर्थिक र भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने । ,

ख) गाँउपालिकाको विद्यमान स्रोत, साधन र सम्पदाको प्रयोग गरी आर्थिक वृद्धि गर्ने ।

आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका विषयगत (बौतिक, आर्थिक, समाजिक लगायत विषयगत लक्ष्यहरु निम्न बमोजिम) परिणामात्मक लक्ष्यहरु तालिका ९ मा समावेदस गरिएको छ ।

३.५ समष्टीगत उद्देश्य

क) गाँउपालिकाको सबै क्षेत्र र पक्षको यथार्थ वस्तुस्थिति विश्लेषण गरी दीर्घकालिन रुपमा गाँउपालिकालाई कस्तो स्थानीय तहको रुपमा विकास गर्ने र आगामी पाँच बर्षको गाँउपालिकाको विकास योजना तर्जुमा गर्ने मूल उद्धेश्य रहेको यस आवधिक योजनाको अन्य विशिष्ट उदेश्यहरु निम्न प्रकार रहेका छन्:

ख) दिर्घकालिन सोच निर्धारण गरी योजना तथा कार्यक्रमहरुको खाका तयार तयार गर्ने तथा प्राथमिकताको आधारमा लागत योजना तयार पार्ने । कार्यक्रम कार्यान्वयन योजना तर्जुमा गरी गाँउपालिकाको विकास प्रयासलाई आगामी ५ वर्षमा कुन दिशातर्फ डोऱ्याउने भन्ने निर्धारण गर्ने ।

ग) व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन र उद्योग व्यवसायका माध्यमद्वारा रोजगारी र आयमा वृद्धि गर्ने ।

घ) आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई तथा गुणस्तरीय शिक्षाका माध्यमबाट समावेशी विकास गर्ने ।

ङ) गाउपालिकालाई आर्थिक तथा सामाजिक विकास तर्फ अग्रसर गराउने ।

च) वातावरण मैत्री दिगो भौतिक पूर्वाधारहरुको बिकास गर्ने ।

छ) प्राकृतिक स्रोत र साधनहरुको दिगो उपयोग गर्ने ।

ज) गाँउपालिकाको आवधिक योजना, क्षेत्रगत, रणनीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नका लागि मार्गनिर्देशक सिद्धान्तहरु निर्धारण गर्ने ।

झ) संस्थागत सुशासन कायम भै प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्ने ।

ञ) संघीय तथा प्रादेशिक योजना तर्जुमाको लागि सहयोग पुऱ्याउने ।

३.६ समष्टीगत नीति तथा रणानीतिहरु

यस आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य र उदेश्यहरु प्राप्त गर्नेको लागि निम्न वमोजिमका रणनीति र कार्यनीतिहरु प्रस्ताव गरिएको छः

क) प्राकृतिक श्रोतमा आधारित आर्थिक उत्पादनका अवसरहरुको अत्यधिक उपयोग गर्ने ।

ख) आकर्षक पर्यटकिय क्षेत्रहरुको प्रवर्द्धनका साथै उद्यम, व्यापार तथा व्यवसायको विकास गर्ने ।सामाजिक विकासका सूचकहरुमा सुधार गर्ने ।

ग) गरिबी न्यूनीकरण कार्यक्रममा लगानी बृद्धि गरी नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने ।

घ) गरिब, द्वन्द्वबाट प्रभावित र सिमान्तकृत वर्गका बालबालिकालाई निःशुल्क पठनपाठन गराउन निजी, संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयहरुसंग सहकार्य गर्ने ।

ङ) सामाजिक सुरक्षा तथा समावेशीतालाई सुनिश्चित गर्ने ।

च) गाँउपालिकाको भौतिक विकासमा उपभोक्ता समितिको लागत, सहभागिता र संलग्नता बढाउँदै जाने ।

छ) यायाताय, जलश्रोत, संचार तथा वस्ती विकास लगायत पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

ज) वन, वातावरण संरक्षण तथा जैविक विविधता कायम गर्दै विपद जोखिम न्यूनिकरणबाट विकास र वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्ने ।

झ) वातावरण संरक्षण सम्बन्धी प्रष्ट नीति ल्याउने ।

ञ) विकास कार्यको प्रभावकारिता र सेवा प्रवाह सदृढ गरी सुशासन अभिवृद्धि गर्ने ।

ट) मानवपूँजी निर्माण र सशक्तिकरण गर्न गाँउपालिकाका शिक्षित युवाहरुलाई सामाजिक परिचालनमा संलग्न गराउने ।

ठ) लक्षित समुहलाई लक्षित गरेका कार्यक्रमहरुमा गाँउपालिकाले अनुदान बढाउदै जाने ।

ड) विशेष लगानीका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्दै गाँउपालिकाको दीर्घकालिन योजनामा समावेश गर्ने ।

ढ) निजी क्षेत्रको लगानीलाई आकर्षित गरी सार्वजनिक निजी साझेदारी (PPP: PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP) को सिद्धान्त अनुरुप विकास कार्य संचालन गर्ने ।

परिच्छेद चार: समष्टीगत योजना खाका

४.१ स्थानीय तहको समष्टीगत अर्थतन्त्र

गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्यतयाः कृषि, वन, जल, पर्यटन, तथा सेवा जस्ता क्षेत्रमा निर्भर भएको देखिन्छ । हालसम्म राष्ट्रिय राजमार्गसँग पहुँच नभएको, ग्रामीण परिवेश भएको, विकट पहाडी भूगोल र व्यापारिक तथा आर्थिक गतिविधिहरु अत्यन्तै सिमित भएकोले यस गाँउपालिकाको आम्दानीका आन्तरिक स्रोतहरु अत्यन्त न्यून छन । गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा बाह्रै महिना मजबुत नभएको सडक सञ्जालको पहुँचको असहजीकरणको कारण कृषि एवम् वनजन्य औद्योगिक कच्चा पदार्थको उपलब्धता भएतापनि गाउँपालिकामा अन्य उद्योगधन्दाको समेत विकास हुन सकेको छैन । यस गाउँपालिकाको अर्को मुख्य आर्थिक आधार वैदेशिक रोजगार रहेको देखिन्छ । यद्यपि यो त्यति सकारात्मक भने होइन । प्राकृतिक सौन्दर्यको धनी, जैविक विविधता, धार्मिक स्थल एवं साँस्कृतिक विविधताले भरीपूर्ण रहेका कारण जिल्लाको आकर्षण गन्तव्यहरू मध्ये यो गाउँपालिका पनि एक हो । यसकारण यो गाउँपालिकालाई पर्यटकिय हिसाबले माथी उकास्न सकिन्छ । जसले गाउँपालिकाको आर्थिक क्षेत्रमा ठूलो सहयोग पुग्ने छ । त्यस्तै गाउँपालिकामा रहेका जलसम्पदालाई अधिकतम उपयोग गरी विद्युत आयोजनाहरु संचालनमा रहेका छन् । जबाट गाउँपालिकालाइ बार्षिक ठूलो रकम रोयल्टि जम्मा हुन्छ । यसले गाउँपालिकालाई सामाजिक, आर्थिक, पूर्वाधआर तथा वातावरणीय विकासको लागि टेवा पुगेको छ । गाउँपालिकामा स्थानीय स्तरमा संचालनमा रहेका उद्योग, व्यवसाय तथा व्यापारले पनि गाउँपालिकाको आर्थतन्त्रमा सहयोगि भूमिका निर्वाह गरेको छ । गाउँपालीकाको अर्को महत्वपूर्ण आर्थिक स्रोत भनेको राजस् हो । गाउँपालीकामा राजश्वको हिसाबले त्यति धेरै रकम भने संकलन हुने गरको देखिदैन । यसको साथ साथै गाउँपालीकाको आम्दानीको प्रमुख स्रोत संघिय तथा प्रदेश सरकाबाट प्राप्त हुनेगरेको रकमले पनि गाउँपालिकाको समग्र अर्थतन्त्रताई प्रत्येक्ष प्रभाव पारेको छ ।

४.२ पालिकाको वित्तिय स्रोत र आय अनुमान

गाउँपालिकाको वित्तिय स्रोत भनेको राजश्व कर र गैर राजश्व कर हो । यसको साथै संघिय सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान तथा अन्य दातृनीकायबाट हुने रकम नै गाउँपलीकाको प्रमूख वित्तिय स्रोतहरु हुन् । यसको अलवा गाउँपालीकामा उपलव्ध हुने सम्भावित स्रोत व्यवस्थापन र परिचलान गरी उपयोग गरिनेछ । यस आवधिक योजनामा गाउँपालीकाले निम्न बमोजिम बिभिन्न वित्तिय स्रोतहरु पहिचान गरि परिचालन गररिनेछ ।

गाउँपालिकाको मुख्य वित्तिय स्रोतहरु निम्न छन्;

क) गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतः गाउँलिकाबाट उठाईने राजश्व र गैर राजश्व
गाउँपालिका उठ्ने रोयल्टी

ख) संघीय सरकारबाट प्राप्तहुने अनुदानः समपुरक अनुदा, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान र राजश्व बाँडफाँड

ग) प्रदेश सरकारबाट प्राप्तहुने अनुदानः समपुरक अनुदा, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान

घ) सवारी साधन, विज्ञापन करको बँडाफँड

ङ) संघ/संस्थागत/दातृनिकाय

च) बैदेशिक सहायता

४.२.१ आयको वस्तुगत अवस्था, विश्लेषण र प्रक्षेपण

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको आयको सिमित रहेको छ। सिमित आर्थतन्त्रको बाबजुद पनि गाउँपालिकाको आफ्नो चालुगत खर्च र पूँजिगत खर्च व्यवस्थापन गर्दै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा कुल बजेट रु. १५२४४२००० रहेकोमा आन्रतिक आय जम्मा १.५१% रहेको देखिन्छ। त्यस्तै गरेर आ.ब. २०७६/७७ मा कुल बजेट २६०८७३२२० रहेकोमा आन्तरिक आय ५.३७% मात्र रेहेको छ। यो अघिल्लो आ.ब. तुलनामा बढेको देखिन्छ। चालू आ.ब. २०७७/७८ मा हेर्दा कुल बजेट २८३४२६०३० रहेको छ भने कुल बजेटको १६.९९% बजेट आन्तरीक स्रोतबाट जम्मा हुन्छ। यसबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको स्रोत राम्रो देखिन्छ। विगत ३ आ.ब. को प्रबृतिलाई हेर्ने हो भने आम्दानिको प्रबृति समान देखिदैन तर बार्षिक बृद्धिदर २०% बन्दा बढी देखिन्छ। त्यसकारण अवका पाँच बर्षहरूमा कम्तिमा पनि १२% दरले आन्तरिक राजश्व लगायत समग्र अवस्थालाई सोहि अनुपातमा आर्थिक अनुमान गरिएको छ।

तालिका १०: आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाको आगामी ५ बर्षको आयको अनुमानित प्रक्षेपण

विवरण	आधार बर्ष २०७७/७८	आर्थिक बर्ष				
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०७२/८३
आन्तरिक आय (नेरु)	२६०८७३२२०	३००००४२०३	३३०००४६२३	३६३००५०८६	३९९३०५५९४	४३९२३६१५४

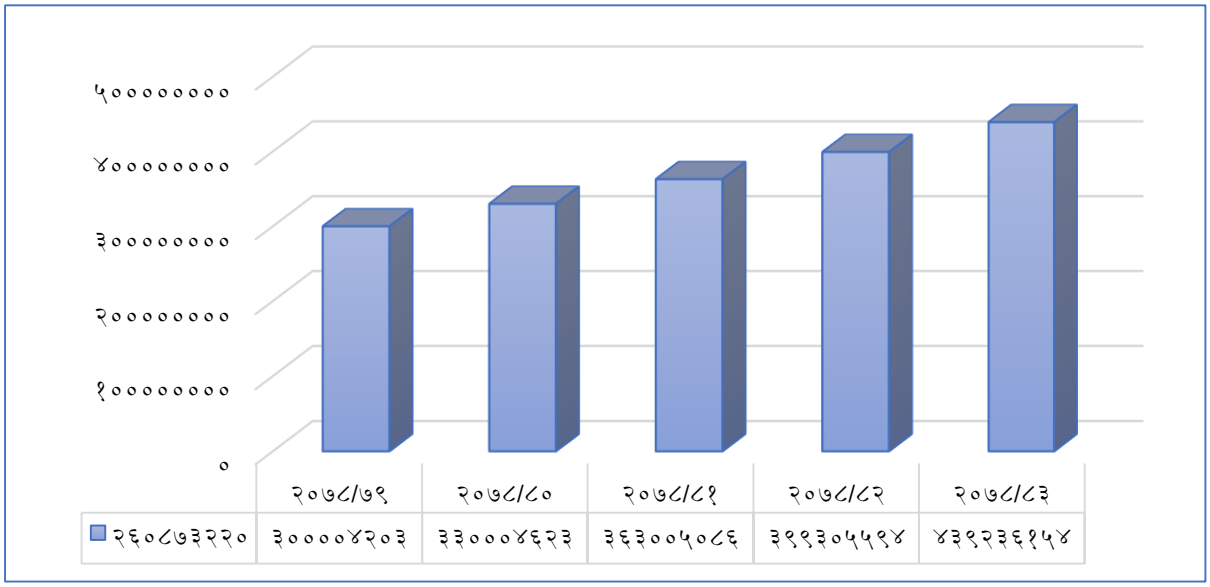

चित्र ९: आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाको आगामी ५ बर्षको आयको अनुमानित प्रक्षेपण

४.२.२ व्ययको प्रवृति, विश्लेषण र प्रक्षेपण

आर्थिक बर्ष २०७६/७७ मा चालु खर्च ६१.८४% देखिन्छ भने आर्क बर्ष २०७७/७८ मा ५७.५७ देखिन्छ। यो खर्च अधिल्लो आर्थिक बर्षको तुलनाम कम हो। पालिकाको आगामी पाँच बर्षको व्ययको अनुमानित प्रक्षपण लाई तलको तालिकामा समाबेस गरिएको छ।

तालिका १०: आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाको आगामी ५ बर्षको व्ययको अनुमानित प्रक्षेपण						
विवरण	आधार बर्ष २०७७/७८	आर्थिक बर्ष				
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३

जम्मा खर्च (चालु + पूँजिगत खर्च- नेरु)	२८३४२६०३०	३२५९३९९३५	३५८५३३९२८	३९४३८७३२१	४३३८२६०५३	४७७२०८६५८

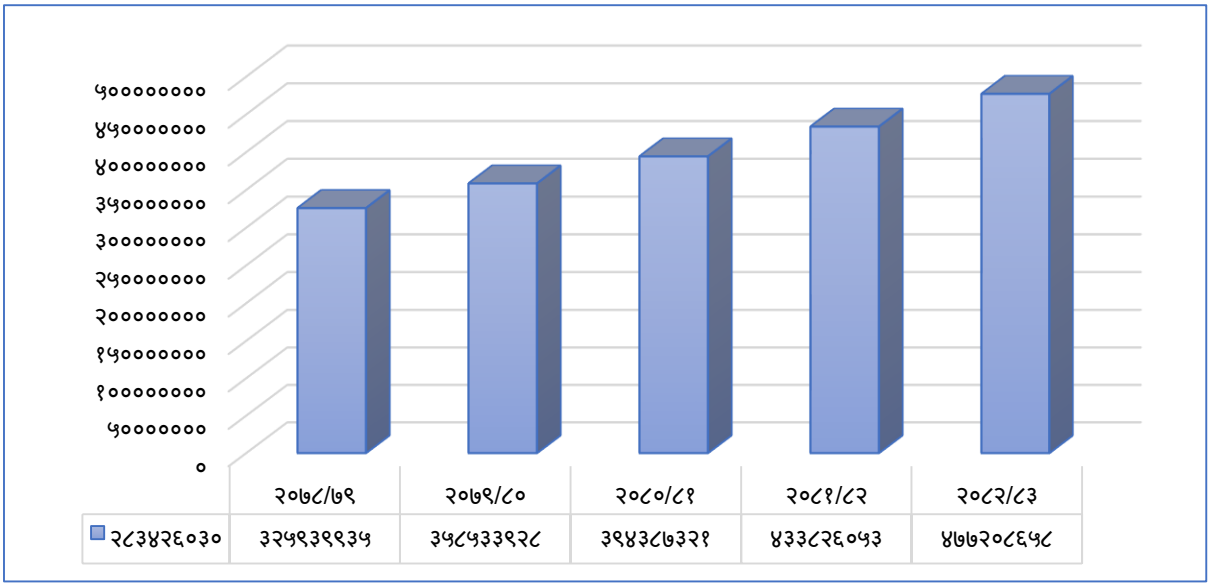

चित्र १०: आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकाको आगामी ५ बर्षको व्ययको अनुमानित प्रक्षेपण

४.२.२ वित्तीय हस्तान्तरण

१) प्रत्येक आर्थिक वर्षका लागि यस गाउँपालिकाले नेपाल सरकारबाट समानीकरण अनुदान, सर्शत अनुदान, राजस्व बाँडफाँटको रकम प्राप्त गर्नेछ। संघ प्राप्त हुने अनुदानको रकम औषतमा बार्षिक १५ %को दरले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ।

२) नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान आर्थिक वर्ष शुरु भए पछि परियोजना प्रस्तावको आधारमा संघीय अर्थ मन्त्रालयद्वारा निर्णय गरिने हुँदा प्रारम्भिक अनुमान सम्म मात्र गरिएको छ। साथै समपूरक अनुदान परियोजना लागतको अधिकतम ४०% सम्म प्राप्त गर्न सक्ने हुँदा गाउँपालिकाले परियोजना लागतको ६०% रकम स्वलगानी गर्नु पर्ने हुन्छ।

३) प्रदेश सरकारबाट समेत गाउँपालिकाले समानीकरण अनुदान, सर्शत अनुदान, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान ,राजस्व बाँडफाँटको रकम प्राप्त गर्दछ। प्रदेश सरकारको आ .व. २०७८/०७९ का लागि उपलब्ध सीमालाई आधार मानी समानीकरण अनुदान तर्फ औषतमा १०% वार्षिक वृद्धि प्रक्षेपण गरिएको छ।

४) वैदेशिक अनुदान तर्फ नेपाल सरकारले सम्झौता गरेर मात्र गाउँपालिकाले वैदेशिक सहायता प्राप्त गर्न सक्ने हुँदा गाउँपालिकाले संघीय अर्थ मन्त्रालयको संयोजनमा क्षेत्रगत आधारमा केहि वैदेशिक अनुदान प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ।

५) वैदेशिक ऋणको हकमा अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता नीति वमोजिम ऋण सहायताको रकम, व्याजदर, भुक्तानी सम्वन्धी शर्तहरू सहित स्थानीय तहसँगै सहायक ऋण सम्झौता गरेर मात्र गाउँपालिकालाई वैदेशिक ऋण उपलब्ध हुनसक्ने प्रावधान रहेको छ। यस प्रावधान बमोजिमको वैदेशिक ऋण गाउँपालिकाको आवधिक योजनामा प्राप्त गर्ने अनुमान गरिएको छैन।

४.२.३ गाउँपालिकाको संचित कोषमा जम्मा हुने अन्य रकमहरू

१) आन्तरिक राजस्व तर्फ हालको न्यून प्राप्तिलाई क्रमिक रुपमा वृद्धि गर्ने प्रक्षेपण गरिएको छ। यसका लागि सम्भाव्यताको आधारमा नयाँ स्रोत तथा दायरामा विस्तार गरिने छ । गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व अन्तर्गत औषतमा २०% को वार्षिक वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ।

२) आवधिक योजना अवधिमा स्थानीय संचित कोष अन्तर्गत विशेष आयोजना संचालनका लागि प्राप्त हुन सक्ने अन्य रकमहरू अनुमानित रुपमा प्रक्षेपण गरिएको छ।

३) आर्थिक वर्षको अन्तमा उपलब्ध रकम खर्च हुन नसकी बाँकी रही नयाँ आर्थिक वर्षमा जिम्मेवारी सर्ने नगद मौज्दात रकम पनि उपयोग गर्न सकिने हुँदा नगद मौज्दात वार्षिक वजेटमा हुने वृद्धिको आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ।

४.२.४ गाउँपालिकाको संचित कोष वाहिर संघ र प्रदेशबाट प्रत्यायोजन हुने रकमहरू

१) संघको वार्षिक कार्यक्रम तथा वजेटबाट गाउँपालिकालाई प्रत्यायोजित गरिने कार्यक्रमहरू अन्तर्गत सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमका लागि प्राप्त हुने रकम, संघीय निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गतका क्षेत्रगत कार्यक्रमहरूलाई आवधिक योजनाको परिधि भित्र समावेश गरिएको छ।

२) यसै गरी प्रदेशको वार्षिक कार्यक्रम तथा वजेटबाट गाउँपालिकालाई प्रत्यायोजित गरिने कार्यक्रमहरू अन्तर्गत प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम लगायत प्रदेश निकायहरूबाट प्रत्यायोजन भई आउने क्षेत्रगत कार्यक्रमहरूलाई पनि आवधिक योजनाको परिधि भित्र समावेश गरिएको छ।

४.३ क्षेत्रगत योजना प्राथमिकिकरण र बजेट अनुमान

४.३.१ योजना प्राथमिकीकरण

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमाका क्रममा पहिचान भएका समस्या तथा सम्भावना र उपलब्ध अवसरहरुका आधारमा सहभागितामूलक छलफलबाट तल उल्लेख गरिए अनुसारका बिषय क्षेत्रहरुको प्राथमिकताक्रम निर्धारण गरिएको छ । यी प्राथमिकताका आधारमा गाउँपालिकाले आयोजना छनौट, लगानी बृद्धि तथा उचित कार्यान्वयन गर्दा सन्तुलित, समावेशी तथा दिगो विकास हुने देखिन्छ।

क) सडक तथा भौतिक पूर्वाधार

ख) कृषि तथा पशु

ग) शिक्षा

घ) स्वास्थ्य

ङ) पर्यटन

च) खानेपानी तथा सरसफाई

छ) उर्जा

ज) वन तथा जडिवुटी

झ) संचार

ञ) वस्ती विकास

ट) खेलकूद

ठ) धार्मिक, सांस्कृतिक

तालिका ११: स्थानीय तहको योजना प्राथमिकीकरणका आधार र अंकभार

क्र.स.	प्राथमिकताका आधारहरु	अधिकतम प्राप्ताङ्क	न्यूनतम प्राप्ताङ्क
१	राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्त गर्न प्रत्यक्ष योगदान गर्ने भए १ अङ्क र प्रत्यक्ष योगदान नगर्ने भए ० अङ्क	१	०
२	प्रदेश विकासको प्रमुख चालकसँग सम्बन्धित भए १ अङ्क र नभए १ अङ्क	१	०
३	दिगो विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न योगदान गर्ने भए १ अङ्क र प्रत्यक्ष योगदान नगर्ने भए ० अङ्क	१	०
४	स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच प्राप्त गर्न योगदान गर्ने भए ३ अङ्क र प्रत्यक्ष योगदान नगर्ने भए १ अङ्क	३	१
५	स्थानीय तहको क्षेत्रगत उद्देश्य प्राप्त गर्न प्रत्यक्ष योगदान गर्ने भए ३ अङ्क र प्रत्यक्ष नगर्ने भए १ अङ्क	३	१
६	रोजगार, आय वा उत्पादन बृद्धिमा प्रत्यक्ष योगदान गर्ने भए ३ अङ्क र प्रत्यक्ष नगर्ने भए १ अङ्क	३	१
७	५० प्रतिशत वा सोभन्दा बढी लाभग्राही समूदाय अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, महिला र सिमान्तकृत समुदाय भए ३ अङ्क र अन्य भए १ अङ्क	३	१
८	कार्यपालिकाको बैठकले वडाहरूको समग्र विकासको दृष्टिले च्बलपष्लन गरे अनुसार सबभन्दा कम विकसित वडा भए ३ अङ्क र त्यसपछि क्रमशः ०.१ अङ्कले कम हुँदै जाने क्रम अनुसार प्राप्त हुने अङ्क	३	०१.
९	वडा समितिले निर्धारत गरेको योजनाहरूको च्बलपष्लन अनुसार वडाको लागि अति आवश्यक योजना भए ३ अङ्क र त्यसपछि क्रमशः ०.१ अङ्कले कम हुँदै जाने क्रम अनुसार प्राप्त हुने अङ्क	३	०१.
	वा		
१०	निर्देशक समितिले निर्धारत गरेको पालिका स्तरीय योजनाहरूको Ranking अनुसार अति आवश्यक योजना भए ३ अङ्क र त्यसपछि क्रमशः ०.१ अङ्कले कम हुँदै जाने क्रम अनुसार प्राप्त हुने अङ्क	३	०१.
	जम्मा	२१	४२.

नोटः यो मापदण्डलाई गाँउ कार्यपालिकाको वैठकले वा कार्यपालिकाको वैठक तत्काल वस्न नसक्ने भएमा पछि अनुमोदन हुनेगरी गाँउपालिकाको अध्यक्षबाट स्वीकृत गरेर लागू गर्न सकिनेछ ।

४.३.२ बजेट अनुमान

गाँउपालिकाको समग्र स्रोत परिचालन, व्यवस्थापन एवं काम कारवाहीमा कार्यकुशलता र प्रभावकारिता अभिबृद्धि गर्नको लागि संघीय तथा प्रादेशिक सरकार एवं विकास साझेदारहरुबाट यस गाँउपालिकालाई प्राप्त हुने सबै प्रकारका अनुदान, आन्तरिक आय, राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने रकम लगायत गाँउपालिकाको संचित कोषमा प्राप्त हुने सबै प्रकारका स्रोत तथा स्थायीन स्रोत साधनलाई एकीकृत र समन्वित गरी स्थानीय स्तरबाट नै गरिबी न्यूनीकरण र दिगो विकासको अवधारणालाई संस्थागत गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन नेपालको संविधान २०७२ को भाग १७ को धारा २१८ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गाँउपालिकाले "स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि" तर्जुमा गरी आवधिक योजनाको लागि परिचालन हुने स्रोतहरुको बाँडफाँड र व्यवस्थापन गर्नुपर्ने प्रस्ताव गरिएको छ ।

गाँउपालिकामा समृद्धि र सुखको आधार निर्माण गर्न सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रबीचको सहकार्य तथा परिपूरक भूमिका एवम् संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सहकार्यबाट अर्थतन्त्रमा उल्लेखनीय परिपूरकता (Synergy) ल्याउने गरी स्रोत अनुमान गरिएको छ । आवधिक योजनाले निर्धारण गरेका रुपान्तरणका संम्वाहकका क्षेत्रमा आवश्यक स्रोत-साधनको बाँडफाँट गरिएको छ । राष्ट्रिय रणनीति बमोजिम पहिचान गरिएका विषय क्षेत्रमा रणनीतिक हस्तक्षेप गरी लगानीको उच्चतम प्रतिफल हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ । निर्माणाधीन राष्ट्रिय स्तरका कार्यक्रम/आयोजना संघबाट, प्रदेश र स्थानीय स्तरका कार्यक्रम/आयोजना क्रमश: प्रदेश र स्थानीय तहबाट नै सम्पन्न गर्ने गरी स्रोत आँकलन तथा बाँडफाँड गरिएको छ । साथै, भूकम्प पछिको पुननिर्माणलाई पूर्णता दिने, आधारणूत पूर्वाधार निर्माण तथा प्रवर्द्धन हुने र अभियानका रुपमा सञ्चालन हुने कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सघाउ पुग्ने गरी स्रोत बाँडफाँट गरिएको छ ।

आवधिक योजनाले लिएको आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न सार्वजनिक लगानीलाई कृषि तथा वन, औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण, प्रोत्साहन र सहजीकरण सहित औद्योगिक उत्पादन, विद्युत उत्पादन, प्रसारण तथा वितरण, पूर्वाधार निर्माण जस्ता लगानीमा केन्द्रित गरिएको छ । निजी क्षेत्रको लगानी, रोजगारी सिर्जना, अर्थतन्त्रको औद्योगीकरण र आधुनिकीकरण, उर्जा उत्पादन, पर्यटन, व्यापार, यातायात र सञ्चार क्षेत्रमा लक्षित हुने अनुमान गरिएको छ । कृषि, उत्पादनमूलक क्षेत्र, साना तथा मझौला उद्योग र ग्रामीण तथा सामाजिक विकासमा निजी, सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्र परिचालित हुने विश्वास लिईएको छ । मानवपूँजी निर्माण र सोको उच्चतम उपयोगले उत्पादकत्व अभिवृद्धि, उच्च आयको आधार निर्माण र सुखको अनुभूति हुने अपेक्षा गरिएको छ । साथै, पर्यावरण संरक्षण, सभ्य र न्यायपूर्ण समाज निर्माण तथा सुशासन, लोकतन्त्र र राष्ट्रिय एकतालाई थप सुदृढ बनाउने गरी सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको स्रोत परिचालनको अनुमान र सोको बाँडफाँट गरिएको छ ।

योजना प्रथामिकीकरण गर्दा स्थानीय समुदायको उपस्थितिमा जनप्रतिनीधी, विषयगत समिति, निर्देशक समितिबटा स्वीकृत गरिएको छ । स्थानियको तत्कालको आबस्यकता र यसले प्रदेश तथा संघीय सरकारले लीएको क्षेत्रगत उद्देश्य पुरा हुने गरी योजना प्राथमिकीकरण गरीएको हो (अनुसूची ४) ।

४.४ राजश्वसँग नीतिको पुनरावलोकन

आमाछोदिङ्मो गाउँपालीकाले राजश्व र गैर राजश्व कर, शुल्क, दस्तुर उठाउनको लागि आर्थिक ऐन, २०७५ लागु गरेको छ । तर पनि हाल सम्म यो आर्थिक ऐन अनुसारको राजश्व असुली गर्न प्रभावकारी रुपमा कार्यन्वयनमा ल्याउन सकेको छैन । यदि आर्थिक ऐन अनुरु राजश्व असुल गर्न सक्दा गाउँपालिकाको आम्दानी बढाउन सकिन्छ । गउँपालिकाले राजश्व संकलनकोलागि आर्थिक ऐन, २०७५ बाहेक हाल सम्म कुनै पनि अन्य नीतिगत निर्णयहरु गरेको देखिदैन ।

परिच्छेद पाँच: आर्थिक क्षेत्र

५.१ भूमि व्यवस्थापन तथा भूउपयोग

५.१.१ पृष्ठभूमि

भूमिको बर्गिकरण, समुचित उपयोग र प्रभावकारी व्यवस्थापनको माध्यमवाट अधिकतम र दिगो लाभ हासिलगर्न नेपाल सरकाले **"भू-उपयोग नीति २०७२"** र **"भू-उपयोग ऐन, २०७६"** लागु भएकोछ । आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको कृषियोग्य जमीन, वन जंगल, सरकारी, सार्वजनिक जग्गा तथा विभिन्न प्राकृतिक श्रोतहरुको संरक्षण र व्यवस्थापनको लागि भू-उपयोग नीति र ऐनको कार्यान्वयन निक्कै महत्वपूर्ण रहेको छ ।

५.१.२ वस्तुगत स्थिति

गाँउपालिकाको विद्यमान भू-उपयोगलाई हेर्दा कुल क्षेत्रफलको सबैभन्दा बढी ३४.१२% भूभाग बाँझो जमिनले ढाकेको छ भने वन क्षेत्रले ३०.८४% भूभाग ओगटेको छ । त्यसैगरी घाँसे क्षेत्र १५.५५%, बुट्यान क्षेत्र ७.८१% र कृषि क्षेत्र ९.८९% रहेको छ । बस्ति क्षेत्रले ०.९४%, बालुवा क्षेत्रले ०.६६%, पानिले ढाकेको क्षेत्र ०.०८% र भिरपाखाले ०.१२% रहेको छ ।

५.१.३ प्रमुख समस्या

गाउँपालिकामा धरातलिय स्वरुपमा विविधता छ । यहाँको भूगोललाई पहिचान गरी भूउपयोग योजना तयार गरी भूमिको सहि प्रयोग गरी तुलनात्मक लाभ लिन नसक्नु गाउँपालिको समस्या हो ।

५.१.४ अवसर र चुनौतीहरु

गाउँपालिकामा विद्यमान जमिनको बिशेषतालाई ध्यानमा राखेर भू-उपयोग ऐन २०७६ को पूर्ण कार्यान्वयको लागि गाँउपालिकाले भू-उपयोग योजना तर्जुमा गरी गाँउपालिका भित्रका कृषि र वन क्षेत्रको संरक्षण र दिगो विकास गर्न सक्नेछ । गाउँपालिकामा मुख्य बस्ति तथा साना बजार केन्द्रहरुमा विकसित हुदै गएको छ । यसरी विकासति भएका वस्तिहरुमा समयमानै वस्तिको मापदण्ड र संहिता लागु गर्नु गाउँपालिकामाको चुनौती हो । २०७२ सालको महाभूकम्प पछि विकासभएका एकिक्रित वस्तिको पनि व्यवस्थित तरिकाबाट निर्माण गर्नु र गराउनु चुनौति रहेको छ । जहाँ बजारकेन्द्र तथा सेवाकेन्द्रको रहेको छ त्यस्था स्थानहरुमा बढ्दै गएको अव्यवस्थित बसोबास र बढेर गएको जग्गाको मुल्य, खेतियोग्य जमीनको खण्डिकरण, गाँउपालिका र अन्य सम्बन्धित निकायहरुबाट नियन्त्रण र नियमनको कमी तथा भू-उपयोग ऐन, २०७६ को पूर्ण कार्यान्वयन गर्न र गराउन चुनौती रहेकोछ ।

५.१.५ सोच

भूमिको विशेषता अधिकतम उपयोगिता

५.१.६ लक्ष्य

व्यवस्थित भू उपयोग योजना-तर्जुमा मार्तफ भूमिको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।

५.१.७ उद्देश्य

भू-उपयोग योजनाका मुख्य उदेश्यहरु निम्न बमोजिम रहेको छः

- जमिनको विशेषता अनुकुल जमिनको उपयोग गर्ने
- कृषि र वन क्षेत्रको संरक्षण गर्ने ।
- व्यवस्थित वस्ती विकास गर्ने ।

५१..८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
भूउपयोग ऐन-, २०७६ को आधारमा गाउँपालिकाको भू-उपयोग नीतिको कार्यविधी तयार गर्ने	➢ जमिनको विशेषता अनुसार भू-उपयोगको वर्गिकरण गरिनेछ । ➢ कृषि क्षेत्रमा जग्गा विकास र अन्य कार्यक्रमहरु निषेध गरिने छ । ➢ वस्ती क्षेत्रमा औधोगिक र अन्य गतिविधिहरु निषेध गरिने छ । ➢ तोकिएको भू-उपयोग क्षेत्रहरुमा अन्य गतिविधिहरु निषेध गरिने छ ।
व्यवस्थित वस्ती विकास गर्ने	➢ वस्ती विकासका उपयुक्त क्षेत्रहरुको पहिचान र किटान गर्ने
कृषि र वन क्षेत्रको संरक्षण गर्ने	➢ कृषि योग्य जमीनहरुमा भइरहेको घडेरी र वस्ती विकासलाई नियन्त्रण र नियमन गरिनेछ । ➢ कृषि क्षेत्रमा अन्य गतिविधिहरु निषेध गरिनेछ । ➢ वन क्षेत्रमा अन्य गतिविधिहरु निषेध गरिने छ । ➢ वन विनास नियन्त्रण गरिने छ । ➢ वन क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरिने छ ।

५१..९ प्रमुख कार्यक्रम

क्र.स	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	भू-उपयोग योजना तर्जुमा गर्ने ।			✓		
२	तोकिएको भू-उपयोग क्षेत्रहरुमा अन्य गतिविधिहरु निषेध गर्ने ।			✓		✓
३	वस्ती विकासका उपयुक्त क्षेत्रहरुको पहिचान र किटान गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓

४	। कृषि क्षेत्रमा अन्य गतिविधिहरु जस्तै जग्गा विकास र अन्य कार्यक्रमहरु निषेध गर्ने निषेध गर्ने ।			✓		✓
५	वन क्षेत्रमा अन्य गतिविधिहरु निषेध गर्ने ।			✓		✓
७	वस्ती क्षेत्रमा औधोगिक र अन्य गतिविधिहरु निषेध गर्ने ।		✓	✓		✓

५.१.१० अपेक्षित उपलब्धि

- भू-उपयोग योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- जथाभावि रुपमा वस्ती विकास नियन्त्रण हुनेछ ।
- कृषि योग्य जमीनको संरक्षण हुनेछ ।
- व्यवस्थित वस्ती विकास हुनेछ ।
- भू-उपयोगका क्षेत्रहरु निर्धारण भएको हुनेछ ।

५.२ कृषि, पशु तथा पंक्षी पालन

५.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले खाद्य सम्बन्धी अधिकारलाई मौलिक हकका रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ । यसै सन्दर्भमा, विभिन्न कारणले उत्पन्न हुनसक्ने खाद्य तथा पोषण संकटको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै प्रमुख खाद्यान्न, फलफूल, तरकारी र माछा-मासु उत्पादनमा आत्मनिर्भर्ताका लागि कृषिमा नीतिगत, संरचनात्मक र संस्थागत सुधारको आवश्यकता छ । देशलाई खाद्य सम्प्रभु तुल्याउन र स्वाधीन अर्थतन्त्रको विकास गर्न कृषि क्षेत्रमा उल्लेख्य मात्रामा लगानी बढाउन आवश्यकता छ । नेपालको संविधानका अधिकार सूची, कृषि क्षेत्रको समग्र विकासका लक्ष्यलाई मार्गदर्शनको रुपमा लिइएको छ । उक्त रणनीतिले कृषि विकास रणनीति (सन् २०१५-२०३५) र दिगो विकास लक्ष्यलाई मार्गदर्शनको रुपमा लिइएको छ । उक्त रणनीतिले कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको व्यावसायीकरण, यान्त्रीकरण र विविधीकरण गरि यस क्षेत्रलाई प्रतिस्पर्धी बनाउन जोड दिएको छ । यसैगरी दिगो विकास लक्ष्य लिएको भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा पोषण सुनिश्चित गर्ने तथा दिगो कृषिको प्रवर्द्धन गर्ने लक्ष्य हासिल गर्ने गरी यस क्षेत्रमा स्रोत र साधनको परिचालन गरिने छ । विशेषत: कृषि क्षेत्रको औद्योगीकरणका माध्यमबाट थप रोजगारी सिर्जना गरी आय-आर्जन, गरिबी निवारण तथा आयात व्यवस्थापनलाई समेत सम्बोधन गरिने छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको लगानीलाई कृषि क्षेत्रको समग्र विकासमा परिचालन गरिने छ ।

५.२.२ वस्तुस्थिति

गाउँपालिकामा कुल घरधुरी संख्याको १३२४ (७६.७%) परिवारको आफ्नै जग्गा जमिनको स्वामित्व रहेको पाईन्छ । गाउँपालिकामा आफ्नो जग्गा जमिन नहुने घरपरिवार संख्या ४०२ रहेकोछ । सबै भन्दा बढी वडा ५ का घरपरिवारको ९६% भन्दा बढीको आफ्नै जग्गा जमिन रहेको छ । जसमध्ये जम्मा ६२ घरपारिवारको महिलाहरुमा जग्गाको स्वमित्व रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको कुल घरधुरीहरु मध्ये ४.६% घरधुरीले करिव ८०० रोपनी जग्गा (खेत र बारी) मा अधियामा काम गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकामा ३०८७ रोपनी खेत र

७५१० रोपनी पाखोबारी रहेको छ। पालिकाको कुल खेति योग्य जमिन मध्ये १५.१% जमिनमा बर्ष भरिनै सिंचाईको सुबिधा छ भने ४४.५% जमिनमा बर्षाको मौसममा मात्र सिंचाई भईरहेको छ भने ३८.४% खेत सुख्खा रहेको पाईन्छ। त्यस्तै बारिको हकमा १६% बारीमा बर्ष भरिनै सिंचाई हुन्छ भने ५२.१% बारी बर्षा मौसममा मात्र सिचाई हुन्छ भने ३१.९% बारी सुख्खा नै रहन्छ।

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकको आम्दानिको प्रमुख स्रोत कृषि हो। गाउँपालिकामा विशेषगरि धान, मकै, गहुँ, कोदो, फापर, जौ जस्ता खाद्यन्न उत्पादन हुन्छ। यहाँका कृषकहरुले आधुनिक तथा व्यवसायीक हिसाबले कृषि कार्य गरेको पाइदैन। गाउँपालिकामा आफ्नै जमिनबाट उत्पादित खाद्यन्नले ४१६ घरधुरीले मात्र बर्ष भरीलाई खान पुग्दछ भने अन्य परिवरको हकमा समस्या हुनेगरेको देखिन्छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्व चित्र, २०७४)। गाउँपालिकाको तरकारीमा आलु र दलहनबालीमा सिमि र मुसुरोको उत्पादन ज्यदै राम्रो हुने र उत्पादित आलु, सिमि र मुसुरो राम्रो मुल्यामा निरर्यात हुने गर्दछ। गाउँपालिकाको गत्लाङ, गोल्जुङ चिलिमे क्षेत्रमा आलुको उत्पादन राम्रो र उच्च गुणस्तरको हुने भएको कारण यी क्षेत्रहरुलाई आलुको पकेट क्षेत्रको रुपमा बिकस गर्नको लागि प्रकृया अगाडी बढेको छ।

पालिकाको ५६.६६% परिवराको प्रमुख आम्दानीको स्रोत कृषि तथा पशुपालन हो भने १०.३% परिवारको द्वितिय स्रोतको रुपमा कृषि तथा पशुपालन रहेको छ। त्यस्तै गरेर गाउँपालिकाको कुल घरधुरी मध्ये ४५.१% ले पशुपालन गरेका छन्। वडागतरुपमा हेर्दा सबै भन्दा बढी वडा ३ मा धेरै पशुपालन गरेको देखिन्छ। यस वडामा पालिकामा पालिएका कुल पशुहरुको ९३.५% संख्या रहेको छ। पशुपलन मध्ये सबै भन्दा ठूलो संख्यामा बाख्रा (४०३८) रहेको छ। गाई गोरु, भेडा च्याङग्रा, चौरी तथा याक, र भैसि तथा राँगाको संख्या क्रमशः ३३८७, २०७१, १०७७ र १३६ रहेको छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्व चित्र, २०७४)। गाउँपालिकाको प्रायः सबै घरधुरिहरुमा कुखुरा पाल्ने गरेको पाईन्छ। तर हाल सम्म व्यवसायीक तरिकाबाट कसैले पनि कुखुरा पालन गरेको देखिदैन।

५.२.३ सबल तथा दुर्वल पक्ष

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा अधिकांस घरधुरीको आफ्नै खेति योग्य जमिन हुनु यहाँको सवल पक्ष हो भने जसको खेति गर्ने जमिन छैन त्यस्था धरपारिवारले आधिया खेति प्रणाली अवलम्बन गरि खेतबारी बाँझो नराख्नु अर्को सबल पक्ष रहेको पाईन्छ। तर खेतबारीको सुचित उपयोग गर्न नसक्नु, कृषि उपजहरुको हालको उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्न नसक्नु, कृषि पूर्वाधारमा सरकारी क्षेत्रको लागनी न्यून हुनु, उत्पादन गर्ने सबै कृषकको पहुँचमा जग्गाको स्वामित्व नहुनु, अप्ठ्यारो भू-अवस्था र कमजोर ग्रमीण पूर्वाधार, कृषिमा भित्रन नसकेको प्रविधि र आधुनिकिकरण, विउ विजन, किटनासक विषाधिको उपयोगमा सहि उपयोग, कृषिको व्यवसायीकरण नहुनु, जिविकोपार्जन खेति/परम्परागत खेतिबाट माथि उठ्न नसक्नु यहाँको प्रमुख दुर्वल पक्षहरु रहेका छन्।

५.२.४ अवसर तथा चुनौतिहरु

अबसरहरु

तरकारीको व्यावसायिक खेतिको सम्भावना, सिचाइका श्रोतहरूको उपलब्धता भएको र कृषि स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रमा हुनु, अधिकांश नागरिक र जनप्रतिनिधिहरूको चासोको विषय रहनु आदि प्रमुख अबसरहरु हुन्।

त्यस्थ गरेर यहाँ उत्पादित कृषि तथा करषि जन्य उत्पादन तथा सामाग्रीहरुको बजार व्यव्सथापन नजिकको घुञ्चे, त्रिशुली र केन्द्रिय जधानी काठमाडौंमा सजिलै सँग खपत हुनुपनि यसको सकातार्मको अवसरको रुपमा लिनु पर्दछ ।

चुनौतीहरु

व्यावसायिक तथा जैविक कृषि विकास गर्नु, उन्नत मल वीउ र प्रविधि ल्याउनु, कृषिलाई आकर्षक र सम्मानित पेशाको रुपमा विकास गर्नु, वाली विविधिकरण र संघनीकरण गर्नु, कृषि योग्य जमिनमा सिंचाइको व्यवस्था गर्नु, व्यवसायिक पशुपालन गर्नु, खाद्य व्यवहारमा सुधार गरी स्थानीय उत्पादनको उपभोग प्रवृत्ति वढाउनु, कृषिका पकेट क्षेत्रमा यातायात पहुँच पुऱ्याउनु आदि प्रमुख चुनौतीहरु हुन । त्यस्तै गरेर कृषि भूमिको सहि व्यवस्थापन गरि तुलनात्मक लाभ लिन सक्नु पनि गाउँपालिकाको ठूलो चुनौती हो ।

५.२.५ सोच

खाद्य र खाद्य सुरक्षामा आत्मनिर्भर आमाछोदिङ्मो

५.२.६ लक्ष्य

खाद्य र पोषण सुरक्षा, व्यवसायिक कृषि, पशुपंक्षीपालद्वारा रोगारीको माध्यमद्वारा समृद्ध गाउँपालिकामा योगदान पुऱ्याउने ।

५.२.७ उदेश्य

कृषि र पशुपालनमा आधुनिकीकरण गरी कृषकको जीवन स्तरमा सुधार गर्नु ।
खाद्य बस्तु र खाद्यन्नमा आत्म निर्भरको वातावरण तयार गर्नु ।

५.२.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
व्यवसायिक कृषि र पशुपालनको प्रवर्द्धन गर्ने	➢ स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार कृषि विकास तथा कृषि उत्पादन व्यवस्थापनको लागि व्यवसायीक खेतीमा युवाहरुको सहभागिता बढाउन युवा लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । ➢ परम्परागत र निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई व्यवसायीकरण एवम् प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीमा रुपान्तरण गरिने छ । ➢ कृषकहरुलाई कृषि उत्पादनको समुचित मूल्य प्राप्त गराउनका लागि कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र स्थापना गरिने छ । ➢ नेपाल सरकारको नीति बमोजिम बाली विमा कार्यक्रमलाई प्रचार प्रसार गरी र प्रभावकारी उपयोग गर्ने वातावरण बनाइने छ । ➢ आधुनिक कृषि औजार उपकरण प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिने छ । ➢ कृषि तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम ल्याइने छ । ➢ जैविक कृषि प्रणालीलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । ➢ उच्च भू-धरातलमा हुने भेडा, च्याङग्रा जस्ता पशुपालनका लागि चरन र खर्कहरूको विकास गरिनेछ । ➢ व्यावसायिक रुपमा कृषि तथा पशुपालन गर्ने कृषकहरूलाई सहकारीसँग आवद्ध गरी वित्तीय पहुँच, उत्पादित ➢ सामाग्रीको सङ्कलन र भण्डारणमा सहयोग पुऱ्याइनेछ । ➢ कृषि प्रसार सेवालाई कृषकहरूको घर आँगनसम्म पुऱ्याइनेछ ।

कृषि, पशु तथा पंक्षी जन्य उत्पादनलाई मुल्य श्रृंखलामा आवद्व गर्ने	➢ उच्च मूल्यका कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन गर्नलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। ➢ कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य मूल्य श्रृङ्खला सम्बन्धी कृषकहरूलाई तालिम दिइनेछ । ➢ व्यावसायिक रूपमा खेतीको सम्भावना रहेका जडिवुट्टीहरूको व्यावसायिक उत्पादन, सङ्कलन र प्रारम्भिक प्रशोधनमा प्रोत्साहन गरिनेछ । ➢ उच्च मूल्य वाली उत्पादन गरी मूल्य श्रृङ्खलामा आवद्ध गर्न कृषकहरूलाई अनुसन्धान केन्द्र र शिक्षण संस्थाहरूसँग आवद्ध गराइनेछ। ➢ प्राकृतिक र कृत्रिम गर्भाधानको माध्यमबाट नश्ल सुधार कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी र व्यवस्थित गराइने छ । ➢ पशुपालन (चौरी, भेडा, च्याङ्ग्रा) तथा लाई बढी उत्पादनमुखी र व्यवसायिक बनाउन गोठ सुधार कार्यक्रम लागु गर्ने नीति लिइने छ। ➢ पशु विमा कार्यक्रम र पशुखोप कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाइने छ। ➢ कुखुरापालन, बंगुरपालन तथा मासुजन्य उत्पादनमा आत्म निर्भर बन्नका लागि आवश्यक मापदण्ड तयार गरी सो अनुसारको कार्ययोजना लागु गरिने छ । ➢ उपयुक्त स्थानमा दुग्ध चिस्यान केन्द्रहरु स्थापना गर्न सार्वजनिक-निजी साझेदारिलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।
स्थानीय विशिष्टिकृत उत्पादनको ब्राण्डिङ र बजारीकरण गर्ने	➢ हावापानी र माटोको विविधता अनुकुलका स्थानीय उच्च मूल्यका प्रतिस्पर्धी उत्पादनहरूको विकास गरी बजारीकरण गरिनेछ । ➢ स्थानीय उत्पादनको प्रदर्शन र बजारीकरणको लागि हाट बजार प्रणालीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । ➢ स्थानीयता दर्शाउने विशिष्टीकृत उत्पादनको ब्राण्डिङ गरी बजारीकरण गरिनेछ । ➢ उत्पादनको लेवलिङ, ब्राण्डिङ र बजारीकरणमा कृषक समूह र सहकारी संस्थाहरूलाई सहयोग पुऱ्याइनेछ ।

५२..९ मुख्य कार्यक्रम

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	उन्नत नश्ल पशु विकास कार्यक्रम संचालन गर्ने			✓	✓	
२	जैविक खेती र जैविक मल उत्पादन कार्यक्रम संचालन गर्ने			✓	✓	
३	कृषि प्रसार सेवा कार्यक्रम संचालन गर्ने			✓	✓	✓
४	कृषि उपज संकलन केन्द्र निर्माण गर्ने		✓	✓	✓	
५	कृषकहरुलाई वेमौसमी खेति गर्न प्रोत्साहन गर्ने			✓	✓	✓
६	कृषक तालिम र भ्रमण कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने	✓	✓	✓		✓

७	उच्च मूल्य श्रृङ्खला अभिमुखीकरण कार्यक्रम गर्ने		✓	✓		
८	व्यावसायिक कफि खेतीको लागि पूर्वाधार तयार गरी कार्यक्रम संचालन गर्ने	✓	✓	✓	✓	✓
९	चरण तथा खर्क संरक्षण तथा विकास गर्ने		✓	✓	✓	
१०	प्रविधि हस्तान्तरण सम्बन्धी कार्यक्रम गर्ने		✓	✓	✓	
११	कृषि तथा पशु वीमा कार्यक्रम संचालन गर्ने		✓	✓	✓	
१२	नमूना कृषि तथा पशु पकेट क्षेत्र विकास गर्ने		✓	✓	✓	
१३	नमूनाका लागि जैविक कृषि पकेट क्षेत्र विकास गर्न			✓	✓	
१३	अनुसन्धान केन्द्र तथा शैक्षिक संस्थाहरुसंगको आवद्धता विकास गर्ने		✓	✓	✓	
१४	दुग्ध चिस्यान केन्द्र निर्माण गर्ने		✓	✓	✓	

५.२.१० अपेक्षित उपलब्धि

- कृषि पकेट क्षेत्रको बिकास भएको हुनेछ ।
- स्थानीय कृषि जन्य उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- स्थानीय उत्पादनहरुको ब्राण्डिङ भएको हुनेछ ।
- कृषि उत्पादन संकलन केन्द्रहरुको निर्माण भएको हुनेछ ।
- कृषि क्षेत्रको कुल गार्न्हस्थ उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- कृषकहरुको बित्तिय र कृषि सामाग्रीमा सहज पहुँच स्थापित भएको हुनेछ ।
- दुग्ध चिस्यान केन्द्रको निर्माण भएको हुनेछ ।

५.३ उद्योग, व्यापार र आपूर्ति

५.३.१ पृष्ठभूमि

उद्योग, व्यापार र आपुर्ति आर्थकक विकासको प्रमुख आधार हो । यसले कुनै पनि पालिकाको अर्थतन्त्रमा प्रत्येक्ष प्रभाव पारेको हुन्छ । यो रोजगारिसँग पनि प्रत्येक्ष जोडिएको हुन्छ । आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा हाल सम्म कुनै पनि ठूला तथा मझौला उद्योग धन्दाहरु संचालनमा रहेका छैनन् । सिमित मात्रामा घरेलु तथा कुटिर उद्योगहरु संचालनमा रहेका छन् । यो गाउँपालिकामा सिमित जनसंख्या रहेको कारण व्यापार तथा व्यवसाय तथा आपूर्तिका हिसाबले प्रभावकारी नभएता पनि नेपालको संविधानमा उल्लेख भएवमोजिम उपभोक्ताको हकको सुनिश्चितता गर्न प्रत्येक उपभोक्तालाई गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवा प्राप्त गर्ने हक र गुणस्तरहीन वस्तु वा सेवाबाट क्षति पुगेको व्यक्तिलाई कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हकको व्यवस्था गरे अनुरुप प्रत्याभूति गराउन सक्नु पर्दछ । दुर्गम तथा ग्रामीण क्षेत्र लगायत मुलुकभर नागरिकको दैनिक जीवनयापनमा अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवाको सहज र निर्वाध आपूर्ति सुनिश्चित गर्नु राज्यको दायित्व हो साथै कालोबजारी, एकाधिकार, कृत्रिम अभाव सिर्जना, प्रतिस्पर्धा नियन्त्रण जस्ता कार्यको पूर्ण अन्त्य गर्दै

राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई प्रतिस्पर्धी बनाई व्यापारिक स्वच्छता र अनुशासन कायम गरी उपभोक्ताको हकहित संरक्षण गर्ने राज्यको नीति रहेको छ । यसका लागि उपभोक्ता संरक्षण ऐन लगायतका कानूनी व्यवस्था गरिएको छ ।

५.३.२ बस्तुस्थिति

आमाछोदिङ्मो गाँउपलिकामा दैनिक घरयासी उपभोगका सामाग्री, निर्माण सामाग्री, औषधी, ईन्धन, लत्ताकपडा, भाँडाकुडा, शृंगार सामाग्री, ईलेक्ट्रोनिक्स आदि लगायतका सामाग्रीहरुको आयत जिल्ला सदरमुकाम धुञ्चे, त्रिशुली, काठमाण्डौ र चिनको सिमावर्ति बजार केरूङबाट हुने भएकोले गाँउपालिकामा यस्ता सामानहरुको यथोचित आपूर्ति र वितरणमा गाँउपालिकाले ध्यान दिनु जरुरी रहेको छ। यस्त अधिकांश सरसामानहरु नीजि क्षेत्रबाट आपूर्ती हुने र स्थानियवासीहरुको दैनिक जिवन र स्वास्थ्यसंग समेत प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने भएकोले उक्त सामानहरुको कालोबजारी, जथाभावी मूल्य निर्धारण, अनावश्यक भण्डार, गुणस्तर आदिमा समेत गाँउपालिकाबाट नियमित रुपमा अनुगमन गर्नुपर्ने छ ।

गाउँपालिकामा संचालित व्यापार व्यवसाय तथा सान उद्योगहरुको संख्या १५९ रहेको छ । ति मध्ये गाउँपालिकामा जम्मा ७८ (४९.०६%) उद्योग व्यवसाय मात्र दर्ता प्रकृयामा रहेका छन् भने ८१ (५०.९४%) वटा दर्ता छैनन् (आर्थिक जनगणना , २०१८)। यो उद्योग व्यवसायमा संलग्न जासंख्या ५९८ रहेको छ जसमा पुरुषको संख्या ४१५ (६९.४०%) र महिलाको जनसंख्या १८३ (३०.६०%) रहेको छ । यो कार्यसिल जनशक्ति मध्ये ४४६ (७४५८%) दर्ता भएका व्यवसाय/उद्योगमा कार्यरत छन भने १५२ (२५.४२%) दर्ता नभएका व्यवसायमा रोजगारी गर्दछन् ।

५.३.३ प्रमुख समस्या

- भएका उद्योगहरु पनि दर्ता/नीतिगत दायरामा नआउनु
- सडक संजलाको अवस्था कमजोर
- गाउँपालिकामा उद्योग र उद्यमशिलताको कमी ।
- औद्योगिक पूर्वाधारको कमी ।
- औद्योगिक ग्राम स्थापना नहुनु ।
- जनशक्तिको कमी अभाव ।
- व्यावसायिक दक्षताको अभाव ।
- वाह्य बजारसंग पहुँचको अभाव ।
- व्यापार व्यवसायको आकार सानो हुनु ।

५.३.४ अवसर तथा चुनौतीहरु

कृषि, वन र जडीवुटी जन्य उद्योगको सम्भावना, उद्योग, उर्जा, पर्यटन आदि क्षेत्रमा वाह्य लगानीको संभावना, एक गाउँपालिका एक औद्योगिक ग्रामको केन्द्रीय नीति रहनु जस्ता विभिन अवसरहरु रहेका छन् । उद्यमशिलता विकास गर्नु, प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको पहिचान र विकास गर्नु यूवा जनशक्तिलाई उद्यमशिलता तर्फ आकर्षित गर्नु र गराउनु चुनौति रहेको छ ।

५.३.५ सोच

प्रतिफल युक्त औधोगिक उत्पादन बृद्धि गर्ने ।

५.३.६ लक्ष्य

उद्योग धन्दा, व्यापार व्यवसायले पालिकाको अर्थतन्त्रमा योगदान ।

५.३.७ उदेश्य

उद्योग, व्यापार र व्यवसायको विकास गरी आय र रोजगारी वृद्धि गर्नु ।

५.३.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्यमशीलताको प्रवर्द्धन गरी लघु तथा घरेलु उद्योगको विकास तथा विस्तार गर्ने ।	▪ गाउँपालिका भित्र लघु र घरेलु उद्योग व्यवसाय स्थापनालाई प्रोत्साहन गर्न नीतिगत एवं कानूनी व्यवस्था गरिनेछ । ▪ स्थानीय स्तरमा लगानी वातावरण निर्माण गर्नका साथै सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई प्रेत्साहित गरिनेछ । ▪ स्थानीय स्तरमा उद्यमशिलता विकासका लागि उपयुक्त व्यक्तिहरूको छनौट गरी सीप विकास एवं उद्यमशिलता तालिम प्रदान गरी आय र रोजगारी सँग आवद्ध गराइनेछ । ▪ औद्योगिक ग्राम लगायतका औद्योगिक पूर्वाधारको विकास गरिनेछ । ▪ वैदेशिक रोजगार बाट फर्किएका युवाहरूलाई उद्योग व्यवसाय संचालन गर्न वित्तीय पहुँच लगायत अन्य सहुलियत प्रदान गरिनेछ । ▪ तालिम प्राप्त जनशक्तिलाई स्किम धितोका आधारमा समुह जमानीमा वित्तीय सस्थाबाट कर्जा उपलब्ध गराउन सहजिकरण गरिनेछ । ▪ स्थानीय सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित श्रममूलक उद्योगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । ▪ परम्परागत रुपमा चलिरहेका स्थानीय पहिचान जन्य उद्योगहरूलाई नयाँ प्रविधिसँग आवद्ध गरी व्यवसायिक्ता अभिवृद्धि गरिनेछ । ▪ महिला उद्यमीहरूद्वारा संचालित उद्यमलाई विशेष प्राथमिकता र प्रोत्साहन दिइनेछ । ▪ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित आलु, कफि, जडिवुट्टी आदिलाई स्थानीय तहमा नै प्रशोधन, लेवलिङ, व्राण्डिङ तथा प्याकेजिङ गरी बिक्री वितरण गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।
व्यापार व्यवसायको विकास र विस्तार गर्ने ।	▪ सबै व्यापार व्यवसायको तथ्याङ्क सङ्कलन गरी वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गरिनेछ । ▪ स्थानीय उत्पादनलाई आन्तरिक बजारसम्म पहुँच बढाउन सबै वडामा नियमित हाट बजारको व्यवस्था गरिनेछ । ▪ मूल्यलाई व्यवस्थित गर्न मूल्य सूची राख्ने र नियमित अनुगमन र नियमन गरिनेछ । ▪ अत्यावश्क वस्तुहररूको निर्वाध आपूर्तिको सुनिश्चितता गर्दै कृतिम अभाव, कालो बजारी जस्ता अनियमितता नियन्त्रण गरिनेछ ।

	▪ खाद्य सुरक्षा र पोषणको प्रत्याभूति गराउन सहकारी तथा निजी क्षेत्र मार्फत स्थानीय उत्पादनलाई वढावादिदै नियमित आपूर्तिको व्यवस्था गरिनेछ। ▪ पोषण सुरक्षाका लागि खाद्य व्यवहारमा परिवरतन गरी स्थानीय पोषण युक्त खाद्य पदार्थको उपयोगलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। ▪ सबै खालका व्यापार व्यवसायलाई करको दायरामा समेटिने छ।

५.३.९ मुख्य कार्यक्रम

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	नीति एवं कानून तर्जुमा गर्ने।			✓		
२	सद्योग, व्यपार तथा व्यवसायहरुलाई कनुनी प्रकृया अनुसार दर्ताको दायरामा ल्यउने			✓	✓	✓
३	परम्परागत उद्योगको आधुनिकीकरण र प्रवर्द्धन गर्ने			✓	✓	
४	स्थानीय पहिचान उत्पादनहरूको प्रशोधन, लेवलिङ, व्राण्डिङ तथा प्याकेजिङ गर्ने।			✓	✓	
५	उद्यमशीलता तथा सीप तथा क्षमता विकास गर्ने।			✓	✓	
६	हाट बजारको व्यवस्था गर्ने।			✓	✓	✓
७	महिला उद्यम विकास गर्ने।			✓	✓	✓
८	औद्योगिक पूर्वाधारको विकास गर्ने।		✓	✓	✓	
९	बजार प्रवर्द्धन गर्ने।		✓	✓	✓	
१०	बजारको नियमित अनुगमन गर्ने।			✓		✓
११	औधोगिक ग्रामको पूर्वाधार स्थापना गर्ने।	✓	✓	✓		✓
१२	लगानी आकर्षण गर्ने।	✓	✓	✓	✓	✓
१३	उत्पादित वस्तुको निर्यातमा वढवा दिने	✓	✓	✓	✓	✓
१४	उत्पादित बस्तुको व्यपार व्यवसायको लागि बाह्य बजारसँग समन्वय गर्ने।	✓	✓	✓	✓	✓

५.३.१० अपेक्षित उपलब्धि

- थप १५० लघु तथा घरेलु उद्योग स्थापना भएको हुनेछ।
- थप ५०० जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका हुनेछन।
- औद्योगिक ग्राम स्थापना भएको हुनेछ।
- स्थानीय युवा र उद्यमीहरुले उद्यम विकास तालिम लिएको हुनेछन।
- करिब २०० महिलाहरुले सीपमूलक तालिम लिएका हुनेछन।
- बाह्य तथा आन्तरिक लगानीको वातावरण सृजना भएको हुनेछ।
- सडक पूर्वाधारहरुको बिकास भै बजारसम्मको सहज पहुँच स्थापित भएको हुनेछ।

५.४ श्रम तथा रोजगारी

५.४.१ पृष्ठभूमी

नेपालको संविधानले श्रम तथा रोजगारीको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ । नेपाल सरकारले बि. सं. २०८० सालसम्म बाध्यत्मक रुपमा कामका लागी विदेश जानु पर्ने स्थितिको सबै नेपालीका निम्ति अन्त हुने घोषणा गरेको छ । यो घोषणालाई टेकेर देशभित्र रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गरी कार्यशिल जनशक्तिलाई राष्ट्रिय हितमा प्रयोग गर्नु पर्ने आबस्यकता खड्केको छ । नेपालको कुल जनसंख्याको आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्या करिव ५७% रहेको छ । आमाछोदीङनो गाउँपालिकामा भने आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या कुल जनसंख्याको ५२.०९% रहेको छ । यो नेपलाको कुल भन्दा करिव ५% ले कम हो । श्रम तथा रोगारीलाई व्यवस्थित गर्न **राष्ट्रिय रोगार नीति, २०७१** लागु गरेको छ, भने बैदेशिक रोजगारीमा घरेलु कामदार पठाउने समबन्धि नीर्देशिका, २०७२ लागू गरेको छ । यसले श्रम तथा रोजगारी गरेर खानेहरुलाई महत्वपूर्ण टेवा पुगेता पनि पुर्णरुपमा व्यवहारमा उतार्न सके श्रम तथा रोजगारीको क्षेत्रमा कोषेढुँङ्गो साबित हुनेछ ।

५.४.२ प्रमुख समस्या

- रोजगारीको अभाव ।
- ठूला उद्योगहरु नहुनु ।
- स्वरोजगारको कमि ।
- यूवा शक्तहरु वैदेशिक रोजगारीमा पलायन ।

५.४.३ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा औद्योगि आर्थिक गतिविधिहरु बढ्दै गएको सेवाक्षेत्र निजि तथा ,कृषि ,पर्यटन ,सामुदायिक लगानी बढीरहेको ,गाउँपालिकामा जलविद्युत उत्पादन अत्यधितक मात्रमा भएको र अन्य संभावना पनि रहेको हुँदा स्थानीयलाई रोजगारीको अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ । राष्ट्रिय रोगार नीतिलागु २०७१ , भए भए पश्चात यस नीतिमा टेकेर अगाडी बढ्ने ठूलो अवसर रहेको छ । भने बऔदेशिक रोजगारिमा जाने जनशक्तिको लागि पनि बैदेशिक रोजगारीमा घरेलु कामदार पठाउने समबन्धि नीर्देशिकालागू २०७२ , भएको छ ।

आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्यालाई स्थानिय स्तरमानै रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गर्नु, श्रम शक्तिको माग र आपूर्ति बीचको सन्तुलन मिलाउनु, अन्तराष्ट्रिय श्रम बजारको पहिचान गर्नु, गन्तव्य मुलुकहरुसँग द्विपक्षीय श्रम सम्झौता र त्यसको कार्यान्वय गर्नु, विप्रेषणको उत्पादनमुलक क्षेत्रमा लगानी गर्नु, तालिम प्राप्त जनशक्तिको निम्ति सहि कामको उपलव्धता गराउनु, रोजगारिको अवसर सम्बन्धि सूचनामा रोजगारी चाहने मानिसको पहुँच स्थापित गर्नु जस्ता थुप्ररै चुनौतिहरु रहेका छन् । बैदेशिक रोजगारीमा घरेलु कामदार पठाउने समबन्धि नीर्देशिकालागू २०७२ , गर्नु अर्को प्रमुख नौति रहेको छ ।

५.४.४ सोच

स्थानीय श्रमशक्तिलाई रोजगारी; आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको समृद्धि ।

५.४.५ लक्ष्य

स्थानीय तथा बाह्यबजारको माग सम्बोधन गर्ने गरि दक्ष तथा सिपयूक्त मानव संसाधन उत्पादन गर्ने ।

५.४.६ उद्देश्य

- गाउँपालिकामा आबस्यक श्रमशक्ति तयार गरी स्थनीय स्तरमा नै रोजगारीका अवसर सृजना गर्नु
- व्यवसायीक सिपमूलक तालिमका अवसरहरु बृद्धि गर्दै प्रतस्पर्धी श्रमशक्तिको विकास गर्नु ।

५.४.७ रणणीति तथा कार्यनीति

श्रमिकको हक र अधिकारको कानुनी तथा आर्थिक आधार तयार गर्ने ।	➢ राष्ट्रिय रोजगार नीतिका आधारमा पालिकाकले रोजगारीको हक सम्वन्धि प्राबधान कार्यन्वयन गरिनेछ । ➢ सामाजिक सुरक्षा योजनाको प्रभाकरी कार्यन्वयन गरिनेछ । ➢ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलाई सफल बनाउन पालीका, निजी क्षेत्र र सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय र सहकार्य गरिने ।
लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गरी निजी तथा सामुदायिक/सहकारीको माध्ययमद्वरा रोजगारीका अवसर निर्माण गर्ने ।	➢ रोजगार श्र केन्द्रलाई स्थानिय तहमा विस्तार गरी रोजगारीको अवसर बढाईनेछ । ➢ उद्योग (साना तथा मझौला), पर्यटन, तथा कृषिमा लगानी बिस्तार गरी रोजगारीका अवसर मा बद्धि गरिने छ ।
प्राविधिक शिक्षा, व्यवसायीक तालिम तथा सिपको माध्यमबाट दक्ष जनशक्तिको उत्पादन गर्ने ।	➢ गाउँपालिकामा कम्तिमा एउटा प्राविधिक तथा सिप बिकास केन्द्र स्थापन गरिने छ ।

५.४.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र.सं	कार्क्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	रोजगारीका अवसरका बृद्दिका कार्यक्रम सञ्चालन	✓	✓	✓	✓	✓
२	राष्ट्रिय रोजगार नीति तथा स्रमिकको हक हित सम्वन्धि कानुन प्रभावकारी कार्यन्वयन गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓
३	औद्योगिक क्षेत्रमा सुरक्षको मापदण्ड लागू गर्न सहयोग गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓

४	कम्तिमा एउटा बहुविषयगत सिप विकास तालिम केन्द्र स्थापना र सवाल	✓	✓	✓	✓	
५	रोजगार सेवा केन्द्रलाई स्थानीय तहमा विस्तार	✓	✓	✓		
६	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्क्रमलाई सफल बनाउन स्थानीय तह, निजी क्षेत्र र सरोकारवाल निकायहरुसँग मसन्वय गरि सहकार्य गर्ने।	✓	✓	✓		

५.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

- ७०% आर्थीक रुपमा सकृय जनसंख्यालाइ रोजगारीको सिर्जान हुनेछ।
- श्रमिकहरुको श्रम, मर्यादा, सम्मान, र जिवनस्तर बढेको हुनेछ। श्रम र कामदार प्रति असल सम्बन्ध स्थापन हुनेछ।

५.५ वैंक, वित्तिय संस्था र सहकारी

५.५.१ पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय स्तरका वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्तिय संस्थाहरुको संचालन अनुमति, नियमन, अनुगमन र मूल्याङ्कन नेपाल राष्ट्र बैंक मार्फत हुने भएतापनि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले सहकारी संस्था सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्डको निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन; गाँउपालिकाको भौगोलिक क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने सहकारी संस्थाको दर्ता, अनुमति, खारेजी र विघटन; सहकारी बचत तथा ऋण परिचालन सम्बन्धी स्थानीय मापदण्ड निर्धारण र नियमन; सहकारी सम्बन्धी राष्ट्रिय, केन्द्रीय, विषयगत, प्रादेशिक र स्थानीय संघ संस्थासंग समन्वय र सहकार्य; सहकारी सम्बन्धी स्थानीय तथ्याङ्क व्यवस्थापन र अध्ययन अनुसन्धान; स्थानीय सहकारी संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि; स्थानीय सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन, परिचालन र विकास गर्न सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ। स्थानीय स्तरको व्यापार व्यवसाय र आर्थिक बृद्धिमा बैंक, वित्तिय संस्था, सहकारीहरुको महत्वपूर्ण योगदान रहदै आएको छ।

५.५.२ बस्तुस्थिति

आमाछोदिङ्मो पूर्णरुपमा ग्रामिण परिवेश भएको गाउँपालिका हो। यहाँका मानिसहरुको जिविकोपार्जनको कृषि नै मुख्य पेशा हो। ठुला बजार केन्द्र कलकारखाना नभएकोले बैंक तथा ,उद्योग ,सहकारीहरुको खासै विकास हुन सकेको छैन। यस गाँउपालिकामा हालै स्थापन भएको बाणिज्य बैंक; कुमारी बैंक लि. थामबुचेत १ वटा, सहकारी संस्था २ वटा र मनि ट्रन्फर १ वटा संचालनमा रहेको छ। बस्ति, जनसंख्या र आर्थिक कारोबारको लागि यो संख्या ज्यादै न्यून हो। यो बाहेक यस गाउपालिकामा विभिन्न उपभोक्ता समिति र

कृषक समुह, बचत समुह संचालनमा रहेका छन् जसले गर्दा गाँउपालिकाको वडा र टोलहरुमा केहि हदसम्म वित्तिय पहुँच पुगेको छ ।

५.५.३ प्रमुख समस्या

यो दुर्गम गाउँपालिका हो । यहाँको जनसंख्या तेरै छ र आर्थिक दायरा पनि सिमित रहेको छ । त्यसकारण बाणिज्य बैंक, सहकारी, रिमिट्यान्सको संख्या सिमित रहेकोछ । बाणिज्य बैंक, सहकारी, रिमिट्यान्सको पहुँच सबै स्थानियमा पुग्न सकेको छैन । स्थानीयहरुको न्यून वित्तिय ज्ञान र साक्षरता हुनु अर्को समस्या हो । गाउँपालिकाले सहकारी क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिएता पनि सहकारीको संख्या र उपयोग समित रहनु, कृषि समुह, आमा समुह, बचत समुह कम हुनु जसले गर्दा स्थानियको आर्थिक गतिविधि कम रहेको देखिन्छ ।

५.५.४ अवसरहरु तथा चुनौतीहरु

सहकारी क्षेत्र स्थानीय सरकारको कार्य क्षेत्रमा रहेको छ । सहकारी क्षेत्रमा उद्यमशीलता विकासका लागि संघ र प्रदेश स्तरका निकायहरूबाट सहयोग उपलब्ध गराउने नीतिगत व्यवस्था लाइ पालिकाले उपयोग गर्न सके पालिकाको वित्तिय अवस्थामा बलियो हुने हवसर रेहेको छ । विस्तारै स्थापन हुँदै गरेका बैक, वितितय संस्था तथा सहकारीहरुमा स्थानीय कृषक, सिमान्तकृत र पिछडिएका वर्गहरुको स्थानीय वित्तिय संस्थाहरुमा पहुँच पुग्ने अबसर प्राप्त गर्नु स्थानियहरुको ठूलो अवसर हो ।

बैंक तथा वित्तिय संस्थाको झन्झटिलो ऋण लगानी प्रकृयाले गर्दा स्थानीय कृषक, सिमान्तकृत र पिछडिएका वर्गहरुको पहुँचमा लैजना, सहकारीहरुको उच्च व्यादजर, बैंकिङ्ग तथा वित्तीय सेवा विस्तार गर्नु, बैंक, वित्तिय संस्था र सहकारी संस्थाहरूलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी प्रवर्द्धन गर्न र गराउन चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

५.५.५ लक्ष्य

स्थानीय मानव संसाधन प्रयोग गरी आर्थिक समृद्धि र सामाजिक रुपान्तरण गर्ने ।

५.५.६ उदेश्य

- वित्तिय तथा बैंकिङ सेवाको पहुँच बढाउनु ।
- सहकारी क्षेत्रलाई सवल बनाइ उत्पादनसिल क्षेत्रमा उपयोग गर्ने ।

५.५.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
गाँउपालिकामा वित्तिय तथा बैंकिङ सेवाको विस्तार गर्ने	➢ गाउँपालिकाको केन्द्र र अन्य बजार क्षेत्रहरूमा वित्तीय तथा बैंकिङ्ग संस्थाहरू स्थापना तथा विस्तार गरिनेछ । ➢ वचत तथा ऋण सहकारी संस्था र वित्तीय तथा बैंकिङ् संस्थाहरूका वीचमा स्वस्थ प्रतिस्पर्धामा सहजीकरण गरिनेछ ।

	➢ वचत तथा ऋण सहकारी संस्था र वित्तीय तथा बैंकिङ्ग संस्थाहरूबाट सेवाग्राहीहरूलाई दिइने वित्तीय सेवाको पहुँच तथा व्याजदरलाई मनासिव तुल्याउन गाउँपालिकाद्वारा पहल गरिनेछ । ➢ उद्योग तथा व्यवसायमा हुने कर्जा लगानीलाई सुरक्षण गर्न आवश्यक समन्वय गरिनेछ । ➢ उद्योग व्यवसाय, कृषि, पशुपालन आदि व्यावसायिक क्षेत्रमा वीमाको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा क्रियाशिल तुल्याउने	➢ कृषि र बनजन्य कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरुको सवामा सहकारिको भूमिका अभिबृद्धि गरिनेछ । ➢ सहकारी क्षेत्र अन्तर्गत सम्भाव्य उत्पादन क्षेत्र तथा उपक्षेत्र र सेवा क्षेत्रको पहिचान गरि सहकारीको लगानी परिचालन गरिने छ । ➢ सहकारी खेती तथा सहकारी सिंचाइलाई प्रवर्द्धन गरिने छ । ➢ उत्पादन तथा सेवालाई बजारीकरण गर्न सहकारी संस्थाहरूको क्षमता विकास गरिनेछ । ➢ सहकारी क्षेत्रमा आवश्यक सीप तथा उद्यमशीलताको विकास गरी आय आर्जन तथा रोजगारीका अवसरहरूको विस्तार गरिनेछ । ➢ सहकारी लगानीलाई बढी मूल्य शृंखला (Value Chain) अभिवृद्धि हुने आर्थिक क्रियाकलापहरू तर्फ क्रियाशील तुल्याइने छ । ➢ विद्यमान आर्थिक अवसरहरूको विस्तार गर्न सहकारी क्षेत्र, सार्वजनिक क्षेत्र र निजी क्षेत्र वीचको साझेदारी विकास गरिनेछ ।
सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्रमा अनुशासन कायम गर्ने	➢ सहकारी सम्बन्धी आवश्यक नीति, कानून, कार्यविधि तथा मापदण्डहरूको तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । ➢ सहकारी शिक्षा तथा अभिमुखीकरण द्वारा गाउँबासीमा सहकारीको आधारभूत सिद्धान्त र मूल्य बारे जागरण गरिनेछ । ➢ गाँउहरुमा वित्तिय साक्षरता सम्बन्धि तालिम संचालन गरिनेछ । ➢ सहकारी सम्बन्धी जागरणका लागि जानकारीमूलक पुस्तिकाहरू प्रकाशन, वितरण तथा स्थानीय एफ.एम.रेडियो सेवा द्वारा प्रसार गरिनेछ । ➢ सहकारी क्षेत्रको समग्र विकासको लागि संस्थागत क्षमताको विकास गरिनेछ । ➢ सहकारी संस्थाहरूको सू-संचालनमा सघाउन गाउँपालिकाद्वारा नियमन तथा सुपरिवेक्षण कार्यलाई प्रभावकारी तुल्याइने छ ।

५.५.८ मुख्य कार्यक्रम

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	सहकारीहरुको स्थापना गर्ने (ऋण तथा बचत, उपभोक्ता, कृषक, दुग्ध, उत्पादन, महिला, बहुउद्देश्यिय सहकारी) ।			✓	✓	✓

२	सहकारी संस्थाहरुमा सुशासन कायम गर्ने	✓	✓	✓	✓	✓
३	सहकारीहरुलाई ऋण तथा वित्तीय सहयोगको व्यवस्था गर्ने ।		✓	✓	✓	
४	सहकारी संस्थाहरुको क्षमता विकास गर्ने ।		✓	✓	✓	
५	सहकारीहरुको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा नियमन गर्ने ।			✓	✓	
६	सहकारी संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गर्ने ।			✓	✓	✓
७	सहकारी शिक्षा सम्बन्धी तालिमहरु संचालन गर्ने ।		✓	✓	✓	✓
८	स्थानीय कृषक, महिला, सिमान्तकृत र पिछडिएका वर्गहरुलाई वित्तिय साक्षरता तालिम प्रदान गर्ने		✓	✓	✓	✓
९	सहकारीको क्षमता अभिभृद्दि गर्ने		✓	✓	✓	✓
१०	सहकारी संस्थाहरुको अनुगमन गर्ने					

५.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

- बैंक, वित्तिय संस्था र सहकारीहरुको संख्यामा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- बैक तथा वित्तिय संस्थामा खाता भएको घरपरिवार ७५% पुगेको हुनेछ ।
- सहकारीहरुको ८०% लगानी उत्पादनशिल क्षेत्रमा भएको हुनेछ ।
- स्थानीय निवासीको वित्तिय साक्षरतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।गाँउघरमा चर्को व्याजदरमा ऋण लगानी गर्ने साहु महाजनहरु निरुत्साहित र निर्मुल भएका हुनेछन्।
- स्थानीय युवाहरुले सहकारी सम्बन्धि तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन् ।

५.६ पर्यटन विकास

५.६ १.पृष्ठभूमि

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका प्रकृतिक, संस्कृतिक तथा धार्मिक हिसाबले महत्वपूर्ण मानिन्छ । खासगरी, हिमाली प्राकृतिक सुन्दरता, महत्त्वपूर्ण धार्मिक पर्यटकीय गन्तव्य तथा मौलिक सांस्कृतिक तथा पुरातात्त्विक सम्पदा नेपालको पर्यटन क्षेत्रमा प्रचुर सम्भावना बोकेका क्षेत्रहरु हुन् । यी स्थल र सम्पदाको संरक्षण, प्रवर्द्धन र विविधीकरण गर्दै पर्यटकीयस्थलको रुपमा विकास गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको प्रमुख आधाको रुपमा यस क्षेत्रलाई विकसित गर्ने नीति नेपालको संविधानले अंगिकार गरेको छ भने गाउँपालिकाले पनि पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने र पर्यटको माध्यमबाट रोजगारीका अवसर वृद्धि, गरिबी निवारण र जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याई आर्थिक समृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्ने उद्देश्यका साथ अगाडी बढेको छ ।

५.६.२ वस्तुगत स्थिति

यो गाउँपालीका पर्यटकीय हिसावले धेरै संभावना बोकेको ठाउँ हो । यहाँ नदी, पोखरी (४ वटा धार्क तथा प्रकृतीक), गुम्बा (१५ वटा), चुर्तेन (१५ वटा), विसौनी (५१ वटा), मनोरम प्राकृतिक स्थल र स्थानीय

जनजातीहरुको परम्परागत कला र संस्कृतिहरु रहेकोले यहाँ ग्रामिण पर्यटन, पर्यापर्यटन, साहिसक पर्यटन, ट्रेकिङ ट्रेल, भिलेज वाक, दृश्यावलोकन, शान्त वातावरण आदिले पर्यटकहरुलाई आकर्षित गर्नसक्ने देखिन्छ।

५.६ ३.प्रमुख समस्या

यो गाउँपालिका पर्यटकीय हिसाबले महत्वपूर्ण पर्यटकीय गन्तव्य भएता पनि यहाँ पर्यटकिय पूर्वाधारको कमि छ । पर्यटकिय पूर्वाधारहरु जस्तै मोटरबाटो, ट्रेकोङट्रेल, सुविधा सम्पन्न होटल नहुनु यहाँको प्रमुख समस्या हुन् । संचालनमा गरेका होटल व्यवसायहरु पनि सिमित र पूर्ण व्यवसायीक हुन सकेका छैनन् । तालिम प्राप्त पथ प्रदर्शक, भरिया, होटल कर्मिहरूको कमी, प्रचार प्रसारको कमि, पर्यटकिय क्षेत्रहरुको संरक्षण तथा समवर्द्धमा कमि भएको कारण संख्यात्मक र गुणात्मक दुबै प्रकारका पर्टक भित्याउन समस्या देखिन्छ । पर्यटकिय गुरु योजना नहुनु, पर्यटन सूचना केन्द्र स्थापन नहुनु यहाँको प्रमूख समस्या हो ।

५.६.४ अवसर र चुनौतीहरु

तामाङ जातिको विशेष पहिचान र तामाङ सम्पदा मार्गमा सुचिकृत यस पालिकाले धेरै सांस्कृति पहिचान बोकेको छ भने होम स्टे, ग्रामीण पर्यटन, भिलेज वाक, ट्रेकिङको जस्ता थुप्रै अवसरहरु रहेको पाईन्छ । यसको साथै यो पालिका लाङटाङ् राष्ट्रिय निकुञ्जको Hinterland, चिनको सिमावर्ति बजार केरुङको नजिक हुनु, पर्यटकिय क्षेत्रहरुको विकास गरि छिमेकी पालिका तथा जिल्लाहरुसँग समन्वय गर्न सकिने र धेरै पर्यटन भित्र्याउन सकिने अबसर छ । काठमाण्डौ उपत्यकाबाट भौतिक रुपमा नजिकै रहेको ।

पर्यटन सम्बन्धी स्थानीय नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थाको कमी, मोटर बाटोको पहुँच नभएको, स्थानीय पदमार्गहरुलोप हुँदै जानु, पर्यटकीय उपजहरूको विविधिकरण गर्नु र गन्तव्यहरूको विकास गर्नु, स्थानीय संस्कृतिलाई पर्यटन विकाससँग आवद्ध गर्नु आदि जस्ता चुनौति रहेको छ ।

५.६ ५.सोच

पर्यटनमा बृद्धि; आमाछोदिङ्मोको समृद्धि

५.६.६ लक्ष्य

पर्यटकिय क्षेत्रको विकास गरी महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थानको रुपमा परिचित गराउने ।

५.६.७ उद्देश्यहरु

- आन्तरिक बाह्य एर्यटकहरुलाई आकर्षित गर्न भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने
- पर्यटनलाई रोजगारीसँग जोडेर आर्थिक बृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय कला, संस्कृति र प्राकृतिक विविधताको संरक्षण गर्दै पर्यटनसंग आवद्व गर्ने ।

५.६.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
पर्यटकिय क्षेत्रको पहिचान र विकास गर्ने	➢ पर्यटन गुरु योजना तयार गरिने छ ➢ पर्यटनको समभाव्यता भएका; पार्वती कुण्ड, तामाङ समपदा मार्ग, तातोपानिको विकासको लागि पूर्वाधार निर्माण गरिने छ। ➢ होम स्टेलाई विकास गर्ने ➢ पर्यटकीय पदमार्गसँग जोडिने गाउँपालिकाका वीच पर्यटन विकास र लगानीमा समन्वय र साझेदारी गरिने छ। ➢ पर्यटकीय क्षेत्रहरूमा पूर्वाधारहरूको विकास र विस्तार गरिनेछ। ➢ गाउँपालिकामा एउटा पर्यटकीय सूचना केन्द्र स्थापना गरिनेछ। ➢ पर्यापर्यटन, साहसिक पर्यटन, प्यारा ग्लाइडिङ तथा साँस्कृतिक, धार्मिक पर्यटनको विकास गरिनेछ
पर्यटक संख्या , वसाई अवधि र खर्च गराईमा वृद्धि गर्ने	➢ पर्यटकीय उपजको विविधिकरण गरिनेछ। ➢ पर्यटकीय स्तरका होटल र होमस्टेको विकास र विस्तार गरिनेछ। ➢ पर्यटक गाइड, भरीया, कुक, वेटर आदिलाई कामको प्रकृति अनुसार तालिम दिइनेछ। ➢ पर्यटकको लागि सम्वद्ध संघ सस्थाहरूसँग समन्वय गरी आवश्यक सुरक्षाको व्यवस्था गरिनेछ। ➢ पर्यटन विकासमा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्न प्रोत्साहन मूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ।
मौलिक कला तथा सस्कृतिक पहिचानलाई संरक्षण गर्दै पर्यटनसँग आवद्ध गर्ने।	➢ स्थानीय पहिचान दर्शाउने कला सँस्कृतिको विकास गरी पर्यटनसँग आवद्ध गरिनेछ। ➢ स्थानीय विशिष्ट पहिचान झल्किने खालका उत्पादनहरूको प्रवद्वन गर्दै आय आर्जनका लागि उपयुक्त स्थानहरूमा कोशेली घरको स्थापना गरिनेछ। ➢ लोक भाषा, संस्कृति, कला, धार्मिक साँस्कृतिक स्थल आदिको संरक्षण र प्रवर्धन गरिनेछ। ➢ स्थानीय बाटो घाटो एवं पर्यटकीय पदमार्ग, विश्राम स्थल, होटल तथा होमस्टे, साँस्कृतिक एवं धार्मिक स्थल आदिको पूर्ण सरसफाइ गरिनेछ।

५.६.९ मुख्य कार्यक्रम

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	पर्यटन गुरु योजना तर्जुमा गर्ने।			✓		
२	सूचना केन्द्र स्थापना गर्ने।			✓	✓	✓
३	पर्यटकिय स्थलहरुमा सरसफाइका कार्यक्रमहरु गर्ने।			✓		
४	पर्यटकिय क्षेत्रहरुको प्रचार प्रसार गर्ने।	✓	✓	✓	✓	✓
५	पर्यटनका संस्थागत एवं भौतिक पूर्वाधार विकास गर्ने।			✓	✓	✓
६	पर्यटकीय उपज विविधिकरण गर्ने।			✓	✓	

७	पर्यटकीय सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने ।			✓	✓	✓
८	गाइड, कुक, वेटरलाई तालिम दिने ।			✓	✓	✓
९	अन्तर स्थानीय तह समन्वय गर्ने ।			✓		
१०	पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरी निजी क्षेत्रको लागानी अभिवृद्धि गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	
११	नयाँ गन्तव्यहरूको खोजी र विकास गरी पर्यटकीय प्रवेश अनुमतिको व्यवस्था गर्ने ।		✓	✓	✓	
१२	पर्यटकीय पदमार्ग, विश्राम स्थल, साँस्कृतिक एवं धार्मिक स्थल आदिको संरक्षण र पर्यटकिय पूर्वाधार निर्माण गर्ने	✓	✓	✓	✓	✓
१३	होटल तथा होमस्टेको संख्या तथा गुणस्तरमा बृद्धि गर्ने				✓	

५.६.१० अपेक्षित उपलब्धि

- पर्यटन गुरु योजनाको तर्जुमा भै कार्यान्वयनको शुरुवात भएको हुनेछ ।
- नयाँ पर्यटकिय गन्तव्यहरुको पहिचान र पूर्वाधार बिकास भएको हुनेछ ।
- स्थानीय कलासंस्कृति र मठमन्दिरहरुको संरक्षण र सम्वर्द्धन भएको हुनेछ । ,
- स्थानीय स्तरको पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापन भएको हुनेछ ।
- पर्यटन आवगमनमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- करिब ३५० जनाले पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- पर्यटकीय होटल र होमस्टेहरुको पूर्वाधार निर्माण भएको हुनेछ ।
- स्थानीयले आतिथ्य व्यवस्थापन, होटल व्यवस्थापन, सुरक्षा जस्ता विषयमा तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- कोशेली घरको स्थापन भएको हुनेछ ।
- नयाँ पदमार्गको पहिचान भै पूर्वाधार निर्माण भएको हुनेछ ।
- पर्यटन क्षेत्रमा लगानीहरु आकर्षित भएको हुनेछ ।

परिच्छेद छः सामाजिक क्षेत्र

६.१ शिक्षा

६.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले हरेक नगरिकलाई आधारभूत शिक्षा अनिवार्य तथा निशुल्ल पाउने प्रत्यभूती गरेको छ। त्यस्तै गरेर माध्यामिक तहसम्म निशुल्क शिक्षा पाउने हकको प्रत्यभूती गरेको छ । बैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यवसायीक, सिपमुलक शिक्षा मार्फत दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने राज्यको नीति रहेको छ । यो नीतिगत प्रावधानलाई स्थानीय सरकारले पनि आत्मसाथ गर्दै जानु पर्ने र प्रादेशिक तथा संघिय लक्ष तथा उद्देश्यलाई सहयोग पुग्न जान्छ।

६.१.२ बस्तुस्थिति

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा १४ वटा सामुदायीक बालबिकास केन्द्र, २० वटा आधारभूत विद्यालय र ६ वटा माध्यमिक विद्यालय र ४ वटा सामुदायीक केन्द्र रहेका छन् । गाउँपालिकाको ५७.३६% मानिसहरु साक्षर छन् जसमा पुरुष साक्षरता ६२.४७% र महिला साक्षरता ५२.१९% रहेको छ । विद्यार्थी भर्नादर ५९.१% रहेको छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४)।

तालिका १२: गाउँपालिकामा भएका बिद्यार्थी तथा शैक्षि संस्थाहरुको विवरण

विवरण	सामुदायिक		निजी विद्यालय		कुल	
	विद्यालय संख्या	अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या	विद्यालय संख्या	अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या	विद्यालय संख्या	अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या
आधारभुत विद्यालय १-३ कक्षा	३	४७			३	४७
आधारभुत विद्यालय १-५ कक्षा	३	१२४			३	१२४
आधारभुत विद्यालय १-८ कक्षा	३	१८६	१	६६	४	२५२
आधारभुत तहका कुल विद्यालय तथा विद्यार्थी संख्या	९	३५७	१	६६	१०	४२३
माध्यमिक विद्यालय १ -१० कक्षा	२	२१५			२	२१५
माध्यमिक विद्यालय १ -१२ कक्षा	१	१६२			१	१६२
माध्यमिक तहका कुल विद्यालय संख्या	३	३७७			३	३७७
क्याम्पस	०	०	०	०	०	०
मदरसा	०	०	०	०	०	०
वेद विद्याश्रम	०	०	०	०	०	०
प्राविधिक शिक्षालय	०	०	०	०	०	०
सीप विकास तालिम केन्द्र	०	०	०	०	०	०
सामुदायिक बाल विकास केन्द्र	१३		१	९९(पूर्व प्राथमिक तह)	१४	९९
सामुदायिक अध्ययन केन्द्र	४					
गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गरीरहेका कुल विद्यार्थी संख्या					८९९	

स्रोतः आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका, २०७४

६.१.३ प्रमुख समस्या

- साक्षरता दर कम हुनु
- बिद्यार्थिको स्तर वृद्धि सँगै विद्यार्थिको भर्नादर कम हुनु।
- अपाङ्ग मैत्री पूर्वाधार नहुनु।
- गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँचमा कमी।

- वाल विकास केन्द्र व्यवस्थित नहुनु ।
- दरबन्दी अनुशासार शिक्षक पदपूर्ति गर्नु ।
- प्राबिधिक विद्यालय नहुनु ।
- बिद्यार्थिको स्तर वृद्धि सँगै विद्यार्थिको भर्नादर कम हुनु ।

६.१.४ अवसर र चुनौतिहरु

- आधारभूत शिक्षा मैलिक हकको रुपमा स्थापित हुनु
- माध्यमिक शिक्षासम्मको नीति तथा योजना बनाउने अधिकार स्थानीय तहमा हुनु ।
- क्षतिग्रस्त विद्यालय भवनहरू पुनर्निर्माण हुँदै जानु ।
- बिद्यार्थिको स्तर वृद्धि सँगै विद्यार्थिको भर्नादर कम हुनु ।
- वाल विकास केन्द्र व्यवस्थित नहुनु ।
- शिक्षकहरूको स्थायीत्व) फेरवदल भई रहने नहुनु, मातृ भाषामा शिक्षा नहुनु, छात्रा एवं अपाङ्गता मैत्री शौचालय न्यून रहेको)
- कक्षा छाड्ने र दोहोऱ्याउने दर घटाउनु ।
- शिक्षण र सिकाई दरमा सुधार गर्नु ।
- भौगोलिक विकटता र सडक पूर्वाधारको अभावले विद्यालय पुग्ने औसत समय धेरै हुनु।

६.१ ५.सोच

दक्ष जनशक्तिको लागि गुणस्तरीय शिक्षा ।

६.१.६ लक्ष्य

दक्ष मानव संसाधनको निर्माण गरी गाउँपालिकाको समृद्धिको आधार तयार गर्ने ।

६.१.७ उदेश्य

- गुणस्तरिय शिक्षामा सबै बर्ग एवम् समुदायको समतामुलक पहुँच पुऱ्याउनु ।
- प्रविधिक, व्यवसायीक, सिपयुक्त एवम् व्यवहारिक शिक्षाको विकास एवम् विस्तार गर्नु ।

६.१.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
आधारभूत सुविधा सहितको शैक्षिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।	➢ गाउँपालिकाको सामाजिक विकास समिति अन्तर्गत सरोकारवाला समेतको सहभागिता हुने गरी शिक्षा विकास उपसमिति गठन गरी शैक्षिक विकासमा कृयाशील गराइने छ । ➢ विद्यालय शैक्षिक विकासका लागि व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकास गरी शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गरिनेछ । ➢ खेलकुद मैदान, विज्ञान प्रयोगशाला, कम्प्युटर ल्याव, पुस्तकालय, पठन पाठन शैक्षिक सामग्री, महिला र अपाङ्गता मैत्री संरचना आदि जस्ता शैक्षिक पूर्वाधारको विकास गरिनेछ । ➢ दरबन्दी अनुसार विषयगत शिक्षकहरूको पदपूर्ति गरिने छ । ➢ सबै विद्यालयलाई वालमैत्री तथा अपाङ्गता मैत्री बनाइने छ ।

	➢ विद्यालय शिक्षालाई सूचना प्रविधिसँग आवद्ध गरी विद्यालय शिक्षालाई प्रविधि मैत्री बनाइने छ । ➢ गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर विस्तार गरिने छ ।
शिक्षामा समतामूलक पहुँच स्थापित गर्ने ।	➢ विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षामा आवद्ध गर्न आमा समुह, नागरिक समाज उन्मुख संघसंस्था, सामुदायिक संस्था, गैसस परिचालन गरिने छ । ➢ अभिभावकमा शैक्षिक चेतना विस्तार कार्यक्रम संचालन गरिने छ । ➢ विपन्न दलित तथा पिछडिएका जाति तथा समुदायका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा आकर्षण, टिकाउ र सिकाईमा सहयोग पुग्ने गरी पोसाक, दिवा खाजा, छात्रवृत्ति, शैक्षिक सामाग्री लगायतका विशेष उत्प्रेरणात्मक कार्यक्रम संचालन गरिने छ । ➢ स्थानीय पहिचान दर्शाउने पाठ्य सामग्रीको विकास गरि लागू गरिने छ। ➢ वालिका शिक्षालाई प्रोत्साहित गर्न महिला मैत्री शौचालय, स्यानिटरी प्याडको उपलब्धता र व्यवस्थापनको समुचित व्यवस्था गरिने छ । ➢ वाल विकास केन्द्रलाई औपचारिक शिक्षा प्रणालीमा आवद्ध गरिने छ ।
शिक्षण सिकाई दर बढाउने ।	➢ शिक्षक तालिम र पुनर्ताजगी तालिम उपलब्ध गराइने छ । ➢ शैक्षिक सामग्रीको उपलब्धता र प्रयोग बढाइने छ । ➢ विद्यालयमा सिकाई वातावरण अनुसार कक्षा कोठाको व्यवस्थापन मिलाउँदै लगिने छ । ➢ शिक्षाको स्तर उन्नतीको लागि अंग्रेजी भाषालाई प्राथमिकतामा राखेर अध्यापन गराइने छ । ➢ शिक्षण सिकाईमा सहयोग पुग्ने अतिरिक्त कृयाकलाप र प्रयोगात्मक शिक्षालाई बढावा दिइने छ । ➢ सिकाईको अभिवृद्धि गर्न शिक्षक उपस्थिति, शिक्षण शैली, सिकाई परीक्षण, सिक्ने र सिकाउने वातावरण जस्ता पक्षहरूको नियमित अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण गरिने छ ।
प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विकास र विस्तार गर्ने ।	➢ स्थानीय आवश्यकतामा आधारित वहुप्राविधिक विद्यालयको (इन्जिरियरिङ, वन, वन्यजन्तु, जडिवुट्टी तथा पर्यटन) स्थापना गरिने छ। ➢ विद्यालय शिक्षामा जिवनोपयोगी व्यवहारिक ज्ञान सिकाउने शैक्षिक कार्यक्रमहरू आवद्ध गरिने छ । ➢ विद्यालय शिक्षा पुरा नगरेका किशोर किशोरीहरूलाई विद्यालय केन्द्रित व्यावसायिक शिक्षाका कार्यक्रम संचालन गरिने छ । ➢ अनौपचारिक शिक्षा तथा जीवनोपयोगी शिक्षाको विस्तार गरिने छ । ➢ विद्यालय केन्द्रीत अनौपचारिक शिक्षा अभियान संचालन गरिने छ । ➢ डिजिटल साक्षरताको नीति अवलम्बन गरिने छ ।

	➢ अनौपचारिक शिक्षाको पाठ्यक्रमलाई जिवनोपयोगी बनाइने छ । ➢ साक्षरता कार्यक्रममा गैर सरकारी संस्थाहरूको परिचालन र समन्वय गरिने छ ।

६.१.९ मुख्य कार्यक्रम

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	शैक्षीक विकास योजना तर्जुमा गर्ने					
२	विद्यालयमा वालमैत्री, अपाङ्गता मैत्री, महिला मैत्री संरचना विकास गर्ने ।		✓	✓		
३	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।		✓	✓	✓	✓
४	विद्यालय भर्ना अभियान संचालन गर्ने ।		✓	✓		
५	दरबन्दी अनुसार शिक्षक पदपूर्ति तथा दरवन्दी मिलान गर्ने ।	✓	✓	✓		
६	सूचना प्रविधि तथा कम्प्युटर ल्याव स्थापना गर्ने ।		✓	✓	✓	✓
७	आवासीय विद्यालयको निर्माण गर्ने ।		✓	✓	✓	✓
	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गर्ने ।		✓	✓	✓	✓
८	प्राविधिक विद्यालयको स्थापना गर्ने ।	✓	✓	✓		
९	सामाजिक परीक्षण गर्ने ।			✓		✓
१०	शिक्षक तालिम संचालन गर्ने ।		✓	✓		
११	विद्यालयका भौतिक पूर्वाधार निर्माण ।	✓	✓	✓	✓	✓
१२	साक्षरता दर बढाउन लक्षित वर्गहरुलाई अनौपचारिक कक्षाहरु संचालन गर्ने ।		✓	✓		
१४	आबस्यकता असार सामुदायीक माविमा व्यवसयीक विषयको पठनपाठन	✓	✓	✓		
१५	परंम्परागत शिपलाई र अनुभबलाई मापदण्डका आधारमा प्रमाणीकरण गर्ने ।	✓	✓	✓		

६.१.१० अपेक्षित उपलब्धि

- साक्षरता दर ७५% प्रतिशत पुगेको हुनेछ ।
- आधारभूत तहको खुद भर्ना दर ९०% प्रतिशत पुगेको हुनेछ ।
- माध्यमिक तहको खुद भर्ना दर ७०% पुगेको हुनेछ ।
- विद्यालय छाड्ने दरमा उल्लेख्य कमी आएको हुनेछ ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण भई लागू भएको हुनेछ ।
- हरेक माध्यामिक तहको विद्यालयमा कम्प्यूटर ल्याव र विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना भएको हुनेछ ।
- सबै शिक्षकहरुले तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- दरबन्दी अनुसार शिक्षकहरुको पदपूर्ती भएको हुनेछ ।
- अनौपचारिक शिक्षा मार्तफ प्रौढहरुको साक्षरता दर बढेको हुनेछ ।
- प्राविधिक विद्यालय स्थापना भएको हुनेछ ।

६.२ स्वस्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा

६.२.१ पृष्ठभूमि

स्वस्थ्य सेवा र उपयुक्त पोषण मानव जिवनको आधारभूत आबस्यकता हो । स्वस्थ्य मानिसले नै समृद्ध मुलुकको निर्माण महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न सक्छ । गुणस्तरीय तथा सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु राज्यको दायित्व हो । देश विकासमा स्वस्थ र उत्पादनशील नागरिकको महत्त्वलाई दृष्टिगत गरी नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा नि:शुल्क प्राप्त गर्ने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । यसै सन्दर्भमा लोक कल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरुप स्वास्थ्य क्षेत्रलाई नाफामूलकबाट क्रमश: सेवामूलक क्षेत्रमा रुपान्तरण गर्दै लैजानुपर्ने आवश्यक छ । यस परिप्रेक्षमा नेपालले विभिन्न समयमा गरेको अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता, नेपाल सरकारका विद्यमान नीति एवम् स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रका प्रमुख समस्या, चुनौती तथा अवसरलाई समेत आधार बनाउँदै दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने राष्ट्रिय कार्यसूची रहेको छ । नागरिकलाई स्वस्थ्य बनाउन आधुनिक चिकित्सा, आयूर्वेदिक, प्राकृतिक, होमियोपेथिक चिकित्सा क्षेत्र, स्वास्थ्य सुशासन र अनुसन्धानमा लगानी बढाउन आवश्यक देखिएको छ ।

स्वस्थ्यलाई प्रभाव पार्न अर्को महत्वपूर्ण सुचक खाद्य सुरक्ष हो । आफ्नो उत्पादनले बाह्र महिना खाद्यन्न पुग्ने परिवार संख्या र बाह्र महिना भन्दा कम समयको लागि खाद्यन्न पुग्ने घरपरिवर संख्याले पनि व्यक्तिको स्वस्थ्यगत अवस्थालाई निर्धारित गर्दछ ।

६.२.२ वस्तुस्थिति विवरण

आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकामा हरेक वडामा १/१ गरि कुल ५ वटा स्वास्थ्य चौकीहरु छन् । स्वास्थ्य चौकीहरुमा दक्ष जनशक्ति, स्वास्थ्य उपकरण, ल्याव सेवा र पूर्वाधारहरुको अभाव रहेको छ । भौगोलिक विकटता र भौतिक पूर्वाधारको अभाबका कारण स्वास्थ्य सेवामा स्थानीयवासीहरुको पहुँच न्यून रहेको छ । स्थानीय स्वास्थ्य केन्द्रहरुमा प्राथमिक तहको स्वास्थ्य सेवा मात्र उपलब्ध रहेकोले गम्भिर प्रकारको रोगको उपचारको लागि स्थानीयवासीहरु धुञ्चे, त्रीशुली बजार र राजधानी काठमाण्डौ जानुपर्ने वाध्यता रहेको छ। गाउँपालिकाको २४६ घरपरिवारमा कम्तिमा १ जना दीर्घरोग लागेको देखिन्छ भने विगत ५ वर्षमा ६ जना वालबालिकाको मृत्य भएको पाईन्छ । चिसो हावापानिका कारण कुल बिरामी बालबालिकाहरूमध्ये ६१.९% बालबालिकाहरुमा निमोनिया र बाँकी वालबालिकाहरुमा झाडापखला, लगायत अन्य समस्या देखिएको पाईन्छ । ति बालबालिकाहरुमध्ये स्वस्थ्य उपचारको लागि ८१.५% ले स्वस्थ्यकेन्द्रमा, ८.३% ले घरेलु र ५.९% ले धामिझाँक्रिकोमा उपचार गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकामा आफ्नो उत्पादनले बाह्रै महिना खाद्य आपूर्ति हुने २४.१% परिवार सबै खाले आम्दानिबाट ६९% परिवार रहेको छ । बर्षभरि खाद्य सुरक्षा नहुने परिवारले ऋण लिने र ६३ परिवारले खाना नै कम खाने गेको देखिन्छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४) ।

गाँउपालिकाको स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि तथ्याङ्क र सूचकहरु निम्न वमोजिम रहेको छः

<u>लक्षित समुह</u>

- एक वर्ष मुनिको बालकालिकाको सङ्ख्याः १२० जना

- १२-५९ महिनाको जनसङ्ख्याः ५८९
- ०-२३ महिनाको बालबालिकाको सङ्ख्याः २७८ जना
- ६-२३ महिनाको बालबालिकाको सङ्ख्याः २१८ जना
- ५ वर्ष मुनिको जनसङ्ख्याः ७०९
- किशोरकिशोरीको जनसङ्ख्या (१०-१९ वर्ष); १०४४
- १५-४९ वर्षको महिलाको जनसङ्ख्याः १५०५
- ५-४९ वर्षको विवाहित महिलाको जनसङ्ख्याः ११४१
- कुल अनुमानित गर्भवतिको संख्याः १४६

<u>खोप सम्बन्धी सूचकहरु</u>

- पूर्ण खोप प्राप्त १ बर्ष मुनिको बालबालिकाको प्रतिशतः ९१.९%
- डिपीटी, हेपाटाईटिस र एचआईभी ३ खोप प्राप्त १ बर्ष मुनिको बालबालिकाको प्रतिशतः १४.२%
- पोलियोको खोप प्राप्त १ बर्ष मुनिको बालबालिकाको प्रतिशतः ८९.२%
- पीसीभी ३ खोप प्राप्त १ बर्ष मुनिको बालबालिकाको प्रतिशतः ११३.३%
- दादुरा/रुबेला २ खोप प्राप्त १२-२३ महिना मुनिको बालबालिकाको प्रतिशतः ८४.८%
- जानपानिज ईन्सेफलाईटिसको खोप प्राप्त १२-२३ महिना मुनिको बालबालिकाको प्रतिशतः ९८.१
- डि पीटी-हेप बी- एचआइभी १ vs ३ को खोप लगाउन छटेका (Dropout) बालबालिकाको प्रतिशतः ९.६%
- टीडी २ र टीडी २+ प्राप्त गरेका गर्भवती महिलाहरूको प्रतिशत:५८.९%
- सम्पन्न गरिएको निर्धारित खोप सेसनको प्रतिशतः ८१%

स्रोतः बागमती प्रदेशको स्थानीय तहको वस्तुस्थिति विवरण २०७६, Health Information Management System (HIMS) Database, 2075/76

<u>पोषण सम्बन्धी सूचकहरु</u>

- स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुती गराईएको कम तौल (२.५ केजी भन्दा कम) भएका नवजात शिशुहरुको प्रतिशतः ०
- बृद्धि अनुगमनको लागि दर्ता भएका ०-२३ महिनाका बालबालिकाको प्रतिशतः ९९.३
- बृद्धि अनुगमनको लागि दर्ता भएका ०-२३ महिनाका बालबालिका मध्ये कम तौल भएका बालबालिकाको को प्रतिशतः ०.४
- भिटामिन ए प्राप्त गरेका ६-५९ महिनाका बालबालिकाको प्रतिशतः ८३.२
- जुकाको औषधी खुवाईएका १२-५९ महिनाका वालवालिकाको प्रतिशतः ८२.५
- रक्त अल्पता/पोलिनेरोपाथी बिरामी संख्याः ७०
- भिटामिन र अन्य पौष्टिक कमीका विरामीहरुः ८६जना
- मधुमेह मेलिटस (डिएम) विरामीहरुः शुन्य
- गोइत्र, क्रेटेनिज्म विरामी संख्याः शुन्यकुपोषण विरामी संख्याः १
- मोटोपनका विरामी संख्याः शुन्य
- पोलिन्यूराईटिसका विरामी संख्याः शुन्य

- ऐबसेस विरामी संख्याः९४ जना
- बोयल्स बिरामी संख्याः ५८ जना
- क्लोआस्मा/मेलास्मा विरामी संख्याः४ जना
- फंगल ईन्ईक्सन विरामिको संख्याः ६५ जना
- ईम्पेटिगो विरामिको संख्याः १०
- एक्यूट सफ्पुरोटिभ ओटिटिस मिडिया (OSOM) विरामी संख्याः ८७
- क्रोनिक सपोर्टिभ ओटिटिस मिडिया (Chronic Suppurative Otitis Media) विरामी सङ्ख्याः१०
- ओटिटिस बाह्य (Otitis Externa) विरामी सङ्ख्याः ९ जना
- साइनोसाइटिस विरामी सङ्ख्याः ५१
- एक्युट टन्सिलिटिसका विरामी सङ्ख्याः २१० जना
- फेरिन्जाइटिस/गला दुख्ने विरामी सङ्ख्याः ७६ जना
- वेक्स (Wax) विरामी सङ्ख्याः १६ जना
- राइनाइटिस विरामी सङ्ख्याः २१५ जना
- कन्जङ्क्टिभाइटिस (Conjunctivitis) विरामी सङ्ख्याः २१८ जना
- मासिक धर्म गडबढीका विरामी सङ्ख्याः १७ जना
- पेल्विक इन्फ्लेमेटरी रोग (PID) विरामी सङ्ख्याः १७
- ब्रोन्कियल दमका विरामी सङ्ख्याः ७९ जना
- उच्च रक्तचापका विरामी सङ्ख्याः २३
- पेट दुख्ने रोगका विरामी सङ्ख्याः ७८
- जलेका र पोलेका विरामी सङ्ख्याः १३
- ग्यास्ट्राइटिस (APD) का विरामी सङ्ख्याः५९९ जना
- अज्ञात मूलको पायरेक्सिया (PUO) का विरामी सङ्ख्याः ४९८ जना
- लडेका, चोटपटक लागेका, हड्डि भाँचिएका विरामी सङ्ख्याः ४६७

स्रोतः Health Information Management System (HIMS) Database, 2075/76

<u>वहिरंग सेवा</u>

- कुल बहिरंग विरामी (नयाँ); ७२०४ जना
- बहिरंग सेवा प्रयोग गरिरहेका जनसङ्ख्याको प्रतिशतः १२६%
- बहिरंग सेवा लिएकाको लैङ्गिक अनुपातः ९४

स्रोतः Health Information Management System (HIMS) Database, 2075/76

६.२.३ प्रमुख समस्या

- सबै स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति केन्द्रको (Birthing centre) अभावले प्रसुति सेवामा कठिनाई ।
- अस्पतालको अभावले गम्भिर प्रकारको रोग निदानमा समस्या ।

- सरकारी स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यकता अनुसारको उपकरण र विशेषज्ञ चिकित्सकको अभाव ।
- कुपोषण, श्वास प्रश्वास जन्य स्वास्थ्य समस्या रहनु ।
- स्वास्थ्य र पोषण सम्बन्धी चेतनाको कमी ।
- निशुल्क तथा अत्यावश्यक औषधीको पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध नहुनु ।
- बालबालिकामा विरामी दर बढीहुनु
- सबै घरपारिवरमा पोषण र खाद्य सुरक्षाको पहुँच नहुनु
- १९% धरधुरीहरुमा कम्तिमा १/१ जना दिर्घरोगी हुनु ।

६.२.४ अवसर तथा चुनौतीहरु

- आधारभूत स्वास्थ्य स्थानीय सरकारको अधिकारमा रहनु ।
- अधिकांश वडामा स्वास्थ्य संस्था र खोप केन्द्र उपलब्ध हुनु ।
- १५ शैया सम्मको अस्पताल सबै स्थानीय तहमा खोल्ने सरकारी नीति रहनु ।
- राष्ट्रिय स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रम संचालनमा रहनु ।
- स्वास्थ्य सम्बन्धी काम गर्ने विभिन्न गैर पूर्ण खोपको कार्यान्वयन गर्नु ।
- आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई सबैको पहुँच भित्र ल्याउनु ।
- सबै सुत्केरी सेवालाई संस्थागत दायरामा ल्याउनु ।
- निशुल्क, स्वास्थ्य संस्थामा आधारभूत तथा अत्यावश्यक औषधि सर्वयाम उपलब्ध गराउनु ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आधारभूत सुविधा युक्त/औजार) उपकरण, दक्ष जनशक्ति र पूर्वाधारपु (न्याउनु।
- स्वास्थ्य वीमालाई सबै नागरिकको दायरामा पुऱ्याउनु ।
- जडिवुट्टीमा आधारित तथा स्थानीय उपचार प्रणालीलाई स्वास्थ्य संस्थाको दायरामा ल्याई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउनु ।
- खाद्य सेचतना तथा खाद्य व्यवहार सुधारलाई स्वास्थ्य प्रणालीको अङ्गको रुपमा विकास गर्नु ।
- स्वास्थ्य सेवा बारे जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु ।
- बालबालिका मृत्युदर कमगर्नु ।

६.२.५ सोच

स्वस्थ्य नागरिक, खाद्य सुरक्षा सहितको गुणस्तरीय जीवनयापन ।

६.२.६ लक्ष्य

सबैको पहुँचमा गुणस्तरीय स्वस्थ्य सेवा उपलव्ध भएको हुने।
पोषण सहितको खाद्य सुरक्षा भएको हुनेछ ।

६.२.७ उद्देश्य

- आधारभूत स्वस्थ्य सेवामा निशुल्क र सर्वसुलभ पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
- गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा, पोषण र खाद्य सुरक्षालाई सबैको पहुँचमा पुऱ्याउनु ।

६.२.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
आधारभूत स्वास्थ्यमा	➢ आधारभूत स्वस्थ्य सेवाहरुलाई निशुल्क रुपमा सबै पालिका निवासिहरुको पहुँचमा पुऱ्याईनेछ ।

समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	➢ विपन्न र वन्चितिमा परेका समुदायको स्वास्थ्य सेवा प्राप्तिमा देखिएका अवरोधहरू हटाई स्वास्थ्य सेवाको पहुँचमा ल्याउन विशेष व्यवस्था गरिनेछ । ➢ सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा नियमित जाँच सहितको प्रसुती सेवा (Birthing center) उपलब्ध गराइने छ । ➢ स्वास्थ्य संस्था केन्द्रीत विशेषज्ञ सहितको घुम्ती स्वास्थ्य सेवा संचालन गरिने छ । ➢ वाल, मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य सम्बन्धी खोप कार्यक्रम प्रभावकारी बनाई लक्षित समुहलाई शत प्रतिशत पूर्ण खोपको दायरामा ल्याइने छ । ➢ स्वास्थ्य संस्थाहरूमा परिवार योजन तथा मातृ स्वास्थ्य आदि सेवा सुदृढ गरिने छ । ➢ स्वास्थ्य बीमाको पहुँच सबै घरपरिवारमा पुऱ्याईने छ । ➢ अति विपन्न समुदायलाई स्वास्थ्य बीमा सम्बन्धी अनुदान सहयोग उपलब्ध गराइने छ । ➢ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा क्षेत्रमा कार्यरत संस्था र निकायहरू बीच समन्वय गरिने छ । ➢ स्वास्थ्य, पोषण र खाद्य सुरक्षा जस्ता अन्तर सम्बन्धीत विषयहरूमा कार्यक्रमगत आवद्धता सुदृढ गरिने छ ।
रिफरल स्वास्थ्य सेवाको पहुँचलाई सहज बनाउने ।	➢ आबस्यक औषधि, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वस्थ्य कर्मी सहितको सेवालाई विस्तार गरिनेछ । ➢ गाउँपालिकामा कम्तिमा १५ बेडको अस्पताल स्थापना गरिने छ । ➢ विशेषज्ञ अस्पतालबाट पालिका अस्पताल केन्द्रित विशेषज्ञ घुम्ती सेवा संचालन गरी रिफरल स्वास्थ्य सेवाको पहुँच बढाइने छ । ➢ जटिल प्रवितिका विरामीहरुलाई माथिल्लो स्वस्थ्य केन्द्रमा सिफारिस गरिनेछ । ➢ भरपर्दो र नियमित एम्बुलेन्स सेवा संचालनको व्यवस्था मिलाइने छ ।
वैकल्पीक स्वास्थ्य सेवाको प्रवर्द्धन गर्ने ।	➢ आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिलाई स्वास्थ्य सेवा भित्र आवद्ध गरी एकिकृत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिने छ । ➢ परम्परागत रुपमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने धामी, झाँक्री, लामा लगायतलाई तालिम प्रदान गरी आधुनिक चिकित्सा पद्धतिसँग समेत आवद्ध गराइने छ । ➢ जडिवुटीमा आधारित परम्परागत स्वास्थ्य उपचार पद्धतिलाई आधुनिक आयुर्वेद प्रणालीसँग आवद्ध गरिने छ । ➢ होमियोप्याथी, प्राकृतिक चिकित्सा, फिजियो थेरापी, अकुपंचर जस्ता वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा विस्तार गरिने छ ।
स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षाबारे चेतना अभिवृद्धि गर्ने ।	➢ बहु क्षेत्रिय पोषण कार्यक्रमलाई स्वस्थ्य सँग आबद्ध गरी गाउँपालीकामा संचालन गरिनेछ । ➢ विद्यालय तहमा विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा जस्था कार्यक्रम संचालन गरिने छ । ➢ समुदाय तहसम्म स्वास्थ्य, पोषण र खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धिको कार्यक्रम पुऱ्याईने छ ।

	➢ आमा समूह र समुदायमा आधारित संघ संस्था, क्लव तथा गैर सरकारी संस्था समेतको सहकार्यमा खाद्य व्यवहार सुधार, पोषण तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरिने छ । ➢ अति कुपोषणमा परेका महिला तथा बाल बालिकाहरूलाई पोषण सम्बन्धी उपचारात्मक सेवा उपलब्ध गराइने छ । ➢ दीर्घ रोग र रोगीको सम्बन्धमा जनचेतना मुलको कार्यक्रम संचालन गरेने छ । ➢ स्वस्थ्य आहार र बानि व्यवहारको बारेमा चेतनामुलक कार्यक्र संचालन गरिने छ ।

६.२.९ मुख्य कार्यक्रम

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	गाँउपालिकाको स्वास्थ्य नीति तर्जुमा			✓		
२	स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम		✓	✓	✓	✓
३	बिद्यालय नर्स कार्यक्रम	✓	✓	✓	✓	
४	स्वस्थ्य जशक्तिको क्षमता विकास	✓	✓	✓	✓	
५	आधारभूत औषधीहरु सर्वसुलभ रुपमा पालिकामानै उपलब्ध हुने व्यवस्था		✓	✓	✓	✓
६	गाँउपालिकामा १५ शैयाको अस्पताल निर्माण	✓	✓	✓		
७	विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरुमा स्वास्थ्य पूर्वाधार तथा उपकरणहरुको व्यवस्था		✓	✓	✓	
८	खोप कार्यक्रम र स्वास्थ्य घुम्ति सेवा नियमित रुपमा संचालन		✓	✓	✓	✓
९	विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरुमा प्रसुती सेवा संचालन		✓	✓	✓	✓
१०	विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरुमा चिस्यान भण्डारको व्यवस्था			✓	✓	
११	रेफरल अस्पतालको लागि विशेषज्ञ अस्पतालसँग समन्वय	✓	✓	✓	✓	
१२	चिकित्सकहरुको पदपुर्ती	✓	✓	✓		
१३	खाद्य पदार्थको शुद्धतामा ध्यान दिने	✓	✓	✓	✓	✓
१४	खाद्य सुरक्षाबाट बञ्चित घरपारिवारको हकमा खाद्यन्न राहत योजना तर्जुमा	✓	✓	✓	✓	✓

६.२.१० अपेक्षित उपलब्धि

- ➢ सतप्रतिशत परिवारमा खाद्य सुरक्ष उपलब्ध भएको हुनेछ ।
- ➢ सतप्रतिशत बिरामिहरूको उपचार स्वस्थ्यकेन्द्रमा गराईनेछ ।

- ७५% भन्दा बढी महिलाले संस्थागत सुत्केरी सेवा प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- बालबालिकाको बिरामि गर र मृत्युदर घट्ने छ ।
- बाल कुपोषण दर १५% प्रतिशतमा झरेको हुनेछ ।
- निमोनिया र झाडा पखालाको संक्रमण दर प्रतिहजारमा क्रमशः २० र १० जनामा झरेको हुनेछ ।
- पूर्ण खोपयुक्त गाउँपालिका घोषित भएको हुनेछ ।
- १५ बेडको अस्पताल निर्माण भएको हुनेछ ।
- विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरुको स्तरोउन्नती सहित आधारभूत सुविधा तथा प्रसूति सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
- रिफरल अस्पतालसँग सहकार्य सम्झौता भएको हुनेछ ।
- स्वास्थ्य बीमाको पहुँच २५% जनसंख्यामा स्थापित भएको हुनेछ ।
- सरुवा रोग उल्लेख्य रुपमा घटेको हुनेछ ।
- सबै विद्यालयमा पोषण स्वास्थ्य कार्यक्रम पुगेको हुनेछ ।

६.३ यूवा तथा खेलकुद

६.३.१ पृष्ठभूमि

यूवाशक्ति राष्ट्र विकासको संभाहक हो । यूवाशक्तिको विकास र परिचालनबाट नै राष्ट्रको विकास सम्भव छ । त्यसकारण नेपालको संविधानले यूवाहरुको विकास गरी उनिहरुलाई राष्ट्रको समग्र विकासमा परिचालन गर्ने नीति लिएको छ । राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक अधिकारहरुको पूर्ण उपयोग गर्ने वातावरण तयार गरी युवाको सर्वाङ्गीण विकास, सशक्तिकरण र युवा उद्यमशीलताका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ । संयुक्त राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परिषद्को प्रस्ताव नं. २२५० ले दिगो विकास लक्ष्य र युथ भिजन-२०२५ ले युवाको विकास र सहभागितामा जोड दिएको छ । उद्यमशील युवा मुलुकको बिकासका संवाहक हुन । खेलकुद शारीरिक तथा मानसिक विकासको महत्वपूर्ण माध्यम समेत हो । त्यसैले युवा तथा खेलकुदको बिकास बिना गाँउपालिकामा विकास निर्माण र नविनतम कार्यहरु सम्भव हुदैन ।

६.३.२ वस्तुस्थिति

आमाछोदिङ्मो गाँउपालिकामा आर्थिक रुपले सक्रिय कुल जनसंख्याको ५२% रहेको छ । जहाँ यूवाहरुको (१५ देखि ३० बर्ष उमेर समुह) को जनसंख्या २१.३८%, रहेको छ । त्यस्तै ३० देखि ४५ बर्ष समुहको यूवाको जनसंख्या करिव १७% र ४५ देखि ५९ बर्ष उमेर समुहको जनसंख्या करिव १४% रहेको छ । यसरी जनसंख्याको उमेरगत समुहलाई हेर्दा युवा र आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको हिस्सा निक्कै ठूलो रहेको छ भने यस जनसांख्यिकिय लाभको अवसरलाई पुँजीकृत गरी आर्थिक समृद्धिमा युवाको योगदान सुनिश्चित गर्नु जरुरी छ ।

स्थानीय रुपमा गाउँपालिकाम पालिका स्तरीय खेलमैदान भएता पनि व्यवस्थित छैन । प्रायः सबै बिद्यालयमा पनि खेलमैदना रहेको पाईन्छ । तर पनि गाँउमा खेलकुदको विकास भएको खासै देखिदैन । कतिपय

विद्यालयहरुले आन्तरीक रुपमा विद्यालय स्तरीय खेलहरु खेलाउँदै आएको पाईन्छ। तर पालिकामा हालसम्म कुनै पनि जिल्ला, प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरका क्लव तथा खेलाडीहरु छैनन्।

६.३ ३.प्रमुख समस्या

- गाउँपालिकामा खेलकुद प्रतियोगिता संचालन नहुनु।
- खेलकुदको लागि पूर्वाधारहरु निर्माण गर्न स्थान उपलब्ध हुन सक्ने।
- बढ्दो यूवा जनसक्तिलाई उद्यम र रोजगारीसँग आवद्ध गर्न नसकिनु
- यूवा जनसंख्याको लाभ उपयोग गर्न नसक्नु
- यूवाहरु गाउँबाट पलायन हुनु
- खेलकुद पूर्वाधारको कमि
- खेलकुद क्षेत्रमा न्यून लागनी
- स्रोत र साधनको अभाव।

६.३.४ अवसर तथा चुनौतीहरु

- युवा विकासका लागि संवैधानिक व्यवस्था हुनु।
- स्थानिय तहमा रोजगार र स्वरोजगारका अवसर अभिवृद्धिका लागि सरकारको उच्च प्राथमिकता रहनु।
- विभिन्न यूवा लक्षित उद्यम विकास तथा स्वरोजगार मुलक कार्यक्रमहरु संचालनमा रहेको
- गाउँपालीकाले खेलकुद विकासमा छुट्टै जिम्मेबारी पाउनु।
- यूवाहरु गाउँबाट पलायन रोक्नु
- यूवामैत्री लगानीका अवसर बढाउनु
- उद्योग, उद्यम र वित्तिय स्रोतमा यूवाको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु
- खेलकुदमा व्यवसाञिकताको बिकास गर्न
- खेलकुदको संस्थागत विकास र सुशासन कायम गर्न
- युवा शक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्न नसक्नु।
- खेलकुद पूर्वाधारको निर्माण गर्नु।
- व्यावसायिक खेलकुदको विकास गर्नु।

६.३.५ सोच

यूवाको पौरख; आमाछोदीङ्मोको गौरव

६.३.६ लक्ष्य

यूवा जनशक्तिकोमाध्यामबाट गाउँपालीकाको खोलकुदमा योगदान पुऱ्याएको हुने।

६.३.७ उद्देश्य

- युवा शक्तिलाई खेलकुद क्षेत्रमा परिचालन गर्नु।
- खेलकुदको बिकासबाट स्वस्थ्य, सिर्जनशील र अनुशासित यूवाहरु निर्माण गर्र्नु।

६.३.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
युवाहरूको क्षमता विकास गरी रोजगारीको अभिवृद्धि गर्ने	➢ युवाहरूलाई उनीहरूको अभिरुचि अनुसारको सीपमूलक तालिम दिईने छ। ➢ युवाहरूलाई उद्यम व्यवसायका लागि सहुलियतपूर्ण कर्जा उपलब्ध गराउन वित्तीय संस्थाहरूसँग सहजिकरण गरिने छ। ➢ युवाहरूको दक्षता र क्षामताका आधारमा उद्यमशील, रोजगारमुलक र स्वरोजगारीमा आवद्ध गराइने छ। ➢ युवाहरूलाई दुर्व्यवसनीबाट रोकी उत्पादनसील कार्यमा संलग्न गराउन प्रोत्साहित गरिने छ।
खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्ने	➢ खेलकुद विकासका लागि गाउँपालिका स्तरीय कभर्ड हल र खेल मैदान निर्माण गरिने छ। ➢ प्रत्येक वडामा एक एक वटा खेल मैदान निर्माण वा स्तरोन्नति गरिने छ। ➢ विद्यालय स्तर देखि नै खेलकुद विकासका लागि हरेक विद्यालयमा खेल मैदानको व्यवस्था गर्न सहयोग गरिने छ। ➢ गाउँपालिका स्तरीय अन्तर विद्यालय खेलकुद प्रतियोगिताको आयोजना गरिने छ। ➢ उत्कृष्ट खेलाडीलाई जिल्लास्तरीय प्रतियोगितामा भाग लिन प्रोत्साहित गरिने छ। ➢ विद्यालय स्तरमा खेलकुद शिक्षकको क्षमता विकास गरिने छ। ➢ परम्परागत खेकुदको पहिचान र प्रवर्द्धन गरिनेछ।

६.३.९ मुख्य कार्यक्रम

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	युवाहरुको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु गर्ने		✓	✓		
२	युवा तथा खेलकुदको संस्थागत विकास गर्ने।		✓	✓	✓	
३	युवाहरुलाई रोजगार सृजना र उद्यशिलताको लागि सहुलियत ऋण र तालिम प्रदान गर्ने।	✓	✓	✓	✓	✓
४	खेकलुद मैदान निर्माण गर्ने।	✓	✓	✓	✓	
५	कभर्ड हलको पूर्वाधार निर्माण गर्ने।	✓	✓	✓	✓	✓
६	पालिका स्तिरय खेकलुद प्रतियोगिताहरु नियमित रुपमा गर्ने।		✓	✓	✓	✓
७	प्रशिक्षकहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि तालिम प्रदान गर्ने।		✓	✓	✓	✓
८	विद्यालयहरुमा खेलकुद शिक्षक र सामाग्रीहरु उपलब्ध गराउने।		✓	✓	✓	
९	स्थानीय युवा क्लबहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।		✓	✓	✓	
१०	खेल मोहत्सव संचालन गर्ने			✓		

११	खेल प्रमी यूवाहरुलाई खेल खेल्ने पूर्वाधार सजितको खे सामाग्री उपलब्ध गराउने	✓	✓	✓	✓	✓

६.३.१० अपेक्षित उपलब्धि

- युवा संजाल निर्माण भएको हुने ।
- गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद मैदानको स्तरोन्नती भएको हुनेछ ।
- पालिकाम १ वटा कभर्डहल निर्माण भएको हुनेछ ।
- सबै माध्यमिक विद्यालयमा खेलकुद शिक्षक र खेलकुदका सामग्रीहरुको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- वार्षिक रुपमा अन्तर विद्यालय खेलकुद प्रतियोगिताहरु आयोजना भएको हुनेछ ।
- युवाहरुले उद्यमशिलता तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- स्थानीय क्लबहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।
- युवाहरुले उद्यम र स्वरोजगारको लागि सहुलियत रुपमा ऋण प्राप्त गरेका हुनेछन ।

६.४ खानेपानी तथा सरसफाइ

६.४.१ पृष्ठभूमि

खानेपानी तथा सरसफाई सेवालाई नेपालको संविधानले मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था गरेको छ भने स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय स्तरको खानेपानीलाई स्थानीय तहको अधिकारमा राखेको छ । साथै, अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा समेत दिगो विकास लक्ष्यले खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी स्पष्ट लक्ष्यहरु निर्धारण गरेको छ । जसले खानेपानीको कारण उत्पन्न हुने रोगको प्रकोपबाट मानव स्वस्थ्य सहयोग पुग्ने र समग्र स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार गर्न सकिन्छ । त्यसकारण पनि खानेपानी तथा सरसफाई मानव जीवनयापनको अत्यावश्यक आधार हो ।

६.४.२ वस्तुगत स्थिति

आमाछोदिङ्मोको खानेपानीको मुख्य स्रोत धाराको पानी हो । गाँउपालिकामा ९७.९घरधुरीहरु धार %ाको पानी प्रयोग गर्दछन् । जसमा ६४.१% घरधुरीले सार्बजनिक धारा र बाँकी २६% घरपरिवारले ननिजी धारा प्रयोग गर्दछन् । उमालेर पानि शुद्धिकरण गर्ने घरपरिवार ६१.३% रहेको पाईन्छ भने अन्य घरपरिबारले सफा कपडाले छान्ने गरेको पाईन्छ (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४)।

गाँउपालिकामा करिब ८६% घरधुरीमा शौचालय रहेको छ भने बाँकी घरधुरीहरु अहिले पनि खुल्ला शौचालय जाने गरेका छन् । शौचालय भएका घरधुरीहरु मध्ये ९४.४% को घरमा पानिहाल्ने फ्लस शौचालय र ३% को घरमा साधारण शौचालय रहेको छ । शौचालय हुने कुल घरधुरी मध्ये करिव ७६% घरधुरीले शौचालय अगाडी सावुन राखेको देखिन्छ । यसबाट स्थानीय मानिसहरुको सरसफाई प्रति चेतनाको स्तर सकारात्मक भएको देखिन्छ ।

६.४.३ प्रमुख समस्या

- प्रत्यक घरधुरीमा खानेपानिको सुविधा नहुनु
- प्रत्येक घरधुरीमा शौचालयको सुविधा नहुनु

- वातावरणीय सरसफाईमा त्यति धेरै चासोको विषय नहुनु
- जनचेतनाको कमि हुनु ।
- स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था नहुँदा पानी जन्य रोगहरू वढ्नु ।
- व्यक्तिगत तथा सामुदायिक सरसफाइको अभ्यास कमजोर हुनु ।

६.४.४ अवसर तथा चुनौतीहरु

- खानेपानीमा विभिन्न सरकारी, निजि तथा गैससहरूको सहकार्य हुनु
- खानेपानी तथा सरसफाई सेवालाई नेपालको संविधानले मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था गरेको
- स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय स्तरको खानेपानीलाई स्थानीय तहको अधिकारमा राख्नु।
- मापदण्ड अनुसार खानेपानिको वितरण
- स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था नहुँदा पानी जन्य रोगहरू नियन्त्रण
- "**एक घर एक धारा र एक चर्पी**" नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।
- खानेपानीका मुहानहरुको संरक्षण गर्नु ।
- सरसफाइको अभ्यास वढाउनु ।

६.४.५ सोच

वातावरणमा र खानेपानी शुद्धिकरण; आमाछोदिङ्मोमा रोगको न्यूनिकरण ।

६.४.६ लक्ष्य

शुद्ध खानेपानी र वातावरणीय सरसफाईको माध्यामद्वारा रोगको प्रकोपको न्यूनिकरण भएको हुनेछ ।

६.४.७ उदेश्य

प्रत्येक घरधुरीमा सुद्ध खानेपानीको सुविध पुर्याउने ।
घरायसी वातावरण सरसफाईमा राख्नु ।

६.४.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
घर एक धाराको अवधारणा अनुसार स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउने ।	➢ खानेपानी तथा सरसफाइ गुरु योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ। ➢ हरेक घरमा पाइपद्वारा पानी पुऱ्याउने व्यवस्था गरिने छ । ➢ खानेपानीको मुहानहरु संरक्षण गरिनेछ । ➢ खानेपानीका संरचनाहरुको स्तरोउन्नती र नयाँ संरचनाहरूको निर्माण गरिनेछ । ➢ खानेपानी शुद्धिकरण तथा प्रशोधन विधि ज्ञान दिईनेछ । ➢ खानेपानी उपभोक्ता समिति गठन गरी नियमित मर्मत सम्भारको लागि महसुल उठाई मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था गरिने छ । ➢ खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी काम गर्ने सरकारी, निजी, गैसस र सामुदायिक सस्थाहरू सँग सहकार्य गरिने छ ।

प्रत्येक घरमा शौचालय निर्माण गर्नुका साथै वातावरणीय सरसफाइमा जोड दिने	➢ गाँउपालिकाका सबै घरधुरीमा व्यवस्थित चर्प्पीको व्यवस्था गरिने छ। ➢ चर्पी वनाउन नसक्ने अतिविपन्न परिवारलाई अनुदानको व्यवस्था गरिने छ। ➢ पूर्ण सरसफाइ युक्त गाउँपालिका घोषणा गर्न सरसफाइ अभियान, चेतना अभिवृद्धि, फोहोर विसर्जन, वास्केट तथा कन्टेनर र व्यवस्थित कम्पोष्टिङ आदिको व्यवस्था गरिने छ।

६४..९ मुख्य कार्यक्रम

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	खानेपानी तथा सरसफाई गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने।		✓	✓		
२	खानेपानीका श्रोतहरुको संरक्षण गर्ने।		✓	✓	✓	✓
३	एक घर, एक धारा र एक चर्प्पीको लागि पूर्वाधार निर्माण गर्ने।		✓	✓	✓	✓
४	खानेपानीका विद्यमान संरचनाहरु मर्मत गर्ने।	✓	✓	✓	✓	
५	दक्ष जनशक्ति उत्पादन तथा सचेतना तालिम संचालन गर्ने।		✓	✓	✓	✓
६	आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन र नीति निर्माणको लागि अन्तर सरकार समन्वय गर्ने।	✓	✓	✓		✓
७	खानेपानी अपुग भएका वडा र वस्तीहरुको लागि नयाँ खानेपानी आयोजना निर्माण गर्ने।		✓	✓	✓	✓
८	खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुलाई प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने।			✓	✓	
९	फोहर पानीको उचित व्यवस्थापन गरि वातावरण स्वच्छ राख्ने ।	✓	✓	✓	✓	
१०	मुख्य बजार केन्द्रहरुमा सार्वजनिक शौचालयहरुको निर्माण गर्ने।		✓	✓	✓	✓

६.४.१० अपेक्षित उपलब्धि

- खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ।
- खानेपानी नपुगेका वडा र वस्तीहरुमा नयाँ खानेपानी आयोजना निर्माण भएको हुनेछ।
- सबै घर परिवारमा पाइपद्वारा खानेपानी वितरण भै एक घर एक धारा र एक शौचालय भएको हुनेछ।
- खानेपानीको श्रोतहरुको संरक्षण भएको हुनेछ।
- सबै घरमा व्यवस्थित चर्प्पी हुनेछ।
- भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त प्रणालीहरूको पुनर्स्थापना भएको हुनेछ।
- सरसफाइको अवस्थामा उल्लेख्य सुधार भएको हुनेछ।
- मुख्य बजार केन्द्रहरुमा सार्वजनिक शौचालयको निर्माण भएको हुनेछ।

- खानेपानी र सरसफाई सम्बन्धि जनचेतनाको विकास भएको हुनेछ ।

६.५ लैगिक तथा सामाजिक सामावेशीता

६.५.१ पृष्ठभूमि

समानता तथा सामाजिक समाबेसिकरण हाम्रो जस्तो विकासोन्मुख देशको प्रमुख मुद्धा तथा सवाल हो । देशका कुनै पनि नागरिक राज्यबाट पाउने सेवासुविधाका लागि कोहि पनि छुट्न र छुटाउनु हुँदैन भन्ने मान्यताका साथ नेपलको कानुनी प्रावधआन रहेको छ । यसकारण नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा नै समानुपातिक समावेशी र सभागिताको सिद्धान्तका आधारमा समतामुलक समाज निर्णको प्रतिवद्धता गरेको छ । जसले समाजमा देखिएका सामजिक कुरिती, जातिय, लैङ्गिक, भाषिक, धार्मिक, विभेद अन्त्य गर्ने संकल्प पनि गरेको छ । यसका साथै राज्यको पहुँचबाट वञ्चित, सिमान्तकृत, अल्पसंख्यक, जनजाती, बालबालिकालाई सशक्त बनाउने मान्यताको साथ राज्यबाट पाउने आधारभूत मानविय सेवासुबिधाको पहुँच पुग्ने गरि समाबेसिकरण गर्नु पर्ने हुन्छ।

६.५.२ वस्तुगत स्थिति

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा महिलाको जनसंख्या ५०.८७% रहेको छ । बुढ्यौली जनसंख्यामा महिलाको संख्या (४७.५%) रहेको छ । महिला साक्षरता दर ४२.१९% रहेको पाईन्छ । गाउँपालिकामा रहेको जम्मा ५ जातजाती मध्य ९४% जातजाती तामाङ रहेकाछन् । त्यस्तै गरेर गाउँपालिका र वडा कार्यालयमा कार्यरत कुल कर्मचारीको १९.५% महिला कर्मचारी कार्यरत रहेका छन् । यसले गाउँपालिकाको समानता र सामजिक समावेशीकरणमा राम्रो उपस्थिति तथा प्रतिनिधित्व गरेको पाईन्छ ।

६.५ ३.प्रमुख समस्या

- शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत सेवामा महिलाको पहुँचमा कमी ।
- महिला नेतृत्व विकासको कमी ।
- महिलाको भूमिका औपचारिक आर्थिक कृयाकलापमा भन्दा घरायसी काममा बढी केन्द्रित हुनु ।
- महिला लक्षित कार्यक्रमको कमी ।
- महिला, अपाङ्गता तथा वाल मैत्री पूर्वाधारको कमी ।
- अशक्त तथा जेष्ठ नागरिकलाई असमान व्यवहार गर्ने प्रवृत्ति बढ्दो ।
- अधिक जनसंख्या तमाङ समुदायको (९४%)

६.५.४ अवसर र चुनौती

- बिभेद, कुसंस्कार, कुरीती, असमानता, महिला हिंसा, श्रम सोषण, बालश्रम, विभेदलाई निर्मुल गरि समतामुलक र समाबेसि समाज निर्माण गर्न संबैधानिक प्रवधान छ ।
- समानता र समाजिक समाबेशीकरणको लागि कानुन, ऐन, नीति, नियम र कार्यक्रम प्रतिपादन गरिएको ।महिला, अपाङ्गता तथा वाल मैत्री पूर्वाधारको निर्माण हुने ।
- अशक्त तथा जेष्ठ नागरिकरुको सम्मान हुने ।अधिक जनसंख्या तमाङ समुदायको (९४%)

- महिला तथा वंचितिमा परेका वर्ग समुदायको क्षमता विकास गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्नु ।
- गाँउपालिका भित्रका समिति ,उपसमिति, उपभोक्ता समितिहरू, सामुदायिक संस्था तथा लाभग्राही मुखी संस्थाहरूमा यस वर्ग र समूदायको प्रतिनिधित्व कायम राख्नु ।
- वाल मैत्री स्थानीय शासन स्थापना गर्नु ।
- अपाङ्ग र जेष्ठ नागरिक मैत्री पूर्वाधारको विकास गर्नु ।
- आर्थिक तथा सामाजिक जिवनमा लैङ्गिक समानता कायम गर्नु ।
- ग्रामीण महिलाको जीवन स्तरमा सुधार ल्याउनु ।
- महिला माथि हुने सबै किसिमका हिंसा, विभेद र शोषणको अन्त्य गर्नु ।

६.५.५ सोच

समानता र सामाजिक समावेशीकरणयूक्त आमाछोदीङमो ।

६.५.६ लक्ष्य

समाजमा रहेको सम्पूर्ण सामजिक बिभेदको अन्त्य भएको हुनेछ ।

६.५.७ उद्देश्य

- समतामुलक तथा सामजिक समावेशीकरणको स्थापन तथा बिस्तार गर्नु ।
- बञ्चितीकरणमा परेका समुहहरूको प्रत्यक्ष सहभागीता सुनिश्चित गर्नु ।
- बिभेद/भेदभावमा परेका समुहहरुको राजनीतिक , आर्थिक र सामाजिक पहिचान सुनिश्चित गर्नु ।
- हिंसा तथा दुर्व्यवहारमा परेका समुहहरुलाई हिंसा र दुर्व्यवहारबाट मुक्त गर्नु ।
- बञ्चित तथा सामजिक सुरक्षा नपाएका समुदायहरूलाई सामजिक सुरक्षा प्रदान गर्नु ।

६.५.८ रणनीति र कार्यनीति

समानता र सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्ने ।	समानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धित कानुन, ऐन,नीति तथा कार्यनीति तयार गरिने । तथ्याङ्क/सूचना/अभिलेख राक्ने थालनी गरिने छ ।समानता र सामाजिक समावेशीकरण सूचकहरु तयार गरि अनुगमन र मुल्याङ्कन प्रभावकारी बनाईने छ ।
महिलाहरुको सशकत्करण र समावेशीकरणमा जोड दिने	लैङ्गिक समता प्राप्तिको लागि महिला पुरुषको सक्रिय भूमिका गरिने । महिलाहरुको पहुँचमा राजिनीतिक, सामजिक, आर्थिक सशक्तिकरणमा प्रभावकारी सहभागिता बढाउँदै लगिने छ । महिला हिंसा, यौन हिंसा/सोशण तथा ज्यादतीमा परेका महिलाहरुलाई संरक्षण दिई यस्ता घटना अन्त्यका लागि स्थानिय तह लाग्ने छ ।

दलित, जनजाती, बिपन्न वर्ग, र सिमान्तकृत समुदायको सशक्तिकरण र विकास गर्ने	दलित, जनजाती, बिपनन र सिमान्तकृत समुदायको आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक सशक्तिकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ। सामाजिक बिभेद, जातिय, छुवाछुत अन्त्यका लागि पालिका, नागरिक समाज र सरोकारवाल निकायहरुसँग सहकार्य गरिने छ। आधारभूत आवस्यकता (गास, बास, कपास, स्वस्थ्य, शिक्षा तथा रोजगार), राजयले दिने अन्य विशेष सेवा सुबिधाहरुमा यी समुदायहरुको पहुँच सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ।
जेष्ठ नागरिकको, सम्मान र संरक्ष गर्ने	जेष्ठ नागरिकको संरक्षण सम्बन्धि संघिय, प्रदेशीक कानुनको आधारमा स्थानिय कानुन तयार गर्न रगराउन पहल गरिने छ। जेष्ठ नागरिकको अनुभव, ज्ञान तथा शिपलाई स्थानय तहको विकासमा उपयोग गर्ने नीति लिईने छ।

६.५.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र . .सं	कार्क्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	गाउँपालिकाले महिला, दलित, जनजाती, बिपन्न वर्ग, र सिमान्तकृत समुदाय सम्वन्धि सूचना, तथ्याङ्क तथा अध्ययन अनुसन्धान तयार गर्ने	✓	✓	✓		
२	गाउँपालिकामा समानता र सामजिक समावेशीकरण रणनीति तय गर्ने।	✓	✓	✓	✓	✓
३	समानता र सामजिक समावेशीकरण सम्वन्धि गाउँपालिकाको क्षमत विकास			✓	✓	
४	महिला, बिपन्न वर्ग, र सिमान्तकृत समुदायको आर्थिक, सामजिक, राजनीतिक सशक्तिकरण र सहभागितामा वृद्धि कार्यक्रम	✓	✓	✓	✓	✓
५	सामजिक सुरक्षाकोष स्थापन र सञ्चालन		✓	✓	✓	✓
६	बाल अधिकारको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन सम्वन्धीनीति, कानुन योजना तथा मापदण्ड निर्माण र कार्यन्वयन					
७	महिला हिंसा, बिपन्न वर्ग, र सिमान्तकृत समुदायको विभेदको अन्त्याका लागि स्थानीय तह, समुदाय, विद्यालय, निजि क्षेत्र लगायत अन्य क्षेत्रमा क्रियासिल	✓	✓	✓	✓	✓

८	बृद्धबृद्धाको सिप र अनुभवलाई स्थानिय तहको विकासमा उपयोग			✓		

६.५.१० अपेक्षित उपलब्धि

- समानता र सामजिक समावेशीकरण सम्बन्धि नीति, रणनीति तथा योजना तथा कार्क्रम तयार भई कार्यन्वयनमा आउनेछ ।
- सामजिक विभेद र लैङ्गिक हिंसा अन्त्य सम्बन्धि कानुन निर्माण भै कार्यन्वयनमा आएको हुनेछ ।
- जोखिम अवस्थाका बालबालिका, अपाङ्गता तथा जेष्ठ नागरिकहरुका उचित संरक्षण हुनेछ
- सामाजिक सुरक्षाका सेवाग्राहिहरुको एकीकृत अभिलेख स्थापित भएको हुनेछ ।

६.६ लक्षित वर्ग उत्थान

नेपालको संविधानले तोकेका लक्षित बर्गमा यस गाँउपालिकामा रहेका तामाङ, घले, दमाई, कामि, शेर्पा जस्ता समुदायहरुको बसोबास रहेको छ । यो समुदायको उत्थानको लागि संवैधानिक र कानुनी व्यवस्था रहेको छ। जसले समाजमा रहेका बिभेद, कुसंस्कार, कुरिती, असमानता, महिला हिंसा, श्रम शोषण, बालश्रम, विभेद आदि कानुनी रुपमै वर्जित भएको र गाँउपालिकामा लक्षित वर्गको उत्थानको लागि कार्यक्रमहरुको शुरुवात भएको छ ।

६.६ १.प्रमुख समस्या

- लक्षित वर्गमा सचेतनाको अभाव ।
- लक्षित वर्गहरु आर्थिक रुपमा अत्यन्तै पछाडी पर्नु ।
- लक्षित वर्गमा लागि न्यून कार्यक्रमहरु हुनु ।
- लक्षित वर्गको समाजमा देखिएका सामाजिक कुरिति, जातिय, लैङ्गिक, भाषिक, धार्मिक, विभेद अन्त्य गर्नका लागि राज्य तथा सम्वन्धित निकायहरु औपचारिकतामा मात्र सिमित रहनु ।

६.६.२ अवसर र चुनौतीहरु

समावेशी र समानतामूलक समाज निर्माण गर्न, लक्षित वर्गको सामाजिक र आर्थिक उत्थान गर्न, स्थानीय विकास निर्माणमा लक्षित वर्गहरुको समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्न, स्थानीय सरकारमा लक्षित वर्गको सम्मानजनक उपस्थित हुने अवसर प्रदान गरेको छ । भने स्थानीय तहमा समानता र सामाजिक समावेशीकरणको दृष्टिकोणलाई मूलप्रवाहिकरण गर्न ज्ञान, दक्षता र क्षमता भएका जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन गर्नु, अन्तर निकाय र समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउनु, लक्षित वर्गको शिक्षा र स्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रमा पहुँच स्थापित गर्नु चुनौती रहेको छ ।

६.६.३ सोच

लक्षित वर्गको उत्थान, समावेसी र समानतामूलक समाजको निर्माण

६.६ ४.लक्ष्य

समावेशी र समानतामूलक समाज निर्माण गर्ने

६.६ ५.उद्देश्य

- समतामूलक तथा सामजिक समावेशीकरणको स्थापना तथा बिस्तार गर्नु ।
- विकास निर्माणमा लक्षित वर्गको प्रत्यक्ष सहभागिता सुनीश्चित गर्नु ।
- बिभेद/भेदभावमा परेका समुहहरुको राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।हिंसा तथा दुर्व्यवहारमा परेका समुहहरुलाई हिंसा र दुर्व्यवहारबाट मुक्त गर्नु ।
- बंचित तथा सामाजिक सुरक्षा नपाएका समुदायहरूलाई सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्नु ।

६.६.६ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
समानता र सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्ने ।	➢ समानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि कानुन ,ऐन ,नीति तथा कार्यनीति तर्जुमा गरिने छ । ➢ तथ्याङ्कअभिलेख/सूचना/को थालनी गरिने छ । ➢ समानता र सामाजिक समावेशीकरण सूचकहरु तयार गरि अनुगमन र मुल्याङ्कन प्रभावकारी बनाईने छ ।
हिलाहरुको शसक्तिकरण र समावेशीकरणमा जोड दिने	➢ लैङ्गिक समता प्राप्ति लागि महिला पुरुषको सक्रिय भूमिका रहने व्यवस्था गरिने छ । ➢ महिलाहरुको राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक सशक्तिकरणमा प्रभावकारी सहभागिता बढाउँदै लगिने छ । ➢ महिला हिंसा, यौन हिंसा/शोषण तथा ज्यादतीमा परेका महिलाहरुलाई संरक्षण दिई यस्ता घटना अन्त्यका लागि स्थानिय तह शसक्त रुपमा लाग्ने छ ।
लक्षित वर्ग, र सिमान्तकृत समुदायको सशक्तिकरण र विकास गर्ने	➢ दलित, जनजाती, बिपन्न र सिमान्तकृत समुदायको आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक सशक्तिकरणका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ । ➢ सामाजिक बिभेद, जातिय, छुवाछुत अन्त्यका लागि गाँउपालिका, नागरिक समाज र सरोकारवाल निकायहरुसँग सहकार्य गरिने छ । ➢ आधारभूत आवश्यक्ता (गास, बास, कपास, स्वास्थ्य, शिक्षा तथा रोजगार), राज्यले दिने अन्य विशेष सेवा सुबिधाहरुमा यी समुदायहरुको पहुँच सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

रणनीति	कार्यनीति
जेष्ठ नागरिकको, सम्मान र संरक्ष गर्ने	➢ गाँउपालिका जेष्ठ नागरिकको संरक्षण सम्बन्धि संघीय ,प्रादेशीक कानुनको आधारमा स्थानिय कानुन तयार गर्न र गराउन पहल गरिने छ । ➢ जेष्ठ नागरिकको अनुभव, ज्ञान तथा शिपलाई स्थानिय तहको विकासमा उपयोग गर्ने नीति लिईने छ ।

६.६.७ मुख्य कार्यक्रमहरु तथा कार्यान्वयन योजना

क्र.सं .	कार्क्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।	✓	✓	✓		
२	समानता र सामाजिक समावेशीकरण रणनीति तय गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓
३	समानता र सामजिक समावेशीकरण सम्वन्धि संस्थागत (गाँउपालिकाको) क्षमत विकास गर्ने ।			✓	✓	
४	महिला, दलित, जनजाती, बिपन्न वर्ग र सिमान्तकृत समुदायको आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक सशक्तिकरण र सहभागितामा वृद्धि कार्यक्रम गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓
५	सामजिक सुरक्षाकोष स्थापन र सञ्चालन गर्ने		✓	✓	✓	✓
६	बाल अधिकारको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन सम्वन्धी नीति, कानुन, योजना तथा मापदण्ड निर्माण र कार्यन्वयन गर्ने ।		✓	✓		
७	महिला हिंसा, दलित, जनजाती, बिपन्न वर्ग, र सिमान्तकृत समुदायको विभेदको अन्त्यका लागि स्थानीय तह, समुदाय, विद्यालय, निजि क्षेत्र लगायत अन्य क्षेत्रमा क्रियाशिल व्यक्ति,	✓	✓	✓	✓	✓
८	बृद्धबृद्धाको ज्ञान, सिप र अनुभवलाई स्थानिय तहको विकासमा उपयोग गर्ने ।		✓	✓		

६.६.८ अपेक्षित उपलब्धि

- ➢ समानता र सामजिक समावेशीकरण सम्बन्धि नीति, रणनीति तथा योजना तथा कार्यक्रम तयार भई कार्यन्वयनमा आउनेछ ।

- सामाजिक विभेद र लैङ्गिक हिंसा अन्त्य सम्बन्धि कानुन निर्माण भै कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।
- जोखिम अवस्थाका बालबालिका, अपाङ्गता तथा जेष्ठ नागरिकहरुको उचित संरक्षण हुनेछ ।
- सामाजिक सुरक्षाका सेवाग्राहीहरुको एकीकृत अभिलेख स्थापित भएको हुनेछ ।

६.७ भाषा, सांस्कृति, कला र सहित्य

६.७.१ पृष्ठभूमि

समुदायको आधारभूत पहिचान भनेको भाषा, संस्कृति, कला र साहित्य हो । नेपालको संविधानले नेपालमा बोलीने सबै मातृभाषाहरु राष्ट्रभाषा हुने भनि व्यवस्था गरेको छ । यसै गरी भाषा, संस्कृति लाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ भने नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई आफ्नो भाषा, संस्कृति, कला सहित्य, संस्कृतिक सम्पदाको समबर्द्धन र संरक्षण गर्ने हक प्रदान गरेको छ । यो गाउँपालिकामा अधिकांस तमाङ जातीको बसोबास रहेको भएतापनि अन्य भाषा, संस्कृति आत्मसाथ गर्ने समुदायको उपस्थिति रहेको पाईन्छ । त्यसकारण आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकालाई अलग तरिकाबाट पहिचान गर्न सकिन्छ । सामजिक सहसम्बन्धको कारण यहाँको ऐतिहासिक, पुरातात्विक, संस्कृतिक, कला, सहित्य, सङ्गित, रिति रिवाज, मुल्य, मान्यता, सम्पदाको संरक्षणमा गाउँपालीकाले आफ्नो स्पष्ट अबधारण अगाडी सारेको छ ।

६.७.२ बस्तुगत स्थिति

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा तामाङ (९३.२२%), घले (२.३७%), कामी (१.५५%), नेवार (१ङ०७%) र अन्य (करिब १%) जातजाती बसोबास रहेको पाईन्छ । गाउँपालिकामा तामाङ भाषा बोल्ने (करिव९५%) जनसंख्याको बहुल्यता भएता पनि ६ भन्दा बढी भाषा बोल्ने मानिसको बसोबास रहेको छ (आमाछोदिङ्मोगाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४) । यी जातजाति तथा सम्प्रदायमा सामजिक संस्कृतिक बिबिधता जस्तैः रिती रिवाज, मुल्य, मान्यता, धर्म, संस्कृति सम्पदा, परंम्परा, कला एक सम्प्रदाय तथा समुदाय विच भिन्नता पाईन्छ । चलि आएका विभिन्न जात्रा, पर्व, मुल्य मान्यताको संचालन र व्यवस्थापन, अनुसन्धान, उत्खनन् गर्न नीतिगत रुपमानै गाउँपालीकाको कार्यक्षेत्र भित्र रहेको र यसलाई कार्य योजनामा समेत समावेस गर्न सकेको खण्डमा गाउँपालिकाको भाषा, संस्कृति, कला तथा सहित्यलाई जोगाउन सकिन्छ । गाउँपालिकामा सानाठूला गरी १४ वटा गुम्वा, १५ वटा छुर्तेन, १४ वटा चर्च, १ मन्दिर, ५१ वटा विसौनी र १वटा छुदाघाङ रहेको छ (आमाछोदिङ्मोगाउँपालिका पार्श्वचित्र, २०७४) । यीनै पक्षहरुलाई आत्मसाथ गरी गाउँपालिकाले सम्बर्द्ध तथा प्रवर्द्धन गरी अगाडी बढ्न सकेको खण्डमा गाउँपालिकाको सामाजिक सांस्कृतीक विकासमा ठूलो टेवा पुग्दछ ।

६.७ ३.प्रमुख समस्या

पालिकामा रहेका जातीय, भाषिक, संस्कृतिक, रितिरिवजा, धर्म, संस्कृति, सास्कृतिक सम्पदा भएतापनि यि पक्षहरुको प्रभावकारि तरिकाबाट समवर्द्धन संरक्षण हन सकेको छैन । यस्तै गरेर यो गाउँपालिका तामाङ

सम्पदा मार्गमा सूचिकृत हुनु यहाँ सबै भन्दा सकारातमक पाटो भएतापनि यसको प्रचार प्रसाले उचित स्थान नपाउँदा अझेलमा परको छ। पालिकाको भाषा, संस्कृति, कला, साहित्य संरक्षण गर्न र गराउन, परसंस्कृतिको अतिक्रमण बढ्नु, मुर्त तथा अमुर्त संस्कृतिको संरक्षण गर्नु, महत्वपूर्ण सम्पदाहरु हराउने, नष्टहुने, चोरीहुनबाट रोक्नु, चाड पर्व तथा जात्रहरुलाई निरन्तरता नदिनु मात्री भाषा बोल्नेहरुको संख्या घट्दै जानु आदि प्रमुख चुनौती हुन्।

६.७ ४.अवसर तथा चुनौतिहरु

गाउँपलिकामा रहेको सामजिक सांस्कृतिक बिबिधतालाई विस्तार गरी रोजगरी तथा आयआर्जन र आर्थिक आम्दानीको अवसरसँग जोडेर समवर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्न सके गाउँपालिकाको समग्र विकासमा योगदान पुऱ्याउन सक्ने संभावना तथा अवसर रहेको छ। यो क्षेत्र पर्यटकिय दृष्टिकोणले तामाङ सम्पदामार्गमा सूचिकृत रहेको र यहाँको सामाजिक तथा सांस्कृतीक विशेषतालाई विदेशी मुलुकमा समेत पहिचान गरिएको कारण यहाँ बर्षेनी विदेशी तथा स्वदेशी पर्यटकहरु यहाँ धुम्न आउने गरेको पाईन्छ। यो संभावनालाई अझ अवसरको रुपमा समेट्न सक्ने हो भने गाउँपालिकाको आर्थिक विकासमा सेवा पुग्दछ। तर पनि यहाँ थुप्रै चुनौतिहरु रहेका छन्। पुस्तौं चल्दै आएको संस्कृतिक सम्पदाहरु अभिलेखिकरण गर्नु, सांस्कृतिक विचलन रोक्नु, अन्तर पुस्ता ज्ञान र भाषा हस्तान्तरण, संस्कृति, कला, भाषाको मौलिकपना जोगाई राख्नु र सोको लाभ समुदायले प्राप्त गर्न सक्ने वनाउनु, महत्वपूर्ण सम्पदा चोरी तथा नष्ट हुनबाट बचाउनु आदि चुनौतिहरु रहेका छन्।

६.७.५ सोच

आमाछोदिङ्मो सान संस्कृतीक पहिचान।

६.७.६ लक्ष्य

भाषा, संकृतीको संरक्षण भई समग्र स्थानीय संस्कृतिमा सुदृढ भएको हुनेछ।

६.७.७ उद्देश्य

सबै जातजातीको सामाजीक सांस्कृतिक सम्पदाहरुको अध्ययन अनुसन्धान गरी संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नु।

६.७.८ रणनीति र कार्यनीति

गाउँपालिकाको सामजिक र संस्कृतिक बिबिधताको तथ्यगत आधार संस्थागत रुपमा तया गर्ने	ऐतिहासिक, संस्कृतिक र पुरातात्वीक सम्पदाहरुको मर्मत संभार गरिने छ।
भाषा, साहित्य कलाको संरक्षण र विकास गर्ने	परंपरादेखि संचालनमा आएका ठूला जात्र तथा पर्वहरु/मेलाहरुको उचित व्यवस्थापन मिलाईने छ।
	मातृभाषा, साहित्य, कला, संगितको अध्ययन अनुसन्धान, संवर्द्धन र विकासको लागि संस्थागत विकास गर्ने।

मौलिक भाषा, संस्कृति र कलासम्वन्धि सामग्री शैक्षिक पाठ्यक्रममा समाबेस गर्ने ।	मातृभाषाको माध्यमबाट विद्यालय आधारभूत शिक्षा दिने व्यवस्था मिलाईने छ । स्थानिय निकायमा स्थानिय परिवेसलाई समाबेस गरि पाठ्यक्रमको तयारगरि स्थानीय विषय (LOCAL SUBJECT) को रुपमा पठनपाठन गराईने छ ।
मुर्त तथा अमुर्त संस्कृतिक सम्पदाको संरक्षणमा लाग्ने	स्थानिय निवासीहरुको काल, भाषा, लिपि, लोकसंस्कृतिको संरक्षणमा सम्बन्धित समुदायलाई जागरुक गर्न गाउँपालिकासँग सहकार्य गरिने छ । मुर्त संस्कृतीक सम्पदाहरुको संरक्षण गरिनेछ ।

६.७.९ प्रमुख कार्यहरु

क्र . .सं	कार्क्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	गाउँपालिका भित्र रहेका सामाजिक संस्कृतिक बिबिधताको अध्ययन अनुसन्धान गरी अभिलेख तयार गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓
२	गाउँपालिका भित्र रहेको काल, संस्कृति , भाष, लिपि र ऐतिहासिक वस्तुहरुको प्रदेश र संघसम्म प्रचार परासर गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓
३	परम्म्परा देखि सञ्चालनहुँदै आएका कला, संस्कृती, मेला, जात्रा, चाडपर्वको उचित व्यवस्थापन	✓	✓	✓	✓	✓
४	सबै जातजाती भाषा, संस्कृति काल आदिको संरक्षण गर्ने संग्राहलयको आबस्यकता	✓	✓	✓	✓	✓
५	गाउँपालिकाको ऐतिहासिक, संस्कृतिक, धार्मिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरुको मर्मत र संभार, संरक्षण र विकास	✓	✓	✓		
६	मात्री भाषामा विद्यालय आधारभूत शिक्षा प्रप्त गर्ने व्यवस्था			✓		
७	स्थानीय विषयबस्तु (सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय, संस्थागत आदि) लाई समाबेश गरी विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा समाबेस गर्ने ।		✓	✓		

६.७.१० अपेक्षित नतिजा

- सामाजिक संस्कृतिक बिबिधता कारममै रहि रहने छ।
- भाषा, कला, साहित्य, रिति रिवाज, मुल्य मन्याताको संरक्षण तथा विकासको लागि गाउँपालिकाले संस्थागत पहल गरेको हुने छ। गाउँपालिकाको मुर्त तथा अमुर्त सम्पदाहरुको जगेर्ना गरिएको हुनेछ ।
- मात्री भाषमा पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री विकास भएको हुनेछ।

परिच्छेद सात: पूर्वाधार क्षेत्र

७.१ आवास तथा वस्ती विकास

७.१.१ पृष्ठभूमि

आमा छोदिङ्मो गाउँपालिका बागमती प्रदेशका पालिकहरुमध्ये कम जनघनत्व भएको पालिका अन्तर्गरत पर्दछ । भौगोलिक विकटताको कारण यहाँ जनसंख्या न्यून रहेता पनि आवास निर्माण र वस्ती विकास कार्य भइरहेको हुनाले यस क्षेत्रमा पनि व्यवस्थित आवास र वस्ती विकास हुन आवश्यक छ । गाउँपालिकामा निर्मित आवासहरुमा शहरी योजना तथा भवन सम्बन्धि मापदण्ड र संहिता पालनामा व्यापक कमी हुने गरेको देखिन्छ । जसले गर्दा यसरी आफुखुसी विकास गरिएका आवास र वस्तीहरु जोखिमयुक्त र अव्यवस्थित हुने गरेका छन् ।

७.१.२ वस्तुगत स्थिति

गाउँपालिकाका अधिकांश आवास छरेर रहेका छन्, यद्यपि गत्लाङ्ग क्षेत्रमा केही बाक्लो बस्ती बिस्तार भएको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा धेरै भिरालो जमिन भएको, धेरै ठाउँमा पहिरो गएको र भौगोलिक हिसाबले कमजोर जमिन रहेको छ । आमा छोदिङ्मो गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५ अनुसार गाउँपालिकामा ९२.५३ प्रतिशत घरहरु परिवारको पुरुष सदस्यको स्वामित्वमा, ४.८७ प्रतिशत महिलाको स्वामित्वमा, ०.२३ प्रतिशत दुबै महिला र पुरुषको स्वामित्वमा तथा बाँकी घरहरु स्वामित्व नभएको देखिएको छ। स्वामित्व नभएकाहरु ऐलानी जग्गा (१.१%), निशुल्क (०.९%), भाडामा (०.३%) र विर्तामा (०.१%) बसेको पाइन्छ । यस गाउँपालिकाका १७२६ घरधुरीहरु मध्ये ६४.२५ प्रतिशत घरहरु १ तल्ला (भुई तल्ला) र बाँकी ३५.४६ प्रतिशत घरहरु २ तल्लाको रहेको पाइन्छ । त्यस्तै घर भित्रको कोठाहरुको व्यवस्थापनको आधारमा हेर्दा घरहरु अलग्गै भान्छा हुनु राम्रो मानिन्छ । यस स्थानमा अलग्गै भान्छा कोठा भएका घरहरु ४९.५% रहेको र अलग्गै नभएका ५०.५% रहेको छ। घरमा भान्छा कोठा अलग्गै हुने र नहुने परिवारहरु लगभग आधाआधी रहेको देखिन्छ ।

यस स्थानका १७२६ घरधुरीहरुमध्ये ७७.५% घरधुरीहरुमा जस्ता वा टिनको छाना रहेको छ भने बाँकी घरधुरीहरुमा काठको छाना (१४.८%), ढलान गरिएको छाना (४.८%), टायल/खपडाको छाना (०.९%), खर वा परालको छाना (०.५%), पाल/प्लाष्टिक/स्याउलाको छाना (०.५%) र अन्य (१.०%) रहेको छ। त्यस्तै घरको निर्माण र संरचनाको आधारमा हेर्दा सबैभन्दा बढी ३०.७% घरहरु परम्परागत कच्ची र क्रमश २६.६ प्रतिशत घरहरु भूकम्प प्रतिरोधी कच्ची, २३.६% घरहरु पक्की र कच्ची दुबै भएको, अझै १०% घरहरु टहरा, ४.२% घरहरु झुपडी, ४.२% पुरै पक्की रहको पाइएको छ ।

७.१.३ प्रमुख समस्या

धेरै भिरालो जमिन भएको, धेरै ठाउँमा पहिरो गएको र भौगोलिक हिसाबले कमजोर जमिन रहेको कारण बसोबासयोग्य क्षेत्रको कमी, पहिरोको जोखिम रहेका स्थानमा बस्ती विकास भएको, केहि घरहरुको स्वामित्व नभएका स्थानीयहरुको व्यवस्थापन गर्न नसकिएको, केही परिवारहरु आवास निर्माण गर्न नसकी अझै पनि

टहरा, झुपडी तथा कच्ची घरहरुमा बसोबास गर्दै आउनु समस्यापूर्ण अवस्था छ। व्यवस्थित आवास र वस्ती विकासमा हुन नसक्नु यहाँको प्रमुख समस्या हो।

७.१.४ अवसर र चुनौती

जोखिमयुक्त क्षेत्रमा बसोबास गरिरहेका घरधुरीहरुलाई एकीकृत बस्ती आवास गरि सुरक्षित आवासहरुको विकास गर्ने सकिने, स्थानियलाई गुणस्तरिय स्वास्थ्य र शैक्षिक सेवा उपलब्ध गराउन सकिने। तर पालिकामा निम्न आय भएकाहरुको गरपरिवारको लागि योजनाबद्ध जनता आवास कार्यक्रम संचालन गर्न, भवन संहिता र निर्माण मापदण्डको पूर्ण कार्यान्यवयन गर्न, ढल निकास र फोहोरमैला व्यवस्थापन गरी व्यवस्थित आवास र वस्ती विकासमा गर्न चुनौती रहेको छ।

७.१.५ सोच

सबैको आबास सहितको आमाछोदिङ्मो

५.१.६ लक्ष्य

व्यवस्थित र सुरक्षित आवास तथा वस्ती विकास गर्ने।

७.१.७ उद्देश्य

- आवासमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
- जोखिमयुक्त क्षेत्रमा बसोबास गरिरहेकाहरुको उचित व्यवस्थापन गर्नु।
- व्यवस्थित र सुरक्षित भवन निर्माण गर्नु।

७.१.८रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
आवास वस्ती विकास र भवन सम्बन्धि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्ने।	➢ भवन निर्माण आचार सहिंता परिपालना र नियमित अनुगमन गरिनेछ र यस सम्बन्धी जनचेतना बृद्धि गरिनेछ। ➢ आवास, वस्ती विकास र भवन सम्बन्धी आवश्यक नीति तथा मापदण्डहरु तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ। ➢ भू-उपयोग नीति अनुसार प्रदेश सरकार र नीजि क्षेत्र समेतको सहकार्यमा आवास तथा वस्ती विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ। ➢ न्यून आय हुने वर्गका लागि सुलभ आवासको व्यवस्था गर्न नीजि क्षेत्रसंग सहकार्य गरिने छ। ➢ आँस नभएकाहरुको सुरक्षित आवस हुनेछ।
सुरक्षित र व्यवस्थित वस्ती विकास प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्ने।	➢ सुरक्षित र व्यवस्थित वस्ती विकासको लागि योग्य र अयोग्य भूमिको पहिचान गरिने छ। ➢ जोखिममा रहेको वस्तीहरुको सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गरिने छ। ➢ सार्वजनिक जग्गा र नदि किनार लगायतका क्षेत्र अतिक्रमण गरी गरिने वस्ती विकास लगायतका कार्यक्रमहरुलाई निरुत्साहित गरिने छ।

	➢ सुकुम्वासी वस्ती, अव्यवस्थित वस्तीसंग सम्बन्धित समस्याहरु समाधान गरिने छ ।

७.१.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र..स	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	आवास, बस्ती विकास र भवन सम्बन्धी आवश्यक नीति तथा मापदण्डहरु तर्जुमा गर्ने ।			✓		
२	आवास तथा वस्ती विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।			✓	✓	
३	भू उपयोग नीति अनुसारप्रदेश सरकार र नीजि क्षेत्रसमेतको सहकार्यमा आवास तथा वस्ती विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।		✓	✓	✓	
४	न्यून आय हुने वर्गका लागि सुलभ आवासको व्यवस्था गर्न नीजि क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने ।			✓	✓	
५	सुरक्षित र व्यवस्थित वस्ती विकासको लागि योग्य र अयोग्य भूमिको पहिचान गर्ने ।			✓	✓	✓
६	जोखिममा रहेको वस्तीहरुको सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने ।		✓	✓		
७	सार्वजनिक जग्गा र नदि किनार लगायतका क्षेत्र अतिक्रमण गरी गरिने वस्ती विकास लगायतका कार्यक्रमहरुलाई निरुत्साहित गर्ने ।			✓	✓	
८	सुरक्षित भवन निर्माणको लागि प्राविधिक जनशक्ति, कालिगढ तथा सेवाग्राहीलाई तालिम तथा सचेतना		✓	✓	✓	
९	नीजि र सामुदायिक भवनहरु निर्माण गर्दा परम्परागत वास्तुकला र शैलिमा निर्माण गर्ने			✓	✓	✓
१०	सरकारी भवनहरु निर्माण गर्दा वातावरणमैत्री, किफायती र परम्परागत निर्माण प्रविधि एवम् वास्तुकला समेत जगेर्ना हुने गरी निर्माण गर्ने ।			✓		✓
११	गाउँपालिका भित्रका खाली जग्गाहरु पहिचान गरी हरियाली पार्क Recreational park, गाउँपालिका ल्याण्ड मार्कहरुको अध्ययन तथा विकास गर्ने			✓	✓	
१२	जनतासँग आवसा कार्यक्रमलाई समन्नय गर्ने	✓	✓	✓	✓	✓

७.१.१० अपेक्षित उपलब्धि

- ➢ जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास गरिरहेकाहरुका लागि सुरक्षित स्थलमा एकीकृत वस्ती विकास कार्यक्रम लागु हुनेछ ।
- ➢ सुरक्षित र सुविधा सम्पन्न शहरी पुर्वाधारयुक्त आवास र वस्तीहरु विकास हुने छन् ।
- ➢ गाउँपालिकावासीलाई गुणस्तरिय स्वास्थ्य र शैक्षिक सेवा उपलब्ध हुने छ ।

- भवन संहिता र निर्माण मापदण्डको पूर्ण कार्यान्यवयन हुने छ ।

७.२ सडक तथा यातायात

७.२.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय तहहरुको सामाजिक, आर्थिक र भौतिक विकासमा सडक तथा यातायात पूर्वाधार सुविधाको महत्वपूर्ण भूमिका हुने गर्दछ । सडक र यातायताको बिकाससंगै स्थानीय उत्पादनहरुले बजारसम्मको सहज पहुँच पाउँछन् भने वरिपरीका अन्य बजार केन्द्र, शहर र पालिकाहरुसंग समेत गाढा सामाजिक आर्थिक अन्तरसम्बन्ध स्थापित हुन्छ । शहरी प्रणालीलाई वेवास्था गरेर बनाईने पूर्वाधारको उपयोगिता रहदैन भने गुणस्तरिय सडक र यातायात प्रणाली बिना शहरी प्रणाली र जनजीवन पनि सहज र सबल हुँदैन । सडक तथा यातायात प्रणालीमा गरिने लगानीले शहरीकरणलाई समेत सहयोग पुऱ्याईरहेको हुन्छ । यसै तथ्यलाई मध्यनजर गरी सडक तथा यातायात पूर्वाधार विकासको सन्दर्भमा ५ बर्षे आवधिक लक्ष्य, उदेश्य, समस्या र चुनौती, संभावना र अवसर, रणनीति र कार्यनीति तथा विकासका कार्यक्रमहरुको प्राथमिकताकरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

७.२.२ वस्तुगत स्थिति

अन्य पहाडी पालिकाहरुको तुलनामा आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा सडक पूर्वाधार तथा यातायातको प्रवन्ध राम्रो रहेको देखिन्न । अति दुर्गम क्षेत्रमा अवस्थित यस गाउँपालिका हालसम्म राजमार्ग, सहायक राजमार्ग र पक्की तथा कालोपत्रे सडक विहिन रहेको छ । गाउँपालिकाको सडक सञ्जालको अवस्था केलाउँदा हाल ४६ कि.मि. ग्राभेल सडक (६ मि. चौडाई), ३० कि.मि. कच्ची सडक (६ मि. चौडाई) र १ कि.मि. सिमेन्टको सिंढी तथा खुड्किला भएको बाटो (१.५ मि. चौडाई) रहेको छ । गाउँपालिकाका मुख्य सडकहरुमा गोल्जुङ बाहुनडाँडा-थाम्बुचेत-सिम्बु सडक (१३ कि.मि., ग्राभेल) र गोल्जुङ बाहुनडाँडा-गत्लाङ -सोमदाङ सडक (३३ कि.मि., ग्राभेल) रहेका छन् । यसका अलावा अन्य कच्ची सडकहरुमा गत्लाङ-ग्रे सडक (७ कि.मि.), रोङ्गा-पुरानो तातोपानी सडक (१३ कि.मि.), रोङ्गा-गत्लाङ सडक (१० कि.मि.) रहेका छन् भने गत्लाङ र गोल्जुङ क्षेत्रमा सिमेन्टको सिंढी तथा खुड्किला भएको बाटो निर्माण गरिएको छ । यातायात सेवाको लागि आउचुङ खोला, पार्वतीकुण्ड खोला र सिम्बुखोलामा कल्भर्ट निर्माण गरिएको छ भने घट्टे खोलामा बेलि ब्रिज र चिलिमे खोला रोङ्गामा ट्रस्ट निर्माण गरिएको छ । गाउँपालिकाको अन्य क्षेत्रमा यातायातको सेवा पुग्न बाँकी रहेको छ र मानिसहरु आवतजावत गर्न आवश्यकता अनुसार झोलुङ्गे पुलहरु निर्माण गरिएको छ ।

७.२.३ प्रमुख समस्या

- सडक तथा हिड्ने बाटोघाटोको समस्या
- राम्रो सडक सञ्जाल बनाउन नसकिएको
- ढुवानी तथा यातायातमा कठिनाई हुने गरेको
- पक्कि सडक निर्माण नभएको र सडक स्तरोन्नतीको अभाव
- अति कमजोर यातायात प्रणाली र पूर्वाधार

७.२.४ अवसर र चुनौती

सडक तथा यातायात पूर्वाधार बिकासले स्थानीयवासीको आवगमनलाई सहज तुल्याउने छ भने गाउँपालिकाको वरिपरिका बस्तीसंग सामाजिक र अन्तरसम्बन्ध समेत अझ संघन र गाढा बनाउने छ । त्यसैगरी गाउँपालिकाको आन्तरिक व्यापार र अन्तर पालिका कारोबारलाई बृद्धि गर्नुका साथै भौतिक संरचना र मानवीय संसाधनलाई पनि टेवा पुऱ्याउने छ भने स्थानीय अर्थतन्त्रलाई समुन्नत बनाउन समेत योगदान दिने छ। तर धरातलिय सतहको कारण सडक निर्माण गरि सबै बस्तिहरुलाई सडक तथा यातायातमा जोड्न चुनौतीपूर्ण छ ।

७.२.५ लक्ष्य

गाउँपालिकाको सडक तथा यातायात संजालको विकास गर्ने ।

७.२.६ उदेश्य

गाउँपालिकाका बजार केन्द्र र वस्तीहरुमा सडक तथा यातयातको पहुँचमा विस्तर गर्ने ।

७.२.७ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सडक तथा यातायातको पहुँच सुधार गर्ने ।	▪ गाउँपालिकाको यातायात गुरु योजना तर्जुमा गरिने छ । ▪ गाउँपालिका भित्रका सडकहरुको अधिकार क्षेत्र तथा चौडाई यकिन गरी सोको परिभाषा, छनौट एवम सूची तयार गरिने छ । ▪ गाउँपालिकाको केन्द्रदेखि प्रत्येक वडासम्म जोडने सडकहरुको स्तरोन्नती गर्न प्रदेश र संघीय सरकारसंग सहकार्य गरिने छ । ▪ गाउँपालिकाको रणनैतिक सडकहरुको नियमित र पटके मर्मत संभारलाई प्राथमिकता दिईने छ ।
सडक संजाल सुधार गर्ने	▪ गाउँपालिकाभित्रका सडक तथा पुल निर्माणको लागि पर्याप्त अध्ययन र अनुसन्धान गरिने छ । ▪ वातावरण न्यूनतम क्षति हुनेगरी मात्र ठूला सडक र पुलहरु निर्माणको व्यवस्था मिलाईने छ ।
सडक र संरचनाहरुलाई व्यवसायिक सिद्वान्त अपनाई संचालन र व्यवस्थापन गर्ने ।	▪ गाउँपालिकाका रणनैतिक सडक र पक्की तथा झोलुङगे पुलहरुको सूची (ईन्भेन्ट्री) तयार गरिने छ र आवश्यक मर्मत संभारका लागि प्राथमिकता निर्धारण गरिने छ । ▪ सडक संरचना मर्मत संभारको निम्ति निश्चित बजेट गाउँपालिकाले नै छुट्याई वा प्रयोग कर्ताहरुबाट नै निर्धारित शुल्क उठाई संरचनाहरुको मर्मत संभारको व्यवस्था मिलाइने छ र सोको लागि आवश्यक सहकार्य गरिने छ ।
सडक तथा यातायात प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने	▪ सडक तथा यातायात सम्बन्धी नीति, कानुन र मापदण्ड तयार गरिने छ । ▪ दिगो तथा वातावरण मैत्री सवारी साधनको प्रयोगका लागि नीतिगत व्यवस्था गरिने छ । ▪ सार्वजनिक यातायात संचालनमा स्थानीय सहकारी र नीति क्षेत्रसंग सहकार्य गरिने छ ।

७.२.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	गाउँपालिकाको यातायात गुरु योजना तर्जुमा गर्ने ।			✓		
२	गाउँपालिका भित्रका सडकहरुको ईन्भेन्ट्री तयार गर्ने ।			✓		
३	गाउँपालिकाको केन्द्रदेखि प्रत्येक वडासम्म जोडने सडकहरुको स्तरोन्नती गर्ने ।		✓	✓		
४	गाउँपालिकाको रणनैतिक सडकहरुको नियमित र पटके मर्मत संभार गर्ने ।	✓	✓	✓		
५	गाउँपालिकाका रणनैतिक सडक र पक्की तथा झोलुङ्गे पुलहरुको सूची (ईन्भेन्ट्री) तयार गर्ने ।			✓		
६	रणनैतिक सडक र पक्की तथा झोलुङ्गे पुलहरुको आवश्यक मर्मत संभारका लागि पर्याप्त अध्ययन र अनुसन्धान गरी प्राथमिकता निर्धारण गर्ने ।			✓		
७	सडक तथा यातायात सम्बन्धी नीति, कानुन र मापदण्ड तयार गर्ने ।			✓		

७.२.९ अपेक्षित उपलब्धी

- गाउँपालिकाको यातायात गुरु योजनाको पूर्ण कार्यान्वयन हुने छ ।
- गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वडा, बजार, बस्ती र टोलहरुमा सडकको पहुँच स्थापित हुने छ ।
- गाउँपालिका भित्र स्थानीयवासीहरुको सहज आवगमन हुने छ ।
- स्थानीय खोला र नदिहरुमा पक्की पुलहरु निर्माण हुने छ ।
- विद्यमान ग्राभेल र धुले सडकहरुको स्तरोन्नती हुने छ ।
- मुख्य सडक क्रमागत रुपमा पक्की हुने छ ।
- सम्भाव्यता अध्ययन सहित नयाँ सडकहरु निर्माण हुने छ ।

७.३ सिंचाई

७.३.१ पृष्ठभूमि

कृषियोग्य भूमिमा बाह्रै महिना सिंचाइ सुविधा पुऱ्याई कृषिको उत्पादकत्व बढाउन सिंचाइको दिगो व्यवस्था गर्न आवश्यक छ । परम्परागत सिंचाइ प्रणालीको मर्मत-सम्भार र नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ प्रणालीको माध्यमबाट सिंचित कृषि क्षेत्रको विस्तार भइरहेको छ । सिंचाइ पूर्वाधार निर्माणमा रणनीतिक महत्वका ठूला सिंचाइ संघबाट, मझौला सिंचाइ प्रदेशबाट र साना सिंचाइ स्थानीय तहबाट लगानी परिचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउन आवश्यक छ । सिंचाइ प्रणालीको निर्माण पछिको मर्मत-सम्भार, व्यवस्थापन एवम् सञ्चालनगमा उपभोक्ता समुदायको सक्रिय सहभागिता थप सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । सिंचाइको थप पूर्वाधार विकास र सम्पन्न सिंचाइ प्रणालीको सुदृढीकरण गरी व्यवस्थित बनाउन लगानी वृद्धि गर्न आवश्यक छ । स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाइ प्रणालीको सञ्चालन तथा मर्मत सम्भार, सेवा शुल्क निर्धारण र संकलन सम्बन्धी व्यवस्थापन गर्न सकिने छ।

७.३.२ वस्तुगत स्थिति

आमा छोदिङ्मो गाउँपालिकामा ३०८७ रोपनी खेत र ७५१० रोपनी वारी उपलब्ध भएको पाइएको छ। कुल खेतको क्षेत्रफल मध्ये १५.१% खेतमा मात्र १२ महिना सिंचाई हुने, ४४.५% खेतमा वर्षयाममा मात्र सिंचाई हुने र ३८.४% खेत सुख्खा रहेको पाइन्छ। त्यस्तै वारीको हकमा १६% वारी १२ महिना सिंचाई हुने, ५२.१ प्रतिशत वारी वर्षयाममा मात्र सिंचाई हुने र ३१.९% वारी सुख्खा रहेको छ।

७.३.३ प्रमुख समस्या

- सिंचाईको भरपर्दो सेवा पुर्याउन नसक्नु।
- निर्मित सिंचाई प्रणालीको पर्याप्त मर्मत सम्भार हुन नसक्नु।
- सिंचाई क्षेत्रमा पर्याप्त लगानी हुन नसक्नु।

७.३.४ अवसर र चुनौती

- चिलिमे खोला, पार्वतीकुण्ड खोला, त्रिशुली खोला, घट्टे खोला, आउचुङ खोला, सिम्बु खोला, छोगल खोला, कागचे खोला, भार्कु खोला, पाङ्ला खोला, आदि खोलाबाट सिंचाई लगायत बहुउपयोगको सम्भावना रहनु।
- सिंचाई प्रणाली विस्तारका लागि कृषकहरुको माग बढ्दै जानु।
- ठूला सिंचाइ, साना सिंचाइ, थोपा सिंचाइ र प्लाष्टिक पोखरी निर्माण तथा सुधारका योजनालाई प्राथमिकता दिन सकिने।
- पाखो जग्गामा स्प्रीङ्गलर, थोपा सिंचाइ प्रविधिलाई प्राथमिकता दिन सकिने।
- निर्माणाधिन आयोजनाहरु तोकिएको समय र लागतमा सम्पन्न गर्नु।
- सिंचाई पूर्वाधार विकासका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले उचित लगानीको प्राथमिकता निर्धारण गर्नु।
- उपलब्ध जलस्रतको संरक्षण गर्दै सिंचाई सहितको बहुआयामिक उपयोग गर्नु।

७.३.५ लक्ष्य

कृषियोग्य भूमिमा दिगो एवम् भरपर्दो सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउने।

७.३.६ उद्देश्य

- कृषियोग्य भूमिमा वर्षैभरी भरपर्दो रुपमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउनु।

७.३.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सिंचाई विकासको गुरुयोजना र कृषि विकास रणनीति अनुसार जलवायु परिवर्तन	▪ प्राविधिक, आर्थिक र वातावरणीय पक्षबाट सम्भाव्य साना, मझौला र ठूला सतह सिंचाई आयोजना प्राथमिकीकरण, निर्माण तथा विस्तार गरिने छ।

अनुकूलन हुने गरी सिंचाई योजनाहरुको विकास एवम् विस्तार गर्ने ।	▪ संघीय र प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा सम्भाव्य स्थानमा भूमिगत जलस्रोतमा आधारित स्यालो तथा डिप ट्युबवेल कार्यक्रम प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिने छ । ▪ सिंचाई जलवायु परिवर्तनबाट हुने प्रभावको अध्ययन गरी सोही अनुरुप प्रणाली डिजाइन एवम् सञ्चालनमा आवश्यक सुधार गर्दै लगिने छ ।
नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाईको विकास गर्नुका साथै सिंचाई दक्षता वृद्धि गर्ने ।	▪ संघीय र प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा कृषियोग्य भूमिमा व्यावसायिक कृषिलाई प्रोत्साहन गर्नका अन्य प्रविधिमा आधारित भूमिगत तथा लिफ्ट सिंचाई प्रणालीको विकास गरिने छ । ▪ उपयुक्त प्रविधि सहितको सिंचाई सुविधा विस्तार गरिने छ ।
सिचाई प्रणालीको मर्मत सम्भार एवम् दिगो व्यवस्थापनका लागि स्रोत सहित उपभोक्ता सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।	▪ संघीय संरचना अनुरुप समस्थागत विकास तथा जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ । ▪ सहकारी तथा समुदायको सहभागितामा सिंचाई प्रणालीको व्यवस्थापन गरिने छ । ▪ सिंचाई प्रणालीको दिगोपनाका लागि उपभोक्ताहरुको स्रोत सहितको सहभागितामा सोको नियमित मर्मत सम्भार, व्यवस्थापन र उपयोग गर्ने पद्धतिमा सुधार गरिने छ ।
नीतिगत सुधार एवम् विद्यमान संस्थागत संरचनाको क्षमता र जनशक्तिको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने ।	▪ संघीयता अनुकूलको सिंचाई नीति, रणनीति, प्राथमिकिकता, कार्यसूची र मापदण्ड बनाई तीन तहका सरकारको कार्य जिम्मेवारी निर्धारण गरिने छ । ▪ सिंचाई आयोजनाको स्वीकृत सिंचित क्षेत्रमा हुनसक्ने अतिक्रमण रोक्न विद्यमान कानूनमा आवश्यक परिमार्जन गरी कृषियोग्य भूमिको संरक्षण गरिने छ ।

७.३.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र.स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	सिंचाई विकासको गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने ।		✓	✓		
२	भूमिगत जलस्रोतमा आधारित स्यालो तथा डिप ट्युबवेल कार्यक्रमको सम्भाव्यता अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	✓	✓	✓		
३	सिंचाई जलवायु परिवर्तनबाट हुने प्रभावको अध्ययन गरी सोही अनुरुप प्रणाली डिजाइन एवम् सञ्चालनमा आवश्यक सुधार गर्ने ।		✓	✓		
४	कृषियोग्य भूमिमा व्यावसायिक कृषिलाई प्रोत्साहन गर्नका अन्य प्रविधिमा आधारित भूमिगत तथा लिफ्ट सिंचाई प्रणालीको विकास गर्ने ।	✓	✓	✓		
५	सिंचाई नीति, रणनीति, प्राथमिकिकता, कार्यसूची र मापदण्ड निर्धारण गर्ने ।			✓		
५	सिंचित क्षेत्रमा हुनसक्ने अतिक्रमण रोक्न विद्यमान कानूनमा आवश्यक परिमार्जन गरी कृषियोग्य भूमिको संरक्षण गर्ने ।		✓	✓		

६	सिंचाईको मूल, पोखरी, तालतलैयाहरुको संरक्षण तथा सुदृढीकरण गर्ने ।		✓	✓		
७	भूमिगत जलस्रोत र आकाशे पानीको संकलन, पोखरी वा जलाशयमा भण्डारण गरी थोपा, फोहरा जस्ता प्रविधिलाई उपयोग गर्ने ।			✓	✓	

७.३.९ अपेक्षित उपलब्धी

- सिंचाई विकासको गुरुयोजना तर्जुमा हुने छ ।
- सतह, भूमिगत तथा अन्तरजलाधार आयोजनाको कार्यान्वयन भई सतह सिंचाई, भूमिगत सिंचाई र नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई क्षेत्रमा विस्तार हुने छ ।
- सिंचाई सेवाका लागि पूर्वाधार विकास भएको हुने छ ।
- कृषियोग्य जमीनहरुमा वर्षैभरी सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुने छ ।
- ठूला सिंचाइ, साना सिंचाइ, थोपा सिंचाइ र प्लाष्टिक पोखरी निर्माण तथा सुधारका योजना कार्यान्वयन हुने छ ।
- पाखो जग्गामा स्प्रीङ्गलर, थोपा सिंचाइ प्रविधिलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन हुने छ ।

७.४ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

७.४.१ पृष्ठभूमि

विद्युत प्रमुख उर्जाको रुपमा रहेको छ भने सम्पुर्ण वडाहरुमा विद्युतको पहुँच स्थापित भैसकेको छ । चिलिमे जलविद्युत आयोजना, साङ्जेन जल विद्युत आयोजना, अपर साङ्जेन जल विद्युत आयोजना, माथिल्लो त्रिशुली १ जलविद्युत आयोजना, अपर मैलुङ जलविद्युत आयोजना, ITS Company, सालासुङ्गी र जोडगाड जलविद्युत आयोजनाबाट गाउँपालिकाका सबै क्षेत्रहरु लाभान्वित भएका छन् । साथै गाउँपालिकामा रहेका उद्योग व्यवसायहरुबाट स्थानीय सरकारलाई राजश्व समेत प्राप्त हुने हुनाले उर्जाको वितरणलाई सुलभ बनाई यसको प्रयोगलाई गाउँपालिकाले प्रोत्साहन गर्नुपर्ने छ ।

७.४.२ वस्तुस्थिति

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा उर्जाको मुख्य स्रोत विद्युत नै हो । गाउँपालिकामा हाल ८ वटा विद्युत आयोजनाहरु संचालनमा रहेका छन् । यी आयोजनाहरुबाट कुल ४८३ मेगावाट विद्युत उत्पादन हुन्छ । जसमध्ये अपर मैलुङ ६.४२ निर्माणाधिन रहेको छ । घरको उज्यालोको स्रोतको आधारमा हेर्दा ९४.४% घरहरुमा विजुली बत्तिहरु भएको पाइएको छ ।

७.४.३ प्रमुख समस्या

- सबै धरधुरिमा विद्युतिकरण हुन नसकेको ।
- विद्युत वितरण प्रणालीको सुदृढीकरण हुन नसक्नु ।
- विद्युतको उपयोग केबल उज्यलोको प्रयोजनाका लागि मात्र गरिएको ।
- नियमित रुपमा विद्युत सेवा नभएको (लोडसेडिङको समस्या) ।

७.४.४ अवसर र चुनौती

जलविद्युत आयोजनाबाट विद्युतिकरणको माध्यमबाट खाना पकाउनको उर्जाको रुपमा प्रयोग गरी वन तथा अन्य आयतित उर्जाको खपतमा कमी ल्याउन सकिने, सिंचाईमा विद्युतको प्रयोग गरी कृषि उत्पादन बढाउन सकिने, उद्योग तथा कलकारखानाहरु मार्फत विद्युतको खपत बढाउन सकिने, विद्युतमा आधारित यातायत र कलकारखानहरु विकास गरी वातावरणमा सुधार ल्याउन सकिने आदि जस्था थुप्रै अबसरहरु रहेकाछन् ।

पालिकामा विद्युत उत्पादन आयोजनाहरु भएता पनि पालिकाका सबै वस्तिहरु विद्युतिकरण हुननसक्नु, अन्तरनिकाय समन्वयमा कमी हुनु, विद्युतलाई यातायात प्रणाली र अन्य प्रयोजनमा जोड्नका निमित्त ठुलो चुनऔती रहेको देखिन्छ ।

७.४.५ लक्ष्य

गाउँपालिकामा उर्जाको सहज व्यवस्था गर्ने ।

७.४.६ उद्देश्य

- सवै घरधुरीहरुमा विद्युतिकरण गर्ने ।
- उर्जालाई घरायसी ईन्धनको रुपमा अधिकतम सदुपयोग गर्ने ।

७.४.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
गाउँपालिकाका सबै घरधुरीहरुमा उर्जालाई भरपर्दो र सुलभ बनाउने ।	▪ विद्युत वितरण लाईन बढाउन गाउँपालिका, वडा कार्यालय, प्रदेश र नीजि क्षेत्रहरुसंग सहकार्य गर्ने । ▪ वैकल्पिक उर्जालई प्रर्वद्धन गर्न प्रदेश सरकार र नीजि क्षेत्र र संघसंस्थाहरुसंग सहकार्य गरिने छ ।
उर्जाको बृहत प्रयोगमा जोड दिईने छ ।	▪ प्रदेश र संघीय सरकारसंग सहकार्य गरी यातायात, कृषि तथा उद्योगको आधुनीकिकरणमा विद्युतको उपयोग गर्ने नीति अवल्वन गरिने छ । ▪ आधारभूत स्वास्थ्य, गरिबी निवारण जस्ता उदेश्यसंग गाँसिएका खानेपानी, लिफ्ट सिंचाई, घरेलु उद्योग लगायतको क्षेत्रमा हुने बिजुलीमा सहुलियत प्रदान गर्न व्यवस्था गरिने छ।

७.४.८ मुख्य कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	थप विद्युत उत्पादनको लागि जलविद्युतको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	
२	विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धि नीतिहरु तर्जुमा गर्ने ।		✓	✓		
३	नवीकरणीय तथा वैकल्पिक उर्जा उत्पादनमा सहयोग गर्ने ।			✓	✓	

४	आधारभूत स्वास्थ्य, गरिबी निवारण जस्ता उदेश्यसंग गाँसिएका खानेपानी, लिफ्ट सिंचाई, घरेलु उद्योग लगायतको क्षेत्रमा हुने बिजुलीमा सहुलियत प्रदान गर्ने ।			✓		

७.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

- स्थानीय वन विनास र वातावरणमा सकारात्मक प्रभाव हुनेछ ।
- विद्युतको नियमित आपूर्तीसगै गाँउपालिका भित्र घरेलु तथा साना उद्योगहरुको स्थापना भइ नयाँ रोजगारहरुको सृजना भएको हुनेछ ।
- गाँउपालिकाले विद्युत तथा उर्जाबाट थप राजश्व प्राप्त गरेको हुनेछ ।
- ईन्धनको रुपमा विद्युतको प्रयोगको गर्ने घरपरिवारको संख्या बढेको हुनेछ ।

७.५ संचार तथा सूचना प्रणाली

७.५.१ पृष्ठभूमि

सूचना तथा संचार प्रविधिमा भएको विकासले गर्दा आधुनिक विश्व नै एक ठाँउमा रुपान्तरण भएको छ । हालका बर्षहरुमा दिगो विकासका बृहत्तर लक्ष्य हासिल गर्न अवलम्वन गरिएका रणनीतिहरुको केन्द्रमा सूचना तथा संचार प्रविधि रहदै आएको छ । सूचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग मार्फत प्राप्त हुने अन्य लाभका अतिरिक्त यो प्रविधिको प्रयोगबाट गाउँपालिकामा सुशासनको प्रत्याभूत गर्नुका साथै बढि पारदर्शी एवं प्रभवकारी सार्वजनिक व्यवस्थापनको लागि यथेष्ठ पूर्वधार निर्माण गर्न सकिन्छ । साथै सूचना प्रविधि र सूचना प्रविधिमा आधारित विभिन्न सेवाहरु (Information Technology: Information Technology Enabled Services/Business Process Outsourcing) लगायत अन्य उद्योग एवं सेवाजन्य व्यवसायको बृद्धिद्वारा गाउँपालिकाको मात्र नभएर बृहत्तर राष्ट्रिय लक्ष्यहरु हासिल गर्नमा समेत यो प्रविधि सहायक हुने देखिन्छ ।

७.५.२ वस्तुगत स्थिति

सूचना तथा संचार प्रविध पूर्वाधार हिसाबले हेर्दा आमा छोदिङ्मो गाउँपालिका निकै कमजोर देखिन्छ । यस क्षेत्रमा टेलिफोन नेटवर्कको समस्याका कारण अत्यावश्यक समयमा सुचना आदान प्रदान गर्न समस्या परेको देखिन्छ । यसमा सम्बन्धित निकायको ध्यान पुग्न नसकेको हुन सक्छ । सहज दिनचर्याको लागि मानिसहरुले विभिन्न सामाग्रीहरुको प्रयोग गर्ने गर्दछन् । त्यसमध्ये विशेष सुविधाका सामाग्रीहरुमा टिभी, कम्प्यूटर, रेफ्रीजेरेटर, मोटरसाईकल, मोबाईल सेट, गाडी, आदि प्रयोग गर्ने गर्दछन् । यस स्थानमा कुल घरधुरी संख्यामध्ये २१.१% घरहरुमा टिभी, ३.७% परिवारमा कम्प्यूटर, १०.१% परिवारमा मोटरसाईकल, ७७.४% घरहरुमा मोबाईल सेट त ३.०% घरधुरीहरुमा गाडी प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ । यस तथ्याङ्क अनुदार अधिकांश परिवारमा मोबाइल फोन सुविधा पुगेको देखिन्छ ।

गाँउपालिकामा अहिलेसम्म ईन्टरनेट र ल्याण्डलाईन टेलिफोन सेवा सुविधा निकै कमजोर छ । राजधानी काठमाण्डौबाट प्रकाशित हुने पत्रपत्रिकाहरु समेत पाउन मुस्किल छ । हालैका बर्षहरुमा डिसहोम

टेलिभिजनको डिजिटल सेवा गाँउपालिकाको सबै वडाहरुमा रहेकोले केही घरधुरीहरुमा टेलिभिजन सेवा भने उपलब्ध रहेको छ ।

७.५.३ प्रमुख समस्या

- गाँउपालिकामा ल्याण्ड लाईन र ईन्टरनेट सेवा प्रदायक संस्थाहरु नपुगेको ।
- टेलिफोन नेटवर्कको समस्याका कारण अत्यावश्यक समयमा सुचना आदान प्रदान गर्ने समस्या ।
- स्थानीय पत्रपत्रिका प्रकाशन नभएको ।
- गाँउपालिकाको वेभसाईट नियमित अद्यावधिक नहुनु ।
- टेलिफोन टावरहरु विस्तार नभएको ।
- ईन्टरनेट र वाईफाईको गुणस्तर र पहुँच बढाउनु ।
- आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिक ज्ञानको अभाव ।

७.५.४ अवसर र चुनौती

- गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरु सरल, सहज र पारदर्शी हुने ।
- गाउँपालिकाका काम कारवाही र भुक्तानी प्रणाली पारदर्शी हुने ।
- समय र पैसाको बचत हुने ।
- छिटो र सहज रुपमा सूचना प्राप्त हुने ।
- नेपालको संविधानले प्रदान गरेको सूचना, संचार, प्रकाशन र प्रसारण सम्बन्धी हकहरुको सुनिश्चितता हुने ।
- गाउँपालिकाका सबै वडा, टोल र वस्तीहरुसम्म ल्याण्डलाईन, मोवाईल सेवा र ईन्टरनेट सेवाको पहुँच स्थापित हुने ।
- सरकार र आधारभूत सेवामा नागरिकको पहुँच बढाउन सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने नीति रहेको ।
- गाँउपालिकाको वेभसाईटको व्यवस्था रहेको ।
- गाँउपालिका कार्यालय र वडा कार्यालयहरुलाई सूचना प्रविधि मैत्री बनाउने नीति रहेको ।
- नीतिअनुरुप सस्थागत हुन नसक्नु ।
- बौद्विक सम्पतिको संरक्षण तथा सुरक्षा संवेदनशिलता ।
- आवश्यक कानुन र नीतिगत व्यवस्थाको अभाव ।
- सामाजिक संजालको बढदो प्रयोगबाट आउने चुनौती र विकृतिहरु ।
- सूचना तथा संचार प्रविधिका क्षेत्रमा विभिन्न परियोजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा चुनौती ।

७.५.५ लक्ष्य

गाँउपालिकामा भरपर्दो सूचना तथा संचार सेवा नागरिकको पहुँच बढाउनु।

७.५.६ उद्देश्य

- मोवाईल, टेलिफोन र ईन्टरनेट सेवाको पहुँच सबै नागरिकमा सुनिश्चित गर्ने ।
- विद्युतीय स्थानीय सरकार सूचाङ्कमा सन २०२५ सम्ममा सन्तोषजनक स्थानीय सरकारहरुको तहमा पुऱ्याउने ।

७.५.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सबै प्रकारका संचार सुविधाको सम्पूर्ण वडा, बजार केन्द्र र वस्तीहरुसम्म विस्तार गर्ने।	▪ सबैको पहुँच पुग्ने गरी मोवाईल, इन्टरनेट र वाईफाईको लागी टावर तथा अन्य पूर्वाधारको निर्माण गर्न पहल गरिने छ। ▪ गाउँपालिका तथा सबै शाखा र वडा कार्यालयहरुसम्म विद्युतीय सूचना पूर्वाधारको व्यवस्था गरिने छ। ▪ गाँउपालिकामा सामुदायिक एफ.एम. संचालन गर्न प्रोत्साहित गरिने छ। ▪ गाँउपालिकाको विद्युतीय शासन क्षमता विकास गर्न व्यवसायिक योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने छ।

७.५.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र.स	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	गाँउपालिकाको विद्युतिय शासन क्षमता विकास गर्ने।		✓	✓	✓	
२	ईन्टरनेट सेवा नपुगेका वडा, टोल र वस्तीहरुमा सेवा पुऱ्याउन सेवा प्रदायक संस्थाहरुलाई सहजीकरण गर्ने।			✓	✓	
३	सूचना प्रविधि पूर्वाधारहरुको निर्माण तथा विकास गर्ने।	✓	✓	✓	✓	
४	सामुदायिक सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने।		✓	✓	✓	✓
५	सामुदायिक एफ. एम. स्थापना गर्ने।			✓	✓	
६	स्थानीय पत्रिपत्रिकाहरु प्रकाशन गर्न प्रोत्साहन गर्ने।			✓	✓	

७.५.९ अपेक्षित उपलब्धि

- गाउँपालिकाको विद्युतिय शासन क्षमता अभिवृद्धि भई नागरिकहरुले सरल र सहज रुपमा सेवा र सुविधाहरु प्राप्त गरेका हुनेछन्।
- गाँउपालिकाका सबै कार्यालयहरुका सेभसाइट, ईमेल, फेसबुक, ट्वीटर, भाइबर जस्ता सामाजिक संजालका माध्यमबाट नागरिकको गुनासो प्राप्ति तथा सुनवाई हुने व्यवस्था भएको हुनेछ ।गाँउपालिकाको ५०% घरधुरीमा ईन्टरनेट सेवाको पहुँच स्थापित हुने छ।
- गाँउपालिकाको सम्पूर्ण क्षेत्रमा सूचना प्रविधि पूर्वाधारहरुको निर्माण तथा विकास भएको हुनेछ।
- सामुदायिक सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुने छ।
- आम संचार माध्यम व्यवासायिक, मर्यादित र जिम्मेवार भएको हुने छ।अनलाईन सेवाहरु व्यवस्थित र विश्वासिलो भएको हुने छ।
- स्थानीय पत्रपत्रिकाहरु प्रकाशन भएका हुने छ।
- गाँउपालिकामा एफ. एम. रेडियो संचालन भएको हुने छ।

७.६ ढल निकास, फोहोरमैला प्रशोधन पूर्वाधार

७.६.१ पृष्ठभूमि

स्थानीयवासीको दैनिक जनजिवन र वातावरणलाई व्यवस्थित, स्वच्छ र सुन्दर बनाउन फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा ढल निकासको मुख्य भूमिका रहने गर्दछ। तर आमा छोदिङ्मो गाँउपालिकामा ठूला बजार र घना वस्तीहरुको विकास नभएता पनि फोहोरमैला व्यवस्थापन चुनौतीको रुपमा देखा परेको छ भने गाँउपालिकाले समेत फोहोरलाई स्रोतमा नै न्यूनीकरण, पुनःप्रयोग, प्रसोधन वा विसर्जन गरी फोहोरमैलाको व्यवस्थित तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन र ढल निकास तर्फ कुनै पहल गरेको देखिदैन।

७.६.२ वस्तुगत स्थिति

शौचालयको प्रयोगको स्थिति र खानेपानीको स्रोतको अवस्थाले फोहोरमैलाको व्यवस्थापन र ढल निकासको अवस्था झल्काउने गर्दछ। यस गाउँपालिकमा कुल घरधुरीमध्ये ८६.२% (१४८७ घरधुरी) मा चर्पी निर्माण गरिएको छ। वडागत रुपमा हेर्दा वडा नं. ३ मा सबैभन्दा बढी ९७.३% घरधुरीहरुमा र वडा नं. ५ मा सबैभन्दा कम (७८.१%) परिवारमा चर्पी निर्माण भएको पाइन्छ। यस गाउँपालिकामा निर्मित चर्पीहरुमध्ये ९४.४% चर्पीहरु पानी हाल्ने किसिमको, ३% खाल्डो चर्पी, २.४% फ्लस चर्पी र अन्य ०.२% रहेको छ। घरको सरसफाईको लागि घरबाट निस्कने फोहरलाई कुहिने र नकुहिने गरी अलग्गै छुट्याईएको अवस्थामा फोहर व्यवस्थापनको लागि सहज हुने गर्दछ। यस गाउँपालिकामा ६५.१% घरबाट निस्कने फोहर व्यवस्थापनको लागि कुहिने फोहर खाल्डोमा पुर्ने ४९.४%, २९.३% ले मल बनाउने, २०.५% घरधुरीले बाहिर फाल्ने गरेको छ। त्यस्तै नकुहिने फोहर व्यवस्थापनको लागि ७९.२% ले आगोमा डढाउने, २३.१% ले बाहिर फाल्ने, १४% ले खाल्डोमा पुर्ने गरेको छ। गाँउपालिकामा घर निर्माण गर्दा नक्शा पासको व्यवस्था गरिनसकेकोले नयाँ घर निर्माण गर्दा शौचालय बनाउनु पर्ने अनिवार्य व्यवस्था हुन सकेको छैन। हालसम्म गाँउपालिकाबाट फोहोरमैला संकलन र व्यवस्थापन सम्बन्धि कुनै कार्यहरु भएको छैन।

७.६.३ प्रमुख समस्या

- सरसफाई सम्बन्धी ज्ञानको कमी तथा जनचेतनाको अभाव।
- प्लाष्टिक जन्य फोहोरको नियन्त्रण र व्यवस्थापन।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढल निकासको कमजोर पूर्वाधार।
- गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वडा र टोलहरुबाट नियमित फोहोरमैला संकलन हुन नसक्नु।
- फोहर फ्याँक्ने निश्चित स्थान नतोकिएको।
- ढल निकास तथा फोहोर व्यवस्थापनलाई स्थानीय निकायले वास्ता नगरेको।
- घरायसी तथा औधोगिक फोहोरमैलाहरुलाई वर्गीकरण गरि व्यवस्थापन गर्ने तर्फ पनि कुनै पहल नहुनु।
- प्रसोधन र पुनप्रयोग : गर्ने प्रविधिलाई अँगाल्न नसक्नु।
- अव्यवस्थित फोहोर फ्याल्ने र गर्नेलाई कडा कारबाहीको दायरामा ल्याउन नसक्नु।
- फोहोर व्यवस्थापनलाई गाउँपालिकाले प्राथमिकतामा नदिनु।

७.६.४ अवसर र चुनौती

- फोहोरमैला र ढल निकास समस्याको दिर्घकालिन समाधानको लागि फोहोरमैला प्रसोधन केन्द्र र स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको निर्माण गर्न सकिने ।
- मुख्य बजार क्षेत्रमा ढल संजालको निर्माण गर्न सकिने ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढलको निकासबाट सफा, सुन्दर र स्वच्छ गाउँपालिका निर्माण गर्ने सकिने।
- फोहोरमैला प्रशोधनबाट अन्य उर्जा र मल निकाली आम्दानीको स्रोत बढाउन सक्ने ।
- गाँउवासीमा फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढल निकास सम्बन्धि जनचेतना अभिबृद्धि भइ फोहोरलाई स्रोतमै व्यवस्थापन गर्न चुनौती ।

७.६.५ लक्ष्य

सफा र सुन्दर गाउँपालिका निर्माण गर्ने ।

७.६.६ उद्देश्य

फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढल निकासको लागि पूर्वाधार तयार गर्नु ।

७.६.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
व्यवस्थित ढल निकासको व्यवस्था गर्ने ।	➢ गाउँपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्र, वस्ती र टोलहरुमा ढल व्यवस्थापनको लागि विस्तृत ईन्जिनियरिङ अध्यनन गरिने छ । ➢ गाउँपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्र, वस्ती र टोलहरुमा आधुनिक ढल संजालको निर्माण गरिने छ । ➢ ढललाई सिधै खोला नालामा खसाउने कार्यलाई निरुत्साहित गरिने छ ।
फोहोरमैलालाई सुरक्षित रुपमा विसर्जन गर्ने	➢ फोहोरको दिर्घकालिन व्यवस्थापनको लागि स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको संभाव्यता अध्ययन गरिने छ । ➢ गाउँपालिका भित्रका प्रत्येक वडा र टोलहरुबाट फोहोरमैला नियमित संकलन गर्ने व्यवस्था गरिने छ । ➢ फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाई प्रवर्द्धन गर्न जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनसहभागितामा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा संचालन गरिने छ । ➢ फोहोरलाई मोहोर बनाउने प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिईने छ । ➢ फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि आवश्यक पर्ने यन्त्र उपकरण खरिद गरिने छ। ➢ फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि जनप्रतिनिधिहरु र कर्मचारीहरुलाई आवश्यक तालिम प्रदान गरि क्षमता अभिबृद्धि गरिने छ । ➢ फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि आवश्यक नीति, नियम र ऐन र कार्यविधिहरु तर्जुमा गरिने छ ।

७.६.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	गाउँपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्र, वस्ती र टोलहरुमा ढल व्यवस्थापनको लागि विस्तृत ईन्जिनियरिङ अध्यनन गर्ने ।			✓		
२	गाउँपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्र, वस्ती र टोलहरुमा व्यवस्थित ढल संजालको निर्माण गर्ने ।		✓	✓	✓	✓
३	फोहोरको दिर्घकालिन व्यवस्थापनको लागि स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।	✓		✓	✓	
४	स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको निर्माण गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	
५	गाउँपालिका भित्रका प्रत्येक वडा र टोलहरुबाट फोहोरमैला नियमित संकलन गर्ने ।			✓	✓	
६	फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि आवश्यक पर्ने यन्त्र उपकरण खरिद गर्ने ।	✓	✓	✓		
७	फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि जनप्रतिनिधिहरु र कर्मचारीहरुलाई आवश्यक तालिम प्रदान गर्ने		✓	✓	✓	
८	आवश्यक नीति, नियम र ऐन र कार्यविधिहरु तर्जुमा गर्ने ।	✓	✓	✓		

७.६.९ अपेक्षित उपलब्धी

- गाउँपालिकाको मुख्य बजार र वस्ती क्षेत्रमा ढल संजालको निर्माण हुनेछ ।
- गाउँपालिकाको मुख्य बजार र वस्तीहरुबाट नियमित फोहोर संकलन भएको हुनेछ ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढलको निकासबाट सफा, सुन्दर र स्वच्छ गाँउपालिका निर्माण हुनेछ ।
- स्थानीयवासीमा फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढल निकास सम्बन्धि जनचेतना अभिबृद्धि भई फोहोरको स्रोतमै व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

७.७ सार्वजनिक भवन र उद्यान्न

७.७.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक भवन भन्नाले सरकारी वा गैर सरकारी कार्यालय, शैक्षिक वा औद्योगिक प्रतिष्ठान, आदि समेतलाई जनाउँछ । निश्चित क्षेत्र वा आसपास खुल्ला हरियाली क्षेत्रको रुपमा उद्यान्नलाई लिन सकिन्छ । गाउँपालिकाको सार्वजनिक भवनहरुमा पालिकाको कार्यालय, वडागत छुट्टै कार्यालय, प्रहरी चौकी, स्वास्थ्य चोकी, पशु सेवा कार्यालय, आदि रहेका छन् ।

७.७.२ वस्तुगत स्थिति

गाउँपालिकाको सामुदायिक भवनहरुको अवस्था केलाउँदा तामाङ साँस्कृतिक भवन (कम्यूनिटी लज), गत्लाङमा ३ नं. वडा कार्यालय रहेको छ। त्यस्तै गरी वडा नं. ३ मा आलु गोदाम घर, वडा नं. २ ग्रे (चोटोल)मा

सामुदायिक भवन (मिटिङ बस्ने), वडा नं ४ गोल्जुङमा सामुदायिक भवन (गाउँपालिकाको कार्यालय) र निर्माणाधिन सामुदायिक भवन, वडा नं. १ हाकु बेसीमा महिला सामुदायिक भवन, वडा नं. २ सानो हाकुमा सामुदायिक भवन रहेका छन् । वडा कार्यालयहरु र गाउँपालिकाको छुट्टै व्यवस्थित प्रशासनिक भवनको अभाव रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको पार्क/उद्यानहरुमा वडा नं. ३ मा पार्वतिकुण्ड र छाङकाङ, वडा नं. ४ मा छामकाङ डाँडा र वडा नं. २ मा बोङ्जो डाँडा, आदि रहेको छ ।

७.७.३ प्रमुख समस्या

- गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरुको छुट्टै कार्यालय भवन नभएको ।
- आधारभूत तथा माध्यमिक तहको पठनपाठनको लागि अपर्याप्त शैक्षिक पूर्वाधारको उपलब्धता ।
- स्वास्थ्य चौकी तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरुमा पूर्वाधारहरुको कमी ।
- पार्क/उद्यान्नहरुमा आवश्यक पूर्वाधारहरुको कमी ।

७.७.४ अवसर र चुनौती

- गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन तथा वडा कार्यालयहरुको निर्माण गरी स्थानीयवासीहरुलाई सेवा सुविधामा विस्तार गर्न सकिने ।
- संघ तथा प्रदेश सरकार मातहतका कार्यालयहरुसँगको समन्वयमा शिक्षण संस्थाहरुमा आवश्यक पूर्वाधारहरुको व्यवस्था गरी जनचेतना अभिवृद्धि गर्न सकिने ।
- एक पालिका एक अस्पताल निर्माण गर्ने नीति रहेको ।
- शैक्षिक पूर्वाधार निर्माणको लागि गैर सरकारी संस्थाहरुको समेत सहयोग प्राप्त गर्न सकिने ।
- पार्क/उद्यान्नहरुमा पुर्वाधारहरु निर्माण गरी आयमूलक खुल्ला क्षेत्रको रुपमा विकसित गर्न सकिने ।
- सार्वजनिक स्थान, पार्क, विसौनी, गुम्वा, मठमन्दिर, संरक्षण र समवर्द्धन गर्न

७.७.५ लक्ष्य

- सार्वजनिक भवनहरुमा उचित पूर्वाधारहरुको व्यवस्थापन गरी स्थानीयवासीहररलाई थप सेवा सुविधा प्रदान गर्ने ।
- उद्यान्नहरुमा उचित पूर्वाधारहरुको व्यवस्थापन गरी गाउँपालिकाको आय वृद्धि गर्ने ।

७.७.६ उद्देश्य

- गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयबाट प्रदान हुने सेवा सुविधाहरु व्यवस्थित गर्ने ।
- शिक्षण संस्थाहरुमार्फत समग्र गाउँपालिकाको साक्षारता दर तथा जनचेतना वृद्धि गर्ने ।
- स्थानीयवासीहरुको स्वास्थ्य अवस्थामा सुधार ल्याउने ।
- व्यवस्थित उद्यान्न निर्माण गरी वातावरण संरक्षण गर्ने ।

७.७.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति

सार्वजनिक भवनहरुको पूर्वाधार विकास गर्ने ।	➢ गाउँपालिका कार्यालय तथा वडा कार्यालयमार्फत सेवा सुविधा विस्तार गर्ने । ➢ शैक्षिक, स्वास्थ्य संस्थाहरुमा पूर्वाधारको अवस्थामा सुधार ल्याउने ।
उद्यान्न क्षेत्रको संरक्षण तथा पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	➢ उद्यान्न क्षेत्रमा हुन सक्ने अतिक्रमणलाई नियन्त्रण गर्ने । ➢ वातावरण संरक्षण गर्ने । ➢ उद्यान्न क्षेत्रमा पूर्वाधारहरु निर्माण गर्ने ।

७.७.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन निर्माण गर्ने ।			✓		
२	वडा कार्यालय भवनहरु निर्माण गर्ने ।			✓		
३	अस्पताल निर्माण गर्ने ।	✓	✓	✓		
४	आधारभूत तथा माध्यामिक तहका विद्यालयहरुमा लाईब्रेरी, छात्राबास, ल्याब, थप कक्षा कोठा सहित भवन निर्माण गर्ने ।		✓	✓		✓
५	सम्भावित क्षेत्रहरुमा डिटेल डिजाईन सहित उद्यान्न निर्माणको गर्ने ।		✓	✓	✓	✓

७.७.९ अपेक्षित उपलब्धि

- ➢ गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरुमार्फत स्थानीयवासीहरुलाई थप सेवा सुविधा प्राप्त हुनेछ ।
- ➢ गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवा प्राप्त हुने छ ।
- ➢ विद्यालयमा विद्यार्थी संख्यामा वृद्धि हुने तथा अन्यत्र पढ्न जाने संख्यामा कमी हुने छ ।
- ➢ रमणीय पर्यटकीय क्षेत्र तथा सम्भावना बोकेका क्षेत्रहरुमा उद्यान्न निर्माण हुने छ ।

परिच्छेद आठ : संस्थागत विकास, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा

८.१ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता

८.१.१ पृष्ठभूमि

बजेट तर्जुमा गर्दा योजना तथा कार्यक्रमको प्रकृति अनुसार एकल रुपमा गाउँपालिकाको तर्फबाट हुने आयोजनाहरुमा न्यूनतम २०% देखि अधिकतम ४०% सम्म रकम जनसहभागिताबाट उठ्ने र बाँकी गाउँपालिकाले व्यहोर्नुपर्ने हुन्छ। विकास कार्यलाई समानुपातिक रुपमा वितरण गरी आम मानिसमा विकास प्रति अपनत्व प्रदान गर्न समेत हरेक विकास निर्माण कार्यमा जनताको लागत सहभागिता अपरिहार्य र विषय भएको छ । विकास कार्यमा जनसहभागिताले विकासको प्रतिफलमा जनताहरुलाई उत्तरदायी वहन गर्न सिकाउँछ । यसले गर्दा जनताहरुलाई विकास योजनाहरु हाम्रो हो भन्ने भावनाको विकास भइ विकास आयोजनाहरु दिगो र टिकाउ हुन सक्छ। विशेष गरी सडक निर्माण तथा सुधार, ढल प्रणालीको निर्माण तथा मर्मत सुधार, खानेपानी प्रणालीको निर्माण र सुधार जस्ता विषयहरुमा जनताको तर्फबाट उपभोक्ता समिति गठन गरि लागत सहभागितालाई आत्मसाथ गर्ने वर्तमान पद्धतिलाई समेत दृष्टगत गरि भविष्यमा निर्माण/सञ्चालन गर्न यी आयोजनाहरुमा जनताको आर्थिक स्थिति र आय आर्यज क्षमतालाई विचार गरि लागत सहभागितालाई कार्यन्वयन गर्न सकिने देखिन्छ।

८.१.२ वस्तुगत स्थिति

जनचेतनाको अभावमा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता न्यून रहेको छ । यद्यपि विकास निर्माण कार्यमा केही हदसम्म अग्रसर छन्। आमा छोदिङ्मो गाउँपालिकाका बासिन्दाहरुको शीपमूलक तथा व्यवसायिक तालिममा सहभागिता सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ। आर्थिक विकासमा स्थानीय जनसमुदायको लागत सहभागितालाई बढावा दिने स्वरोजगारका कार्यक्रमहरुलाई विस्तार र विकास गरी रोजगारको अवसर सृजना गर्ने, पर्यटकीय क्षेत्रहरुलाई समुदायमा हस्तान्तरण गरी व्यवस्थापन समितिमार्फत सञ्चालन गर्ने, लघु उद्योग तथा बचत कार्यक्रमहरुमा जनताको रुचीलाई ध्यान दिई कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने, तरकारी खेती तथा नगदेवालीको लागि कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गर्दै उनीहरुको आम्दानीको अवसर वृद्धि गर्ने जस्ता सहभागितामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी स्थानीयको सहभागितालाई बढाउन सकिने देखिन्छ । गाउँपालिकामा विशेष गरी सडक निर्माण, ढल निर्माण तथा मर्मत सुधार, खानेपानी प्रणाली निर्माण र सुधार जस्ता विषयहरुमा जनताको तर्फबाट उपभोत्ता समित गठन गरी लागत सहभागितालाई आत्मसाथ गर्ने वर्तमान पद्वतिलाई समेत दृष्टिगत गरी भविष्यमा निर्माण/सञ्चालन स्थिति र आय आर्जन क्षमतालाई विचार गरी लागत गर्न यी आयोजनाहरुमा जनताको आर्थिक सहभागितालाई कार्यान्वयन गर्न सकिने देखिन्छ।

८.१.३ प्रमुख समस्या

- निर्णय प्रक्रियामा सबैको सहभागिता तथा पहुँचमा कमी ।
- भौगिलक विकटताका कारण योजनाको लागतमा वृद्धि हुनु ।

८.१.४ अबसर तथा चुनौतीहरु

आर्थिक विकासमा स्थानीय जनसमुदायको लागत सहभागितालाई बढावा दिने स्वरोजगारका कार्यक्रमहरुलाई विस्तार र विकास गरी रोजगारको अवसर सृजना गर्ने, पर्यटकीय क्षेत्रहरुलाई समुदायमा हस्तान्तरण गरी व्यवस्थापन समितिमार्फत सञ्चालन गर्ने, लघु उद्योग तथा बचत कार्यक्रमहरुमा जनताको रुचीलाई ध्यान दिई कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने, तरकारी खेती तथा नगदेवालीको लागि कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गर्दै उनीहरुको आम्दानीको अवसर वृद्धि गर्ने जस्ता सहभागितामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी नगरवासीको सहभागितालाई बढाउन सकिने देखिन्छ । गाउँपालिकामा विशेष गरी सडक निर्माण, ढल निर्माण तथा मर्मत सुधार, खानेपानी प्रणाली निर्माण र सुधार जस्ता विषयहरुमा जनताको तर्फबाट उपभोत्ता समित गठन गरी लागत सहभागितालाई आत्मसाथ गर्ने वर्तमान पद्वतिलाई समेत दृष्टिगत गरी भविष्यमा निर्माण/सञ्चालन स्थिति र आय आर्जन क्षमतालाई विचार गरी लागत गर्न यी आयोजनाहरुमा जनताको आर्थिक सहभागितालाई कार्यान्वयन गर्न निक्कै चुनौतीपूर्न देखिन्छ ।

८.१.५ लक्ष्य

- योजनाहरुमा अपन्वत्व वृद्धि गर्ने ।
- गाउँपालिकामा स्वरोजगर कार्यक्रम विस्तार र विकास गर्ने ।

८.१.६ उद्देश्य

- योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा रुचि बढाउन र उत्तरदायित्व बहन गर्न ।
- योजनाहरुमा लागत सहभागिता वृद्धि गर्ने ।
- सम्पन्न भएका योजनाहरु दिगो, स्तरीय तथा टिकाउ बनाउन ।

८.१.७ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता वृद्धि गर्ने ।	➢ गाउँको विकास निर्माणमा सबै वर्ग तथा समुदायहरु तथा प्रतिनिधीहरुलाई योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन प्रक्रियासम्म सहभागि बनाउने । ➢ योजना कार्यान्वयनमा जिम्मेवारी र अपनत्व सृजना हुने गरी कार्य गरिने छ । ➢ सहभागितमूलक पद्धति अनुसार नै कार्यान्वयन गरिने छ । ➢ जनसहभागिता दर वृद्धि गरिने छ । ➢ स्वरोजगारका कार्यक्रमहरुलाई विस्तार र विकास गरी रोजगारीको अवसर सृजना गरिने छ । ➢ तरकारी खेती तथा नगदेवालीका लागि कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गर्दै उनीहरुको आम्दानीको अवसर वृद्धि गरिने छ । ➢ मठमन्दिर निर्माण तथा जीर्णोद्वार, सडक निर्माण, ढल निर्माण तथा सुधार, खानेपानी प्रणालीको निर्माण र मर्मत सुधारहरु उपभोक्ता समितिमार्फत निर्माण गर्न प्राथमिकता दिइने छ ।

८.१.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	तरकारी खेती तथा नगदेवाली उत्पादनका लागि अनुदानको व्यवस्था गर्ने।	✓	✓	✓		
२	विकास निर्माण कार्यमा स्थानीयहरुको रोजगारीको सुनिश्चितताको लागि उपभोक्ता मार्फत प्राथमिकता दिने नीतिगत निर्णय गर्ने।			✓		
३	पर्यटन क्षेत्र सम्बन्धी शीपमूलक तालिम प्रदान गर्ने।		✓	✓		
४	लघु उद्योग तथा बचत कार्यक्रम अभिमुखिकरण कार्यक्रम आयोजना गर्ने।		✓	✓		

८.१.९ अपेक्षित उपलब्धि

- योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता वृद्धि भएको हुने छ।
- योजना कार्यान्वयनमा स्थानीयहरुको जिम्मेवारी र अपनत्व वृद्धि हुने छ।
- स्वरोजगारका कार्यक्रमहरुलाई विस्तार र विकास गरी रोजगारीको अवसर सृजना हुने छ।

८.२ नीति तथा कानुन तर्जुमा

८.२.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद-१५ (विविध) अनुसार स्थानीय तहले स्थानीय कानून बनाउन पाउने उल्लेख गरिएको छ। जस अनुसार उपदफा (१) मा गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा ऐन बनाउन सक्ने भनिएको छ । उपदफा (१) अनुसार बनाइएको ऐनको अधीनमा रही कार्यपालिकाले आवश्यकता अनुसार नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड बनाइ लागु गर्नका निम्ति राजपत्रमा प्रकाशन गर्नुपर्ने छ। ती बनाएका कानून स्थानीय तहले प्रदेश सरकार र नेपाल सरकारमा पठाउनु पर्ने छ। संविधानको धारा ५९ मा स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको आर्थिक सम्बन्धी विषयमा कानून बनाउने, वार्षिक बजेट बनाउने, निर्णय गर्ने, नीति तथा योजना तयार गर्ने त्यसको कार्यान्वयन गर्ने अधिकार रहेको छ। त्यस्तै गरी गाउँ सभाले कानुन बनाउँदा प्रदेश कानुनसंग नबाझिने गरी बनाउनु पर्ने, बाझिएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुने भनि संविधान को धारा ५७ को उपधारा ७ मा उल्लेख गरिएको छ। स्थानीय निकायले आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न नीति तथा कानुन तर्जुमा गर्नुपर्दछ। वस्तुनिष्ठ आधार एवम् तथ्यहरुमा आधारित भएर, आवश्यकता पहिचान गरी, समस्या समाधान वा परिस्थितिलाई संवोधन गर्न सो नीति तथा कानुन तर्जुमा गर्न आवश्यक पर्दछ। के कस्तो समस्या समाधान गर्न तथा समस्याको समाधान कस्तो तरिकाले गर्न लागिएको हो भनि प्रष्ट हुनुपर्दछ।

८.२.२ वस्तुगत स्थिति

आमा छोदिङ्मो गाउँपालिकाबाट स्थानीय तहको आर्थिक ऐन लगायतका विभिन्न नीति तथा कानुन तर्जुमा गरिएको छ। यद्यपि गाउँपालिकाले नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, निर्मित अन्य नीति तथा कानुन, आदिमा आधारित भई आफ्नो क्षेत्राधिकारमा रही आवश्यकता अनुरुप अन्य नीति तथा कानुनहरु तर्जुमा गर्दै लानुपर्दछ।

८.२.३ प्रमुख समस्या

- नीति तथा कानुन कार्यान्वयन गर्न आवश्यक जनशक्ति तथा संरचनाको कमी।
- नीति तथा कानुन तर्जुमा सम्बन्धी अभीमुखीकरण र तालिमको अभाव।
- विशेषज्ञ सेवाको लागि विशेषज्ञ परामर्श सेवा लिने प्रचलनमा कमी।

८.२.४ अवसर र चुनौती

आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको आर्थिक सम्बन्धी विषयमा कानून बनाउन सकिने, नीति तथा कानुन कार्यान्वयन गर्न संरचनात्मक व्यवस्था, बजेट तथा कार्यक्रम र जनशक्तिको व्यवस्था गर्न सकिने, स्थानीय तथ्याङ्क र स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन, कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण तथा जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षणका विषयमा कानुन निर्माण गरी संस्थागत सुधआर गर्ने महत्वपूर्ण अवसर रहेको छ।

नीति तथा कानुन निर्माण अघि प्रभाव मूल्याङ्कन नगरिएको, जारी गरेको ऐन नभएको अवस्थामा समेत नियमावली बनाई जारी भएका र ऐनबाट सिधै कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण गरी कार्य सञ्चालनमा ल्याउन, संरचनात्मक व्यवस्था, बजेट तथा कार्यक्रम र जनशक्तिको व्यवस्था गर्न, स्थानीय तथ्याङ्क र स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन, कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण तथा जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षणका विषयमा कानुन निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याउन चुनौती रहेको छ।

८.२.५ लक्ष्य

- गाउँपालिकामा आवश्यकता अनुसार नीति तथा कानुन तर्जुमा गर्ने।
- तर्जुमा गरिएका नीति तथा कानुनहरुको पर्याप्त प्रचार प्रसार गर्ने।

८.२.६ उद्देश्य

- नीति तथा कानुन तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको क्षमता तथा अवस्था वृद्धि गर्न।
- गाउँपालिकाले निर्माण गरेका नीति तथा कानुनको पर्याप्ततामा सुधार ल्याउन।
- व्यवस्थापकीय स्थिति, साधन स्रोत र जनशक्तिको स्थितिको सुधार गर्न।
- संरचनात्मक व्यवस्था, बजेट तथा कार्यक्रम र जनशक्तिको व्यवस्था गर्न।

८.२.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
नीति तथा कानुन तर्जुमा गर्ने ।	➢ संरचनात्मक व्यवस्था, बजेट तथा कार्यक्रम र जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने । ➢ नीति तथा कानुन निर्माण अघि प्रभाव मूल्याङ्कन नगरिएको । ➢ निर्माण गरिएका नीति तथा कानुनहरु राजपत्रमा प्रकाशन गर्नुका साथै पालिकाको वेभसाईटमा अपलोड गर्ने । ➢ स्थानीय तथ्याङ्क र स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन, कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण तथा जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षणका विषयमा कानुन निर्माण गर्ने । ➢ नीति तथा कानुन तर्जुमा गर्दा सरोकारवालाहरुको बृहत सहभागितामा पारदर्शी, लोकतान्त्रिक विधि र पद्धतिको प्रयोग गर्ने ।

८.२.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	नीति तथा कानुन निर्माण र सुशासन सम्बन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रम गरी जनप्रतिनिधिहरुको क्षमता विकास गर्ने ।		✓	✓		
२	उपलब्ध स्रोत सामाग्रीको आधारमा स्थानीय नीति तथा कानुन निर्माण गर्ने ।			✓		
३	नीति तथा कानुन निर्माण गर्नका लागि प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने ।		✓	✓		
४	संरचनात्मक व्यवस्था, बजेट तथा कार्यक्रम र जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने ।	✓	✓	✓		
५	गाउँपालिकाबाट तयार गरिएका नीति तथा कानुनहरुको आर्काइभ निर्माण गर्ने ।			✓		

८.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

- ➢ गाउँपालिकाको नीति तथा कानुन निर्माण र सुशासन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि हुने छ ।
- ➢ नीति तथा कानुनको पर्याप्ततामा सुधार हुने छ ।
- ➢ निर्माण गरिएका नीति तथा कानुनहरुको पर्याप्त प्रचार प्रसार सहित कार्यान्वयन हुने छ ।
- ➢ व्यवस्थापकीय स्थिति, साधन स्रोत र जनशक्तिको स्थितिको सुधार हुने छ ।
- ➢ नीति तथा कानुन निर्माणमा प्रभाव मूल्याङ्कन हुने छ ।
- ➢ संरचनात्मक व्यवस्था, बजेट तथा कार्यक्रम र जनशक्तिको व्यवस्था हुने छ ।

८.३ संस्थागत जनशक्ति विकास

८.३.१ पृष्ठभूमि

सेवा प्रदायक सबै सरकारी निकाय, स्थानीय निकायहरुमा मानवीय तथा भौतिक श्रोत साधनको व्यवस्था, प्रभावकारी रुपमा आन्तरिक श्रोतहरुको पहिचान, परिचालन र व्यवस्थापन, संस्थागत सुशासन कायम भई चुस्त तथा दुरुस्त आर्थिक प्रशासन, पारदर्शी, गुणस्तरीय, छिटोछरितो सेवा प्रवाह, सामाजिक सुरक्षाको

प्रत्याभूति, स्थानीय निकायहरु तथा अन्य विकास सरोकारवाला संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि, कार्यक्रमहरुको तर्जुमा, कार्यान्वयन सूचनामुलक, सहभागितामूलक हुनुको साथै स्थानीय निकाय तहमा आवाधिक योजना अनुसार विकास कार्यक्रम सञ्चालन, सबै कार्यक्रमहरु पारदर्शी तथा सूचना माथि सेवाग्राहीहरुको पहुँच अभिवृद्धि भई सुशासनको प्रत्याभूति, सबै सरोकारवालाहरु बीच प्रभावकारी समन्वय र विकास कार्यको प्रभावकारी अनुगमन तथा मुल्याङकन जस्ता कुराहरु संगै गुणस्तरीय सेवा प्रवाह योजनाबद्ध विकास हुने अपेक्षा योजनाले गरेको छ ।

८.३.२ वस्तुगत स्थिति

कुनै पनि निकायमा निरन्तर सेवा प्रवाहका लागि स्थायी संरचना र जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ । आमा छोदिङ्मो गाउँपालिकामा कम मात्र कानुन बन्नमा स्थायी दरबन्दी र जनशक्तिको अभाव रहेको छ । संरचना र जनशक्तिको व्यवस्था नगरी गरिएको कुनै पनि दस्तावेजले मूर्त रुप लिन सक्दैन । अत: योजना कार्यान्वयनको लागि संरचना र जनशक्ति अपरिहार्य देखिन्छ । यस गाउँपालिकाले केही नीति तथा योजना, नीति तथा कानुन निर्माण गरेता पनि कार्यान्वयनका लागि संरचनात्मक व्यवस्था, बजेट तथा कार्यक्रम र जनशक्तिको व्यवस्था गरिएको पाइदैन ।

८.३.३ प्रमुख समस्या

- आवश्यकता अनुसारको जनशक्ति तथा भौतिक संरचनाको कमी ।
- आन्तरिक श्रोत र साधनको समुचित प्रयोग हुन नसकेको ।
- गाउँपालिका तथा वडाहरुको कमजोर संस्थागत क्षमता ।
- भौतिक पूर्वाधार र लोजिष्टिकको अभाव ।
- सेवा प्रदाय र सेवाग्राही बीच समन्वयको अभाव ।

८.३.४ अवसर र चुनौती

दुर्गम र मानव बिकास सुचांकमा कमजोर रहेको कारण यहाँ बाह्या दातृसंस्थाहरुको सहयोगमा वृद्धि भइरहेको, निजि तथा साझेदारी अवधारणाको विकास भएको, स्थानीय निकायहरुको आन्तरिक आयस्रोतमा वृद्धि भइरहेको र संस्थागत रुपमा नयाँ पुस्ताका दक्षकर्मचारी नियुक्तिहुनु र यीदक्ष जनशक्तिलाई उपयोग गरी संस्थाले आफ्नो संस्थागत क्मता विकास गर्न सक्ने अवसर रहेकोछ । भने निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुले पनि संस्थागत क्षमता बृद्धि गर्नका लागि आफ्नो क्षमता प्रयोग गर्ने अवसर रहेको छ ।

निजि क्षेत्र, नागरिक समाज तथा समुदायमा आधारित संघ संस्थाहरुले विकासको समग्र विकास तथा सुशासन कायम गर्न, मानवीय संसाधन विकासमा पर्याप्त ध्यान दिन, क्रमबद्ध र समयबद्ध कार्य योजना नियमित गर्न र भएको जनशक्तिलाई सहि तरिकाले उपयोग गरी संस्थागत विकास गर्न चुनौतीपूर्ण ।

८.३.५ सोच

दक्ष जनशक्ति, पारदर्शी र परिणाममुखी स्थानीय सरकार

८.३.६ लक्ष्य

संस्थागत विकास भइ स्थानीयवासीहरुलाई छिटो, छरितो र प्रभावकारी सेवा तथा सुविधा प्रदान गर्ने ।

८.३.७ उदेश्य

- संस्थागत क्षमता वृद्धि तथा भौतिक पूर्वाधार र लोजिष्टिकको व्यवस्था गर्ने ।
- प्रशासनिक संरचना तयार गर्ने ।
- स्थानीयस्तरमा सेवा प्रवाहलाई समावेशी, प्रतिफलमूलक र प्रभावकारी बनाउने ।
- निजी, सामुदायिक एकिकृत विकासका कार्यक्रम अनुसार स्रोत परिचालनमा निजी तथा साझेदारी अवधारणाको विकास गर्ने ।
- विशुद्ध सेवा गर्ने उद्देश्य राखी स्थानीय निकायलाई व्यवस्थित बनाउदै सामुदायिक संस्थाको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउने ।

८.३.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
संस्थागत जनशक्ति विकास गर्ने ।	➢ सेवा प्रवाह, कार्यसम्पादन र काम कार्वाहीलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाउन संगठन विकास अध्ययन गरिने छ । ➢ संगठन पुनर्संरचना, मानव संसाधन विकास तथा संगठन सुधार योजना कार्यान्वयन गरिने छ । ➢ कर्मचारीको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन प्रणालीलाई मापनीय सूचकका आधारमा गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने । ➢ सेवा प्रवाहमा संलग्न सबै क्रियाकलाप र सूचनालाई कम्पयूटरमा अभिलेख राख्ने । ➢ गाउँपालिका र वडाका कर्मचारीहरु तथा जनप्रतिनिधीहरुलाई तालिम दिने ।

८.३.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	सेवा प्रवाह, कार्यसम्पादन र काम कार्वाहीलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाउन संगठन विकास अध्ययन गर्ने ।		✓	✓		
२	गाउँपालिका तथा वडा कार्यालय भवन निर्माण गर्ने ।		✓	✓		
३	जनशक्ति अभाव पूर्ति तथा सेवा सुविधा विस्तार गर्ने ।		✓	✓		
४	क्षमता विकास कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा लागु गर्ने ।	✓	✓	✓		
५	कर्मचारीको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनका उपयुक्त सूचकहरुको पहिचान गरी मूल्याङ्कन परिणामलाई पूर्वानुमानयोग्य बनाउने ।		✓	✓		

८.३.१० अपेक्षित उपलब्धि

- संगठन पुनर्संरचना, मानव संसाधन विकास तथा संगठन सुधार योजना कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- स्थानीयस्तरमा सेवा प्रवाहलाई समावेशी, प्रतिफलमूलक र प्रभावकारी भएको हुने छ ।
- गाउँपालिका तथा वडा कार्यालय व्यवस्थित हुने छ ।
- मानवीय विकास प्रभावकारी भएको हुने छ ।
- क्षमता विकास योजना प्रभावकारी रुपले विकास भएको हुने छ ।

८.४ नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन

८.४.१ पृष्ठभूमि

आवधिक योजनाको कार्यान्वयनबाट लक्षित उद्देश्य प्राप्त भयो भएन र योजनाको कार्यान्वयनबाट योजनाबाट फाइदा पाउने अपेक्षित जनताले उपर्युक्त रुपमा फाइदा पायो वा पाएन भनेर नियमनकारी संरचनाहरु निर्माण गर्नुपर्दछ ।

८.४.२ वस्तुगत स्थिति

आमा छोदिङ्मो गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि नियमनकारी संरचना तयार गरी प्रवर्द्धन भएको देखिंदैन । सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र उपसमिति, संयुक्त अनुगमन समिति, विषयगत समिति, सम्बन्धित निकाय तथा परियोजना, आदि नियमनकारी संरचनाको प्रवर्द्धन गरिन आवश्यक छ ।

८.४.३ प्रमुख समस्या

- आयोजनाको लक्ष्य, उद्देश्य अनुरुप काम भए नभएको लेखा जोखा गरी आयोजनाको मुल्याङ्कन र प्रभावकारी नियमन हुन नसकेको
- नियमनकारी संरचनाहरु सक्रिय हुन नसक्दा योजना तथा कामको सुपरिवेक्षण नहुनु र योजनाको वास्तविक मुल्याकंन नहुनु ।
- दण्डहिनता र पुरस्कारको व्यवस्था नहुनु ।

८.४.४ अवसर र चुनौती

- आयोजना कार्यान्वनको समाप्ति पछि आयोजनाको लक्ष्य, उदेश्य अनुरुप काम भए नभएको लेखाजोखा गरिने आयोजनाको मूल्याङ्कन गर्न सकिने ।आवधिक योजना तर्जुमा भई सञ्चालनको ५-६ वर्ष पछि प्रभाव मूल्याङ्कन गर्न सकिने ।
- नियमनकारी संरचनाहरु गठन तथा अनुगमन तथा मूल्याकंन पद्धतीलाई संस्थागत गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन चुनौती देखिन्छ ।

८.४.५ लक्ष्य

आवधिक योजना कार्यान्वयनको लागि गाउँपालिका स्तरमा प्रभावकारी संस्थागत र नियमनकारी संरचनाको विकास गर्ने ।

८.४.६ उदेश्य

- नियमन संरचनामा सवाल तथा कमजोरीहरुलाई सम्बोधन गर्न ।
- व्यवस्थित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको विधिबाट समाजमा सुशासन कायम गर्ने ।

८.४.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
नियमनकारी संरचनाहरुको प्रवर्द्धन गर्ने ।	➢ नियमनकारी संरचनाहरुको विकास तथा विस्तार गरिने छ । ➢ आवधिक योजनाको नियमन गर्न नीति तथा ऐन तर्जुमा गरिने छ । ➢ नियमनकारी निकायहरुको जनशक्ति, संरचना र कार्यक्षेत्रलाई सुधार गरिने छ । ➢ आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न सम्भावित सहकार्य गर्ने निकायहरु बीच समन्वय गरिने छ । ➢ नियमन गर्ने समितिको नियमित बैठक आयोजना गरी आवधिक समिक्षा तथा कार्य प्रगतिको मुल्याङ्कन गरिने छ । ➢ नियमनकारी संरचनाको विकास तथा योजना कार्यान्वयनको लागि प्रोत्साहन तथा नियमनकारी कार्य संरचनाको माध्यमबाट उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्ने ।
व्यवस्थित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट सुशासन कायम	➢ कुनै पनि कामको नियमित अनुगमन र मुल्याङ्कन गरिने छ । ➢ कामको पारदर्शिता भएको हुनेछ । ➢ नागरिकले शुसाशनको प्रत्यभूति गरेको पाईनेछ ।

८.४.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	आवधिक योजनाको नियमन गर्न नीति, ऐन तथा कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।			✓		
२	नियमन समितिको नियमित बैठक आयोजना, आवधिक समिक्षा तथा कार्य प्रगतिको मुल्याङ्कन गर्ने ।			✓		
३	नियमनकारी संरचना प्रवर्द्धनको लागि अभिमुखिकरण कार्यक्रम आयोजना गर्ने ।		✓	✓		
४	नियमनकारी संरचना प्रवर्द्धन गर्न उचित बजेट बिनियोजन गर्ने ।			✓		
५	दण्डहिनता र पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।			✓		

८.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

- आवधिक योजना प्रभावकारी रुपले लागु भएको हुनेछ ।
- योजनाको नियमन गर्न नीति, ऐन तथा कार्यविधि निर्माण भएको हुने छ ।
- नियमनकारी संरचनाको विकास तथा योजना कार्यान्वयनको लागि प्रोत्साहन तथा नियमनकारी कार्य संरचनाको माध्यमबाट उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्ने ।
- पालिकाको विकास सम्बन्धी कार्यको सहभागितात्मक अनुगमन तथा मुल्याङ्कन भएको हुने छ ।
- स्थानीयको जिज्ञासा एवम् गुनासो सुन्ने व्यवस्था भएको हुने छ ।

८.५ शान्ति सुरक्षा

८.५.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकामा शान्ति सुरक्षा कायम गरी जनताको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्न शान्तिपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गराउन, पूर्वाधार निर्माण गर्न, सामाजिक र आर्थिक विकासको लागि प्रभावकारी शान्ति सुरक्षा हुनु आवश्यक छ ।

८.५.२ वस्तुगत स्थिति

गाउँपालिकामा शान्ति सुरक्षाको लागि गोल्जुङ क्षेत्रमा सामान्य प्रहरी चौकी अवस्थित रहेको छ । गत्लाङ र हाकु क्षेत्रमा पनि प्रहरी चौकी वा प्रहरी विट स्थापना गर्न आवश्यक छ ।

८.५.३ प्रमुख सम्सया

- गाउँपालिकाको आवश्यक ठाउँहरुमा प्रहरी चौकी सञ्चालन नहुनु ।
- शान्ति सुरक्षा कायम गर्न स्रोत साधन र प्रविधिको कमी हुनु ।
- सम्पूर्ण जनताको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गरी शान्तिपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकारको सुनिश्चित गर्न ।

८.५.४ अवसर र चुनौती

आवश्यक ठाउँहरुमा स्रोत साधन र प्रविधि सहितको प्रहरी चौकी सञ्चालन गरी शान्ति सुरक्षा कायम गर्न सकिन्छ भने विकट भूगोलका कारण एक स्थान बाट अर्को स्थान सम्म पुग्न कठिन, चोरी निकासी, समाजमा घट्ने अपराधिक घटना नयन्त्रण गरि समाजमा शान्ति स्थापना कायम गर्न चुनौति रहेको छ ।

८.५.५ लक्ष्य

सम्पूर्ण जनतालाई आभास हुने किसिमले शान्ति र सुरक्षा कायम गर्ने ।

८.५.६ उदेश्य

गाउँपालिकामा शान्ति र सुरक्षा कायम गरि स्थानियको जीउ र धनको संरक्षण गर्ने ।

८.५.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
गाउँपालिकामा शान्ति र सुरक्षा कायम गर्न विधिको शासन स्थापना गर्ने ।	➢ गाउँपालिकामा गोल्जुङ, गत्लाङ र हाकु क्षेत्रमा स्रोत साधन सहित प्रविधियुक्त र जनमुखी प्रहरी प्रशासन व्यवस्था गर्ने । ➢ सामुदायिक प्रहरी प्रशासन गठन गरी विभिन्न निकायसँग समन्वय गरि परिचालन गरिने छ । ➢ गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न महत्वपूर्ण भौतिक, साँस्कृतिक, पुरातात्विक वस्तु, भवन, पूर्वाधार, आदिको विशेष सुरक्षा गरिने । ➢ स्थानियमा शान्ति र सुरक्षाको प्रत्याभूती भएको हुनेछ ।

८.५.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	उपयुक्त स्थानमा प्रहरी चौकी विस्तार गर्ने ।	✓	✓	✓		
२	प्रहरी तथा सुरक्षा प्रशासनलाई तालिम तथा प्रविधियुक्त बनाई पुनर्संरचना गर्ने ।		✓	✓		
३	आन्तरीक सुरक्षा नीति तथा संगठनलाई सुदृढीकरण गर्ने ।			✓		
४	आन्तरीक शान्ति सुरक्षाका लागि विभिन्न निकायहरुमा समन्वय गर्ने ।	✓	✓	✓		
५	उपयुक्त दण्ड सजायको व्यवस्था गर्ने ।			✓		
६	पालिकामा टोल सुधार समिति, यूवा समुह तथा क्लवहरुको गठन गरी परिचालन गर्ने ।			✓		

८.५.९ अपेक्षित नतिजा

- ➢ पाँच वर्ष भित्रमा कम्तिमा दुई स्थानमा चौकी सञ्चालन भएको हुनेछ ।
- ➢ गाउँपालिकामा शान्ति सुरक्षा कायम भएको हुनेछ ।
- ➢ प्रहरी प्रशासन स्रोत साधन र आधुनिक प्रविधियुक्त भएको हुनेछ ।

८.६ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली

८.६.१ पृष्ठभूमि

सार्जनिक निकायको कार्यप्रणालीमा सुधार र वित्तीय सुशासन कायम गर्न पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रणको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । हरेक निकायले पारदर्शिता कायम गरी सुशासन अभिवृद्धि गर्न आन्तरिक नियन्त्रणको लागि कानुन र संयन्त्र बनाउनु पर्ने र लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने हुन्छ । यसले वित्तीय

कारोबारलाई खुलस्त बनाई उपलब्ध स्रोतको मितव्ययी, प्रभावकारी र कार्यदक्षता पूर्वक उपयोगमा जोड दिन्छ । सार्वजनिक निकायको सेवा प्रवाह (लागत, लाभ, समय र गुणस्तर), वित्तीय कारोबार (आर्थिक विवरण) को विश्वसनीयता र यथार्थता र स्रोत साधनको महत्तम प्रयोगको अवस्था मूल्याङ्कन गर्न आन्तरिक नियन्त्रण र लेखापरिक्षणको पनि आधार लिइन्छ ।

कानुनद्वारा निर्धारित प्रक्रिया पालना भए-नभएको भनी सम्बन्धित कार्यालयबाट निरन्तर रुपमा गरिने सुपरीवक्षण अनुगमन नै आन्तरिक नियन्त्रण हो । कार्यालयको कार्य सम्पादनलाई थप कुशल र प्रभावकारी बनाउन कार्यरत जनशक्तिको सहभागितामा उद्देश्य प्राप्तिका लागि रहन सक्ने जोखिमको पहिचान गरी जोखिम व्यवस्थापन हुने गरि नियन्त्रणको वातावरण तयार गर्दै निरोधात्मक वा उपचारात्मक उपाय अवलम्बन गर्न यस पद्दती उपयोग हने गर्दछ । आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको अनुगमन गर्नको लागि गाउँपालिकाको अध्यक्ष, प्रमुख वा जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख आफैले वा जिम्मेवार अधिकारी तोकी गरिएको अनुगमनबाट देखिएको त्रुटिलाई सुधार गरी आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने जिम्मेवारी सहित रहेको हुन्छ।

८.६.२ वस्तुगत स्थिति

गाउँपालिकाले सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउन सार्वजनिक परिक्षण, सामाजिक परीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा नं. ७८ मा स्थानीय तहले आफ्नो कार्यालयबाट सम्पादन गरिने कार्य मितव्ययी, प्रभावकारी, नियमितता र कार्यदक्षतापूर्ण ढंगबाट सम्पादन गर्न, वित्तीय प्रतिवेदन प्रणालीलाई विश्वसनीय बनाउन तथा प्रचलित कानून बमोजिम कार्य सम्पादन गर्न आ-आफ्ना कामको प्रकृति अनुसारको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्ने व्यवस्था छ । गाउँपालिकाको कानुनी व्यवस्था बमोजिम आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गर्नुपर्ने भएकोले कार्यालयको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली मजबुत र विश्वसनीय बनाउन पर्ने देखिन्छ ।

८.६.३ प्रमुख समस्या

- योजना तथा कार्यक्रमहरुमा पारदर्शिताको कमी ।
- सेवा सुविधा सम्वन्धी जनतासम्म सूचनाको अभाव ।
- व्यवस्थित सूचना संयन्त्रको विकास भई नसकेको ।
- न्यूनतम तथा कार्यासम्पादन सूचक पुरा गर्नको लागि पहल नगरिनु ।
- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीले पूर्ण प्रत्याभूति दिन नसक्नु ।

८.६.४ अवसर र चुनौती

- गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष्य र उद्देश्य हासिल गर्न कानुनद्वारा निर्धारित प्रकृया पालना भए नभएको भनी निरन्तर रुपमा सुपरीवेक्षण अनुगमन गर्न सकिने ।
- अभिलेख र प्रतिवेदनलाई विश्वसनीय पार्दै कार्यसम्पादनमा सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउन सकिने ।

- अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउदै दातृ निकायहरुलाई पारदर्शीताका साथ समन्वय गर्न र गराउन ।

८.६.५ लक्ष्य

पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढ बनाउने ।

८.६.६ उद्देश्य

- गाउँपालिकाको ऐन, नीति र कानुनहरुको परिपालनाको सुनिश्चितता गराउन ।
- जनता प्रति उत्तरदायी भई जवाफदेहिता वहन गर्न ।
- नैतिक, आर्थिक, कुशल र प्रभावकारी कार्य सञ्चालन प्रणाली स्थापना गर्न ।
- लेखा परीक्षण प्रणालीलाई सरल र सहज बनाउन ।

८.६.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली विकास गर्ने ।	➢ पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली कार्यविधि तयार गरी लागु गर्ने । ➢ गाउँपालिकाले आफ्नो कार्य प्रकृतिसँग सम्बन्धित कानुन, ऐन, नियमको पूर्ण पालनाको सुनिश्चितता गरी आन्तरिक नियन्त्रणको विकास गरी सोको प्रयोगमा प्राथमिकता गर्ने । ➢ आन्तरिक नियमन अनुगमन फाराम तयार गरी नियमन प्रणालीलाई सुदृढ गर्ने । ➢ नियमित सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण गर्ने । ➢ गाउँपालिका भित्र हेल्प डेक्सको व्यवस्थापन गर्ने । ➢ विषयगत शाखा प्रमुखले गाउँपालिकाको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको सुपरिवेक्षण अनुगमन गरी प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

८.६.८ महत्वपूर्ण कार्यक्रमहरु

क्र. स.	कार्यक्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	नीजि क्षेत्र	सरकारी र अन्य
१	पारदर्शिता र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली कार्यविधि तयार गर्ने ।		✓	✓		
२	नियन्त्रणको वातावरण निर्माण गर्ने र नियमहरु तय गर्ने ।		✓	✓		
३	प्रभावकारी आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली स्थापना गर्न प्रोत्साहन र सहयोग गर्ने ।	✓	✓	✓		
४	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको सुपरिवेक्षण अनुगमन गरी प्रतिवेदन पेश गर्ने ।			✓	✓	

५	सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण गर्ने ।			✓		

८.६.९ अपेक्षित नतिजा

- योजना कार्यान्वयन र अनुगमनमा संयुक्त अनुगमन पद्धतिको विकास भइ पारदर्शीता र सुशासनका न्यूनतम् आधारहरुको अनिवार्यरुपमा परिपालना भएको हुने छ ।
- गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष्य र उद्देश्य हासिल गर्न कानुनद्वारा निर्धारित प्रकृया पालना भए नभएको भनी निरन्तर रुपमा सुपरिवेक्षण अनुगमन भएको हुने छ ।
- गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यविधिहरुमा सहयोग भएको हुने छ ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई सुधार गरी मजबुत भएको हुने छ ।
- विकास निर्माण र निर्णयहरुबारे गाउँपालिकावासीहरु सुसुचित हुनेछन् ।
- गाउँपालिकाको गतिविधिहरु तथा विकास निर्माणका खर्चहरु सार्वजनिक भएका हुने छन् ।

परिच्छेद नौ: वन, वातावरण र विपद व्यवस्थापन

९.१ वन व्यवस्थापन, जलाधार संरक्षण तथा जैविक विविधता

९.१.१ पृष्ठभूमि

वन क्षेत्र एक महत्वपूर्ण प्राकृतिक सम्पदा हो । वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जैविक विविधता र जलाधार व्यवस्थापनलाऐ समेट्ने यो क्षेत्र प्रत्यक्ष रुपमा पर्यापर्यटन, जलविद्युत, कृषि, पशुपालन, स्वच्छ पर्यावरण र वन तथा जडिबुटीमा आधारित पर्यटनको विस्तार समृद्धिका आधार हुन् भने स्वच्छ पर्यावरन, हरियाली, जैविक विविधता, प्राकृतिक रमणीयता, समुन्नत जलाधार, प्राकृतिक स्रोत व्वस्थापनमा महिला, आदिवासी तथा स्थानीय समुदायको सहभागिता एवम् पहुँच र लाभको निष्पक्ष र न्यायोचित वितरण सुखी नेपालीका महत्वपूर्ण सूचक हुन् । नेपालमा उपलब्ध वानस्पतिक स्रोत तथा जडिबुटीको अध्ययन, अनुसन्धान, अभिलेखीकरण तथा दर्ता र गुण पहिचान गर्दै मुलुकभित्र नै मूल्य अभिवृद्धि गरी तुलनात्मक लाभ लिन सकिने प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।

वन तथा जल सम्पदा जैविक विविधताको भण्डार मात्र होनन् । यी सम्पदाहरु मानव, जिवजन्तु लगायत समग्र पर्यावरणीय सन्तुलनको आधार हुन् । यी सम्पदाहरु कृषि, उर्जा, जल तथा उद्योग धन्दाको लागि कच्चा पदार्थको स्रोत, बहुसंख्याक जनसंख्याको जीविकाको आधार र पर्यटकीय हिसाबले मनोरञ्जनको माध्यम पनि हुन् । यिनै विविध कारणले गर्दा नेपालको संविधानमा वातावरणीय सन्तुलन र स्वच्छताको लागि वन क्षेत्र, जलाधार क्षेत्र र जैविक विविधताको संरक्षण गर्न राज्यले प्रथामिकता दिनु पर्ने प्राबधान गरेको छ । वन, जल र जैविक विविधतालाई सन्तुलन राख्नको लागि संघीय सरकाले वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ र वातावरण समरक्षण नियमावली, २०७७ तयार गरी हरेक स्थानीय तहलाई आफैले वातावरण तर्जुमा योजना निर्माण गर्न पाउने प्रावधान तय गरेको छ । यसले स्थानीय तहको वन व्यवस्थापन, जलाधआर संरक्षण तथा जैविक विविधता संरख्णमा ठूलो टेवा पुग्ने छ ।

९.१.२ वस्तुस्थिति

गउँपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ७६.०७ बर्ग कि.मि. क्षेत्रफल वन ओगटेको छ । यो कुल क्षेत्रफलको ३०.८४% हुन्छ । त्यस्तै गरेर झाडी तथा बुट्यान क्षेत्रले १९.२७ (७.८१%) बर्ग कि.मि. र घाँसे भूमिले १.६४ (०.६६%) बर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ । गाउँपालिकाको करिव ४०% भन्द बढी क्षेत्रफल बन तथा बनस्पती जन्य वस्तुले ओगटेको छ । गाउँपालिकामा कुल ३१ वटा सामुदाञीक वन रहेको छ । जुन बनस्पती तथा जिबजन्तुहरुको वासस्थान हो । जुन जैविक विविधताको अनुपम उपहार हो ।

गाउँपालिकामा पानिले ढाकेको क्षेत्रफल अन्य भूउपयोगको तुलनामा कर रहेको छ । जसले कुल भूमिको ०.०८ बर्ग कि.मि.क्षेत्रफल ओगटेको छ । यो गाउँपालिका भएर धरै खोला/नदिहरु बगेका छन् जसको उपयोग विद्युत उत्पादनमा प्रयोग गरिएको छ ।

यहाँ खाटे सल्ला, गब्रे सल्ला, गुरास आदिका जगंलहरू पाइन्छन् । कोणधारी जंगलमा पाइने एकमात्र पतझड सल्ला (लाङटाङ सल्ला) यस निकुञ्जको विशिष्ट सम्पत्ति हो । चितुवा, हाब्रे (रेड पाण्डा), कस्तुरी मृग, हिमाली भालु, थार, घोरल, रातो बाँदर, लङ्गुर जस्ता वन्यजन्तुहरू गहना भएका छन् । यो क्षेत्र लाङटाङ राष्ट्रिय निकुञ्जको प्रभाव क्षेत्त भित्र पर्ने गाउँपालिका हो । राष्ट्रिय निकुञ्जको प्रभाबले यहाँको जैविक विविधतालाइ मत्वपूर्ण संरक्षण पुगेको छ ।

९.१.३ प्रमुख समस्या

- वन पैदावारको चोरी निकासी
- बन्य जन्तुको अबैध शिकार
- बन ढढेलोको समस्या
- सिमान्तकृत बर्गमा वनको तुलनात्मक लाभ हुन नसकेको
- जलसम्पदालाई सिंचाइमा अधिकतम उपयोग गर्न नसक्नु

९.१.४ अवसर तथा चुनौतीहरु

गाउँपालिकाको ४०% भन्दा बढी भूभाग बन, बुट्यान र घाँसे भूमिले ओगटेको छ भने ३१ वटा सामुदायीक वनहरु दर्ता भई संचालनमा रहेका छन् । जहाँ वन पैदावार लगायत महत्वपूर्ण जडिबुटी पाईन्छ । वनको बैज्ञानिक व्यवस्थापनबाट काष्ठ र गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यवसाञ्रिक लाभ लिन सकिने, दुर्लभ वन्यजन्तु सहितको जैविक विविधतायुक्तक्षेत्रले पर्यावरणीय सन्तुलन र पर्या पर्यटनलाइ फराकिलो र दीगो बनाउने, पर्यापर्यटनको विकासमा सहयोग पुग्ने, एकीकृत वातावरणीय दीगो विकास लाई सन्तुलन राख्ने अवसर रहेको छ । वन पैदावर, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण गर्न सकिन्छ ।

अवैध शिकार तथा चोरी निकासीको नियन्त्रण गर्न, पूर्वाधार विकास र वातावरण संरक्षबीच सन्तुलन कायम राख्न, सरोकारवालहरुसँग सहकार्य गरी दिगो तथा एकीकृत जलाधआर व्यवस्थापनका लागि स्थानिय तथा प्रदेश स्तरमा सहकार्य गर्न, विकासको नाममा गरिएका अनियन्त्रित, अवैज्ञानिक र तुलनात्मक रुपमा कम लाभ पुग्ने मानविय क्रियाकलापबाट प्रकृतिमा आश्रित जैविक विविधताको संरक्षण गर्न र पानीका स्रोत र मुहानहरुको संरक्षण हुने खालका नीति, योजना तया गरी पालिकामा लागु गर्न ज्यदैन चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

९.१.५ सोच

वातावरणमैत्री विकास; वन, जल र जैविक विविधता संरक्षणको निकास

९.१.६ लक्ष्य

वन, जैविका विविधता र जलाधारको एकीकृत व्यवस्थापनमार्फत बन पैदावारको उत्पादन बृद्धि गरी पर्यावरण सन्तुलन राख्ने ।

९.१.७ उद्देश्य

- वन व्यवस्थापन गर्दै जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने
- वन क्षेत्रलाइ उद्योग र पर्यटनसँग जोडी स्थानीयको आर्थिक समृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउनु
- वन, जल तथा जलाधार र जैविक विविधताको एकीकृत व्यवस्थापन गरी वातावरण सन्तुलन राख्ने

९.१.८ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सामुदायमा आधारित वन कार्यक्रमलाई थप समावेशी बनाउँदै समुदायका विपन्न वर्गलाई लाभ पुऱ्याउने	➢ सामुदाजिक वन कार्यक्रमलाई थप समावेशी र व्यपक बनाउँदै समुदायका विपन्न वर्गहरुलाई प्राथमिकतामा राखेर लाभान्वित गरिनेछ। ➢ सामुदायीक वनमा तुलनात्मक लाभ हुने र उच्च मुल्यका जडीबुटी (High Value Medicinal Herb) र वन अनुकुल फलफुल खेति लगाउन प्रोत्साहन गरिनेछ।
वन तथा जलाधारको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्न नीति निर्माण गर्ने	➢ संविधानमा व्यवस्थापन भएअनुसार स्थानीय वन, जल, तथा प्रकृतिक स्रोतहरुको व्यवस्थापन गर्न आवस्यक नीति तथा मापदण्ड निर्माण गरिनेछ।
नदि प्रणाली तथा तालतलैया/पोखरीमा आधारित एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनको योजना तर्जुमा गरी कार्यन्वयन गर्ने	➢ जलाधार विकास कार्यक्रम मार्फत जैविक विविधता (स्थालिय तथा जलिय) संरक्षणको लागि एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनको योजना तर्जुमा गरिनेछ।
वातावरण विनास, चोरी शिकारी, नियन्त्रण गर्ने	➢ वातावरण र विकासबीच सन्तुलन कायम राखी पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रममा हुने वातावरणीय क्षतिलाई कम गर्ने उपयहरुलाई अवलम्वन गरिनेछ। ➢ वन पैदावार तथा वन्यजन्तु चोरी निकासि जस्ता गैरकानुनी र वातावरण विनास गर्ने डढेलो, चरिचरन जस्ता कार्यमाथ नियन्त्रणको लागि कार्य योजना बनाई लागू गरिनेछ।

९.१.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु

क्र. सं.	कार्क्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन	✓	✓	✓	✓	
२	जैविक विविधताको दीगो संरक्षण जलाधारको उपल्लो तथा तललो तटिय क्षेत्रको अन्तरसम्वन्धलाई महत्व दिंदै एकीकृत जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापन	✓	✓	✓	✓	
३	विपन्न सममुदायलाई आयमुलक, रोजगार मुलक र जिविकोपार्जन सुधआर समवन्धि	✓	✓	✓	✓	✓

	कार्यक्रमहरु सबै वन व्यवस्थापन प्रणालीमा कार्यन्वयन					
४	कृषि वन जस्ता बैकल्पिक जिवन यापनका उपायहरुको प्रवर्दधन गर्ने	✓	✓	✓	✓	✓
५	लोपउन्मुख वनस्पती तथा जिवजन्तुको संरक्षण	✓	✓	✓	✓	✓
६	रैथाने वनस्पती, जडीबुटी, सुगन्धित फूलको संरक्षण, विस्तर र उपयोग	✓	✓	✓		
७	सार्वजनिक खाली जग्गाहरुमा फलफुल, जडीबुटी र वन पैदावार उतत्पादन गर्ने खालाक प्रजातिहरु लागाई वन क्षेत्रको विकास गर्ने	✓	✓	✓	✓	✓
८	सामुदायीक वनको थप तथा उचित व्यवस्थापन गरि सबैको पहुँचमा विस्तार गर्ने	✓	✓	✓		

९.१.१० अपेक्षित उपलब्धि

- वन र जलको बैज्ञानिक व्यवस्थापन सम्बन्धीकानुन, नीति र मापदण्ड भएको हुने
- समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणालीको विकास भएको हुने
- बन विनास नियन्त्रण हुने
- विपन्न वरगलाई लाब पुगेको हुने
- वन्य पैदावार; फलफुल, जडीबुटीको, काठ, दाउरा .....आदि उत्पादन बृद्धि भएको हुने
- नदी प्रणालिमा आधारित एकीकृत जलाधआर व्यवस्थापनको योजना कार्यन्वयन भएको हुने
- वन अतिक्रमण, वन्यजन्तु चोरी शिकारी, वातावरण विनास गर्ने खुल्ला चरिचरण, वन डढेलो जस्ता कार्यक्रम नियन्त्रण हुने
- विकास गर्दा वातावरणमैत्री विकालाईमात्र प्राथमिकता दिएको हुने
- EIA, IEE, IEA गरेर मात्र विकास कार्यको स्वीकृत दिएको हुने
- जैबिक विविधताको संरक्षण प्रभाकारी भएको हुने

९.२ वातावरण प्रदुषण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद् व्यवस्थापन

९.२.१ पृष्टभूमी

स्थानीय वातावरणीय परिवर्तनमा स्थानीय, क्षेत्रीय तथा विश्वव्यापी देखापरेको वातावरणीय समस्यको भूमिका हुन्छ । हाल देखा परेको प्रमुख वातावरणीय समस्या भनेको जल, वायू, जमिन, ध्वनिको प्रदुषण हो । यसका सथै ठोस फोहोर प्रदुषण, रासायनीक पदार्थ, विज्ञान र प्रविधिको दुरुपयोगले पनि वातातरण प्रभाव पार्ने प्रदुषकको रुपमा काम गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र फोहर मैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ ले स्थानीय तहलाई स्थानीय स्तमा प्रदुषण नियन्त्रण र हानिकारक पदार्थहरुको नियमन तथा

व्यवस्थापन, फोहोर संकलन तथा विसर्जन गर्न आबस्यक संरचनाहरुको निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरी स्वस्च्छ वातावरण कायम राख्ने जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ (पहिलो आबधिक योजना, २०७६, बागमती प्रदेश) । संघले स्थानिय सराकरलाई निश्चित मापदण्ड रहि वातावरणिय प्रभाव मुल्ययाङ्कन, वातावरणिय अध्ययन जस्ता विषयबस्तु स्थानीय तहलाई नै हस्तान्तरण गरेको छ ।

जलवायू परिवर्तन प्रमुख वातावरणीय समस्या हो । यो समस्या विश्व्यापी मुद्दा बनेकोछ । यसले हाल नेपालमा धेरै प्रकारको वातावरणीय परिवर्तनका संकेतहरु देखा परेको पाईछ जस्तैः हिमालि क्षेत्रको हिउँ पग्लने क्रम तिब्रहुनु, हिमरेखाको औसत उचाई बढ्नु, वर्षामा अनियमितता देखिनु लगायतका अन्य धेरै उदाहरणरहरु रहेको देखिन्छ यसलाई व्यवस्थापन गर्नाक लागि नेपाल सरकारले जलवायू परिवर्तन नीति २०११, राष्ट्रिय अनुकुल कार्यक्रम २०१०, स्थानीय अनुकुल कार्य योजना २०११, र राष्ट्रिय अनुकुल योजना २०१७ निति तथा संस्तागत संयन्त्य व्यवस्ता गरेकोछ । यी रणनीतिहरुमा जलवायू परिवर्तनको असर न्यूनिकरण गर्न हरित विकासको अवधारणालाई आत्मसाथ गरिएको छ। यी नीतिहरुमा जलवायू परिवर्तनको असर न्यूनिककरण गर्न हरित विकासको अवधारणालाई आत्मसाथ गरिएकोछ । अनकुलनका रणनीति कार्यक्रमहरुको तर्जुमा, कार्बन व्यापरको थालनी, वातावरण संवेदनसिलताको मुद्धाहरुको आन्तरिकीकरण र सम्बोधनजस्था प्रयासहरु भईरहेकाछन् । यस क्षमता लागनी एकिन गर्ने जलवायय परिवर्तन बजेट सङ्केतको व्वस्था समेत गरिएकोछ (पहिलो आबधिक योजना, २०७६, बागमती प्रदेश) । नेपाल सरकारले विपद् जोखिम व्यवस्थापन गर्नको लागि अवलम्वन गगरेको विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०७४ र नियमावली २०७६ प्रयोगमा ल्याएको छ। यसले विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा महत्व पूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ ।

संकट तथा विपद् प्राकृतिक तथा मानविय दुबै कारणले निम्तिने आकास्मिक र स्वभाविक प्रकृया हो । वातावरण प्रदुषण तथा जलवायूमा विस्तारै परिवर्तनका संकेतहरु देखा पर्नाले प्रकृतिमा विपद्को अवस्था देखा पर्दै गएका छन् । यसको प्रकृति तथा बिशेषताका आधारमा सुरक्षीत रहनु, पूर्बतयारी गर्नु तथा न्यूनिकरणका उपायहरु प्रयोग गरी मानविय क्षती र आर्थिक क्षती हुनबाट जोगाउन सकिन्छ । विपद् व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन यसको विषय सामुदायिक सशक्तिकरण, वातावरण संरक्षण तथा स्रोतको दीगो उपयोग सम्बन्धी चेतना र कार्यक्रसँग जोड्ने हो भने विपदबाट हुने मानविय तथा आर्थिक लगायतका अन्य क्षती न्यूनिकरण गर्न सकिन्छ ।

९२..२ वस्तुगत स्थिति

। नेपालको अधिकतम तापक्रम प्रति बर्ष सरदर ०.०५६ डिग्री सेल्सियसका दरले बृद्धि भएको र हिमाली क्षेत्रमा यो दर अझ बढी भएको अनुमान गरिएको छ (पन्ध्रौ योजना २०७६/७७-२०८०/८१) । आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका पनि हिमाली गाउँपालिका भएको कारण यहाँ पनि अन्य हिमाली क्षेत्रको जस्तो समान प्रबृतिको समस्याहरु देखएको पाईन्छ। आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था तथा विषम हावापानिका कारण यहाँको वातावरण ज्यदै संवेदनसिल रहेको छ । अउला तथा कमजोर पहाडीय धरातल जसको कारण भूक्षय, वाढी, पहिरोको अत्यधिक संभावना देखिन्छ भने अर्कोतिर विषम हावापानिकको कारण मानब वस्ति विकासमा अनुकुलता रेहोको पाईदैन (Key informant Interview and FGD, 2078/01/11)। जसले गर्दा यहाँका मानिसहरु वातावरण अकुलनको संभावित परिवेसबाट अगाडी बढेको पाईन्छ। वातावरण प्रदुषण ,जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद् व्यवस्थापन एक आर्कामा अन्तर सम्बन्धित विषय बस्तु हुन् ।

एक पक्षमा देखिएको समस्याले दोस्रो पक्षलाई प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभाव पारेको हुन्छ । यो सँग सम्बन्धति सूचना तथा तथ्याङ्कहरुलसाई निम्म शिर्शकहरुमा व्यख्या गरिएको छ । गाउँपालिकामा हाल गाउँपालिका र गैरसरकारी संस्थाहरुले विपद् तथा विपद् व्यवस्थापन बार जनचेतना कार्यक्रम थालिएको छ । विपद् व्यवस्थापनको पूर्व तयारीसम्बन्धि कार्य गर्नको लागि निम्न कार्यहरु संचालनमा रहेकाछन्-

- विपद् व्यवस्थापन गाउँसमिति
- सुरक्षित स्थानको पहिचा
- विपद् व्यवस्थापन पूर्व तयारी योजना
- विपद् व्यवस्थापन कोष

९.२ ३.प्रमुख समस्या

- उचित समयमा पानि नपर्ने, लामो समयसम्म खडेरी लाग्ने, अति बर्षा, खण्ड बर्षाले वाढी, पहिरो जानु।बिकास र वातावरण बिच सन्तुलन कायम गर्न नसक्नु
- खाली एवं बाझो जमीनमा बृक्षारोपण गर्नु ।
- वन तथा वातावरण संरक्षणलाइ आर्थिक क्रियाकपालसंग आवद्व गर्नु ।
- वन्य जन्तुहरुको अवैधानिक शिकार ।
- वन, वातावरण तथा जैविक विविधता सम्बन्धी जनचेतनामा बृद्धि गर्नु ।वातावरणिय प्रदुषणले गर्दा वातवरणीय तत्वहरुमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभाव
- वातावरणीय प्रदुषणको समाधानको व्यवस्थापन जटिल र प्राविधिक रुपमा अत्यन्तै समस्य ।
- वातावरण प्रदुषण, जलवायू परिवर्तन अनुकुलन र पिपद् व्यवस्थापन सम्वन्धि स्पष्ट नीति तथा कार्य योजना तयार नहुनु

९.२.४ अवसर र चुनौती

बिपद्मा परेका घरपरिवार तथा समुहलाई तत्काल राहतको व्यवस्था गर्न सक्ने, जलवायू परिवर्तनका क्षेत्रहरुमा दाताहरुको सहयोग भित्रनु, फोहोर मैलालाई फोहोर कै रुपमा नभई मोहोरका रुपमा प्रयो गर्न सकिने प्रविधिको बिकास गर्न सकिने, वनको दिगो व्यवस्थापन भै स्थानीयवासीहरुको जिवनस्तरमा सकारात्मक प्रभाव पर्न सकिने, वन पैदावर, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण गर्न, भू-क्षय, पहिरो आदिको प्रकोप न्यूनिकरण गर्न, पानीका स्रोत र मुहानहरुको संरक्षण गर्न, वनमा रहेका जिवजन्तु र जडिबुटीहरुको संरक्षण गर्न सकिन्छ जसले पालिकालाई ठुलो सहयोग पुग्न जान्छ ।

वन पैदावर र वन्यजन्तुहरुको संरक्षण गर्न, डढेलो नियन्त्रण र जथाभावी वन फडानी रोक्न, दाउरा, घर निर्माण र फर्निचरको लागि वैकल्पिक व्यवस्था गर्न, हावापनिको परिवर्तको कारण जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद् व्यवस्थापनलाई समय अनुकुल परिमार्जित तथा व्यवस्थित गरी स्थानियको जिवन पद्धतिमा परिवर्तन ल्याउन र प्रतिपादन गरिएका वातावरणीय र यो सँग सन्बन्धित नीति व्यवहारमा उतार्न बास्तबमा नै चुनौती रहेको छ ।

९.२.५ सोच

प्रदुषण रहित, विपद् व्यवस्थापन र जलवायू परिवर्तन अनुकुलन सहितको आमाछोदिङ्मो ।

९.२.६ लक्ष्य

वातावरणीय प्रदुषण कम गरी विपद्बाट हुने क्षति न्यनिकरण गर्दै जलवायू परिवर्तन अनुकुलन हुँदै जाने ।

९.२.७ उद्देश्य

- वातावरणीय प्रदुषण कम गरि स्वच्छ वातावरण बनाउने ।
- मानविय तथा प्राकृतिक कारणबाट उत्पन्न हुने वातावरणीय जोखिम रोकथाम गर्नु ।
- जलवायूको परिवर्तन अनुकुलन हुदै जाने ।

९.२.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
प्रदुषण रहित स्वच्छ वातावरण तयार गर्ने ।	➢ प्रदुषणका कारक तत्वहरुको पहिचान गरी त्यस्ता कारक तत्वहरुलाई हटाउन कम/प्रयोग गर्ने/न्यूनिकरण गर्ने नीति ल्याईनेछ । ➢ Polluter Pay को सिद्धान्त अनुसार कार्यन्वयन गर्दै जाने । ➢ रासायनिक मल, रासायनिक विषाधिको उपयोग नगर्ने ➢ आफ्नो वरपरको वातावरणिय सरसफाई नियमित गर्ने ➢ मानव स्वास्थ्यमा पार्ने असरको नियन्त्रण र यसले अन्य क्षेत्रमा पार्ने असरसित अनुकुलित हुँदै यसबाट उत्पन्न लाभ र जलबायु कोष र संयन्त्रबाट हुने लाभको अधिकतम उपयोग गर्नु ।
वातावरणमैत्री उर्जा र कृषि प्रविधिको छनौट र विस्तार गर्ने ।	➢ स्थानीय परंपरागत ज्ञानलाई प्रयोग गरेर कृषि व्यवस्थापनमा अनुकुलनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । ➢ जलबायू परिवर्तनबाट प्रभावित क्षेत्रमा उपयुक्त कृषि प्रणाली र बैकल्पिक उर्जा प्रविधिको पहिचान, प्रवर्द्धन र प्रसार गरिने छ ।
मौसम पूर्वानुमान सुचना प्रणालीको सुदृढीकरण गर्दै विपद् न्यूनिकरण गर्ने ।	➢ मौसम पूर्वानुमान सूचना प्रणालीको स्तरोन्नति गरिने छ ।
विपद् जोखिम न्यूनिकरणमा सार्बजनिक तथा निजी लागनी बृद्धि गर्ने ।	➢ पालिकामा विपद् जोखिम न्युनिकरणा तथा व्यवस्थापनका लागि विपद् जोखिम न्यूनिकरण कोषलाई अझ वढी व्यवस्था गरिने छ ।

९.२.९ प्रमुख कार्यहरु

क्र.सं .	कार्क्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय

		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण कार्यक्रमहरु सञ्चालनबाट विपद् कम गर्ने ।	✓	✓	✓		
२	आपतकालिन उद्दार तथा खोज कार्यको विकास गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓
३	वातावरण प्रदुषण ,जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद् व्यवस्थापन गर्ने ।			✓		
४	जोखिम क्षेत्र पहिचान गरि नक्शाङ्कन गर्ने ।			✓		
५	जोखिम अवस्थामा रहेका खोला, खोल्सि, आदिको तटवन्ध र वस्ति संरक्षण गर्ने ।		✓	✓		
६	खडेरी तथा अधिक बर्षा सहन सक्ने बालि तथा बनस्पतीको अनुसन्धआन तथा विकास गर्ने ।	✓	✓	✓		
७	स्थानिय जलबायू अनुकुलन कार्ययोजनाको कार्यन्वयन गर्ने ।			✓		
८	Polluter Pay को सिद्धान्तलाई प्रयोग गर्ने ।			✓		
९	वातावरण मैत्री उद्योगघन्दातथा ,कलकाखाना , यातायातकासाधनहरुलाइ प्रत्साहन गर्ने ।	✓	✓	✓		
१०	विपद् व्यवस्थापन कोष निर्माण गर्ने	✓	✓	✓	✓	✓
११	विपद्व्यवस्थापन समिति निर्माण गरि परिचालन गर्ने	✓	✓	✓	✓	✓

९.२.१० अपेक्षित उपलव्धी

- वातावरणीय प्रदुषण प्रति जनचेतनाको स्तर बढ्नेछ
- वातावरण प्रदुषण कम भएको हुनेछ
- जलवायु परिवर्तन अनुलन कारयक्रमहरु लागु भएको हुनेछ
- विपद् व्यवस्थापन कोष प्रभावकारि होषको रुपमा स्थापित हुनेछ ।
- आपतकालिन उद्दार तथा खोज कार्यको प्रभावकारी भएको हुनेछ
- जोखिम क्षेत्र पहिचान गरि नक्शान्कन कार्य भएको हुनेछ
- वातावरण व्यवस्थापनको लागि एकीकृत कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।

९.३ पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रण

९.३.१ पृष्ठभूमि

नेपाल विविध प्रकृतिका प्रकोपका घटनाहरूबाट संकटासन्न अवस्थामा रहेको छ । प्राकृतिक विपद्का घटनाहरूमध्ये पहिरो पनि एउटा प्रमुख विपद् हो । नेपालको पर्वतीय भूसतह ज्यादै कमजोर छ । वन जंगलको तीव्र विनास, अत्यन्तै भिरालो पहाड–पर्वत, खोरिया फडानी, अवैज्ञानिक खेती प्रणाली, मनसुनको समयमा

हुने मुसलधारे वर्षा र त्यसपछिको प्रचण्ड तापमानका कारणबाट नेपालको पहाडी भूभागमा बारम्बार पहिरो जाने गरेको छ। यसका अतिरिक्त पूर्वाधारको रूपमा निर्माण गरिने सडक, ठूला भवन तथा सिंचाइको कुलोहरू सुरक्षाको उपायहरू अवलम्बन गरी ठिक ढंगबाट निर्माण गर्ने नगरिएबाट पनि पहाडी भूभागमा बारम्बार पहिरो जाने गरेको देखिन्छ।

यसरी नेपालले वर्सेनि प्राकृतिक विपद्का घटनाहरूको सामना गरिरहनु परेको छ। भू-क्षयको कारण हरेक बर्ष खेति योग्य माटोको ह्रास भएको पाईन्छ। यो गाउँपालिका हिमाली तथा पहाडी भूगोल भएको कारण यहाँ पहिरो र भू-क्षयको समस्या रहेकोछ। विगत ९ वर्षको तथ्याङ्क विश्षण ग ले र्दा पहिरोले यस अवधिमा ९०४ जनाको ज्यान लियो। यहि अवधिमा २३३ जना बेपत्ता भएका छन (मनसुन पूरव तयारी र प्रतिकार्य कार्ययोजना, २०७७, भाग-१)।

९.३.२ बस्तुस्थिति

गाउँपालिकाको भूधरातल भिररालो तथा कमजोर भएको कारण यहाँ हरेक बर्ष पहिरोको घट्नाक्रम देखिएता पनि हाल सम्म पहिरोका कारण कुनै पनि मानविय क्षती भने भएको पाइँदैन। तर पहिरोका कारण थुप्रै भौतिक पूर्वाधारको क्षति भने भएको छ। स्थानिका अनुसार पहिरोले बर्षै पिच्छे खेति गर्ने जमिन, सडक, वाटो, सिंचाईकुलोमा क्षति गर्ने गरेको पाईन्छ। माथिल्लो साञ्जेन जलविद्युतको टनेमा ठूलो क्षति पुऱ्याएको थियो। भिरालो पना र कमजोर धरातल भएको कारण अधिक मात्रामा भू-क्षय हुने गर्दछ। जसको कारण खेति गर्ने जमिनको उत्पादकत्वमा समस्या देखन्छ।

९.३.३ प्रमुख समस्या

- पहाडी भूभाग भएकोले भूक्षय र पहिरोको उच्च जोखिम हुनु।
- पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रणको लागि गाँउपालिकासंग पर्याप्त बजेट, प्रविधि र यन्त्र उपकरण नभएको।
- पहिरो तथा भू-क्षय सम्बन्धी जनचेतनाको अभाव।
- कमजोर सडक पूर्वाधार नभएकोले पहिरो तथा भूक्षयबाट हुने मानविय जोखिम न्यूनिकरण गर्न कठीन हुने।
- बिपद्मा परेका घरपरिवार तथा समुहलाई तत्काल राहतको व्यवस्था गर्नु।
- प्रत्येक बर्ष बर्षातको समयमा हुने पहिरो तथा भू-क्षयलाई नियन्त्रण गर्न पर्याप्त बजेट, प्रविधि र यन्त्र उपकरणको व्यवस्था गर्नु ।जलवायु परिवर्तनको कारण विपद् व्यवस्थापनलाई समय अनुकुल परिमार्जित तथा व्यवस्थित गर्न नसक्नु।

९.३.४ अवसर र चुनौती

पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रण र पूर्व तयारीको लागि नीति तथा कार्यक्रमहरु बनाएर प्रयोगमा ल्याउने। पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रण गाँउपालिकाको नीति रहेको र दीगो तथा सुरक्षित विकासका लक्ष्यहरुमा गाँउपालिकाको प्रतिवद्धता रहने, पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रण र पूर्व तयारीको लागि नीति तथा कार्यक्रमहरु बन्नु पालिकाको अवसर छ। भने विपद् समाधान गर्न सक्ने प्रबिधिको बिकास गर्न, सबै प्रकारका विपद्को

सामना गर्न आधुनिक प्रबिधि संरचना, मापदण्ड र आवश्यक दक्ष जनशक्तिको बिकास गर्न, पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रणको लागि अन्तर सरकार र दातृ निकायहरुसँग समन्वय र सहकार्य गरी पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रण गर्न चुनौती रहेको छ ।

९.३.५ सोच

पहिरोबाट सुरक्षीत आमाछोदिङ्मो निवासी

९.३.६ लक्ष्य

पहिरो तथा भूक्षयबाट- हुने मानविय तथा अन्य क्षतिमा कमि ल्याउने ।

९.३.७ उदेश्य

पहिरो तथा भू-क्षयको नियन्त्रण गरी मानविय तथा अन्य क्षतिमा कमि ल्याउने ।

९.३.८ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
पहिरो तथा भू-क्षय रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्ने	▪ पहिरो तथा भू-क्षयका संभावित स्थानहरुको पहिचान र नक्शाङ्कन गरी रोकथाम तथा नियन्त्रंण गरिने छ । ▪ पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रणको लागि स्थानीय प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।जोखिमयुक्त स्थानहरुको पहिचान गरी स्थायी तटबन्ध निर्माण र ग्याविन वाल निर्माण गरिने छ । ▪ जोखिमयुक्त स्थानहरुमा वृक्षारोपण र जैविक तटबन्ध निर्माण गरिने छ । ▪ आवश्यक यन्त्र उपकरणहरु खरिद गरिने छ । ▪ सचेतना कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।
पूर्व सुचना प्रणालीको व्यवस्था गर्ने	▪ जोखिमयुक्त स्थानहरुमा विपद पूर्व सूचना प्रणालीको व्यवस्था गरिने छ । ▪ स्थानीय संचार माध्यम र साजाजिम संजालबाट जोखिमको पूर्व सूचना प्रचार प्रसार गरी मानविय र भौतिक क्षति न्यूनिकरण गरिने छ ।
पहिरो तथा भूक्षय- न्यूनिकरणको लागि कोष गठन गर्ने	▪ गाँउपालिकामा जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यस्थापन कोषको व्यवस्था गरिने छ । ▪ पहिरो तथा भूक्षय न्यूनिकरणका लागि नीजि र अन्तर सरकारी समन्वय र सहकार्य गरिने छ । ▪ भौतिक तथा मानविय क्षतिको कार्यविधि अनुसार क्षतिपुर्तिको व्यवस्था गरिने छ ।

९.३.९ प्रमुख कार्यक्रमहरु र कार्यान्वयन योजना

क्र . .सं	कार्क्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	सहकारी र अन्य

१	पहिरो तथा भू-क्षयका संभावित स्थानहरुको पहिचान र नक्शाङ्कन गरी रोकथाम तथा नियन्त्रंण गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	
२	पहिरो तथा भू-क्षय नियन्त्रणको लागि स्थानीय प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने ।			✓	✓	✓
४	जोखिमयुक्त स्थानहरुको पहिचान गरी स्थायी तटबन्ध निर्माण र ग्याविन वाल निर्माण गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓
५	जोखिमयुक्त स्थानहरुमा वृक्षारोपण र जैविक तटबन्ध निर्माण गर्ने ।	✓	✓	✓		✓
६	आवश्यक यन्त्र उपकरणहरु खरिद गर्ने ।	✓	✓	✓		
७	जोखिमयुक्त स्थानहरुमा विपद पूर्व सूचना प्रणाली जडान गर्ने ।		✓	✓	✓	
८	स्थानीय संचार माध्यम र साजाजिक संजालबाट जोखिमको पूर्व सूचना प्रचार प्रसार गरी मानविय र भौतिक क्षति न्यूनिकरण गर्ने ।	✓	✓	✓		✓
९	गाँउपालिकामा जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यस्थापन कोषको गठन गर्ने ।			✓	✓	
१०	पहिरो तथा भूक्षय न्यूनिकरणका लागि नीजि र अन्तर सरकारी समन्वय र सहकार्य गर्ने ।	✓	✓	✓		
११	सचेतना कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने		✓	✓	✓	✓
१२	क्षतिपूर्ति सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गर्ने		✓	✓		

९.३.१० अपेक्षित उपलब्धि

- पहिरो तथा भू-क्षयका संभावित स्थानहरुको पहिचान र नक्शाङ्कन भै रोकथाम तथा नियन्त्रंण भएको हुनेछ ।जोखिमयुक्त स्थानहरुको पहिचान भै स्थायी तटबन्ध र जैविक वालको निर्माण भएको हुनेछ ।
- पहिरो तथा भू-क्षयबाट हुने भौतिक र मानविय क्षतिमा कमि आएको हुनेछ । पिडितहरुले उचित क्षतिपूर्ती प्राप्त गरेका हुनेछन ।

९.४ विपद तथा महामारी जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन

९.४.१ पृष्ठभूमि

नेपाल बहु–प्रकोपका घटनाहरुबाट उत्पन्न विपद्को अत्यधिक जोखिममा रहेको मुलुक हो । यहाँ प्रत्येक वर्ष बाढी, पहिरो, चट्याङ्ग, आगलागी, सडक दुर्घटना र महामारी जस्ता प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक प्रकोपहरुका कारण जनधनको ठूलो क्षति तथा नोक्सानी हुने गरेको छ । मुलुक विषम भू-बनावट, कमजोर भौगर्भिक अवस्था, मौसमी विषमता तथा जलवायु परिवर्तनका कारण भूकम्प, बाढी, पहिरो तथा भू-स्खलन, डुबान, चट्याङ, खडेरी, हिमपात, असिना, हिमपहिरो, हिमताल विष्फोटन, अतिबृष्टि, अनावृष्टि, हुरी बतास, वन डढेलो लगायतका प्राकृतिक प्रकोपहरुबाट प्रभावित छ । २०७२ साल बैशाखमा आएको गोरखा भूकम्प,

२०७१ र २०७४ सालमा आएको बाढी तथा पहिरो र यसबाट भएको ठूलो जनधनको क्षति तथा नोक्सानी यसका पछिल्ला उदाहरणहरु हुन् (विपत जोखिम राष्ट्रिय न्यूनिकरण नीति, २०७४)।

नेपाल सरकारले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरुलाई योजनाबद्ध र व्यवस्थित गर्न नीतिगत, कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था गरेको छ। विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि दैवी प्रकोप (उद्धार) ऐन, २०३९, स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५, भवन ऐन, २०५५, राष्ट्रिय भवन संहिता, २०६०, विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६, जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७, भू–उपयोग नीति २०६९, जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन नीति, २०७२, राष्ट्रिय पुनर्निर्माण तथा पुनस्थापना नीति, २०७२, राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्यको कार्यढाँचा, २०७०, बस्ती विकास, शहरी योजना तथा भवन निर्माणसम्बन्धी आधारभूत मार्गदर्शन, २०७२, राष्ट्रिय शहरी विकास रणनीति, २०७३ आदि महत्वपूर्ण कानूनी तथा नीतिगत आधार हुन् भने नेपालको संविधान, २०७२ पछि आएका स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ पछिल्ला महत्वपूर्ण कानूनी व्यवस्था हुन्। यीनै नीतिगत आधारमा आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाले पनि विपद् व्यवस्थापन गाउँसमिति, सुरक्षित स्थानको पहिचा, विपद् व्यवस्थापन पूर्व तयारी योजना र विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना गरेको छ।

९.४.२ प्रमुख समस्या

- विपद व्यवस्थापन तथा न्यूनिकरणको लागि यन्त्र उपकरणको अभाव।
- कठिन भू-बनोट।
- विपद तथा महामारी सम्बन्धी सचेतनाको अभाव।
- आर्थिक अभाव र गरिबी।
- राष्ट्रिय राजमार्गसँग नजोडिएको।
- भवन संहिताबारे अनभिज्ञ।
- भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण सम्बन्धी शिप र तालिमको अभाव।

९.४.३ अवसर र चुनौती

विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति र रणनीतिक कार्ययोजना कार्यान्वयनमा रहेको, २०७२ सालको भूकम्पले जनतामा चेतना बढ्नु, पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न हुनु, भूकम्प प्रतिरोधी भौतिक संरचनाहरूको निर्माण गर्नु, कोभिड-१९ ले स्वास्थ्य सचेतना बढनु, स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रमा पर्नु र प्राथमिकताको विषय बन्नु, भूकम्प पुनर्निर्माणमा विभिन्न संघसंस्थाहरूको सहयोग र क्रियाशीलता रहनु, मापदण्ड अनुसार सुरक्षित पूर्वाधार र भवन निर्माण गर्नु जस्ता अवसरहरुलाई उपयोग गरेको पाईन्छ ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति र रणनीतिक कार्ययोजना कार्यान्वयनमा ल्याउन, भवन संहिता लागु गर्न, भूक्षय र पहिरोजन्य प्रकोप व्यवस्थापन गर्न, विपद् तथा महामारी व्यवस्थापनमा संलग्न बिभिन्न संघसस्था वीच समन्वय गर्न, जोखिम युक्त वसोवास क्षेत्र पहिचान गरी सुरक्षित स्थानमा बस्ती स्थानान्तरण

गर्न, प्रकृतिक विपद, महामारी र जोखिम पूर्ण रुपमा न्यूनिकरण गरी मानविय तथा आर्थिक घनजनको क्षती कम गर्न ठूलो चुनौती देखिन्छ ।

९.४.४ सोच

विपद उत्थानशील प्रणाली र पूर्वाधारः जीवन र सम्पति सुरक्षाको आधार

९.४.५ लक्ष्य

विपद तथा महामारीबाट हुने मानविय, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक, सास्कृतिक र पर्यावरणीय क्षतिमा कमी ल्याउने

९.४.६ उदेश्य

विपद तथा महामारीको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी विपदजन्य क्षति न्यूनिकरण गर्नु

९.४.७ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपदको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने	▪ विपद् तथा महामारी व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय, नीति, कानून र योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ । ▪ विपद् तथा महामारी पूर्व तयारी, प्रतिकार्य योजना तथा पूर्व सूचना प्रणाली प्रभावकारी वनाइने छ । ▪ विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न विभिन्न संघ संस्थाहरूसँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गरिने छ । ▪ विपद्को वेला उद्धार कार्यका लागि युवा स्वयंसेवी, सामाजिक संघ संस्थाहरू, सुरक्षा निकाय आदिलाई तयारी अवस्थामा राखिने छ । ▪ विपद् व्यवस्थापन कोष गठन गरिने छ र उक्त रकम विपद् व्यवस्थापनमा मात्र खर्च गरिने छ । ▪ गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय वनाइने छ। ▪ समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन प्रणाली अवलम्वन गरिने छ । ▪ भूकम्प पुनर्निर्माण प्राधिकरणसँग समन्वय गरी पुनर्निर्माणको वांकी काम यथाशीघ्र सम्पन्न गरिने छ । ▪ आगलागी स्वास्थ्यजन्य प्रकोप, खोला, नदीनाला नियन्त्रण, भूक्षय पहिरो ,नियन्त्रण आदि कार्यलाई प्राभावकारी वनाइने छ। ▪ विपद् जोखिम नियन्त्रण राष्ट्रिय कार्य योजनालाई स्थानीयकरण गरी लागु गरिने छ ।
विपदबाट हुने भौतिक र मानविय क्षति न्यूनिकरण गर्ने	▪ विपद् जोखिम नक्साङ्कन गरिने छ । ▪ विपद् जोखिम अध्ययन गरी विपद् प्रतिरोधी संरचनाहरूको निर्माण गरिने छ । ▪ अति जोखिममा रहेका वस्तीहरूलाई स्थानान्तरण गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	▪ हरेक क्षेत्रगत नीति तर्जुमा गर्दा विपद् प्रतिरोधी पक्षलाई हेरिने छ । ▪ विपदबाट वच्ने वारेमा सचेतना कार्यक्रमलाई अभियानको रुपमा संचालन गरिने छ । ▪ विपद् सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धिका लागि रेडियो कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय एफ एम र पत्रपत्रिकाबाट प्रचार.प्रसार गरिने छ, ▪ स्थानीय भवन निर्माण मापदण्ड वनाई प्रभावकारी रुपमा लागु गरिने छ ।
कोभिड-१९ महामारी नियन्त्रण र निर्मूल गर्ने	▪ कोभिड-१९ सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रमहरु गरिने छ । कोरोना पोजेटिभ व्यक्तिहरुको लागि आईसोलेसन कक्षको पूर्वाधार निर्माण गरिने छ । ▪ प्रदेश तथा संघीय सरकार र दातृ निकयाहरुको सहयोगमा कोरोना परिक्षण गाँउपालिकामा नै गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । ▪ कोरोना पोजेटिभ व्यक्तिहरुको पहिचान गरी आईसोलेसन कक्षमा राखिने छ । ▪ कोरोना न्यूनिकरणका लागि मास्क, स्यानिटाईजर र फेस शिल्डको व्यवस्था गाँउपालिकामा नै गरिने छ ।कोरोनाबाट मृत्यु भएका गाँउपालिकावासीहरुलाई उचित क्षतिपूर्ति र राहतको व्यवस्था गरिने छ । ▪ सरकारबाट गाँउपालिकामा गरिने कोरोना खोप कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाईने छ । ▪ सम्पूर्ण गाँउपालिकावासीहरुलाई कोरोना खोपको व्यवस्था गर्न प्रदेश तथा संघीय सरकार, दातृ निकाय र नीति क्षेत्रसंग समन्वय गरिने छ ।

९.४.८ प्रमुख कार्यक्रमहरु र कार्यान्वयन योजना

क्र . .सं	कार्क्रमहरु	सहकार्य गर्ने निकाय				
		संघ	प्रदेश	स्थानीय तह	निजी क्षेत्र	सहकारी र अन्य
१	विपद व्यवस्थापन तथा महामारी जोखिम न्यूनिकरण सम्बन्धी नीति कानून र योजना तर्जुमा गर्ने	✓	✓	✓		
२	विपद् तथा महामारी पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्ने	✓	✓	✓		✓
४	अन्तर सरकार तथा अन्तर निकायहरु बिच समन्वय र सहकार्य गर्ने	✓	✓	✓		
५	विपद व्यवस्थापन तथा महामारी जोखिम न्यूनिकरण सम्बन्धी जनचेतना अभियान तथा कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने	✓	✓	✓		
६	विपद तथा महामारी प्रतिरोधि संरचनाहरु निर्माण गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	

७	विपद् जोखिम नक्साङ्कन नक्शाङ्क गर्ने		✓	✓	✓	
८	जोखिमयुक्त बस्तीहरुको स्थानान्तरण गर्ने	✓	✓	✓		✓
९	भवन संहिता क्रमश लागू गर्ने		✓	✓	✓	
१०	विपद तथा महामारी प्रतिरोधि संरचनाहरु निर्माण सम्बन्धी तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम संचालन गर्ने ।		✓	✓	✓	✓
११	कोभिड-१९ सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रमहरु गर्ने ।			✓	✓	✓
१२	प्रदेश तथा संघीय सरकार र दातृ निकयाहरुको सहयोगमा कोरोना परिक्षण गाँउपालिकामा नै गर्ने व्यवस्था गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	✓
१३	कोरोना न्यूनिकरणका लागि मास्क, स्यानिटाईजर र फेस शिल्डको व्यवस्था गाँउपालिकामा नै गर्ने ।		✓	✓	✓	✓
१४	कोरोनाबाट मृत्यु भएका गाँउपालिकावासीहरुलाई उचित क्षतिपूर्ति र राहतको व्यवस्था गर्ने ।		✓	✓	✓	
१५	सरकारबाट गाँउपालिकामा गरिने कोरोना खोप कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउने ।		✓	✓		✓
१६	सम्पूर्ण गाँउपालिकावासीहरुलाई कोरोना खोपको व्यवस्था गर्न प्रदेश तथा संघीय सरकार, दातृ निकाय र नीजि क्षेत्रसंग समन्वय गर्ने ।	✓	✓	✓	✓	

९.४.९ अपेक्षित उपलब्धि

- विपद् तथा महामारी सम्बन्धी नीति, कानून र योजना तर्जुमा भएको हुनेछ ।
- विपद् जोखिम नक्साङ्कन भएको हुनेछ ।
- भवन निर्माण संहिता पूर्ण रुपमा लागू भएको हुनेछ ।
- भूकम्प प्रतिरोधि भवन निर्माणको शुरुवात भएको हुनेछ ।
- पहिरो र भूक्षयहरु नियन्त्रण भएका हुनेछन ।
- सम्पूर्ण गाँउपालिकावासीहरुले कोडिड १९-बिरुद्धको खोप लगाएका हुनेछन ।
- खोलानाला तथा नदीबाट हुने वस्ती कटान रोकिएको हुनेछ
- स्वास्थ्य सम्बन्धी रोगको महामारी न्यून भएको हुनेछ ।
- सरोकारवाला संस्थाहरू वीच प्रभावकारी समन्वय भएको हुनेछ
- पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुनेछ ।

परिच्छेद दश: योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१०.१ योजना तर्जुमा

गाउँपालिकामा योजनावद्ध विकासका प्रयासहरु पहिले देखिनै हुँदै आएता पनि प्रभाकारी हुन सकेको पाईदैन । हालमात्रै मौसमी सडक संजालसँग जोडिएको यो गाउँपालिका सामजिक, भौतिक, लगायत अन्य हिसावल पिछढिएको पालिका हो । यस कारण अवका दिनमा हुने योजनाहरुले यहाँको स्थानियहरुलाई प्रत्येक्ष प्रभाव पार्ने र तुलनात्मक लाभ लिनसक्ने किसिमका योजनाहररुको छनौट गर्नु पर्दछ । यसको लागि स्थानिय तहमा नै समस्याको जरा पहिल्याई स्थानियको चाहाना, भावना तथा आबस्यकताको संबोधन हुने खालको योजना तर्जुमा गर्नु पर्दछ । जसले गर्दा स्थानियको समस्या संबोधन गर्न सकियोस र यस्ता योजना तर्जुमा गर्दा प्रदेश र संघको सोच, लक्ष्य, सद्देश्यको चहाना तथा भावना पनि संबोधन होस् ।

१०.२ संस्थागत तथा कार्यान्वयन व्यवस्था

१०.२.१ कार्यान्वयन कार्ययोजना

योजनाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएन भने योजनाका उदेश्य र लक्ष्य प्राप्त हुदैनन र तर्जुमाको औचित्य पनि रहदैन तसर्थ कार्यान्वयन योग्य योजना मात्र तर्जुमा गर्नुपर्छ । साथै उगँपालिकाले योजनाको कार्यान्वयन, विधि, कार्यतालिका र जिम्मेवारी पनि स्पष्ट रुपमा उल्लेख गर्नेपर्ने हुन्छ । योजनाको कार्यान्वयन समयमै भएन भने योजनाको लागत बढन गै त्यसले गाउँपालिकाको बजेटमा समेत नकारात्मक असर गर्दछ र जनताले पाउनुपर्ने सेवा सुविधाबाट समेत बन्चित हुनुपर्ने हुन्छ । त्यसैले यस आवधिक योजनाले पहिचान गरी प्रस्ताव गरेका योजनाहरुको सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्नको लागि गाउँपालिकाको योजना कार्यान्वयन प्रकिया र व्यवस्थाहरुको बारेमा विस्तृत व्याख्या तलको खण्डमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

गाउँपालिकाले मध्यकालीन योजनाको कार्यान्वयन बार्षिक योजना/बार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरी गर्नुपर्नेछ । ३ बर्षको मध्यकालिन योजना छ भने ५ वटा बार्षिक योजना/बार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ । तसर्थ, मध्यकालिन खर्च योजना संरचना बनाउने र मध्यकालिन खर्च संरचना अनुरुप बार्षिक बिकास कार्यक्रम तथा बजेट बनाउनु पर्नेछ । बार्षिक विकास कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न यसको कार्यान्वयन योजना बनाउनु पर्नेछ । कार्यान्वयन योजनामा आवधिक योजनाको उदेश्य प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक कार्यान्वयन विधि, कार्यान्वयन तालिका र जिम्मेवारी समेटने । यस्तो कार्यान्वयन योजना तयार गर्दा गाउँपालिकाको आवधिक योजनामा उल्लेखित गाउँपालिकाले गर्ने र बाह्य सहयोगबाट गर्ने समेत योजनाहरुका लागि बार्षिक कार्ययोजना सहितको कार्यान्वयन योजना तल प्रस्तुत गरिएको छ । त्यस्तै बार्षिक विकास कार्यक्रम भित्र रहेका बिकास आयोजनाहरुको पनि कार्यान्वयन गर्ने क्रियाकलापहरुको विस्तृत विवरण र त्यसको बजेटको विभाजन गर्नुपर्नेछ । स्थानीय तहको बार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा कार्यविधि २०७४ अनुसार गाउँपालिकाको बार्षिक कार्यक्रम तथा योजनाको कार्यतालिका निम्नानुसार रहेको छ ।

- गाउँसभाको पारित गरेको बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि गाउँपालिकाका प्रमुखले ७ दिनभित्र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतलाई बजेटको खर्च गर्ने अख्तियारी प्रदान गर्ने ।
- अख्तियारी प्राप्त भएको १५ दिनभित्र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले अनुसूची ८ बजोजिमको ढाँचामा कार्यक्रम स्वीकृत गरि सम्बन्धित विभाग/महाशाखा/ईकाई प्रमुख र वडा सचिवलाई लिखित रुपमा योजना कार्यान्वयनको जिम्मा दिने ।योजना कार्यान्वयनको जिम्मा प्राप्त भएको मितिले ७ दिनभित्र सम्बन्धित विभाग/महाशाखा /शाखा र इकाई प्रमुख र वडा सचिवले कार्यक्रम कार्यान्वयनको कार्यतालिका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत समक्ष पेश गर्ने ।
- विभाग/महाशाख/शाखा/इकाई प्रमुख र वडा सचिवबाट पेश भएको कार्यान्वयन कार्ययोजनामा प्राविधिक क्षमता, योजनाको संवेदनशिलता, कार्यान्वयन प्राथमिकीकरण, नगद प्रवाहको अवस्था समेतको आधारमा कुनै संसोधन गर्नुपर्ने देखिएमा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले सुझाव दिने । यसरी प्राप्त भएको सुझाव समेतको आधारमा सम्बन्धित निकायले कार्यान्वयन कार्ययोजनामा संसोधन गरी ५ दिनभित्र पुनः पेश गर्ने ।सबै विभाग इकाई प्रमुख र वडा सचिवबाट/शाका/महाशाखा/प्राप्त कार्ययोजनालाई प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले एकत्रित गरी एकिकृत कार्यान्वयन कार्ययोजना गाउँकार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने ।

१०.२.२ योजना कार्यान्वयन विधि

क) कार्यान्वयन विधि निर्धारण

योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पूर्वाधार सृजना गर्नुपर्ने तथा सरोकारवालाहरुबिच समन्वय एवं साझेदारी गर्नुपर्ने भएकोले गाउँपालिकाले आवधिक योजनामा उल्लेखित योजनाको सार्वजनिक निर्माण एवं सेवा खरिद सम्बन्धमा स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, सार्वजनि खरिद ऐन २०६३, खरिद नियमावली, आर्थिक कार्यविधि ऐन तथा नियमावली र गाउँपालिकाले संविधान तथा अन्य प्रचिलत कानूनको अधिकार क्षेत्रभित्र रहि निर्माण गरेका ऐन, नियम अनुसार कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ । यसरी कार्यान्वयन विधि निर्धारण गर्दा ठेक्कापट्टा, उपभोक्ता समिति, आमानत, सेवा करार, संयुक्त व्यवस्थापन वा साझेदारी, गैरसरकारी संस्थामार्फत गर्ने सम्बन्धमा सार्वजनिक खरिनद ऐनको परिधिभित्र रही योजना वा कार्यक्रम संचालन हुनुपूर्व निश्चित हुनुपर्ने छ । गाउँपालिकाले आर्थिक बर्ष शुरु भएको एक महिनाभित्र आफ्नो बार्षिक खरिद योजना र गुरुयोजना स्वीकृत गरी सो अनुरुप खरिद कार्यको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ ।

ख) योजना कार्यान्वयन तालिका

गाउँपालिकाको योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायले कुन काम कहिले शुरु गर्ने, कहिले सम्पन्न गर्ने समय किटान गरिएको कार्यतालिका बनाई कार्यान्वयनको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ । योजना कार्यान्वयन गर्दा सम्बन्द्व निकाय र व्यक्तिलाई तोकिएका कार्य जिम्मेवारी र क्रियाकलाप्रति उत्तरदायी बनाउन उपलब्धि परिणाम सूचकसहित कार्यसम्पादन करार प्रणाली अपनाउनुपर्ने छ । योजना कार्यान्वयन तालिका निम्न बमोजिम रहेको छः

योजना कार्यान्वयन तालिका

क्र.स.	आयोजना	उपलब्धि सूचक परिणाम तहको	बजेट	जिम्मेवार निकाय	प्रारम्भ मिति	सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि

१						
२						
३						
४						

१०.३ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तरसरकार समन्वय

गाउँपालिकाले पहिचान गरेका योजना तथा कार्यक्रमहरुको पूर्ण कार्यान्वयन लगायत गाउँपालिकाका अन्य प्राकृतिक स्रोत साधन र सम्पदाहरुको संरक्षणका लागि तहगत सरकारबिच सुमधुर सम्बन्ध तथा अन्तरसरकार समन्वय निक्कै महत्वपूर्ण हुने गर्दछ । त्यसैगरी तहगत सरकारबिच बिषयक्षेत्रगत अधिकार र कार्यजिम्मेवारीको बाँडफाडमा समेत प्रचलित ऐन र कानुनको अधिनमा रहि तहगत सरकारबिच सहकार्य र समन्वय अत्यन्त जरुरी हुने गर्दछ । त्यसैले राज्यले अंगिकार गरेको बहुलवादमा आधारित बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीको सुदृढीकरणका लागि नेपालको संविधान बमोजिम राज्यशक्तिको प्रयोग गर्ने संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरु बिचको अन्तरसम्बन्ध, सहकारिता, सहअस्तित्व, समन्वय र पारस्परिक सहयोगको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको "संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय र अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७" मा भएको व्यवस्था अतिरिक्त संघ, प्रदेश र गाउँपालिकाबिचको अन्तरसम्बन्ध तथा अन्तरसरकार समन्वयका आधारहरु देहाय बमोजिम हुनेछनः

- राष्ट्रिय गौरव र एकताको संरक्षण
- राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्वको पालना र कार्यान्वय मौलिक हकको कार्यान्वयन
- राष्ट्रिय नीतिको सम्मान तथा कार्यान्वयनमा योगदान
- संविधाका व्यवस्थाहरुको समग्रता र सामज्यसता
- लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यतामा आधारित समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र निमाण
- संविधानको अधिनमा रहि साझा हित र सरोकारको बिषयमा अधिकारको प्रयोग गर्दा अर्को तहको अस्तित्व र कार्यगत स्वायतत्ताको सम्मान
- नेपाली नागरिकबीच समान व्यवहार र सुरक्षा
- कानुन, नीति र न्यायिक वा प्रशासनिक निर्णय कार्यान्वयनमा आपसी समन्वय, परामर्श, सहयोग तथा सूचनाको आदान प्रदान प्राकृतिक तथा भौतिक स्रोतको संरक्षण
- प्राकृतिक, भौतिक तथा वित्तिय स्रोतको दिगो व्यवस्थापन र लाभको न्यायोचित वितरण
- भ्रष्टाचार निवारण र सुशासन प्रवर्द्धन
- पारस्परिक सहयोग र सहकार्य
- सामनुपातिक समावेशी तथा सहभागितामूलक शासन व्यवस्था अवलम्वन
- नागरिकलाई प्रदान गर्ने सेवाको प्रभावकारिता
- व्यापार, वस्तुको ढुवानी र सेवाको विस्तारमा आपसी सहयोग र समन्वय
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध कायम गर्ने सम्बन्धमा प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भएको

१०.४ जोखिम व्यवस्थापन

नेपालमा विभिन्न तहगत सरकारहरुबाट संचालन भएका आयोजनाहरु तोकिएको समयमा सम्पन्न नहुने, समय लम्बिएर लागत बढने, लक्षित वर्गले अपेक्षाकृत लाभ प्राप्त गर्न नसक्ने, लागत बढेसँगै बजेटको सुनिश्चितता घटने, दातृ निकायहरुको हात झिक्ने जस्ता समस्याहरुले गर्दा आयोजनाहरुको भविश्य नै जोखिममा पर्ने र कहिलेकाहि समय र लागत बढेसंगै त्यस्ता आयोजनाहरुको उपादेयतामा समेत प्रश्न उठने भएकोले आयोजनाको जोखिम व्यवस्थापन पनि निक्कै पेचिलो र जटिल हुने गरेको छ। स्थानीय तहहरुमा समेत पर्याप्त अध्ययन अनुसन्धान नगरी त्रुटिपूर्ण ढङ्गले ड्रोइङ, डिजाइन र लागत अनुमानको तर्जुमा गरी लाभ लागत विश्लेषण विना दिगोपना नभएका टुक्रे योजनामा बजेट छर्ने प्रवृत्तिले आयोजना कार्यान्वयनमा समस्या देखिएको छ। त्यसैले आयोजनाको जोखिम न्यूनिकरणका लागि यस आवधिक आयोजनाले पहिचान गरी प्राथमिकीकरण गरेका आयोजना बैंकका योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई गाउँपालिकाले क्रमैसँग कार्यान्वयन गर्दै लानुपर्ने छ।
गाउँपालिकाले आयोजनाको जोखिम व्यवस्थापनको लागि निम्न बमोजिमका कार्यहरु गर्नुपर्ने छः

- गाउँकार्यपालिकाको निर्देशन तथा निर्णय वमोजिम पलिकाका दिर्घकालिन, आवधिक तथा बार्षिक योजना तर्जुमा तथा प्राथमिकिकरण गर्ने।
- गाउँपालिकाले आवधिक योजनाको आयोजना बैंकहरुमा भएमा योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई क्रमैसँग प्राथमिकताको आधारमा कार्यान्वयन गर्ने।
- कार्यान्वनको लागि छनौटमा परेका आयोजनाहरुको भरपर्दो परामर्शदाताबाट ड्रईड, डिजाईन र लागत ईष्टिमेट गर्ने।
- आयोजना कार्यान्वयन हुन पूर्व बजेटको सुनिश्चितता र लाभ लागत बिष्लेषण गर्ने।
- श्रोत तथा बजेटको सिमा भित्र रहि बिषयगत क्षेत्रका योजनाहरुको छनौट तथा प्राथिमिकिरण गर्ने।
- वित्तिय संघीयता पूर्ण रुपमा कार्यान्वय गर्ने।
- मध्यकालीन खर्च संरचना (MTEF) को पूर्ण कार्यान्वयन गर्ने।
- पालिकामा विशिष्ट ज्ञान, सीप र क्षमता भएका दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने।
- आयोजना बैङ्कको कार्यान्वयनमा लागि आवश्यक कार्यविधि तथा मापदण्ड तयार गर्ने।
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, सार्वजनि खरिद ऐन २०६३, खरिद नियमावली, आर्थिक कार्यविधि ऐन तथा नियमावली र गउँपालिकाले तर्जुमा गरेका ऐन, नीति र कार्यविधिहरुको पूर्ण पालना गर्ने।
- रणनैतिक आयोजनाहरुको लागि प्रदेश र संघीय सरकारसँग सहकार्य र समन्वय गर्ने।

- कार्यान्वयन विधि निर्धारण गर्दा ठेक्कापट्टा, उपभोक्ता समिति, आमानत, सेवा करार, संयुक्त व्यवस्थापन वा साझेदारी, गैरसरकारी संस्थामार्फत गर्ने सम्बन्धमा सार्वजनिक खरिनद ऐनको परिधिभित्र रही योजना वा कार्यक्रम संचालन हुनुपूर्व निश्चित गर्ने ।
- आयोजना कार्यान्वयन गर्दा सम्बन्द्व निकाय र व्यक्तिलाई तोकिएका जिम्मेवारी र क्रियाकलाप्रति उत्तरदायी बनाउन उपलब्धि परिणाम सूचकसहित कार्यसम्पादन करार प्रणाली अपनाउने ।

१०.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१०.५.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था

गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालन भएका, भैरहेका तथा हुने सवै विषयगत तथा क्षेत्रगत योजनाहरूको निर्धारित गुणस्तर र समय सिमाको सुनिश्चितता गर्न, सम्भावित जोखिम र त्यसले भविश्यमा पार्न सक्ने असरका बारेमा लेखा जोखा गरी समयमानै क्षती न्यूनिकरणमा पूर्वतयारी गर्न, विकास निर्माणसंग सम्बन्धित सवै सरोकारवालालाई अनुशासित, मर्यादित, जिम्मेवार र कर्तब्यनिष्ठ बनाउने कार्यको लागि आयोजनाको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्न गर्नुपर्ने हुन्छ । सँगसँगै यस आवधिक योजनाले पहिचान र प्राथिमिकीकरण गरेका आयोजनाहरुको कार्यान्वयनबाट लक्षित उदेश्य प्रात भयो भएन यकिन गर्न र आयोजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षित वर्गले फाईदा पायो पाएन भनेर नियमित रुपमा अध्ययन तथा विश्लेषणलाई गर्नुपर्ने हुन्छ ।

गाउँपालिकाले आयोजनाको मूल्याङ्कन देहाय वमोजिम तीन प्रकारबाट गर्न सक्ने छ ।

- आयोजनाको कार्यान्वयन चरणमा गरिने आयोजनाको लेखाजोखा
- आयोजनाको कार्यान्वनको समाप्ति पछी आयोजनाको लक्ष्य, उदेश्य अनुरुप काम भए नभएको लेखाजोखा गरिने आयोजनाको मूल्याङ्कन ।
- आयोजना समाप्त पछी त्यसको संचालनको ५-६ बर्ष पछी गरिने प्रभाव मूल्याङ्कन ।

कार्यान्वयन गरिएका योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरु के कति सान्दर्भिक, लाभदायी र प्रभावकारी छन तथा के कस्ता उपलब्धि एवं प्रभावहरु हासिल भएका छन भन्ने कुराको आन्तरिक वा बाह्य मूल्याङ्कनकर्ताबाट उदेश्यपूर्ण र व्यवस्थित तरिकाले लेखाजोखा गर्ने कार्य मूल्याङ्कन हो । योजनाका उपलब्धि र प्रभाव तहका सूचकमा के कति परिणाममा परिवर्तन आयो भन्ने जानकारी मूल्याङ्कनबाट हुन्छ । त्यसैले पालिकाले आवश्यक्ता र आयोजना वा कार्यक्रमको प्रकृति अनुसार उल्लेखित दुवै तहमा तेस्रो पक्षबाट पनि मूल्याङ्कन गर्नु/गराउनुपर्ने छ । त्यसको लागि योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित समितिहरू लगायत गाउँकार्यपालिकालाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिनकालागि यस आवधिक योजनाले पालिका स्तरीय तथा वडा स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको प्रस्ताव गरेको छ ।

१०.५.२ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितको गठन

गाउँपालिका तहबाट संचालित योजनाको लागत, परिणाम, समय सीमा र गुणस्तरीयताको आधारमा अनुगमन गरी आवश्यक पृष्ठपोषण दिनको लागि निम्न अनुसारको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति गठन गर्ने ।

क) पालिकास्तरिय अनुगमन समिति
ख) वडास्तरीय अनुगमन समिति

१०.५ ३.अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कन समितिको काम कर्तब्य र अधिकार

पालिका भित्र संचालनमा रहेका तथा भएका सवै विषयगत योजनाहरूको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनकालागि समितिको काम कर्तब्य र अधिकार देहाय बमोजिमको हुनेछ ।

क) गाउँकार्यपालिकामा एकीकृत कार्यान्वयन कार्ययोजना पेश भएको बढीमा १५ दिन भित्र बार्षिक अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण कार्य योजना बनाउने ।

ख) अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणका लागि सम्बन्धित योजना तथा आयोजनाको मात्रा, लागत, कार्य प्रगति, ढिलो हुनु वा छिटो हुनुको वा समयमानै कार्य सम्पन्न हुनुको कारण, तोकिएको गणस्तर मापदण्ड भए नभएको, लापरवाहि भएको भए सो कार्यमा सम्लग्न ब्यक्ति वा संस्था, लापरवाहि बाट भएको क्षति तथा त्यसको पुर्ताल गर्नु पर्ने भए को बाट कसरी पुर्ताल गर्ने साथै अन्य केहि सुझाव भए सो समेत समेटिने गरीका सूचकहरू निर्धारण गर्ने ।

ग) सूचक बमोजिमको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण रिपोर्टको ढाचा तयार गरी गाउँ कार्यपालिका बाट स्विकृत गराउने ।

घ) अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणको समय तालिका निर्धारण गर्ने तथा गोप्य रुपमा गरिने अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणको विषयमा आवश्यक गोपनियताको सुनिश्चितता गर्ने । वडास्तरीय समितिलाई समेत यस बारेमा सहजिकरण र सहयोग गर्ने ।

ङ) खण्ड "ख" बमोजिमको सूचकका आधारमा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने साथै सो बाट प्राप्त विवरणहरू समेत समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने । यसरी प्रतिवेदन तयार गर्दा उक्त अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणमा संम्लग्न ब्यक्ति वा समितिका सदस्यहरूको नामावली समावेश गर्न अनिवार्य छ ।

च) खण्ड "ङ" बमोजिमको प्रतिवेदन तयार भएको मितिले बढिमा ३ दिन भित्र गाउँ कार्यपालिकाको बैठकमा छलफल, आवश्यक निर्णय तथा निर्देशनका लागि पेश गर्ने ।

छ) गाउँकार्यपालिकाको निर्णय तथा निर्देशन बमोजिम सम्बन्धित उपभोक्ता समिति, निर्माण ब्यवसायी, मरामर्शदाता, कर्मचारी वा सम्बन्धित योजना कार्यान्वनयको जिम्मा लिएको ब्यक्ति वा संघ संस्थालाई योजना कार्यान्वयनमा देखिएका राम्रा र त्रुटी भएका विषय समेत खोली त्रुटीहरू सच्याउन, समय तथा गुणस्तर कायम गर्न साथै प्रचलित ऐन कानूनको पालन गर्न समय सिमा तोकेर आवश्यक निर्देशन दिने ।

ज) गाउँकार्यपालिकाको निर्णय बमोजिम अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले दिएको समय सिमा सहितको निर्देशन समय सिमा भित्र पालन नगर्ने तथा अटेर गर्ने सम्बन्धित उपभोक्ता समिति, निर्माण ब्यवसायी, मरामर्शदाता, सेवा प्रदायक संस्था, कर्मचारी वा सम्बन्धित योजना कार्यान्वनयको जिम्मा लिएको ब्यक्ति वा संघ संस्थालाई आवश्यक कारवाहिकालागि राय सहित गाउँ कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने ।

झ) गाउँपालिकाले निर्धारण गरेका समय सिमा तथा गुणस्तर कायम गर्ने सम्बन्धित उपभोक्ता समिति, निर्माण ब्यवसायी, मरामर्शदाता, कर्मचारी वा सम्बन्धित योजना कार्यान्वनयको जिम्मा लिएको

ब्यक्ति वा संघ संस्थालाई आवश्यक पुरस्कार गर्न तथा सम्मान गर्न गाउँकार्यपालिकामा कारण समेत उल्लेख गरी सिफारिस गर्ने । तर कारण बस उक्त सिफारिस गलत मनसायले गरिएको वा गलत भएको रहेछ भने सोको जिम्मेवारी सिफारिस कर्ताले लिनुपर्ने छ ।

ञ) वडा स्तरीय अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मुल्याङ्कन समितिले अनुगमन गर्दा देखिएका विषयमा पालिका स्तरीय अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मुल्याङ्कन समितिलाई नियमित रुपमा जानकारी गराउने।

१०.५ ४.योजना तथा आयोजनाको मुल्याङ्कन

क) अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कन समितिले अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरेपछि उक्त योजना तथा आयोजनाको निर्धारित गुणस्तर र समय सिमाको मूल्याङ्कन गर्ने ।

ख) २५ करोड भन्दा माथिका योजना तथा आयोजनाहरू सम्पन्न भएको २ बर्ष भित्र तेश्रो पक्ष बाट प्रभाव मुल्याङ्कन गर्ने ।

ग) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरेको दिन तथा समय सम्बन्धित योजनाको साईड पुस्तिकामा उल्लेख गर्नु पर्नेछ साथै उक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्पन्न भएको मितिले बढीमा ७ दिन भित्र खण्ड “क” र “ख” बमोजिम गरिएको मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन तयार गरि तयार भएको मितिले ३ दिन भित्र गाउँकार्यपालिकामा पेश गर्ने ।

आवधिक योजनाको लक्ष्य, उदेश्य र कार्यक्रम तहमा गरिने अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको ढाँचा र नतिजा खाकाको नमूना अनुसूचीमा १ र २ राखिएको छ ।

परिच्छेद एघारः नतिजा खाका

११.१ पृष्ठभूमि

आवधिक योजनाले परिकल्पना गरेको सोच, लक्ष्य र उदेश्यहरु कसरी प्राप्त गर्न सकिन्छ भन्ने तथ्यलाई तर्कसंगत ढंगबाट नतिजा खाकामा प्रस्तुत गरिएको छ । नेपालको विगतको अनुभव र राष्ट्रिय योजना आयोगले अभ्यासमा ल्याएको नतिजा खाकाको ढाँचालाई नै आधार मानी यस आवधिक योजनाको नतिजा खाका तर्जुमा गरिएको छ । गाँउपालिकालाई बार्षिक र क्षेत्रगत गुरु योजनाहरु तर्जुमा गर्न, संचालित परियोजनाहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न र स्वयं आवधिक योजनाको मध्यावधि समिक्षा र मध्यकालिन खर्च संरचना तयार गर्न समेत यसले मद्दत गर्दछ ।

११.२ नतिजा खाका तथा नतिजा साङ्केतिकरण

यो आवधिक योजनामा बिषयगत नतिजा खाकालाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका १३: नतिजा खाका

१ आर्थिक क्षेत्र (२०७७/७८ को स्थिर मूल्यमा आधारित)

१.१ कृषि क्षेत्र

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन	रु हजार	१०	१५	२०	३०	४०	५०	गाँउपालिकाको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	➢ गाँउपालिका ➢ गाँउपालिका ➢ प्रदेश सरकार संघीय सरकार ➢ गैर सरकारी संस्थाहरु दातृ निकायहरु	➢ कृषि सामाग्री समयमा आपूर्ति हुनेछ । ➢ दातृ निकाय र गैसरकारी संस्थाहरुको निरन्तर सहयोग हुनेछ । ➢ कृषि सामाग्री समयमा आपूर्ति हुनेछ । ➢ कृषि पूर्वाधार विकासमा अन्तर सरकारी समन्वय भएको हुनेछ ।
१	आलु उत्पादन	मे.ट.	२००	२४०	२९०	२४५	३००	४००			
२	सिमि उत्पादन	मे	५०	६०	७०	८०	९०	१००			
३	लेकालि मुसुरो	मे.ट.	५०	६०	७०	८०	९०	१००			
४	तरकारी व्यवसायिक उत्पादन	मे.ट.	११५	१२०	१२५	१३५	१५०				
५	व्यवसायिक तरकारी उत्पादनमा सङ्लग्न कृषक	प्रतिशत	०	२	४	६	८	१०			
६	सक्रिय व्यवसायिक कृषक समुह	संख्या	४०	५०	५५	६०					
७	कृषक तालिम	संख्या	-	३५	४०	४५	६०	१००			
८	पकेट क्षेत्र विकास	संख्या	-	५	७	१०	१५	२०			
९	कृषि सहकारी संस्था	संख्या	१	५	१०	१५	२०	२५			
१०	दुग्ध चिस्यान केन्द्र	संख्या	-	-	१	२	-	३			
११	कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र	संख्या	२	५	१०						
१२	एग्रो भेट	संख्या	३	५	१०	१२	१५				
१३	स्याउ उत्पादन	मे.ट.		५	८	१०	१५	२०			
१५	खुर्पानी	मे. ट.	१	२	५	१०	१५	२०			

१.२ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	गार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग व्यवसायको योगदान	%	१.५	३	४	५	७	९	➢ गापाको वजेट वक्तव्य ➢ गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	➢ गाँउपालिका ➢ गाँउपालिका ➢ प्रदेश सरकार ➢ संघीय सरकार ➢ गैर सरकारी संस्था ➢ दातृ निकायहरु	➢ नीजि क्षेत्रको सहयोग भएको हुनेछ ➢ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ
प्रतिफल १	दर्ता भएका आर्थिक प्रतिष्ठान	संख्या	७८	१६०	२००	२५०	३००	३५०			
प्र. २	रोजगारी सृजना	संख्या	५९८	८००	१०००	१२५०	१५००	१७५०			
प्र. ३	आर्थिक प्रतिष्ठानमा काम गर्ने महिला	संख्या	१८३	३६६	४००	५००	६००	७००			
प्र. ४	सिप मुलक तालिम लिने महिला	संख्या	५१६	५५०	६००	६५०	७००	८००			
प्र. ५	उत्पादनमुलक उद्योग	संख्या	३४	४०	५०	५५	६०	७०			
प्र. ६	औधोगिक ग्राम	संख्या	-	-	-	-	-	१			

१.३ पर्यटन

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
१	पर्यटन आगमन बार्षिक आन्तरिक	सङ्ख्या	२०००	३०००	४०००	५०००	६०००	७०००	➢ गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	➢ गाँउपालिका प्रदेश सरकार ➢ संघीय सरकार	➢ नीजि क्षेत्रको सहयोग भएको हुनेछ ➢ पर्यटन बोर्डको सहयोग भएको हुनेछ
२	पर्यटन आगमन बार्षिक बाह्य	सङ्ख्या	१०००	१५००	२०००	२५००	३०००	३५००			

३	पर्यटनबाट रोजगारी सिर्जना	सङ्ख्या		२००	२५०	३००	४००	५००		➢ गैर सरकारी संस्थाहरु ➢ दातृ निकायहरु	➢ पर्यटन क्षेत्रमा वित्तिय संस्थाको ऋण लगानी भएको हुनेछ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ
४	पर्यटन गुरुयोजना निर्माण, नीति तथा मापदण्ड तर्जुमा	सङ्ख्या		२	३	३	३	३			
५	होमस्टे सञ्चालन	सङ्ख्या	15	२०	२५	३०	३५	४०			
६	कोसेली घर स्थापना तथा सञ्चालन	सङ्ख्या		५	१०	१०	१५	१५			
७	पर्यटन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन बर्षमा	सङ्ख्या		२	३	४	५	६			
८	पर्यटन क्षेत्रमा उत्पादित दक्ष जनशक्ति	सङ्ख्या		५०	७५	१००	१५	२००			
९	औसत बसाई	दिन		२	३	३					
१०	होटल	सङ्ख्या	८	१०	१२	१४	१५	२०			
११	प्रमुख गन्तव्य स्थल विकास	संख्या	-	१	३	५	७	१०			
१२	पर्यटन सूचना केन्द्र	संख्या	-	-	१	-	-	-			
१३	नयाँ पद मार्ग	किमि	-	५	१०	१५	२०	२५			

१.४ पशुपंक्षी पालन

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार बर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
१	व्यवसाञ्चिक पशुपालन	संख्या	-	५	७	१०	१२	१५		➢ गाँउपालिका ➢ प्रदेश सरकार	
२	चिज उत्पादन	मे.टन		२०	२२	२५	३०	३५			

३	दुग्ध चिस्यान केन्द्र	संख्या	१	२	३	४	५	६	➢ गाँउपालिकाको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	➢ संघीय सरकार ➢ गैर सरकारी संस्थाहरु ➢ दातृ निकायहरु	➢ कृषि सामाग्री समयमा आपूर्ति हुनेछ । ➢ कृषि पूर्वाधार विकासमा अन्तर सरकारी समन्वय भएको हुनेछ । ➢ दातृ निकाय र गैसरकारी संस्थाहरुको निरन्तर सहयोग हुनेछ ।
४	व्यवसाञ्चिक पंक्षीपालन	संख्या		५	५	१०	१५	२०			

१.५ बैक, वित्तिय संस्था, सहकारी

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
१	बणीज्य बैक	संख्या	१					२	गाँउपालिकाको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	➢ गाँउपालिका संघीय सरकार	➢ सबै पहुँचमा बैक ➢ आर्थिक कोवार सहज हुने ➢ लक्ष्य अनरुप बैंक तथा वित्तिय आर्थिक कारोवार नहुने
२	विकास बैक	संख्या		२				५			
३	सहकारी	संख्या	१	५	१०	१५					
४	बैंक तथा वित्तिय संस्थामा कम्तिमा एक जनाको खाता भएको परिवार	%	-	२०	३०	४०	५०	७०			
५	सहकारीको उत्पादन क्षेत्रमा लगानी	%	-	२०	३०	४०	५०	७५			
६	वित्तिय साक्षरता	%	-	१०	१५	२५	३५	५०			
७	सहकारी तालिम	जना	१०	२०	३०	४०	५०				
८	रोजगारी	जना	-	१०	२५	३०	४०	५९			

२. समाजिक क्षेत्र

२.१ शिक्षा

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	साक्षरता	%	५७	६०	६२	६५	७०	७५	गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	➢ गाँउपालिका ➢ प्रदेश सरकार ➢ स्थानीय विद्यालयहरु	➢ हुनेछ सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ➢ अन्तर सरकार समन्वय भएको
प्रतिफल १	आधारभुत तहको खुद भर्ना दर	%	९७.३१	९७.८	९८.१	९८.५	९८.८	९९			
प्र. २	माध्यामिक तह	%	३२.५	३३	३५	३६	३८	४०			
प्र. ३	१०+२ सम्मको शैक्षिक उपलब्धि	%	१.४६	२.२	३.२	४.१	४.८	५			
प्र. ४	प्राविधिक शिक्षालय	संख्या	-	-	-	-	१	-			
प्र. ५	अनौपचारिक क्षिक्षा	जना	-	२५	५०	७५	१५०	३००			
प्र. ६	शिक्षक तालिम बर्षमा	संख्या	१	२	३	४	५	६			
प्र. ७	शिक्षकको पुदपूर्ति	%		८०	८५	९०	९५	१००			
प्र. ८	साक्षरता (५ बर्ष माथी)	%	५७.३६	६०	६५	७८	८०	८५			
प्र. ९	महिला साक्षरता दर	%	५२.१९	६०	७०	७५	८०	८५			
प्र. १०	आधाभूत भर्ना दर	%	५९.१	६५	७५	८५	९०	९५			

२.२ स्वास्थ्य, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	१ घण्टा भित्र स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच भएको घरपरिवार	प्रतिशत	५०	५५	६०	६५	७०	७५		➢ गाँउपालिका ➢ प्रदेश सरकार	➢ सामुदायिक संघ

प्रतिफल १	मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जिवित जन्ममा)	जना	२४०	२२०	२००	१८०	१६०	१५०	गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरुको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	➢ स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरु	संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ➢ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ ➢ संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग भएको हुनेछ।
प्र. २	५ बर्ष मुनिका बाल मृत्युदर (प्रति हजार जिवित जन्ममा)	जना	३९	३६	३२	३०	२७	२५			
प्र. ३	गर्भवती हुँदा स्वसथ्य चेकिमा जचाउने महिला	%	६५	७०	७५	८०	९०	१००			
प्र. ४	पूर्ण खोप लिने बालबालिका	%	९२	९५	१००	१००	१००	१००			
प्र. ५	विरामी पर्दा स्वास्थ्य संस्था जाने व्यक्ति	%	८१.५	८५	९०	९५	१००	१००			
प्र. ६	प्रशुति सेवा र वर्थिङ सेन्टर	सख्या		२	-	३	-	४			
प्र. ७	परिवार नियोजनाको साधन प्रयोग गर्ने दर	%	३९	४५	५०	५५	६०	७०			
प्र. ८	भिटामिन "ए" प्राप्त गर्ने वालबालिका	%	८३.२	९०	१००	१००	१००	१००			
प्र. ९	घुम्ति स्वास्थ्य शिविर	पटक	-	१	२	३	४	५			
प्र. १०	खाद्य सुरक्षा नहुने परिवार	घरधुरी	६९	५५	४०	२५	१०	०			
प्र. ११	शौचालय भएका घरधुरी	%	८६								
प्र. १२											

२.३ युवा तथा खेलकुद

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	बेरोजगारी	%	१६	१५	१४	१३	१२	१०	गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाँउपालिका प्रदेश सरकार स्थानीय क्लबहरु	सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ
प्रतिफल. १	वैदेशिक रोजगारीमा गएका युवा	%	५.१९	५.१	४.८	४.७	४.५	४.२			
प्र. २	युवा संजाल	संख्या	-	२	३	५	७	१०			
प्र. ३	स्थानिय स्तरको खेकलुद मैदान	संख्या	-	१	२	३	४	५			
प्र. ४	कभर्ड हल	संख्या	-	-	-	-	-	१			

प्र. ५	माध्यमिक विद्यालयमा खेलकुद शिक्षक र सामाग्री	%	५०	६०	७०	८०	९०	१००			
प्र. ६	खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना	संख्या	-	१	-	२	-	३			
प्र. ७	क्लबहरुको क्षमता अभिवृद्धि	संख्या	-	२	३	५	७	१०			

२.४ खानेपानी तथा सरसफाई

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा पुगेको घरपरिवार	%	९७	९८	१००				गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन स्थानीय खानेपानी उपभोक्ता समितिको बार्षिक प्रतिवेदन	➢ गाँउपालिका स्थानीय ➢ खानेपानी उपभोक्ता समिति ➢ प्रदेश सरकार	➢ उपभोक्त समिति र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ➢ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ ➢ संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग भएको हुनेछ
प्रतिफल१	पाईप मार्फत खानेपानी पुगेको घरपरिवार	%	६४.१	७०	८०	९०	१००				
प्र. २	शौचालय भएका घरधुरी	%	८६	९०	१००						
प्र. ३	जनचेतना कार्यक्रम	संख्या	१	२	३	५					
प्र. ४	खानेपानीको स्रोत संरक्षण र सरसफाई	%	३०	४०	५५	७०	८५	१००			

२.५ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	नेतृत्वदायी पदमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	-	२५	३०	३३	४०	५०	गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन स्थानीय	गाँउपालिका	

प्रतिफल. १	महिलाको नाममा जग्गा जमिन भएको	प्रतिशत	३.६	५.	७.	९	१२	१५	वित्तिय संस्थाको बार्षिक प्रतिवेदन स्थानिय स्वास्थ्य संस्थाको बार्षिक प्रतिवेदन	प्रदेश सरकार स्थानीय क्लबहरु स्थानीय वित्तिय संस्थाहरु स्थानीय स्वास्थ्य संस्था	सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ
प्र. २	महिला घरमुली भएको घरपरिवार	प्रतिशत	४.९	५	७	१०	१२	१५			
प्र. ३	महिला साक्षरता	प्रतिशत	५२	५३	५५	६०	६५	७०			
प्र. ४	लक्षित तथा पिछडिएका वर्गलाई क्षमता विकास तालिम	जना	-	१०	२०	३०	४०	५०			
प्र. ५	महिला तथा जेष्ठ नागरिक लक्षित स्वास्थ्य घुम्ति शिविर वार्षिक	संख्या	-	१	२	३	३	३			
प्र. ६	बाल क्लव	संख्या	-	१	२	३	५	७			
प्र. ७	अपाङ्गता परिचय पत्र	%	१९.४	३०	५०	१००	९०				

२.६ लक्षित वर्ग उत्थान

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रतिफल. १	विपन्न दलित वालबालिकाका विद्यालय पोशाक वितरण	जना		२०	४०	६०	८०	१००			
प्र. २	व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम	वटा		२	४	६	८	८			
प्र. ३	दलित किशोर किशोरी शिक्षा कार्यक्रम वार्षिक	पटक		१	२	३	४	५			
प्र. ४	जनजाती लक्षित कार्यक्रम	वटा		१	२	३	४	५			

३. पूर्वाधार क्षेत्र

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	न्यूनतम पूर्वाधार (सडक, विद्युत, मोवाईल र टेलिभिजन) सुविधा भएका घरधुरी	%	१०	१५	२०	३०	४०	५०	गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	➢ गाँउपालिका ➢ प्रदेश सरकार	➢ सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ➢ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ ➢ दातृ निकाय तथा अन्य संघ संस्थाहरुको सहयोग निरन्तर रहने छ
प्रतिफल१	पक्की सडक	कि.मि.	-	१०	३०	४०	५०	७०			
प्र. २	ग्राभेल सडक	कि.मि.	४६	५०	६०	६५	७०	७५			
प्र. ४	पक्की पुल	संख्या	4	५	६	७	८	९			
प्र. ५	१२ महिना सिंचाई हुने खेतियोग्य जमिन	%	१५.१	२०	३०	५०	७०	१००			
प्र. ६	वत्तिको लागि विद्युत प्रयोग गर्ने घरधुरी	%	९४	९६	१००	१००	१००	१००			
प्र. ७	मोवाईल प्रयोगकर्ता	%	७७.४	८०	८५	९०	९५	१००			
प्र. ८	ईन्टरनेट प्रयोगकर्ता	%	-	१	३	५	७	१०			
प्र. ९	टिभि भएका घरधुरी	%	२१.१	२५	३०	४०	५०	६०			
प्र. १०	गाँउपालिका तथा वडा कार्यालय भवन	अवस्था		आफ्नै भवन निर्माण भैसक्ने							
प्र. ११	भवन संहिता र निर्माण मापदण्ड कार्यान्वयन	अवस्था		पूर्ण कार्यान्वय भएको हुनेछ।							
प्र. १२	मुख्य बजार र वस्ती क्षेत्रमा ढल संजाल निर्माण	अवस्था		निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछ							
प्र. १३	विपद व्यवस्थापन कोषको गठन	अवस्था	छ	पूर्ण रुपमा सक्रिय भएको हुनेछ।							
प्र. १४	भूकम्पले क्षतिग्रस्त संरचनाहरुको पुनिर्माण	अवस्था	छ	पूर्ण रुपमा सम्पन्न भैसकेको हुनेछ							

४ मसंस्थागत विकास, सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	सेवा सन्तुष्टि	%		२०	३०	४०	५०	६०	तेस्रो पक्ष सेवा सन्तुष्टी सर्भे गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाँउपालिका	सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ
प्रतिफल १	गाँउपालिका र वडा कार्यालयमा नागरिक वडापत्रको कार्यान्वयन	%	-	१	५	६	६	६			
प्र. २	पदपूर्ति	%		५०	७५	१००	१००	१००			
प्र. ३	कानुन, नीति, कार्यविधि तर्जुमा	%	२०	३०	५०	७०	८५	१००			
प्र. ४	ठूला आयोजनाहरुको सार्वजनि सुनवाई र सामाजिक लेखापरिक्षण बार्षिक	पटक	२	३	४	४	४	४			
प्र. ५	जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	२	२	४	४	६	६			
प्र. ६	मानव अधिकार उल्लघनका घटनाहरुको न्यायिक निरुपण	%	३०	५०	७०	८०	९०	१००			
प्र. ७	न्याय समितिका पदाधिकारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	२	२	३	३	३	३			
प्र. ८	आन्तरिक आय बृद्धि	%	१०	१५	२०	५०	७०	१००			
प्र. ९	विद्युति भुक्तानी प्रणालीबाट राजश्व संकलन	%	१०	२०	३०	४०	५०	६०			
प्र. १०	प्रगति समिक्षा	पटक	२	२	२	३	४	४			
प्र. ११	अनलाई सेवा	%	१०	२०	३०	४०	५०	५०			

५. वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७७/७८)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	वन ढाकेको क्षेत्रफल		३१	३१	३२	३५	३७	४०	गाँउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	गाँउपालिका	सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ
प्रतिफल १	वन जलाधार संरक्षण कार्यक्रम	संख्या		३	४	४	५	५			
प्र. २	खाना पकाउन काठ दाउराको प्रयोग गर्ने घरधुरी	%	९३.६	९०	८५	८०	७०	६५			
प्र. ३	जोखिम नक्शाङ्कन भएको क्षेत्र	%	०	२०	३०	५०	६०	७०			
प्र. ४	भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसार निर्मित घर	संख्या	२६.६	३०	३५	४०	४५	५०			
प्र. ५	पहिरो जोखिम क्षेत्र संरक्षण	%	१०	२०	३०	४०	५०	७०			
प्र. ६	भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त संरचना पुननिर्माण र पुनर्थापना	%	७०	७५	८०	८५	९०	१००			
प्र. ७	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण तालिम जनशक्ति	जना	-	२०	३०	५०	७०	१००			
प्र. ८	विपद व्यवस्थापन कोषको गठन	अवस्था	छ	प्रभावकारी रुपमा कार्यन्वयन भएको हुनेछ							
प्र. ९	सार्वजनि जमीनको पहिचान	अवस्था	छ	७५	१००	१००	१००	१००			
प्र. १०	सार्वजनि जमीन संरक्षण	%		२०	४०	६०	८०	१००			
प्र. ११	स्थानिय तहबाट निर्माण हुने ऐन तथा नीति	अवस्था	छ	आवस्यक सवै ऐन कानुन तथा नीति तार भएको हुनेछ							

सन्दर्भ सामाग्रीहरु

- राष्ट्रिय योजना आयोग (२०७५(; *स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन ,(नमुना)*राष्ट्रिययोजना सिंहदरवार काठमाण्डौ ,नेपाल सरकार ,आयोग
- _____ (२०७६); *पन्ध्रौ योजना (आर्थिक बर्ष २०७६/७७-२०८०/८१)*, राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकार, सिंहदरवार काठमाण्डौ
- बागमती प्रदेश (२०७६); *पहिलो आवधिक योजना; आर्थिक बर्ष २०७६/७७-२०८०/८१*, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, बागमती प्रदेश, हेटौडा, मकवानपुर, नेपाल
- _____ (२०७७); *प्रदेश सरकारको तीन बर्ष (वि.स. २०७४ माघ – २०७७ पौष)*, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषदको कार्यालय, बागमती प्रदेश, हेटौडा, मकवानपुर, नेपाल
- _____ (२०७६); *स्थानीय तहको वस्तुस्थिति विवरण*, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, बागमती प्रदेश, हेटौडा, मकवानपुर, नेपाल
- _____ (२०७५); *प्रदेश वस्तुस्थिति विवरण*, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, बागमती प्रदेश, हेटौडा, मकवानपुर, नेपाल
- _____ (२०१९); *स्थानीय मानव विकास प्रतिवेदन, प्रदेश नं ३*, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, प्रदेश नं ३, हेडौडा, मकवानपुर, नेपाल
- _____ (२०७६); *आर्थिक ऐन २०७५/७६ को नीति तथा कार्यक्रम, आर्थिक ऐन तथा विनियोजन ऐन*, आमाछोदिङ्मो गाँउपालिका, बागमती प्रदेश, नेपाल
- _____ (२०७५); *नीति कार्यक्रम तथा बजेट*, आमाछोदिङ्मो गाँउपालिका, बागमती प्रदेश, नेपाल
- आमाछोदिङ्मो गाँउपालिका (२०७४); *गाँउपालिका पार्श्वचित्र,* आमाछोदिङ्मो गाँउपालिका, बागमती प्रदेश, नेपाल
- आमाछोदिङ्मो गाँउपालिका (२०७७); *आर्थिक बर्ष २०७७/७८ को नीति तथा कार्यक्रम, आर्थिक ऐन तथा विनियोजन ऐन*, आमाछदिङ्मो गाँउपालिका, बागमती प्रदेश, नेपाल
- Central Bureau of Statistics (2011): *National Population Housing Census*, Government of Nepal, Kathmandu
- Government of Nepal (2015): *National Land-use Policy 2015*, Ministry of Land Reform and Management, Kathmandu, Nepal
- _____ (2020): *Nepal Human Development Report 2020, Beyond Graduation: Productive Transformation and Prosperity*, National Planning Commission, Singha Durbar, Kathmandu, Nepal.
- EDD (2020): *EMIS Report 2076 (2019/020)*, Education Development Directorate, Bagmati Province, Hetauda, Makwanpur, Nepal.
- Government of Nepal (2020): *HMIS 2075/76*, Department of Health Services, Ministry of Health and Population, Government of Nepal, Kathmandu.
- _____ (2015): *National Land-use Policy 2015*, Ministry of Land Reform and Management, Kathmandu, Nepal.
- _____ (2020): *Nepal Human Development Report 2020, Beyond Graduation: Productive Transformation and Prosperity*, National Planning Commission, Singha Durbar, Kathmandu, Nepal.

अनुसूचीहरु

अनुसूची १: फोटो

अनसूची १.१: कार्यशाला, अभिमुखिकरण कार्यक्रम र स्थलगत भ्रमण, आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका, रसुवा

आवधिक योजना कार्यशाला तथा अभिमुखिकरण कार्यक्रम तथा स्थलगत भ्रमणका केहि झलकहरु (आमाछोदिङ्मो गाउँपालिका सभाहल र पालिकाको क्षेत्रका विभिन्न स्थानहरु)।

अनुसूची १.२: प्रथम मस्यौदामाथी Zoom मार्फत भएको छलफल (2021/06/24)

सामाजिक संजाल Zoom मार्फत 2021/06/24 मा प्रदेश योजना आयोग- बागमती प्रदेश, प्रदेश सुशासन केन्द्र, बागमती- प्रदेश, विषय विज्ञ र परामर्शदाताका विच आवधिक योजनाको प्रारम्भिक प्रतिवेदनको बारेमा सुझाव सहित भएको छलफलका झलकहरु।

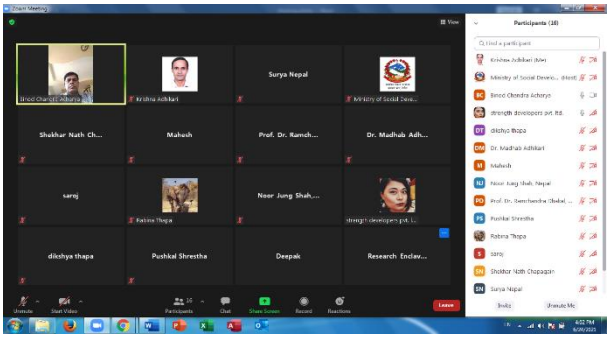

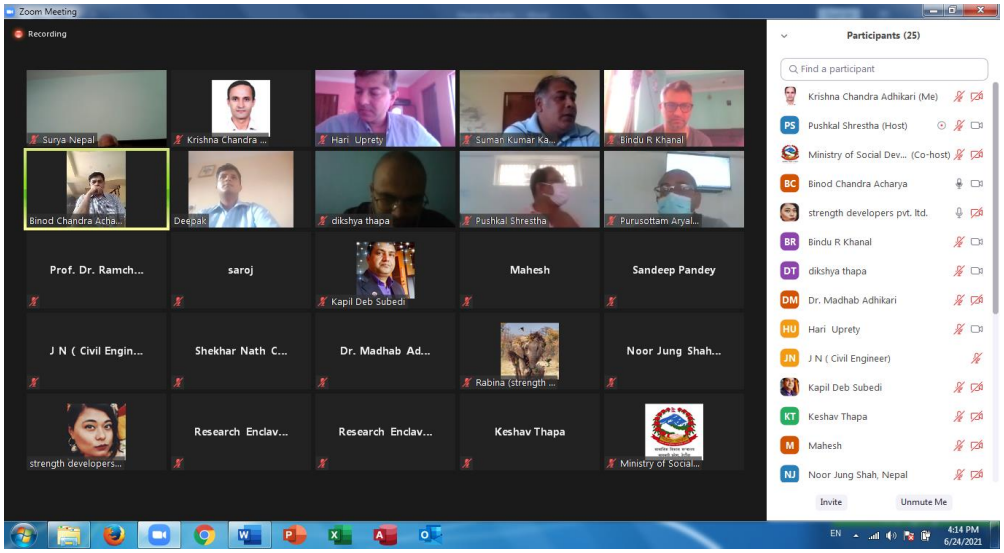

अनुसूची१.३: मस्यौदा प्रतिवेदनको बारेमा सुझाव सहित भएको छलफल (2078/03/17)

प्रदेश योजना आयोग- बागमती प्रदेशका सल्लाहाकार, प्रदेश सुशासन केन्द्र, बागमती- प्रदेशका, विषय विज्ञ र परामर्शदाताका विच आवधिक योजनाको मस्यौदा प्रतिवेदनको बारेमा सुझाव सहित भएको छलफलका झलकहरु ।

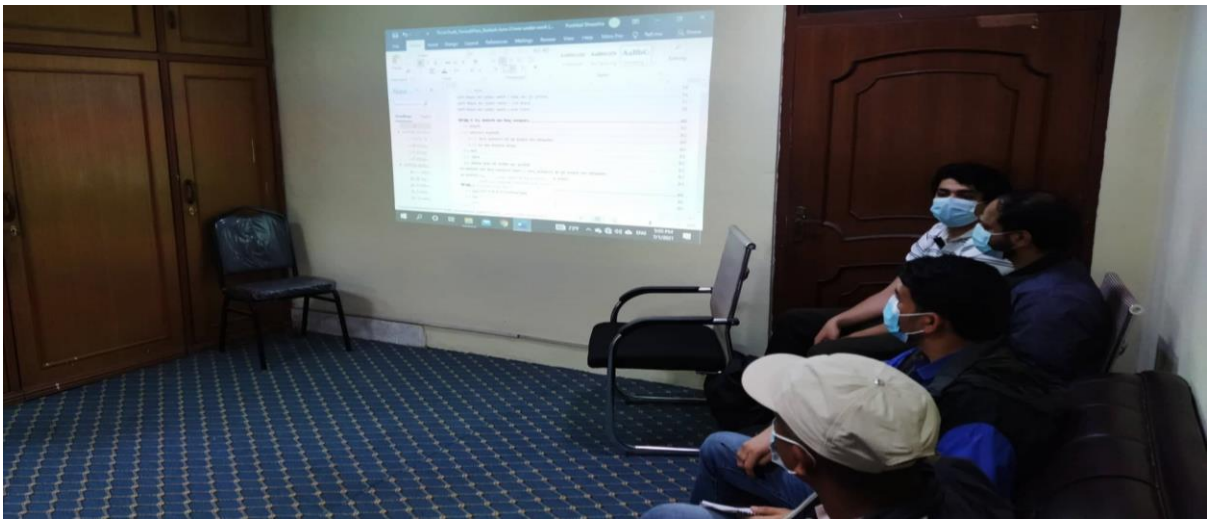

अनुसूची-२ नक्शा

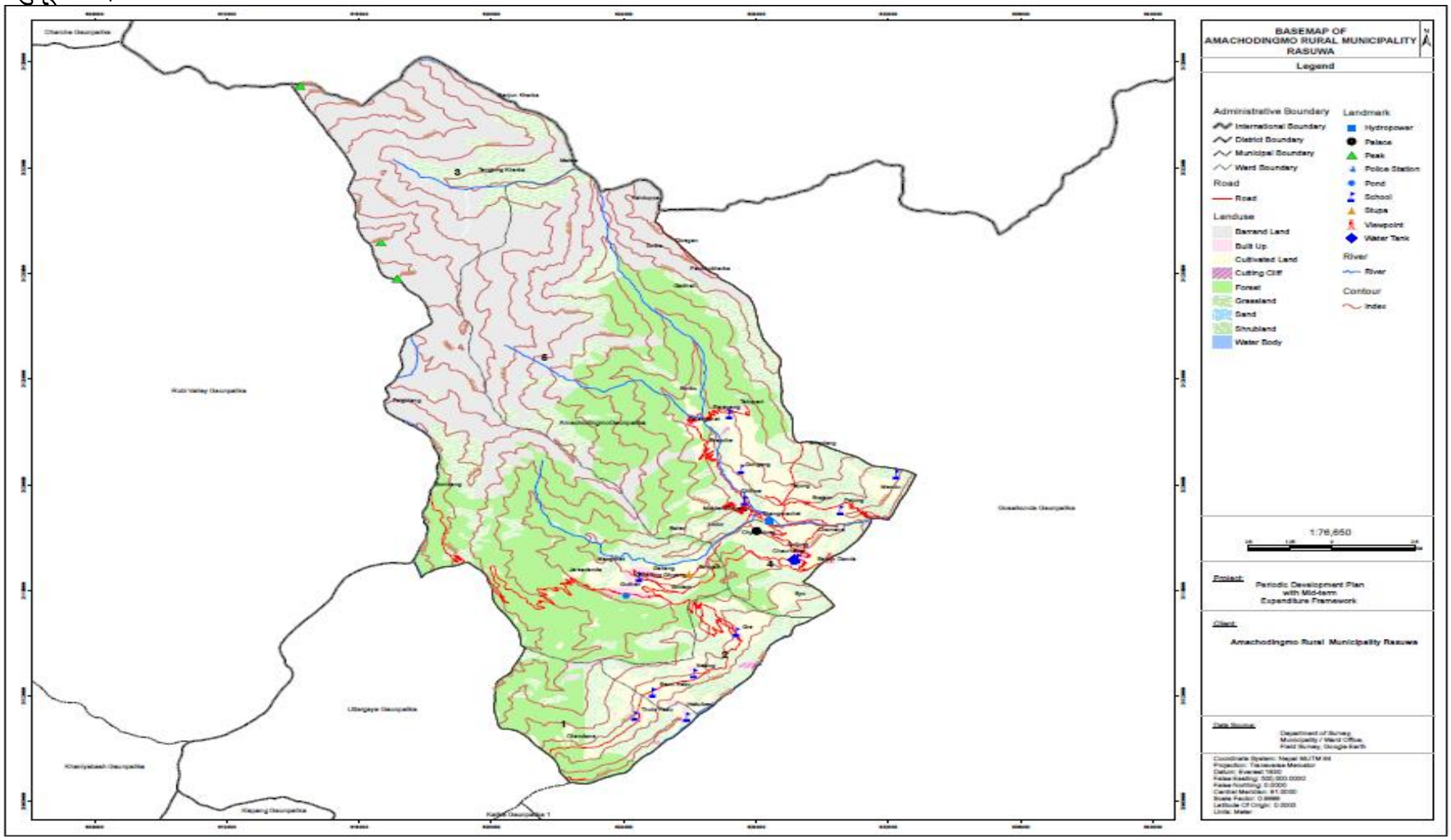

नक्शा 2: आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको आधार नक्शा

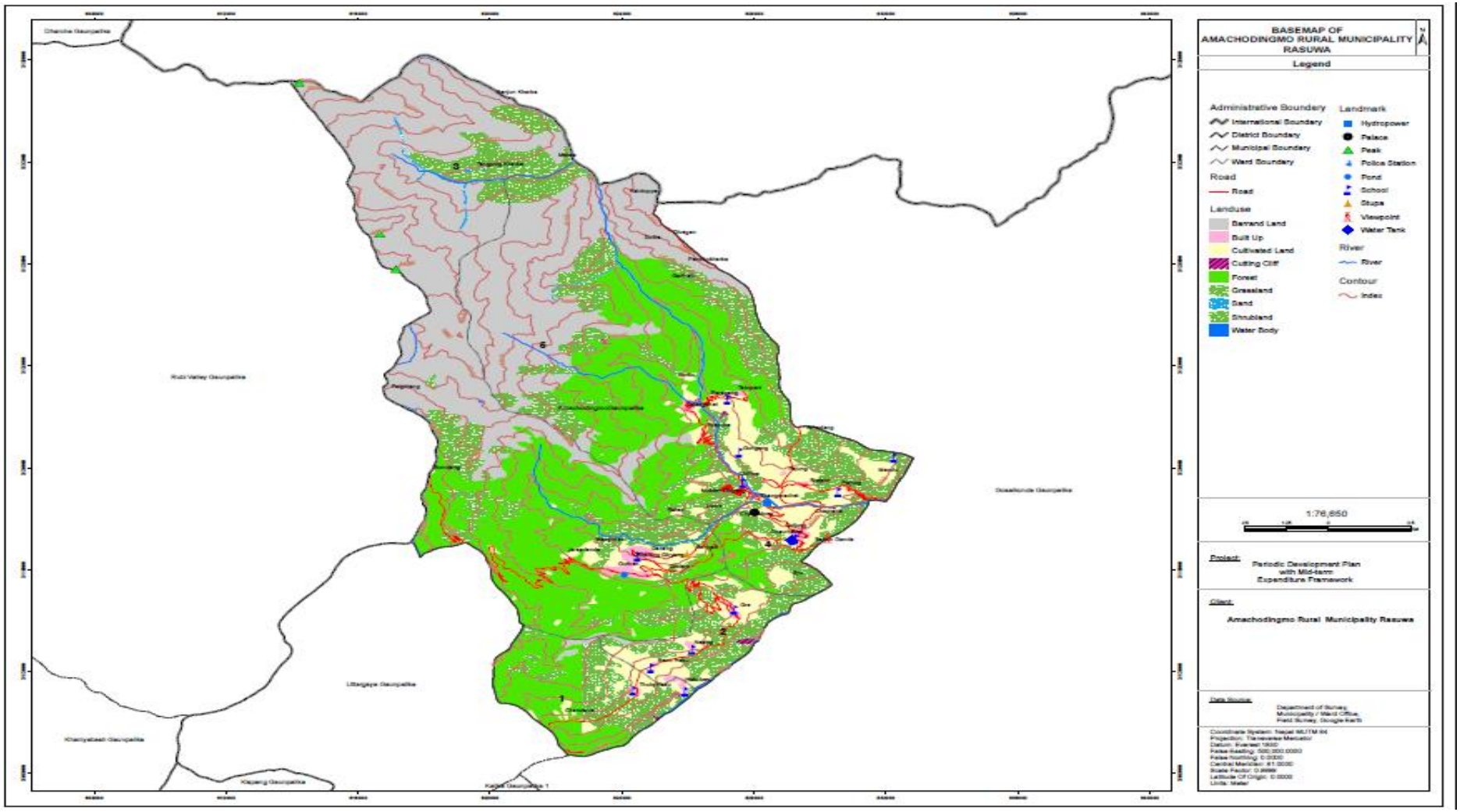

नक्शा 3: आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाको भूउपयोग नक्शा

अनुसूची -३: माईन्यूटहरु

आज मिति: २०७६ साल चैत्र २४ गतेका दिन मस आमाछोदिङमो गाउँपालिकाको आवधिक योजना तथा मध्यकालिन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धि अभिमुखिकरण कार्यक्रम गाउँपालिका अध्यक्ष श्री पुष्पराज तमाङ ज्यूको अध्यक्षतामा तपशिलका उपस्थितीमा सञ्चालन गर्ने देहायका निर्णय गरिएको ।

उपस्थितः-

अध्यक्ष श्री पुष्पराज तमाङ
उपाध्यक्ष श्री नविना तमाङ
प्र.प्र.अ. श्री सन्तोष श्रेष्ठ
लेखाअ. श्री अमर ब. कि. सी.
(जा.स.) श्री सोनाम तमाङ
१ वडाअध्यक्ष श्री निमा छिङ्दु तमाङ
२ " श्री दावा नोर्बु तमाङ
३ " श्री दावा जोम्बो तमाङ
४ " श्री टासी ज्यालसेन घले
५ " श्री टासी डोवाङ तमाङ
पालिकासदस्य श्री लछमेन घले
" श्री फुर्पु लोडोर्जे तमाङ
" श्री गोर्पाङमो घले
" श्री छिङ्दि ङ्कुप घले
" श्री निमा वाङमो तमाङ
श्री
(विज्ञ) श्री पुष्कल श्रेष्ठ (वागमती प्रदेश योजना आयोग)
श्री इन्द्र चापागाई (परामर्शदाता)
श्री कृष्ण चन्द्र अधिकारी
श्री डेवाङ दोर्जे तमाङ
श्री डेवाङ तमाङ
श्री होमनाथ थपलिया
श्री आदित्य रुचाई
श्री भुवन ~~[illegible]~~ गुरुङ

Date :
Page:

श्री चन्द्र बहादुर तामाङ
" सन्देश पौडेल उद्योग साखा
" पुजा बुढा
" रोशनी बुढा
" लक्ष्मी थाङ्जेन तामाङ
श्री प्रेम ब. थर्ले
श्री सोनाम्याल्जिन थर्ले (अ.ब.)
श्री महेन्द्र ब. खड्का (अ.ब.)

प्रस्तावहरु

१) आवधिक योजना इलपल तालिका संशोधन ।
(२) वडा स्तरीय इलपल गर्ने संशोधन ।
(३) विषयगत समितिहरु इलपल गर्ने संशोधन ।

निर्णयहरु
(निर्णय नं. १ देखि)
क) आवधिक योजना इलपल तालिका संशोधन –
२०७८ साल वैशाख ४ गते आमाछोदिङमो गा.पा. १ वडामा भ्रमण गर्ने, २०७८ साल वैशाख ५ गते गा.पा. – २ वडामा – भ्रमण गर्ने, २०७८ साल वैशाख ७ गते गा.पा. – ३ वडामा, भ्रमण गर्ने, २०७८ साल वैशाख ८ गते गा.पा. – ४ वडामा भ्रमण गर्ने र २०७८ साल वैशाख ९ गते गा.पा. – ४ वडामा भ्रमण गर्ने गरी इलपलको निर्णय गरियो ।

(निर्णय नं. – १ देखि)
(ख) विषयगत समितिहरुको मिति २०७८ साल वैशाख १४ र १५ गते आमाछोदिङमो गा.पा. कार्यालयमा इलपल गर्ने निर्णय गरियो ।

अनुसूची – ४ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन खाका

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको ढाँचा

कुन तहमा अनुगमन गर्ने	के अनुगमन गर्ने	कहिले र कस्ले अनुगमन गर्ने	कुन तहको सूचक राख्ने	मापन गर्ने आधार
लक्ष्य	परेको प्रभाव	▪ कार्यपालिकाद्वारा नियुक्त स्वतन्त्र संस्था वा विज्ञले आवधिक योजना अन्त्यमा ▪ कार्यपालिकाद्वारा आवधिक योजनाको मध्यकालमा	▪ प्रभाव तहको ▪ असर तहको ▪ जनभावनामा परिवर्तन	▪ संघ प्रदेश र पालिकाको , बार्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरु ▪ स्ललगत अनुगमन ▪ बार्षिक कार्ययोजनाहरुको प्रगति
परिणाम	देखिने असर ▪ उत्पादकत्वमा परिवर्तन ▪ सडक पहुँच आदि	▪ कार्यपालिकाद्वारा गठित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ बार्षिक	▪ परिणाम तहको ▪ प्रतिशत बृद्धि	▪ सहभागितामूलक ▪ नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार ▪ नमूना सर्वेक्षण गर्ने
योजना	निर्मित परिणामहरु ▪ कक्षा संचालन ▪ उत्पादन परिणाम ▪ सडक विस्तार ▪ स्वास्थ्य केन्द्र भवन निर्माण	▪ गाउँपालिकाद्वारा गठित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिशाखा , कार्यालयहरु र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत ▪ चौमासिकबार्षिक/	▪ परिणाम तहको ▪ संख्यात्मक बृद्धि	▪ नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार ▪ स्थलगत अनुगमन ▪ सार्वजनिक परीक्षण , सामाजिक परीक्षण तथा सार्वजनिक सुनवाई ▪

अनुसूची ५: नतिजा खाकाको नमुना

नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष	लक्ष्य					सूचनको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
			पहिलो बर्ष	दोस्रो बर्ष	तेस्रो बर्ष	चौथो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
प्रभाव										
असर										
प्रतिफल										

अनुसूची ६: योजना तथा कार्यक्रमहरु

अनुसूची ६१.: गाउँपालिका स्तरिय रणनीतिक योजनाहरु

आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकाका स्तरिय कार्यक्रम				
कार्यक्रम		कि.मी.	लागत अनुमान) (०००	प्राथमिकीकरण
भौतिक पूर्बाधार				
क्र.स.	सडकयातायात र पुल			
१	वाहुनडाँडा स्यो ग्रे, हाकु सडक निर्माण गर्ने	१५ किमी.	६५००००	P1
२	रोङगा खोलादेखी गोल्जुङवेसी, घङवुचेत, गत्लाङ स्योम्दाङ सडक स्तरोन्नती सहित कालो पत्रे गर्ने	३३ किमी.	१३२००००	P2
३	थङवुचेत गोल्जुङ वाहुनडाँडा गोदाम सडक कालो पत्रे गर्ने	९ किमी.	३६००००	P3
४	रोङगा खोलादेखी केरावारी, गोङगाङ तातोपानी सडक कालो पत्रे गर्ने	११ किमी.	४४००००	P4
५	गत्लाङ च्यामदोल, गोलजुङ हुदै गोलजुङ बेसी सडक निर्माण गर्ने	१० किमी.	४०००००	P5
६	तिमवुसिङ खोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने	५० मिटर	८००००	p1
७	ग्रे मुनी भोटे खोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने	१२० मिटर	१७००००	P2

८	सिम्वुखोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने	४० मिटर	७५०००	P3
ढल निकास				
१	पालिका अन्तरगत रहेका सम्पूर्ण सडकमा नालीको विकास गर्ने	८८ किमी.	१७६००००	P1
खानेपानी				
१	साङलाङगोदेको मूल प्रयोग गरि गोल्जुङमा रहेका ३५० घरधुरीलाई पानी वितरण गर्ने	८ किमी.	१५००	P1
२	कोदोयू मुहानको पानी ल्याई ब्राजुम, पाजुङ चिलिमेमा वसोवास गर्ने २०० गरधुरी खानेपानी वितरण गर्ने	८ किमी.	१५००	P2
३	च्याङवे मुहानवाट पानी ल्याई गत्लाङका ५०० घरधुरीलाई खापा वितरण गर्ने	३.कि ५.मी	५००	P3
विद्युत सेवा				
१	लुम्वाडाँडाका २५ घरधुरीलाई विद्यत सेवा पुर्याउने		४०००	P1
२	पाकिलाभित्र ट्रान्सिमटर क्षमता वढाउने र नाङगो तार हटाउँने		३०००	P1
३	संचार प्रणाली विकास गर्ने		१५००	P1
४	बोङजो डाँडामा NTC 4G टावर राख्ने		२०००	P2

५	पालिकावासीलाई ५०इन्टरनेटको सेवा दिने %		१५००	P1
सिंचाई आयोजना				
१	गोल्जुङवेसीलाई प्रिगोते गयरभ्राङबाट पानी ल्याई २००० रोपनीमा सिंचाई सुविधा दिने	७ किमी.	१४००००	p1
२	ग्रेको १००० रोपनी जग्गामा रोङजोमबाट पानी ल्याई सिंचाई सुविधा दिने	१० किमी.	१९००००	P2
३	मम्राङ खोलाको पानी ल्याई १५०० रोपनी हाकु पालिङमा सिंचाई पर्याउने	४ कि मी	१०००००	p3
वस्ती विकास				
१	वडा नं. ४ गोलजुङ क्षेत्रमा वस्ति विकासको सम्भाब्यता अध्ययन गरि बस्ती विकास गर्ने।		५०००००	P3
उर्जाको विकास				
१	वायोग्यास उत्पादनमा कृषकहरुलाई तालिम दने	वार्षिक	१२००	P1
२	गाउँपालिकाका क्षेत्रमा भएका विद्युत उत्पादन क्षमता परिक्षण गरि पालिकाले नै उत्पादन प्रकृया अघि बडाउने	नीतिगत	१००००	P2
सामाजिक विकास				
शिक्षा				

१	प्रत्येक विद्यालयमा स्मार्ट बोर्डको माध्यमबाट पठनपाठन अघि बडाउने	४ वटा	२५००	P1
२	प्रत्येक विद्यालयमा सिटि भी जडान गर्ने .सि.	४ वटा	२५००	P1
३	कम्प्यूटर प्रयोगशाला निर्माण	४ वटा	२०००	P2
४	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान	४ वटा	७००	P3
५	विद्यालयमा खेलकुद सामाग्रीको व्यवस्था	एकमुष्ट	५००	P2
६	स्ट्रेचर प्राथमिक उपचारको साधनको लागि	४ वटा	१२००	P1
७	थप शिक्षक व्यवस्था वार्षिक	एकमुष्ठ	१०००	P1
८	प्र.अ. तालिम (संस्थागत समेत)	जना	५००	P1
९	विर.स.व्य. पिछडिएका पदाधिकरीको क्षमता विकास तालिम	वटा (वार्षिक)	७००	P2
१०	विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा बार्षिक कार्यशाला	वटा (वार्षिक)	५००	P2
११	वाल शिक्षक तालिम	२ वटा	६००	P1
१२	लेखा तालिम	(वार्षिक(	५००	P1
१३	अनुगमन तथा मुल्याङकन	जना वार्षिक	१०००	P1

१४	शिक्षक पुरस्कार	वार्षिक	५००	P2
१५	विद्यालय शिक्षा पुरस्कार	जना	१०००	P2
१६	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरि मात्रृ भाषामा पठन पाठन गर्ने	नीतिगत	१५००	P3
स्वास्थ्य				
१	पालिका स्तरिय दोबो तेम्बा फुर्पु आधारभुत अस्पताललाई अक्सिजनप्लान्ट सहितको २५ शैयाको अस्पताल वनाउँने	२५ शैया	१२०००००	P3
२	स्वास्थ्य केन्द्र नभएको टोलमा सामुदयिक स्वास्थ्य ईकाई निर्माण गर्ने	५ वटा	१००००	p2
३	प्रत्येक वडामा वर्थिङ सेन्टर वनाउने	५ वटा	५०००	P1
४	निरोगी पालिका वनाउन सचेतनाकार्यक्रम लागु गर्ने	नीतिगत	८००	p1
५	प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा ई हाजिरी मेसिन जडान गर्ने	नीतिगत	५०००	P2
क्षमता विकास				
१	शिक्षकहरुलाई पुनर्ताजाकी तालिम दिने	वार्षिक	८००	p1
२	उपभोक्ता समितिलाई योजना निर्माण सम्बन्धि तालिम दिने	योजनागत	५००	P1

३	निर्वाचित सबैलाई तालिम दिने	वार्षिक	१०००	P1
४	जनप्रतिनिधि र कर्मचारीलाई अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था गर्ने	वार्षिक	३०००	P1
लैंगिक समानता र सामाजिक समावेसीकरण				
१	पालिका स्तरिय योजना निर्माणमा पिछडिएको समुदाय र महिलालाई सहभागी गराउँने	वार्षिक	४०००	P1
२	शिक्षा र काममा समान सहभागीता गराउँने	निरन्तर	२०००	P1
३	समान हैसियतको लागि महिलालाई तालिम दिने	वार्षिक	२०००	P1
४	लैंगिक हिंसा सम्बन्धि महिला पुरुषलाई जनचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने	वार्षिक	१२००	P1
लक्षित समुदाय विकास				
१	शिक्षा, श्वास्थ्य, उत्पादनमूलक र रोजगारीका लक्षित बर्गलाई आरक्षणको व्यवस्था गर्ने	वार्षिक	२०००	P1
१	धर्म संस्कृति र कला साहित्य		३०००	p1
२	तामाङ समुदायका संस्कृति र परम्परालाई संरक्षण गर्ने	निरन्तर	२०००	P2
३	वाहुनडाँडामा २५ फिट अग्लो मैत्री बुद्दको मुर्ती स्थापनाको अध्ययन गर्ने	अध्ययन	१५००००	P3

वसाई सराई				
१	युवा लक्षित रोजगार कार्यक्रम तालिम तथा रोजगार संचालन गर्ने	निरन्तर	५०००	P1
२	सीपमुलक तालिम दिई युवा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	वार्षिक	१०००	P2
आर्थिक विकास				
१	गत्लाङलाई आलु र करु क्षेत्र घोषणा गरि कृषकलाई व्यवसायिक वनाउँने	वार्षिक	६०००	P1
२	गोलजुङमा कालो मुसुरो दाल र मार्सी धानको खेतीमा कृषकलाई व्यवसायिक बनाउँने	निरन्तर	३०००	p1
३	हाकुमा कालो मुसुरो र मकै कोदो खेतीलाई व्यवसायिक वनाउँने (अनुदान सहित)	निरन्तर	३०००	p1
४	ग्रेमा सिमी खेतीलाई विस्तार गर्ने (अनुदान सहित)	निरन्तर	५००	p1
५	५ नं. वडालाई तरकारीको पकेट क्षेत्र बनाउँने	नीतिगत	२०००	p2
६	चिलिमे र गत्लाङको माथिल्लो क्षेत्रमा चौरी र भेडा पालनका लागि क्षेत्र तोक्ने	वार्षिक	१०००	p1
७	चौरी क्षेत्र संरक्षण र गोठसुधार कार्यक्रम गर्ने	निरन्तर	२०००	p2
८	हाकु निसिङ र ग्रेमा भेडा बाख्रा र गाई पालनलाई किटान गर्ने	निरन्तर	२५००	p1
९	कृषि फर्म दर्ता गरि कालिज, मृग र बदेल पालन शुरुवात गर्ने	निरन्तर	१२००	p2

१०	कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	२ वटा	६०००	p1
११	पालिका स्तरिय अगुवा तथा व्यवसायिक तालिम	१ वटा	१०००	p2
१२	कृषक भ्रमण आयोजना र तालिम	१ वटा	२०००	p1
१३	कृषि प्रविधिकहरुको तालिम	२ वटा	८००	p1
१४	माटो परिक्षण तालिम र शिविर	१ वटा	४०००	p1
१५	कृषि मेला आयोजना	५ वटा	३०००	p1
१६	प्लाष्टिक टनेल	१० वटा	५००	p1
१७	अर्गानिक खेती तालिम प्रबर्दन	५ वटा	७००	p1
१८	फलफुल नर्सरी स्थापना तथा र संचालन	वटा	१०००	p1
१९	दुग्ध चिस्यान केन्द्र र पशु गर्भाधान केन्द्र स्थापना गर्ने	२ वटा	३५००	p1
पर्यटन विकास				
१	पार्वतीकुण्ड क्षेत्रको पर्यटन गुरुयोजना तयार गर्ने	१ वटा	२५००	P2

२	थम्बुचेतदेखि तातोपानी हुँदै सान्जेन भ्याली र नागथलीसम्म ट्रेकिङ रुटको निर्माण गर्ने	२० किमी.	२५००००	P3
३	सान्जेन भ्यालीलाई पर्यटकिय पूर्वाधार निर्माण गर्ने आन्तरिक र वाह्य पर्यटन बृद्दि गर्ने		२००००	P2
४	गल्लाङमा रहेको होम स्टेलाई व्यवस्थित गर्ने		२०००	P1
५	पर्यटन प्रबर्दनका लागि निजि क्षेत्रलाई आकर्षण गर्ने		२५००	P1
६	गाउँपालिकाको उपयुक्त क्षेत्रमा पर्यटकिय सुचना केन्द्र स्थापना गर्ने		५०००	p1
उद्योग, व्यापार र व्यवसाय				
१	गाउँपालिकामा संचालन गर्न सकिने उद्योगको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने		२५००	p1
२	३ नं. वडामा जडिवुटी प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने		१०००	P2
३	३ नं. वडामा चिज छुर्पी उत्पादन उद्योग स्थापना गर्ने		१०००	P2
४	उपयुक्त स्थानमा पालिका स्तरको उद्योगग्राम स्थापना गर्ने		५०००००	P2
५	साना उद्योग प्रवर्दन तालिम कार्यक्रम संचालन गर्ने		१२००	p1
६	पार्वतीकुण्डमा बनभोज स्थल निर्माण गर्ने		२०००	p1

७	काष्ट र गैर काष्ट उद्योग स्थापना गर्ने		४०००	p2
सहकरी सँस्थाको विकास				
१	प्रत्येक वडामा १ कृषि सहकारी स्थापना गर्ने		१५०००	p2
बैंक तथा वितिय सस्था				
१	व्यवसायीका लागि क्षमता विकास तालिम दिने	५ वटा	५५०	p1
२	स्तरोन्नती तालिम तथा प्रविधि सहयोग गर्ने	२५ जना	६००	p1
३	सहकारी तथा वित्तिय संस्था सम्बन्धि बृहत गोष्ठी	५ पटक	५००	P3
४	सहकारी संस्थाहरुको तथ्यांक संकलन तथा डाटावेस र अद्यावधीकरण	५ पटक	७००	p1
संस्थागत विकास र शुसान				
१	३ र ४ वडा कार्यालय भवन निर्माण	२ वटा	३००००	P2
२	सभा हल सहित पालिका भवन निर्माण गर्ने	१ वटा	१५००००	P2
३	इन्टरनेट तथा सुचना प्रविधि व्यवसथापव (वडा)	१ सेट	५००	P2
४	जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारी तालिम	१ वटा	९५०	P2

५	अनुगमन तथा मुल्याङकन तालिम	१ वटा	१०००	P1
६	अनुगमन तथा मुल्याङकन कार्यक्रम	१ वटा	४५०	p1
७	सार्वजनिक सुनुवाई तथा लेखा परिक्षण	१ वटा	५००	p1
८	ऐन नियमको निर्माण	आवश्यक्ता अनुसार		
विपद व्यवस्थापन				
१	सानो हाकु र केरावारीको पहिरो नियन्त्रण गर्ने	२ वटा	७५०००	P2
२	जोखिमपूर्ण सडकमा वायोइन्जिनियरिङ	१५ किमी.	११५००	P3
३	विपद पूर्वतयारी योजना निर्माण (पालिका तथा वडा स्तर)	५ वटा	६००	p1
४	विपदको समयमा वस्नको लागि सामुहिक आवास	५ वटा	९००००	P3
५	प्राथमिक उपचार तालिम	५ वटा	२०००	p1
४ .वन वातावरण तथा जलवायु				
१	सडक किनारमा बृक्षारोपण	३०००० वटा	५०००	p2

२	अतिक्रमण भएको वन क्षेत्रको व्यवस्थापन र विरुवा रोपण	२०००० वटा	८००	p2
३	जडीवुटी प्रशोधन केन्द्र पहिचान र अध्ययन, विकास स्थापना र संचालन	१ वटा	१२५०	p3
४	जलवायु सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने	वार्षिक	१०००	p1
जम्मा			८८५२५००	

अनुसूची ६.२: वडा स्तरिय योजना तथा कार्यक्रमहरु

वडा नः १				
योजना		**परिणाम/ इकाई**	**अनुमानित बजेट**	**प्राथमिकीकरण**
भौतिक विकास योजना				
यातायात				
१	त्रिशुलीखोलाठूलो-पाङलिङ-हाकुवेसीं- हाकु ठुलधुङगा खोला-लुम्बुडाँडा-सडक निर्माण	३० कि.मी.	1200000	p1
२	हाकुबेसीफुलवारी सडक- निर्माण	२ कि.मी.	90000	p2

३	ठूलो हाकु गोसुम्बो सडक बजेत सडक निर्माण	४ कि.मी.	170000	P3
४	घट्टे खोलामा पुल निर्माण	३० कि.मी.	75000	p2
ढल निकास				
१	बजार क्षेत्रमा सतह ढल निर्माण गर्ने	१ ५. .किमी	25000	p2
खानेपानी				
१	ब्रोउ खापा योजना) ठूलो हाकुमा २५० घरधुरी(	३ कि.मी.	50000	p1
२	हकजुङ खोला खापा योजना (हाकु बेंसी र फुलवारी २०० घर धुरी(	४ किमी.	40000	p2
विद्युत				
१	लम्बुडाँडा र गोर्सुम्वामा विद्युत पहुँच पुर्याउँने ३५० घरधुरी	३५० घर	400	p2
२	वडाको सम्पूर्ण ठाउँमा बिद्युत पोल र तार पुर्याउने	१५० पोल	500	p2
संचार				
१	वडामा इन्टरनेटको पहुँच पुर्याउने	नीतिगत	४००	p2

सिचाई				
१	ब्रोउ खोलाको मुहानबाट थालगाङ हुदैं काल्तागु सिंचाई	३ कि.मी.	३५०००	p2
२	प्राङस्योङ खोलाबाट थाङमुन्द्री सिंचाई	२ कि.मी.	३००००	p2
३	मम्राङ खोलाबाट पाङलिङ हाकुवेसी फुलवारी सिंचाई	४ कि.मी.	६००००	p3
सामाजिक विकास योजना				
शिक्षा				
१	श्री हाकु मालाई .वि . दश जोड १२ कक्षा सम्म संचालन गर्न भौतिक पूर्बाधार र दरबन्दीको व्यवस्था गर्ने	१० कोठे	१०००००	p2
२	श्री हाकुवेसी आ.वि . लाई माध्यमिक विद्यालय वनाउने	१	४००००	p2
स्वास्थ्य				
१	हाकु स्वास्थ्य चौकी ठुलो हाकुलाई पुर्वाधार सहित ५ शैयाको अस्पताल वनाउने	५ कोठा	२५०००	p1
२	पाङलिङ सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईलाइ भवन निर्माण गर्ने	५ कोठा	५००००	p2
आर्थिक विकास (कृषि पशुपालान (				
१	ठुलो हाकुमा आलु र कालो मुसुरोको उत्पादन बृद्दि गरि भण्डार गृह निर्माण गर्ने	१	३००	p1

२	हाकु बेसी फुलवारीमा तरकारी बृद्दि गरि संकलन केन्द्र निर्माण गर्ने	१	२५०	p1
३	भेडा, बाख्रा, चौरी, कुखुरा पालनको लागि जात, नश्ल र खोर गोठको व्यवस्था गर्ने	४	५००	p1
उद्योग व्यापार				
१	ठुलो हाकुमा ऊन र नेपाली कागजको उद्योग स्थापना गर्ने	१	३००	p2
२	ठुलो हाकुको काल्तागुमा हाट वजार निर्माण गर्ने	१	१०००	p2
वातारण सम्बन्धि				
१	ठुलो हाकु र सानो हाकुको विचमा रहेको पहिरो नियन्त्रणको लागि अध्ययन गर्ने		१०००	p2
२	पहिरो जोखिम क्षेत्रमा बृक्षारोपण गर्ने		५००	p1
खेलकुद				
१	ठुलो हाकुमा खेलमैदान स्तरोन्नती गर्ने	१	५००	p2
२	तामाङ समुदायको संस्कृतिलाई संरक्षण गर्ने	नितिगत	५००	p2
३	पाङलिङमा गाउँपालिका स्तरिय खेलकुद मैदान निर्माण गर्ने	१	३०००	p2
जम्मा				

धार्मिक				
१	ठुलोहाकुमा आधुनिक गुम्बा निर्माण गर्ने	१	१५००	p3
२	चौरी थला गोप्पो कुण्ड र ल्हाथानलाई तिर्थ स्थानको रुपमा विकास गर्ने	१	५००	p3
२	ठुलो हाकुमा विलियर्स र्चच निर्माण गर्ने	१	२०००	p3
जम्मा				
प्रकोप नियन्त्रण				
१	फुलवारी वस्तिका २९ घरधुरी र लुम्बु डाँडा वस्तीका ११ घरधुरी उपयुक्त ठाँउ छनौट गरि वस्ती स्तानानान्तरण गर्ने	नीतिगत	३५००	p1
२	वडामा हुने डडेलोको नियन्त्रणका लागि पर्वतयारी सहित व्यवस्था गर्ने		१०००	p1
जम्मा			२००७६५०	

वडा नः २			
योजना तथा कार्यक्रम	**परिणामइकाई/**	**अनुमानित जेट**	**प्राथमिकीकरण**
भौतिक विकास योजना			

यातायात				
१	बाहुनडाँडापाङलिङ-ठूलोहाकु-नेसिङ-ग्रे-स्यो- हुदै हाकु बेसी सडक निर्माण	२६ कि.मी.	१००००००	p1
२	बोङजोडाँडासानोभार्खु-भोटेकोसी-ग्रे- सडक निर्माण	१७ कि.मी.	८०००००	p2
ढल निकास				
१	बोङजोडाँडाखोलासम्म-भोटेकोसी-ग्रे- सडक नाली निर्माण गर्ने	१७ कि.मी.	१७००००	P1
२	नेसिङ गाउँदेखि छयुङकु खोला सम्म सडक नाली निर्माण	४ कि.मी.	५००००	P2
३	च्याङकुदेखि सानो हाकु गाउँ ङलिङ हुदै कङसिङ खोलासम्म नाला निर्माणपा-	९ कि.मी.	१८०००	p1
खानेपानी				
१	ग्रे गाउँको ३०० घर धुरिका लागि रोङजोङ खोलाबाट खानेपानी वितरण गर्ने (किमी १०)	१० किमी	२०००००	p1
२	नेसिङ गाउँको १५० घरधुरीका लागि सुन्द्रु खोलाबाट पानी वितरण गर्ने१५० घ	६ किमी	१२००००	p2
३	सानो हाकु गाउँको २०० घरधुरी ब्रोउ खोलाबाट पानी वितरण गर्ने	९ कि.मी.	१८००००	p1
विद्युत				
१	सतप्रतिशत घरधुरीमा बिद्युत सेवा पुर्याउने	नीतिगत	३०००	p1

२	नयाँ तार र पोलको व्यवस्था गर्ने	१५० वटा	२०००	p2
संचार				
१	वडा कार्यालयमा इन्टरनेटको पहुँच पर्याउने			p1
सिचाई				
१	पन्चेवार सानो हाकु- पाङलिङमा सवै खेतीयोग्य १५०० रोपनी जमिनमा सिंचाई कुलो पुर्याउने	५ कि.मी.	`100000	p1
२	हाकुज्युङबाट नेसिङरोपनी जमिनमा सिंचाईको सुविधा १५००ह्युचङकाको सबै खेती योग्य - पुर्याउने	८ कि.मी.	१६००००	p2
३	रोङजोङबाट ग्रे गाउँको सवै खेतीयोग्य ९०० रोपनी जमिनमा सिंचाई सुविधा दिने	३० कि.मी.	६०००००	p1
सामाजिक विकास योजना				
शिक्षा				
१	ग्र आ.वि.लाई मा.वि. तह संचालन गर्न पुर्वाधार निर्माण गर्ने	१० कोठे	३५०००	p1
२	पार्वती कुण्ड प्रार लाई आधारभुत तहसम्म संचालन गर्न भौतिक पूर्वाधधार निरमाण .वि. जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने	५ कोठा	१२०००	p2
स्वास्थ्य				
१	ग्रे सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइलाई स्वास्थ्य चौकीमा रुपान्तर गर्ने	५ कोठ भवन	३००००	p1

२	नेसिङ र पालिङ गाउँमा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइको निर्माणगर्ने	८ कोठा	४००००	p2
४	प्राविधिकहरुबाट कृषकलाई तालिम	बार्षिक	२००	p1
५	वडामा एक हाट बजारको निर्माण	१	२०००	p2
६	पशु भेटनरी स्थापना गर्ने	१	३०००	p3
७	चरण क्षेत्रमा पानी र घोठको व्यवस्था गर्ने	१	७००	p2
पर्यटन विकास				
१	घले दरबारको संरक्षण गरि गुरुयोजना निर्माण गर्ने	१	२०००	p1
२	मेलुङदेखि ठुलो हाकुगणेश हिमाल -घले दरवार हुदै पार्वती कुण्ड-वोङजो-ग्रे-नेसिङ-सानो हाकु-ट्रेकिङ रुट निर्माण	२० किमी.	८०००	p2
३	घले दरबारमा भ्यू टावर निर्माण गर्ने	१	२०००	p3
४	स्याप्रुवेसी देखि ग्रे गाउँ बोङजो घले दरवार हुदै पार्वती कुण्ड गलाङधुमन -चिलिमे तातोपानी-तामाङ मार्ग निर्माण	४५ किमी.	२०००	p4
उद्योग विकास				
१	भेडाको ऊनलाई उद्योगको रुपमा विकास गर्ने	१	२०००	p1

२	ऊनको वजार स्थापना गर्ने	१	५००	p2
३	चौरीको उत्पादनको बजार निर्माण गर्ने	१	४००	p3
वातारण सम्बन्धि				
१	पहिरो जोखिम क्षेत्रमा बृक्षारोपण गर्ने	१	५००	p1
खेलकुद र संस्कृति				
१	परम्परागर रुपमा चल्दै आएको संस्कृतिको जगर्ना गर्ने	१	१०००	p2
धार्मिक				
१	ग्रे गाउँमा गुम्वा चर्च निर्माण गरि छाङकाङ डाँडामा बुद्दको मूर्ती स्थापना गर्ने	१	२०००	p1
२	सानो हाकुमा चर्च निर्माण गर्ने	१	१०००	p2
३	नेसिङमा गुम्वा र चर्च निर्माण गर्ने	१	१०००	p3
प्रकोप नियन्त्रण				
१	सानो हाकु र ग्रेको मुङकाङ वस्तीलाई स्थानान्तरण गर्ने		१००००	p1
२	जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरि संरक्षणको लागि निति तय गर्ने		१०००	p2
३	डडेलो र आगलागीबाट वच्न जनस्तरमा चेतना अभिबृद्दि गर्ने		१०००	p3

जम्मा			**३४६०३००**	

वडा नः ३				
योजना		**परिणामइकाई/**	**अनुमानित बजेट**	**प्राथमिकीकरण**
भौतिक विकास योजना				
यातायात				
१	चिलिमे गत्लाङ हुदै पार्वती कुण्डसम्मको सडक स्तरोन्नती	९ कि.मी.	४५००००	p1
२	बाहुनडाँडादेखि गोदामसम्मको सडक कालो पत्रे गर्ने	५ किमी.	२०००००	p2
३	खैदा देखी पलाङचेतसम्म कृषि सडक निर्माण गर्ने	६ कि.मी.	१२००००	p3
४	च्यामदोल गत्लाङ सडक निर्माण	३ कि.मी.	६००००	p1
५	सागर घुम्ती भेज्याङगाङ हुदै दोभानसम्म कृषि सडक निर्माण	२ कि.मी.	९००००	p2
ढल निकास				
१	झुम्बर देखि घुतामे सम्म ढलनिकास गर्ने	१ कि.मी.	१००००	p1
२	दिम्दी ढल निकास	१ कि.मी.	१००००	p2

खानेपानी				
१	५०० घरका लागि गत्लाङ गाउँमा च्याङवे मुहानबाट पानी वितरण गर्ने	२ कि.मी.	३५०००	p1
२	१०० घरका लागि खेदो वस्तीलाई छाङबु खर्कको मुलाबाट पानी	२.कि ५.मी	३००००	p2
३	बाम्जुङ, टेकाङ र यावरा खानेपानी योजना लागु गर्ने	नितिगत	५०००	p1
विद्युत				
१	सतप्रतिशत घरधुरीमा बिद्युत सेवा पुर्याउने	नितिगत	३०००	p1
२	नयाँ तार र पोलको व्यवस्था गर्ने	नितिगत	१०००	p2
संचार				
१	वडा कार्यालयमा इन्टरनेटको पहुँच पर्याउने	नितिगत	१०००	p1
सिचाई				
१	माङचेत देखि गाधाम्राङ सम्म सिंचाइको व्यवस्था गर्ने	१६०० हेक्टर	२२०००	p1
सामाजिक विकास योजना				
शिक्षा				
१	श्री नेपाल राष्ट्रिय माकक्षासम्म संचालन गर्ने १२लाई .वि.	१० कोठे	२००००	p2

२	आराम्राडा र गुम्वा टोलमा आधारभुत विद्यालय खोल्ने	५ कोठा	१००००	p2
स्वास्थ्य				
१	गत्लाङ स्वास्थ्य चौकीलाई ५ शैयाको हस्पिटल बनाउने	५ कोठ भवन	५०००	p1
२	गुम्वा, गोदाम र खेदोवस्तीमा गाउँघर क्लिनिक स्थापना गर्ने	१	२०००	p2
आर्थिक विकास कृषि)पशुपालान (				
१	गत्लाङलाई अर्गानिक जोन घोषणा गर्ने	बार्षिक	२०००	p1
२	गत्लाङमा संकलन केन्द्र निर्माण गर्ने	१	३०००	p2
३	चौरी पकेट जोन छुट्याई चरिचरणको लागि संरक्षण गर्ने	१	२५००	p1
४	बाहुन डाँडाबाट पार्बती कुण्ड जाने बाटो माथिको क्षेत्रलाई स्याउ जोन क्षेत्र बनाउने	१	१०००	p2
५	लेकाली जडीबुटीका लागि तालिम दिने	१	१०००	p1
६	हालको आलु जोनलाई सुपर जोनमा परिणत गर्ने	१	२०००	p2
पर्यटन विकास				
१	पार्वती कुण्डको गुरुयोजना निर्माण गर्ने	१	२०००	p1

२	चौतर माफुप्चे बोङजोङसम्मको ट्रेकिङ रुट निर्माण गर्ने	५ कि.मी.	५०००	p2
३	पार्वती कुण्ड दुरबङलाई बुद्दिष्ट शैलीको ट्रेकिङ रुट निर्माण गरि	५ कि.मी.	५०००	p3
४	पार्वतीकुण्ड क्षेत्रलाई राष्ट्रिय सम्पदाको रुपमा संरक्षण गर्ने	१	३०००	p2
५	जल्दोर पिकनिक हिमालको आरोहण गर्न अध्ययन गर्ने	नितिगत	३०००	p3
६	पार्बती कुण्ड पिकनिक स्पोर्टमा पूर्वाधार निर्ण गर्ने	१	३०००	p3
उद्योग विकास				
१	जडिबुटी प्रशोधन केन्द्रको स्थापना	१	२२००	p1
२	सिस्नुको पाउडरको उद्योगको रुपमा विकास गर्ने	१	२०००	p2
३	चिजलाई उद्योगको रुपमा विकास गर्ने	१	३०००	p2
४	उद्योग सम्बन्धि तालिमको व्यवस्था गर्ने	बार्षिक	१०००	p1
वातारण सम्बन्धि				
१	पहिरो र आगलागी जोखिमको लागि तालिम र आपतकालिनका लागि निति निर्माण गर्ने	बार्षिक	५०००	p1
खेलकुद र संस्कृति				

१	युवाहरुलाई खेलकुदमा प्रत्साहित गर्ने	१	५००	p1
२	गल्लाङमा एक व्यवस्थित खेल मैदान निर्माण गर्ने	१	५००	p2
धार्मिक				
१	पाल्टेन ड्रुक छोदिङ छ्योलिङ गुमा र गल्लाङ गुम्बाको निर्माण गर्ने	१	५०००	p1
३	बोङजो घले दरवारको संरक्षण गर्ने	१	२०००	p2
प्रकोप नियन्त्रण				
१	याछेवा, छुवर, जंरप्पा, वारा, छुदामे र वर्खु पहिरो नियन्त्रण गर्ने		१००००	p1
२	डडेलो र आगलागि सम्बन्धि जनस्तरमा तालिम दिने		१०००	p2
कुल जम्मा			११३८७००	

वडा नः ४				
क्र.स.	**योजना**	**परिणामइकाई/**	**अनुमानित बजेट)०००मा(**	**प्राथमिकीकरण**
भौतिक विकास योजना				

यातायात				
१	रोङगा पुलबाट ४ नं. वडा गोलजुङको सिमाना क्षेत्र भिरबाट नयां सडक निर्माण गरि तिम्पुसिङ सम्म जोड्ने	३० कि.मी.	१३५०००००	p1
२	रोङगादेखि गाउँपालिका हुँदै म्लिस्योङगाङसम्मको सडक स्तरोन्नति गर्ने	२० कि.मी.	९०००००	p2
३	लिम्पुसिङ पुलवाट गोलजुङ ४ को खेतवारी हुदै गोल्जुङ गाउँसम्म सडक स्तरोन्नति गरि बाँकी निर्माण गर्ने	१० किमी.	४५००००	p3
४	गोल्जुङ गाउँबाट वडा नंति र बाँकी निर्माण गर्नेगत्लाङको गयरम्राङ सम्म सडक स्तरोन्न ३ .	१५ कि मी	६०००००	p4
५	स्योगाउँ गल्बुलुङ कृषि सडक निर्माण गर्ने	४ कि.मी.	२१००००	p1
४	गोल्जुङ चौहत्तर देखि पाल गुबासम्म सडक स्तरोन्नति गर्ने	५ कि मी	११००००	p2
ढल निकास				
१	गोल्जुङ बजार चाम्दोल टोल, गोल्जुङ बेसी, स्यो गाउँ, तिम्पुसिहटोल र च्युवानमा सतह ढल निर्माण गर्ने	३ कि.मी.	५५०००	p1
खानेपानी				
१	गोलजुङ क्षेत्रभित्रका मुहान संरक्षण गर्ने	नितिगत	१०००	p2
२	आमाछेदिङमो वडा नं२ . नेसिङबाट ल्याउँने	५ कि मी	११००००	p1

३	पालाई.वि.मा .क . खानेपानी व्यवस्था गर्ने	नितिगत	५०००	p2
४	आमाछेदिङमो वडा नं३. गत्लाङको साङलाङगोते मूलबाट ल्याउँने	८ किमी.	१७००००	p1
विद्युत				
१	ट्रान्समिटरको क्षमता बढाउँने	नितिगत	११००	p1
२	वडा ४ का सम्पूर्ण ठाउँमा बिद्युत पोल र तार पुर्याउने	५० वटा	९००	p1
संचार				
१	वडामा इन्टरनेटको पहुँच पुर्याउने	नितिगत	१०००	p1
सिचाई				
१	प्रिगोते गयरम्राङ सिंचाई माथिल्लो भेगको लागि	६ कि.मी.	१२५०००	p2
सामाजिक विकास योजना				
शिक्षा				
१	पार्वती कुण्ड मा.वि . लाई प्राविधिक क्याम्पस संचालन गर्न भौतिक पूर्बाधार र दरबन्दीको व्यवस्था गर्ने	१० कोठे	३००००	p1

स्वास्थ्य				
१	सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईलाइ ५ शैयाको अस्पताल बनाउँने	५ कोठा	४५००	p1
आर्थिक विकास (कृषि पशुपालान (				
१	स्योम्दाङ सडकभन्दा माथिको क्षेत्रमा स्याउ पकेट जोन बनाउँने	१	१२००	p1
२	गोल्जुङ माथिल्लो क्षेत्रलाई फलफुल जोन बनाउने	१	१०००	p2
३	गोल्जुङमा शित भण्डार निर्माण गर्ने	१	२५००	p3
४	कालिज पालनलाई प्रोतसाहित गर्ने	नितिगत	१०००	p1
५	पशुपालनमा उन्नत जातको ल्याई भेटनरी स्थापना गर्ने	नितिगत	२०००	p2
पर्यटन विकास				
१	गोल्जुङबेसी देखि चम्नाबाट नगथाल सम्म केवलकार निर्माण गर्ने	१	१२०००	p1
२	गोल्जुङवेसीदेखि मापुन्चेगाउँसम्म पर्यटकीय मार्ग निर्माण गर्ने	२० किमी.	८१०००	p2
३	पाल गुम्बा र छामगाङमा भिउ टावर निर्माण गर्ने	२	१२०००	p3
४	पर्यटकिय विकासका लागि तलिम दिने	वार्षिक	२०००	p1

५	गोल्जुङमा तामाङ संग्रालयको स्थापना गर्ने	१	२१००	p2
६	गोल्जुङ गाउँदेखि जोङगाङ दरबार हुदै गायरमाङ सम्म पर्यटकिय मार्ग बनाउने	२० किमी.	१३०००	p3
उद्योग व्यापार				
१	आलु चिप्सको उद्योग स्थापना गर्ने	१	१२००	p1
२	महिला लक्षित धागो कपडा र राडी पाखी उद्योग स्थापना गर्ने	१	१३००	p2
३	जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने	१	२५००	p3
४	लोक्ता उद्योग स्थापना गर्ने	१	३०००	p2
वातारण सम्बन्धि				
१	एक घर ५ विरुवा करेसावारी कार्यक्म लागु गर्ने	नितिगत	२०००	p1
२	वातावरण सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम चलाउने	बार्षिक	२०००	p2
खेलकुद तथा सस्कृति				
१	तेकुब्रोमा भलिवल खेल मैदान बनाउने	१	२५००	p1
२	गोल्जुङ बेसीमा खेलमैदान निर्माण गर्ने	१	२५००	p2

३	स्थानीय सस्कृति र "मानी" भाजनलाई जोगाउँन युवाहरुलाई प्रोतसाहित गर्ने	वार्षिक	१०००	p3
धार्मिक				
१	पाल गुम्बा र रिसाङ गुम्बामा वाल र गेट निर्माण गर्ने	१	२१००	p1
२	पाल गुम्बा र रिसाङ गुम्बामा १०० केजीको घन्टी राख्ने	२	२१००	p2
३	बहुनडाँडामा २५ फिटको मैत्रीक बुद्धको मूर्ति निर्माण गर्ने ।	१	५०००	p3
प्रकोप नियन्त्रण				
१	प्रकोप सम्बन्धि जनस्तरमा तालिम दिने	बार्षिक	१०००	p1
२	तेकोवो, त्यामीलुङ र डोङदे क्षेत्रमा पहिरो रोकथाम गर्ने	३	१००००	p2
३	पहिरो रकथाम गर्नेः तिम्पुसिङ र च्याम्दो	२ वटा	१२०००	p3
४	च्याम्दोल (१वडा), मानिगाङ (२वडा), स्यो गाउँ (३वडा), तिम्पुसिङ (४वडा)का ४०० घरको लागि घर निर्माण गर्ने		२५००००	p4
कुल जम्मा			१६७०३५००	

वडा नः ५

क्र.स.	योजना	परिणामइकाई/	अनुमानित बजेट	प्राथमिकीकरण
भौतिक विकास योजना				
यातायात				
१	रोङगादेखि पाजुङ तातोपानी हुदै सिम्बु टेचाङके थाम्वुचेत सम्मको सडक कालोपत्रे	२७ कि.मी.	२१२००००	p1
२	चिलिमे गोङगाङ कृषि सडक स्तरोन्नती	३मी.कि .	१२००००	p2
३	ब्रेम्दाङ कृषि सडक स्तरोन्नती	३ कि.मी.	१२००००	p3
४	थाम्बुचेत गत्लाङ कृषि सडक ग्रावेल गर्ने	५ किमी.	१९००००	p4
५	पाजुङ जम्बाला कृषि सडक	३ कि.मी.	११००००	p1
६	चिलिमे पेमालिङ गुम्वा कृषि सडक	५ किमी.	१९००००	p2
७	पाजुङ जोङदी गुम्बा कृषि सडक	३ कि.मी.	११००००	p3
८	थाम्वुचेत वसपार्क निर्माण	१	२००००	p2
९	सिम्बु तातोपानी पक्की पुल निर्माण तथा बाटो स्तरोन्नती गर्ने	३० मिटर	७५०००	p1
१०	केराबारी तिम्पुसिंह पुल निर्माण	३० मिटर	७५०००	p2

११	चिलिमे गोङगाङ पक्की पुल	२० मिटर	५००००	p2
ढल निकास				
१	थाम्वुचेमा ढल विकास गर्ने	३ कि.मी.	५५०००	p1
खानेपानी				
१	थिल्पु, ब्राजम, पालङको १०० घरको लागि कोदोयो मुहानबाट खानेपानीको व्यवस्था गर्ने	१०० घर	२००००	p1
२	तातोपानी खानेपानी छर्पा खर्क मुहानवाट	१५० घर	५०००	p2
३	साविक चिलिमे २ र ३ खानेपानी बुल्नेन मुहानबाट	१०० घर	३०००	p3
४	जगागु खानेपानी निस्युब्रा मुहानबाट	१५० घर	२०००	p1
५	टेचाङचे खानेपानी ताक्पाहाङ मुहानबाट	१०० घर	१५००	
विद्युत				
१	वडाको सम्पूर्ण ठाउँमा बिद्युत पोल र तार पुर्याउने		२०००	p1
संचार				
१	तम्सा गाङमा NTC Network Tower को निर्माण गर्ने		१०००	

२	वडामा इन्टरनेटको पहुँच पुर्याउने		५०००	
सिचाई				
१	दोलाङको २०० रोपनीमा सिंचाई कार्य निर्माण गर्ने	५ कि.मी.	९००००	
२	तातो पानी, गोङगाङ ब्रजाम, पाजुङ, केरावारी सिंचाई	८ कि.मी.	७५०००	
सामाजिक विकास योजना				
शिक्षा				
१	थाम्बुचेत स्थित सरस्वती आसम्म संचालन गर्ने कक्षा १२लाई .वि.	१० कोठे	३५०००	p1
२	पाजुङ प्रालाई .वि. कक्षाकोठा थप गर्ने	५ कोठा	३५०	p2
३	तातोपानी प्रालाई.वि. कक्षा थप गर्ने	५ कोठा	३५०	p3
४	ग्यानज्योती प्रालाई कक्षा थप गर्ने.वि.	५ कोठा	३५०	p1
स्वास्थ्य				
१	थाम्बुचेत स्वास्थ्य चौकी पुर्वाधार सहित ५ शैयाको अस्पताल वनाउने	५ कोठा	५००००	p1
२	गोङगाङ, पाजुङ र टेचाङचेमा एक एक वटा गाउँघर क्लिनिक बनाउँने	५ कोठा	१०००	p1

आर्थिक विकास (कृषि पशुपालान)				
१	५ नंवडालाई फलफुल . तथा तरकारी पकेट क्षेत्र बनाउँने	१	२५००	p1
२	पशुपंक्षी र कृषि फर्म दर्ता गरि सहुलियत ऋण दिने	नितिगत	१००००	p2
३	चिलिमेमा जडिबुटी संकलन र प्रशोधन केन्द्र निर्माण गर्ने	१	२५००	p3
४	सिमी उत्पादनलाई प्रोत्साहन गरि प्याकेजिङ गरि बजारीकरणको व्यवस्था गरि दिने	१	१५००	p2
५	भेडा, बाख्रा, चौरी, कुखुरा पालनको लागि पोकेट क्षेत्र तोकी श्रोत केन्द्र निर्माण	४	३५००	p3
६	रैथाने कुरु, फापरका कृषकलाई सहुलियत ऋण उपलब्ध गराउँने		१५०००	p1
७	चौरी गोठ खर्क चरी चरणको व्यवस्था मिलाउँने		२००००	p1
उद्योग				
१	काष्ट तथा गैर काष्ट उद्योग स्थापना गरि संचालन गर्ने		३०००	p1
२	ऊनवाट बन्ने पाङकाप, स्यामा र टोपी साना उद्योगलाई प्रोत्साहन गर्ने		२०००	p2
पर्यटन विकास				
१	सान्जेन भ्यालीको पर्यटन गुरु योजना निर्माण गर्ने		२०००	p1

२	तातोपानी क्षेत्रलाई पर्यटन गन्तव्यका लागि पूर्बाधार निर्माण गर्ने		२००००	p2
वातारण सम्बन्धि				
१	५ नंवडाको खाली वनमा . जडीबुटी र बृक्षारोपण गर्ने	नितिगत	१५००	p2
धार्मिक				
१	पेमालिङ गुम्बा निर्माण गर्ने	१	१५००	p1
२	जोङदी गुम्बा निर्माण गर्ने	१	१५००	p2
२	न्यूङने छेदार गुम्बा निर्माण गर्ने	१	१५००	p3
प्रकोप नियन्त्रण				
१	पाजुङ, तातोपानी, छेतङगु र गोङगाङ पहिरो रोकथाम गर्ने	५ वटा	२०००००	p1
२	टेतङचे वस्ती र चिलिमे वस्तीसरक्षण गर्ने	२ वटा	३०००००	p2
जम्मा			**४११४५५०**	

अनुसूची ७: समष्टिगत योजनाको तर्कबद्ध खाकाको नमुना

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	कार्यान्वयन गर्ने निकाय	अनुमान तथा जोखिम
				२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
प्रभाव	मानव विकास	सूचाङ्क							▪ बजेट वक्तव्य ▪ रा.आ.यो. ▪ के.वि.त. ▪ गाँउपालिकाको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	▪ गाँउपालिका ▪ प्रदेश सरकार ▪ संघीय सरकार	▪ नीजि क्षेत्रको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ ▪ दातृ निकायहरुको सहयोग निरनतर भएको हुनेछ ▪ गाँउपालिकाको आन्तरिक आयमा वृद्धि भएको हुनेछ
प्रतिफल१	प्रतिव्यक्ति आय	अ डलर									
प्र२ .	सरदर आयु	बर्ष									
प्र३ .	बरोजगारी दर	प्रतिशत									
प्र४ .	लघु(जडित) जलविद्युत उत्पादन-	मेवा									
प्र५ .	विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत									
प्र६ .	३० मिनेट सम्मको दुरीमा यातायात पहुँच भएको परिवार	प्रतिशत									
प्र७ .	जिल्ला सडक (कालोपत्रे)	किमि									
प्र८ .	सडकबाट जोडिएका वडा केन्द्रहरु	संख्या									